Petar Matić
Marko Mijatović

LOKALNI IZBORI I RECESIJA DEMOKRATIJE

Petar Matić
Marko Mijatović

LOKALNI IZBORI I RECESIJA DEMOKRATIJE
Lokalno predstavljanje u Republici Srbiji od 2016. do 2024. godine

Recenzenti
prof. dr Milan Jovanović
prof. dr Maja Nastić
prof. dr Veran Stančetić
dr Nikola Mladenović
dr Jelena Todorović Lazić

Lektura teksta
Zorana Jovanović

Za izdavača
dr Miša Stojadinović, naučni savetnik

Izdavači
Institut za političke studije, Beograd
Dobrinjska 11/4 ips@ips.ac.rs

Štampa
Komazec, Inđija

Tiraž
100

ISBN 978-86-7419-458-4

Monografija je nastala u okviru naučnoistraživačke delatnosti Instituta za političke studije iz Beograda, sufinansirana od strane Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije.

Petar Matić
Marko Mijatović

LOKALNI IZBORI I RECESIJA DEMOKRATIJE

Lokalno predstavljanje u Republici Srbiji
od 2016. do 2024. godine

Beograd, 2026.

SADRŽAJ

LOKALNI IZBORI – PRVORAZREDNA
ILI DRUGORAZREDNA POLITIČKA ARENA 7

LOKALNI IZBORI U REPUBLICI SRBIJI
OD 2012. DO 2016. GODINE – USPOSTAVLJANJE
DOMINACIJE JEDNE PARTIJE 19

LOKALNI IZBORI U REPUBLICI SRBIJI 2016. GODINE 35

LOKALNI IZBORI U REPUBLICI SRBIJI 2020. GODINE 59

LOKALNI IZBORI U REPUBLICI SRBIJI
2023–2024. GODINE 89

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA 153

LISTA SKRAĆENICA NAZIVA POLITIČKIH STRANAKA ... 177

BIBLIOGRAFIJA 179

BIOGRAFIJE AUTORA 189

LOKALNI IZBORI – PRVORAZREDNA ILI DRUGORAZREDNA POLITIČKA ARENA

Pitanje modernizacije i efikasne organizacije lokalne samouprave od vitalne je važnosti za funkcionisanje političkog sistema u celini. Sve do poslednjih decenija prošloga veka, ovo pitanje je bilo zanemarivano i potiskivano u drugi plan.[1] Ove radikalne i dinamične promene, bile su prvenstveno uslovljene zaokretom od vladavine ka upravljanju i uvođenjem neformalnih aktera u lokalne političke procese. Kao i u drugim segmentima političkog sistema, lokalno upravljanje postaje kompleksnije, a struktura se značajno menja i u igru se uvode novi, neformalni akteri, poput civilnog sektora i građanskih asocijacija.[2] Upravo ti, društveni akteri postaju značajni u procesu lokalnog upravljanja, utičući na lokalnu politiku u skladu sa različitim pozicijama koje lokalna samouprava zauzima u uporednoj politici. Kontekstualni faktori koji na to utiču vezani su: adminstrativna i politička kultura, osećaj lokalne pripadnosti građana, stepen decentralizacije i sl.[3] Istorijski posmatrano, lokalna samouprava i lokalne zajednice prethode formiranju nacionalnih država, a njihova potreba u savremenom demokratskom uređenju se temelji na njihovoj

---

1 Matić, Petar, Mirović, Aleksandra, (2011). Lokalna samouprava u kontekstu modernizacije. *Politička revija*, vol. 29, br. 3/2011, str. 260, Institut za političke studije, Beograd.

2 Stoker. Gary. (2006). Comparative Local Governance. u, Rhodes, R. A. W, Binder, Sarah, Rockman, Bert, *Oxford Handbook of political Institutions,* Oxford University Press, New York.

3 Teles, Filipe. (2021). Diversity in Local State-Society Relations: A Typology to Grasp Differences in Institutional Networks, u Teles, Filipe, Gendźwiłł, Adam, Stănuș, Cristina, Heinelt, Hubert (eds.) *Close Ties in European Local Governance: Linking Local State and Society*, Palgrave MacMillan, London, pp. 13.

protivteži centralnim vlastima i potrebi da se vitalni interesi građana zadovoljavaju na nivou koji je njima najbliži (princip subsidijarnosti).[4]

U Srbiji ukupno postoji 145 opština (računajući i gradske), 28 gradova i glavni grad Beograd, što čini ukupno 174 jedinice lokalne samouprave. Naravno, taj broj opština je još veći ukoliko uračunamo prostor Autonomne pokrajine Kosovo i Metohija, koja je pod međunarodnim protektoratom. Grad Beograd, gradovi, opštine i gradske opštine se razlikuju po unutrašnjoj organizaciji i nadležnostima, kao i strukturi. U kontekstu lokalnih izbora, broj odbornika varira u odnosu na populaciju i status koji ima jedinica lokalne samouprave. Tako, prema Zakonu o lokalnoj samoupravi broj odbornika ne može biti manji od 19 ni veći od 75, u slučaju gradova on iznosi do 90, dok je u slučaju grada Beograda on utvrđen na 110.[5] Gradovi i opštine u Srbiji se po brojnosti ubrajaju među veće u Evropi, s obzirom da je donji broj stanovnika sa formiranje opštine 10.000, a može se i izuzetno formirati sa manjim brojem stanovnika. Ovako visoka populacija koja je neophodna za formiranje opština nije izuzetak u evropskoj praksi, s obzirom da je trend uvećavanja opština i njihove amalgamacije prisutan, pre svega u zemljama Severne Evrope s ciljem podizanja njihove funkcionalnosti.[6] U nekim sistemima, poput Norveške, građanima je ostavljena mogućnost da putem referenduma odlučuju o spajanju više opština. Ovi referendumi su konsultativne prirode, a reforma u ovoj skandinavskoj državi koja je ovo omogućila je rezultovala sa preko 200 referenduma o ovom pitanju.[7] Ovi oblici fuzionisanja opština u Evropi, najčešće su izrastali odozdo, kroz različite vidove međuopštinskih saradnji.[8]

U naučnoj i stručnoj literaturi, psefolozi ne retko lokalne izbore tretiraju kao drugorazrednu političku arenu ili kao puku refleksiju odnosa moći i političke raspodele snaga na centralnom nivou. Kao i kod naci-

[4] Milosavljević, Bogoljub. (2009). Sistem lokalne samouprave u Srbiji (drugo dopunjeno i izmenjeno izdanje). Stalna konferencija gradova i opština Srbije (SKGO), Beograd, str. 2.

[5] Zakon o lokalnoj samoupravi. (2007). Beograd: Službeni glasnik

[6] Matić, Petar. (2012). Redizajniranje lokalne samouprave – teorijski i uporedni okvir za modernizaciju lokalne samouprave u Srbiji. Institut za političke studije, Beograd

[7] Saglie, Jo, Segaard, Signe Bock. (2022). Norway: Local democracy by trial (and error). u Gendzwill, Adam, Kjaer, Ulrik, Steyvers, Kristof, (eds.), Routledge Handbook of Local Elections and Voting in Europe, London: Routledge, Taylor & Francis Group.

[8] O međuopštinskim saradnjama u Evropi detaljnije videti u Stančetić, Veran. (2024). Lokalna samouprava i međuopštinska saradnja u Evropi, Fakultet političkih nauka, i u Stančetić, Veran. (2023). Međuopštinska saradnja u Srbiji – mogućnosti i praktični dometi. *Srpska politička misao*, vol. 81, br 3/2023, Institut za političke studije, Beograd.

onalnih izbora, a i naglašenije nego u ranijim nalazima da je nemoguće idealno preslikati preference u izborne ishode (teorija nemogućnosti i paradoks preferenci)[9], novija istraživanja ukazuju da se izbori *in genera,* sve više udaljavaju od mistifikovane slike o slobodno izraženoj volji biračkog tela koja se reflektuje unutar političkih institucija i na osnovu koje se legitimiše suverena vlast.[10] Uzimajući u razmatranje efekte izbornog sistema, neki autori navode da odabir tipa institucionalnog dizajna izbornog sistema predstavlja jednu od ključnih komponenti demokratskog uređenja.[11] U domaćoj naučnoj literaturi preovladavaju stavovi da su lokalni izbori refleks nacionalnih[12] ili poligon za njih.[13] Tezu o prvorazrednim i drugorazrednim izborima, lansirali su Karlhajnc Rajf i Herman Šmit i povezana je prvenstveno sa izborima za Evropski parlament. Oni tvrde „da mnogi birači glasaju na ovim izborima ne samo na osnovu uslova koji se odvijaju u specifičnom kontekstu drugorazredne arene, već takođe na bazi faktora glavne političke arene nacije".[14] Neki istraživači idu korak dalje i nazivaju ih izborima od „jedno i tri-četvrtinskog značaja".[15] U izvesnim situacijama, lokalni izbori mogu imati naglašenu važnost, pa je tako slučaj sa lokalnim izborima na severu Kosova i Metohije, gde su oni vitalni za opstanak srpske zajednice u južnoj srpskoj pokrajini.[16] Iako od lokalnih izbora može zavisiti i kvalitet života i uspešnost jedinica lokalne samouprave u razvojnim politikama, oni u

---

9 Arrow, Kenneth, J. (2012). Social Choice and Individual Values. Yale: Yale University Press.

10 Jovanović, Milan. (2023). Slobodni i pošteni izbori – standardi, koncepti, merenja. Službeni glasnik, Beograd, str. 8.

11 Mirović Janković, Aleksandra (2023). Politike identiteta i institucionalni dizajn u etnički heterogenom tipu društva. (doktorska disertacija), Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Beograd, str. 388.

12 Jovanović, Milan. (2008). Reforme izbornog prava lokalne samouprave u Srbiji. *Politička revija*, 2/ 2008, Institut za političke studije, Beograd, str. 351–378.

13 Matić, P. (2013). Lokalni izbori u Srbiji 2012. Srpska politička misao, br. 4/2013, str. 33-48

14 Reif, Karlheinz., Schmitt, Hermann. (1980). Nine Second-Order National Elections - A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results. *European Journal of Political Research* vol.8 no.1, pp 9, DOI:10.1111/ejpr.1980.8.issue-1. 3–44.

15 Heath, A., I. McLean, B. Taylor, and J. Curtice. 1999. Between First and Second Order: A Comparison of Voting Behaviour in European and Local Elections in Britain. *European Journal of Political Research*, vol. 35, no, 3 pp 408.

16 Matić, Petar, Mijatović, Marko. 2025. Lokalni izbori u opštini Leposavić od 1992. do 2024. godine. *Baština,* vol. 35, br. 67, Leposavić: Institut za srpsku kulturu. DOI: https://doi.org/10.5937/bastina35-59887

očima građana i javnosti nisu tako tretirani[17]. Posmatrano iz perspektive vertikalne organizacije vlasti, ovi izbori su „hijerarhijski posmatrano... najniži tip izbora, koji je uvek podređen izborima na nacionalnom planu, što ima i svoj kvantitativni izraz: po pravilu, manji broj aktera, manju izlaznost na birališta, povećan broj nestranačkih kandidata, veću volatilnost, veću šansu za manje stranke da osvoje mandate i sl."[18]

U kontekstu svega navedenog, važnost lokalnih izbora unutar političkog sistema, ogleda se u izgradnji kompetentnih lokalnih elita koje bi dobrim upravljanjem mogle da aktivno doprinesu razvoju konkretnih lokalnih sredina. To prati veliki broj kontekstualnih faktora koje sa sobom nosi real politika.

Ako se zadržimo na primeru Srbije, lokalni izbori su svakako najširi poligon za praktikovanje pasivnog biračkog prava (npr. u Srbiji 2004. godine za 6.634 odbornika kandiduje se 71.573 kandidata, 2008. za 6.687 odbornika 50.133 kandidata, 2012. za 6.612 odbornika 53.956 kandidata, itd)[19].

Lokalni izbori predstavljaju svojevrsni „barometar" izbora u periodima kada se održavaju tokom mandata nacionalne ili regionalne vlasti i služe za procenu odnosa snaga i podrške unutar biračkog tela [20].

Takođe, lokalni izbori su poligon dogovora u različitim uslovima kandidovanja među političkim akterima (u različitim primenjenim izbornim sistemima – proporcionalnom, većinskom, mešovitom), gde se kombinacijom samostalnog i koalicionog nastupa traži maksimizacija političkog uspeha. U tom kontekstu se prave predizborni dogovori, kao što je ilustrativni primer koalicija Preokret 2012. godine čiju su okosnicu činili LDP i SPO, u kojima LDP favorizovao kandidate SPO na nacionalnom listi a za uzvrat tražio od SPO u što više lokalnih samouprava uđe u lokalne koalicije sa LDP koja je imala mrežu lokalnih odbora skromne

[17] Jovanović, Milan, Matić, Petar. (2020). Izbori odbornika skupština opština i gradova u Srbiji 1990-2020. godine, u Jovanović, Milan, Vučićević, Dušan (ur.). Kako, koga i zašto smo birali. Beograd: Službeni glasnik, Institut za političke studije, str. 683.

[18] Jovanović, Milan. (2015). Izborni sistem lokalne samouprave u Srbiji – Geneza, posledice i ideje za reformu. Polis, br. 9. Stalna konferencija gradova i opština (SKGO), PALGO centar, Beograd, str. 4.

[19] Mijatović, Marko. (2016). Lokalni izbori u Republici Srbiji nakon obnove višepartijskog sistema 1990-2015. godine, Beograd: Fondacija Konrad Adenauer, str. 380.

[20] Anderson J. Cristopher. (1996). "Barometer elections in Comparative perspective", Electoral Studies, Vol. 15. No. 4. 1996. pp. 447-460.

snage, jer su bili stranka koja van Beograda (2008-12) nije bila u vladavinskom aranžmanu niti je imala šire prihvaćen stranački program.[21]

Naravno, i posleizborne strategije formiranja vlasti često imaju u vidu formiranje lokalnih koalicija, pa se opravdano može pretpostaviti da SNS 2012. godine formira koaliciju sa SPS, i započinje „upodobljavanje" lokalnih većina sa manjim partijama koje mu se priklonile (SDPS, SPO i dr.), što je jedna vrsta političke usluge koju je SNS mogao da uzvrati uvršćivanjem manjih stranaka u koaliciju na nacionalnom nivou. Konačno, to je i razlog zašto SNS ne raskida nacionalnu koaliciju sa SPS na nacionalnom nivou (imajući u vidu jaku mrežu lokalnih odbora SPS, za razliku od SNS koji je tek jačao), i na narednim izbornim ciklusima.[22] Važnosti ovog fenomena validan je i do savremenih političkih uslova.

Inače, lokalni izbori pored navedenih širih političkih implikacija imaju i ulogu seizmografa koji meri jačinu određenih stranaka kroz rasprostranjenost stranačke mreže, upoređivanjem broja lokalnih nastupa u širem temporalnom luku (neke stranke opadaju što je očigledno po padu broja izbornih nastupa, neke stranke pak - neretko nove opcije - rastu, itd). Svakako da i lokalni izbori u Srbiji ne mogu da se, po svojim opštim karakteristikama, odvoje od izbora u drugim država. Tako, ima mišljenja (slovenačka politikološkinja Danica Hafner Fink) da u Evropi za razliku od etabliranih stranaka, nove stranke nastaju i funkcionišu na čudan način - na primeru Slovenije - one su obično sačinjene od stranačkog jezgra koje čini sam vrh stranke, lider i njegovi najbliži saradnici što je broj koji ne prelazi nekoliko desetina, i po zemlji difuzno rasuto članstvo koje faktički nije jače formalno organizovano.[23] To svakako ima svoj odraz i na lokalnim izborima, jer podržavaoci tih političkih stranaka često nemaju priliku da na lokalu glasaju za predstavnike njihovih lokalnih stranačkih ekspozitura.

Konačno, lokalni izbori, po svom karakteru, služe da artikulišu i agregiraju preference i kolektivne izbore unutar lokalnih institucija, dajući im legitimitet u vršenju lokalnih poslova i određeni stepen samostalnosti u odnosu na centralnu vlast. Uzimajući u obzir kontekstualne

[21] Mijatović, Marko. (2015). Političke posledice lokalnih izbora u Republici Srbiji 1990-2008, doktorska disertacija, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, str. 333.

[22] Mijatović, Marko. (2016). Lokalni izbori u Republici Srbiji nakon obnove višepartijskog sistema 1990-2015. godine, Beograd: Fondacija Konrad Adenauer, str. 364-365.

[23] Matić Petar, Mijatović Marko. (2024). Da li su evropski birački motivisani? Slučaj izbora za Evropski parlament u Republici Sloveniji 2024. godine, Politička revija, Vol. 82. br. 4, str. 87.

faktore, kao što su brojnost jedinica lokalne samouprave, razlike u veličini po teritoriji i broju stanovnika, demografske karakteristike i sl. mogao bi se izvući zaključak da su lokalni izbori tema koja je umnogome istraživana i naučno analizirana u akademskim krugovima.[24]

Ipak, tek u novije vreme, javljaju se uporedna istraživanja koja analiziraju efekte lokalnih izbora u diferentnim političkim sistemima. Primer je Ratlidžova enciklopedija lokalnih izbora i glasanja u Evropi (Routledge Handbook of Local Elections and Voting in Europe).[25] Za mnoge autore lokalni izbori su od krucijalne važnosti za države i društva u procesu šireg koncepta demokratizacije, odnosno demokratske modernizacije i konsolidacije „odozdo".

S obzirom da je proces demokratskih reformi u etabliranim demokratijama umnogome bio usmeren ka decentralizaciji, ne čudi da lokalni izbori mogu imati izraženiji značaj ukoliko se javne politike formulišu i na subnacionalnim nivoima vlasti. U tom smislu, neke studije sugerišu da institucionalni dizajn i sistem direktno utiču na stepen participacije birača na lokalnim izborima. Tako, studija slučaja u SAD sa institucionalnim varijacijama pokazuje da se nivo participacije u velikim gradovima značajno razlikuje u odnosu na gore pomenute faktore. Neki istraživači, takođe, na slučaju SAD uočavaju tendenciju da izlaznost na lokalnim izborima raste, s obzirom da su građani više zaokupljeni lokalnim politikama nego što je to bio slučaj ranije. Ovakav odnos uglavnom je uslovljen stepenom decentralizacije i autonomijom subnacionalnih nivoa vlasti. Srbija se po indeksu lokalne autonomije (Local Autonomy Index) kotira na visokom 13. mestu od 39 zemalja u Evropi. Ovako visoko mesto Srbija je zaslužila formalnim pretpostavkama, pre svega ustavnim i zakonskim propozicijama koje jedinicama lokalne samouprave garantuju visoku samostalnost u političkom, fiskalnom i administrativnom pogledu. Neki autori navode da se o lokalnoj samoupravi u Srbiji moguće govoriti kao o istinskoj „samoupravi" s obzirom da opštine raspolažu nadležnostima koje im omogućavaju da

[24] Marschall, M., Shah, P., & Ruhil, A. (2011). The Study of Local Elections: Editors' Introduction: A Looking Glass into the Future. PS: Political Science & Politics, 44(1), str.

[25] Adam Gendźwiłł, Ulrik Kjaer, Kristof Steyvers, (eds.). (2022). The Routledge Handbook of Local Elections and Voting in Europe. London: Routledge, Taylor and Francis Group i Mijatović, Marko. (2016). Lokalni izbori u Republici Srbiji nakon obnove višepartijskog sistema 1990-2015. godine, Beograd: Fondacija Konrad Adenauer, str. 77-89.

rukovode svojim poslovima.[26] Taj formalni, institucionalni okvir, nije se reflektovao i na praksu u političkom sistemu Srbiji, pošto su nacionalne partije i nadalje zadržale kontrolu nad lokalom uslovljavajući preslikavanje koalicija sa republičkog na lokalni nivo.[27] To je dovelo do apsolutne podređenosti jedinica lokalne samouprave vladajućim strukturama na nacionalnom nivou.[28] Praksa implementacionog jaza na lokalnom nivou u Srbiji, javljala se na najnižoj instanci u vertikalnoj organizaciji vlasti tokom njenog viševekovnog razvoja.[29] Međutim, da se lokalni izbori u Srbiji ne mogu posmatrati kao puka refleksija nacionalnih izbora, govori činjenica da su grupe građana i istaknuti pojedinci neretko imali značajnu, a u nekim slučajevima i presudnu ulogu u formiranju lokalnih vlasti.[30] Broj glasova koje grupe građana osvajaju na lokalnim izborima kontinuirano raste, pa su nakon poslednjeg ciklusa lokalnih izbora 2024. godine, navedene liste osvojile oko 14% glasova i oko 11% mandata. U tom smislu, lokalni izbori, usled brojnosti subnacionalnih jedinica i mogućnosti njihove komparacije predstavljaju plodno tlo za proučavanje efekata institucionalnog dizajna u različitim kontekstima. Takođe, širim reformama izbornog sistema na nacionalnom nivou neretko prethode reforme izbornog prava lokalne samouprave, kako bi se identifikovale potencijalne prednosti i nedostaci određenih institucionalnih aranžmana. U slučaju Srbije, te reforme bi se pre svega odnosile na personalizaciju ili primenu mešovitih modela, kako bi se ojačala veza građana i predstavnika i ojačala odgovornost izabranih.[31] Kao i na parlamentarnim,

[26] Orlović, Slobodan. (2015). Ustavnopravni položaj lokalne samouprave u Srbiji. Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad. Vol. 49. br. 4, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Novi Sad, str. 1650-1651.

[27] Stojanović, Boban. (2022). Uticaj političkih partija na formiranje lokalnih izvršnih vlasti u Srbiji od 2008. do 2016. godine. (doktorska disertacija) Beograd: Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu.

[28] Matić, Petar. (2022). Lokalni izbori u Srbiji 2022. godine – akteri, rezultati i posledice. *Srpska politička misao,* posebno izdanje, Beograd: Institut za političke studije. str. 224.

[29] Matić, Petar. (2011). Geneza i razvoj lokalne samouprave u Srbiji. u Đurić, Živojin, Jovanović, Milan (ur.). Srbija – protivrečnosti političkog sistema. Institut za političke studije, Beograd.

[30] Jovanović, Milan, Matić, Petar. (2020). Izbori odbornika skupština opština i gradova u Srbiji 1990-2020. op. cit. i Matić, Petar. (2024). Citizens' Groups as Local democracy Actors in Serbia. Srpska politička misao, vol. 85, no. 3/2024, Beograd: Institut za političke studije, str. 25-38.

[31] Jovanović, Milan, Matić, Petar. (2020). Izbori odbornika skupština opština i gradova u Srbiji 1990-2020. op. cit. str. 682.

tako i na lokalnim izborima u Srbiji, primenjen je model jedne izborne jedinice sa zatvorenim listama. On u praksi proizvodi brojne defekte na svim nivoima vlasti u Srbiji, što uzrokuje kontinuirane akademske i stručne rasprave o potrebi za reformom i novim institucionalnim dizajnom. Te rasprave se nalaze ponovo u žiži izbornog diskursa nakon parlamentarnih i lokalnih izbora održanih krajem 2023. godine.[32] Ovi problemi, pre svega su uzrokovani netransparentnošću izbornih procedura i zaobilaženjem formalnih pravila, što uzrokuje nepostojanje slobodnih i poštenih izbora i kreiranje demokratske fasade.

Jedan od ključnih problema koji opterećuju izborni sistem u Srbiji je depersonalizacija kampanja, što je od posebnog značaja za manje zajednice, pošto postoji direktnija veza između građana i njihovih predstavnika.[33] U okviru akademske zajednice otvorene su brojne debate o potrebi da se izborni sistem kako na centralnom, tako i na lokalnom nivou izmeni, kako bi se on personalizovao. Neke studije ukazuju i na profil kandidata koji učestvuju na lokalnim izborima i korelaciju sistema sa zatvorenim listama pri izboru iskusnih političara i njihovog postavljanja na vrhove lista.[34]

Posmatrano iz uporedne perspektive, u praksi su prisutni diferentni obrasci modela lokalnih izbora, posmatrano po svim tačkama, kao što su većinski, proporcionalni ili mešoviti model, veličina i broj izbornih jedinica, diferentni modeli transponovanja glasova u mandate, izborni prag i slično. Jedan od ključnih defekata u funkcionisanju političkog sistema u Srbije je teritorijalno predstavljanje[35], koja posebno negativne implikacije produkuje na centralnom nivou, ali se u većim gradovima

[32] Bursać, Dejan. (2024). Osnovi reforme izbornog sistema. Beograd: Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Beograd, str. 7.

[33] Matić, Petar. (2012). Redizajniranje lokalne samouprave – teorijski i uporedni okvir za modernizaciju lokalne samouprave u Srbiji. Institut za političke studije, Beograd.

[34] Bursać, Dejan, Vučićević, Dušan, Stamenković, Viktor. (2025). Political Experience of Local Representatives in a Flawed Democracy: Serbia in Comparative Perspective. u učićević, Dušan, Veković, Marko (ur.), Super izborna 2024. godina: 18. međunarodna godišnja konferencija Udruženja za političke nauke Srbije (UPNS), Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Beograd, str. 57.

[35] Jovanović, Milan. (2008). Narodna skupština – deformacije teritorijalnog predstavljanja. Godišnjak Fakulteta političkih nauka vol. 2, br. 2 Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Beograd, str. 117–132 i Bursać, Dejan. (2025). Broj izbornih jedinica i teritorijalna reprezentativnost u proporcionalnom izbornom sistemu u Srbiji 1992–2023. Političke perspektive: časopis za istraživanje politike. vol. 15, br. 2, Fakultet političkih znanosti sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Beograd, str. 105-128, https://doi.org/10.20901/pp.15.2.05.

i sredinama, takođe, odražava na problem lokalnog predstavljanja. Te teškoće se ogledaju u većoj zastupljenosti urbanog u odnosu na ruralno stanovništvo u opštinama i gradovima.[36] Ovaj defekt uslovljen je postojanjem jedne izborne jedinice i sistemom zatvorenih partijskih lista i na lokalnom nivou u Srbiji. U mnogim slučajevima, države stimulišu postojanje više paralelnih izbornih modela na lokalnom nivou. Tako je i u slučaju Velike Britanije, gde postoje četiri modela - tradicionalni sistem proste većine (first past the post), dvokružni većinski proporcionalni sistem, sistem preferencijalnog glasanja (eksperimentisalo se sa sistemom alternativnog glasa). Na Islandu je, usled postojanja malobrojnih lokalnih zajednica, biračima ostavljena mogućnost da daju i glas nepoverenja. Pored rangiranja kandidata po sistemu preferencijalnog glasanja, oni imaju mogućnost i da precrtaju imena pojedinih kandidata sa liste. To je omogućeno postojanjem velikog broja malih zajednica, gde su kandidati prepoznatljiviji u sredinama u kojima žive. Neki sistemi poput Švedske, koja primenjuje modifikovanu Sen Ležijevu formulu za transponovanje glasova u mandate, naglašavaju preferencijalno glasanje, tako što se oni kandidati sa liste koji individualno dobiju podršku više od 5% birača, podižu na vrh liste. To je uslovilo da neki od kandidata koji su bilo nisko na listi osvoje mandate. Tako je, tokom izbornog ciklusa 2018. čak 212 kandidata ovim putem osvojilo mandate.[37] Pored ovih elemenata, među državama u Evropi postoje velike varijacije u cenzusu. I ovde je vredno pomenuti Švedsku koja nema jedinstveni i unifikovani cenzus, već kod opština koje su jedna izborna jedinica izborni prag je 2%, dok je kod onih sa više 3%.[38] U federalnim sistemima postoje veće varijacije, odnosno mogućnosti samoorganizacije opština i gradova, a samim federalnim jedinicama je ostavljena mogućnost da samostalno uređuju sistem lokalne samouprave. Takav slučaj je, recimo u Švajcarskoj gde egzistiraju varijacije po kantonima. Izbori se održavaju istovremeno sa nacionalnim ili kantonalnim, a u pojedinim je trajanje mandata četiri godine, dok je kod nekih pet. Uprkos izraženoj lokalnoj autonomiji i snazi koju jedinice lokalne samouprave poseduju u političkom sistemu, izlaznost na lokalne izbore je niska, a kontekst učestalog glasanja

[36] Rapaić, Stevan, Matijević, Andrea. (2022). Lokalni ekonomski i održivi razvoj u Srbiji. Institut za političke studije, Beograd, str. 7.

[37] Lindstrom, Andres. 2022. Sweden: Joint election day. party dominance, and extensive turnout. u Adam Gendźwiłł, Ulrik Kjaer, Kristof Steyvers, (eds.). *The Routledge Handbook of Local Elections and Voting in Europe*. London: Routledge, Taylor and Francis Group, str. 64.

[38] Isto, str. 65.

u direktno-demokratskim procedurama nedvosmisleno menja politički pejzaž u tom smeru.[39] S druge strane, u južnoj Evropi dominiraju manje lokalne zajednice, a takođe su prisutni različiti izborni obrasci kada je reč o lokalnim izborima.

Takođe, jedna od većih teškoća u funkcionisanju pojedinih jedinica lokalne samouprave je i hiperpluralizacija političkog života, što u praksi proizvodi efekat tesnih većina i nestabilnih koalicija, teškoće u postizanju političkih kompromisa i potrebu za učestalim izborima na svim nivoima vlasti. Kada su u pitanju lokalni izbori, primetne su razlike u izlaznosti kada je u pitanju brojnost populacije u jedinicama lokalne samouprave, sa naglaskom da je u manjim jedinicama lokalne samouprave ona uglavnom veća, dok je kod velikih ona umanjena. Pitanje izlaznosti od posebnog je značaja, s obzirom da ono obezbeđuje legitimitet i odgovornost predstavnika na lokalnom nivou vlasti, gde bi participacija trebalo da dođe do punog izražaja.[40] Ovo je primetno i u uporednim studijama koje zahvataju pitanje lokalnih izbora.[41] Savremene tehnološke inovacije doprinele su većoj vidljivosti lokalnih izbora usled kompresije prostora uslovljenog globalizacijom, te oni postaju zastupljeni i u široj izbornoj slici, a tema lokalnih izbora postaje interesantna i za one koji nisu direktno involvirani u njih.[42]

U ovoj monografiji, autori će nastojati da odgovore na nekoliko istraživačkih pitanja: Da li su lokalni izbori u Srbiji u periodu koji je obuhvaćen studijom bili autonoman izborni proces ili uslovljen nacionalnim temama? Da li je participacija bila uvećana, jednaka ili umanjena u odnosu na parlamentarne izbore? Da li su građani glasali unisono u odnosu na parlamentarne izbore? Koja je uloga manjih političkih aktera, poput grupa građana na lokalnim izborima? Ko je činio koalicije i koliko mandata su osvajale liste? Kako su kontekstualni faktori uticali

[39] Ladner, Andreas. 2022. Switzerland: Low turnout but no second-order elections. u Adam Gendźwiłł, Ulrik Kjaer, Kristof Steyvers, (eds.). *The Routledge Handbook of Local Elections and Voting in Europe.* London: Routledge, Taylor and Francis Group. Str. 176.

[40] Clark, A. & Krebs, T. (2012). Elections and Policy Responsiveness. In K. Mossberger, S. Clarke & P. John (Eds.), The Oxford Handbook of Urban Politics (pp. 87–113). Oxford: Oxford University Press; Denters, B., Goldsmith, M., Ladner, A., Mouritzen, P.-E. & Rose, L. (2015). Size and Local Democracy. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

[41] Gaardsted Frandsen, Annie, "Size and Electoral Participation in Local Elections", *Geography, Urban Studies & Planning*, 20/6, Sage Journals, 2002.

[42] Carr, Caleb T. 2020. „The Delocalization of the Local Elections", *Social Media + Society*, April 2020. London: Sage.

na izlaznost i rezultate lokalnih izbora? Istraživaće se lokalni izbori od 2016. do 2024. godine u Srbiji, ali će i jedno poglavlje biti posvećeno lokalnim izborima od 2012. do 2016. godine, kako bi se pružio širi uvid u kontekst, trajektorije lokalnih izbora i političke promene koje su se odigrale u tom periodu.

LOKALNI IZBORI U REPUBLICI SRBIJI OD 2012. DO 2016. GODINE – USPOSTAVLJANJE DOMINACIJE JEDNE PARTIJE

Od 2012. godine i preokreta na političkoj sceni Srbije uočava se narastajuća podrška SNS-u koja je u proteklih četrnaest godina osvojila vlast na svim nivoima u vertikalnoj organizaciji vlasti. Ona je uz podršku svojih koalicionih partnera, pre svega SPS-a, sebi obezbedila dominantnu poziciju u političkom životu u periodu koji je bio obeležen političkim trzavicama i previranjima, uz zaokret od demokratije ka autoritarizmu i naglašenom kultu ličnosti oličenom u Aleksandru Vučiću.[43] Na samim lokalnim izborima 2012. godine, bila je primetna uloga jakih lokalnih lidera, koji su sa sobom povlačili i glasove ka onim listama na kojima su se nalazili. Najmanja fragmentacija lokalnih skupština bila je prisutna upravo u onim sredinama u kojima su oni bili kandidati.[44] Između dva izborna ciklusa, svedočili smo političkoj rokadi, pri čemu je vremenski period od 2012. do 2016. godine obeležen kreiranjem koalicije SNS-a i SPS-a, koja je zamenila dotadašnju koaliciju DS i SPS. Taj

[43] Videti u, Vladisavljević, Nebojša. (2020). Izbori, demokratija i takmičarski autoritarizam u Srbiji 1990-2020. u Jovanović, Milan, Vučićević, Dušan (ur.). *Kako, koga i zašto smo birali*. Službeni glasnik, Institut za političke studije, Beograd, ili Lončar, Jelena, Spasojević, Dušan (2024). Izborni proces u Srbiji — između starog i novog kompetitivnog autoritarizma. *Politički život: časopis za analizu politike*, vol. 2024, br. 26, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, str. 9-22, https://doi.org/10.18485/fpn_pz.2024.26.1

[44] Matić, Petar. (2013). Rezultati i posledice lokalnih izbora u Srbiji 2012. godine. u Jovanović, Milan, Vučićević, Dušan. (ur.). Izbori u Srbiji 2012. godine: (Ne)očekivana promena. Institut za političke studije, Beograd, str. 94. i Mijatović, Marko. (2016). Lokalni izbori u Republici Srbiji nakon obnove višestranačkog sistema 1990-2015, Fondacija Konrad Adenauer, Beograd, str. 324-328.

prvi period obeležen je stabilizacijom vlasti, a do modifikacije unutar ovog koalicionog aranžmana dolazi 2014, kada dolazi do rotacije na čelu Vlade, kada Vučić preuzima političku palicu od Dačića. Unutar ove Vlade nakratko se našao i URS (2012-2013), da bi potom njenu osnovu nakon toga činili SNS i SPS sa koalicionim partnerima koji protokom vremena postaju tradicionalni.

Vlade u ovom periodu - kako ona Ivice Dačića (2012-14), tako i Aleksandra Vučića (2014-16) - svoju političku pažnju su usmerile na: nastavku evropskih integracija koje su ubrzane u periodu dominacije DS-a, ekonomskom razvoju i rastu, nastavku borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala i odbacivanju nezavisnosti Kosova i Metohije, uz kontinuitet pregovora sa privremenim institucijama samouprave na Kosovu i Metohiji.

Koalicija na vlasti, čiju okosnicu čine naprednjaci i socijalisti ostaje stabilna i posle 2014. godine, bez većih potresa, dok je opozicija slaba i tendira ka razjedinjavanju i kontinuiranoj fragmentaciji, kao i potrebi da se zadovolje liderske ambicije i sujete. Čitav taj period markira postepena konsolidacija vlasti, kontinuirani rast podrške vladajuće partije, što će ostati trend i nakon lokalnih izbora održanih 2016.

Sticanjem statusa kandidata u martu 2012. godine, Republika Srbija 2014. ulazi u fazu pregovora o punopravnom članstvu u Evropskoj uniji. Održava se i međuvladina konferencija EU-Srbija u januaru iste godine. Istovremeno, na polju ekonomije i ekonomskog razvoja dolazi do finansijske krize, koju je vlast predstavila kao produkt delovanja prethodnih vlasti. Koaliciona Vlada naprednjaka i socijalista krajem 2014. usvaja program za stabilizaciju javnih finansija. Taj, socijalno osetljiv i politički nepopularan program, kroz redukovanje budžetskih izdvajanja za plate i penzije i zabrane zapošljavanja u javnom sektoru, ne dovodi do šireg društvenog bunta usled očekivanja za postepenim boljitkom. Kao i kod prethodnih vlada, nastavlja se kontinuitet privlačenja stranih direktnih investicija i planiranje i realizacija velikih infrastrukturnih projekata. Ove mere vlasti obeležile su period od 2012. do 2016. godine. Razdoblje nepopularnih mera nije potrajalo dovoljno dugo, što se u specifičnom kontekstu nije odrazilo na rejting vladajućih partija i lidera, već je etapno dolazilo do rasta političke podrške merama Vlade.

Nakon parlamentarnih izbora 6. maja 2012. obeleženih smenom vlasti i pobedom kandidata SNS Tomislava Nikolića u drugom krugu predsedničkih izbora izabrana je Vlada čiju će osnovu činiti SNS, SPS i URS. Uprkos višestruko slabijem rezultatu SPS-a u odnosu na SNS, pozicija jezička na vagi je obezbedila premijersko mesto predsedniku

SPS-a. Svojevrsna politička asimetrija u podršci dvema vodećim partijama vlasti (SNS i SPS) očitovala se u dominaciji SNS-a unutar koalicije. Premda se na čelu Vlade nalazio lider socijalista Ivica Dačić, bilo je više nego uočljivo da zapravo njome dominira prvi potpredsednik Vlade i lider naprednjaka Aleksandar Vučić[45]. U prvim mesecima prve vlade nakon političkog preokreta, bila je vidljiva i politička namera naprednjaka da i formalno preuzmu vodeće uloge u izvršnoj vlasti. Rekonstrukcija vlade, uz isključenje lidera URS Mlađana Dinkića iz, pre svega finansijskih sektora Vlade krajem jula 2013. godine, označila je prekretnicu koja je dovela do raspisivanja vanrednih parlamentarnih izbora. Jasno definisani ciljevi i njihovo oročavanje, primena populističkih metoda u političkom delovanju doveli su do rasta popularnosti SNS-a, uz sve uočljiviji jaz u odnosu na opoziciju, ali i koalicione partnere. Neke od mera koje su vodile rastu podrške SNS-u bile su proklamovana borba protiv korupcije i organizovanog kriminala, pregovori sa administrativnom upravom u Prištini (čiji je ishod bio potpisivanje Briselskog sporazuma) otpočinjanje pregovora o punopravnom članstvu u EU, splet međunarodnih okolnosti i multivektorsko delovanje u oblasti spoljne politike uzrokovali su navedeni rast SNS-a uz sve čvršće utemeljenje u biračkom telu. Uprkos nastojanju socijalista da se vanredni parlamentarni izbori ne održe, već da do promena unutar Vlade dođe dogovorom koalicionih partnera, insistiranje naprednjaka na njima bilo je zasnovano na proceni realnih odnosa moći i političke podrške. Taj izmenjeni odnos snaga, još više je došao do izražaja nakon vanrednih izbora 2014. godine, kroz novu preraspodelu mandata u predstavničkom telu. Ti, vanredni parlamentarni izbori, koje je raspisao tadašnji predsednik Republike Srbije Tomislav Nikolić označili su stvaranje novog ambijenta i političkog pejzaža u srpskoj istoriji. Oni su bili uvod u fazu učestalih vanrednih izbora, kojima je SNS nastojao da održi i osnaži legitimitet kako bi imao odrešene ruke u upravljanju državom i društvom.

Nasuprot tendenciji konsolidacije vlasti, opozicija, nakon neočekivanog poraza na izborima 2012. postaje sve dezorijentisanija u svom političkom delovanju. Unutrašnji raskoli na liniji partikularnih interesa lidera i elita opozicionih partija uz proliferaciju novih političkih opcija i ideja postepeno[46] vode slabljenju partija koje su činile okosnicu vlasti

[45] Jovanović Milan, Vučićević Dušan: Izbori u Srbiji 2014. godine; politička rokada, u: Jovanović Milan, Vučićević Dušan (ur.). Izbori u Srbiji 2014. godine; politička rokada, Institut za političke studije, Beograd, 2014, str. 10.

[46] O preslikavanju koalicija sa nacionalnog na lokalni nivo u Srbiji detaljnije videti u

do 2012. godine. To je bilo naročito izraženo kod DS-a, u kojoj dolazi do prekompozicije snaga i smene lidera. Tu poziciju 2013. godine preuzima Dragan Đilas, a pre samih vanrednih parlamentarnih izbora stranku napušta dotadašnji predsednik Boris Tadić. Taj uvod u cepanje nekada najveće partije u Srbiji otpočeo je izlaskom Tadića iz članstva i osnivanje Nove demokratske stranke. Ona ubrzo biva preimenovana u Socijaldemokratsku stranku, koju čine nekadašnji funkcioneri DS-a. Iz okrilja DS-a još krajem 2013. nastaje stranka Zajedno za Srbiju. Trend rastakanja i fragmentacije Demokratske stranke, kao stožera vladajućih koalicija u periodu od 2000-2012. je nastavljen i nadalje, pa je nekadašnji premijer i potpredsednik DS Zoran Živković istupio iz njenog članstva formirajući Novu stranku[47]. Ove tendencije su se odrazile na homogenost partije i dovele do razgradnje stabilne stranačke infrastrukture. Lokalni odbori su se delili u skladu sa sopstvenim interesima i preferencijama, po linijama unutarstranačkih podela iz prethodnog perioda. Rascepi unutar stranaka dodatno su produbljivani nakon izbornog/ih poraza.

Preokret na političkoj sceni, po oprobanom receptu, doveo je do političke emulacije na svim novima vlasti. Novoformirana vladajuća koalicija (SNS, SPS i URS) se tokom 2012. godine postepeno preslikavala i u lokalnim sredinama[48]. Pa ipak, krucijalna promena desila se na nivou glavnog grada. Lider DS-a i gradonačelnik Dragan Đilas, smenjen je sa izvesnim zakašnjenjem, tek krajem 2013. godine[49]. To je, evidentno, učinjeno zbog ponavljanja gradskih izbora uporedo sa vanrednim parlamentarnim izborima u martu 2014. godine, što je pružilo zamajac SNS-u da izbornu pobedu na centralnom nivou pretoči i u pobedu u glavnom gradu. Ovo je bila tektonska promena na lokalnom nivou i predstavlja administrativno središte, koje po autonomiji i fiskalnim predispozicijama čini značajan deo političkog kolača.

Boban Stojanović 2022. Uticaj političkih partija na formiranje lokalnih izvršnih vlasti u Srbiji od 2008. do 2016. godine. (doktorska disertacija), Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Beograd.

47 Mijatović Marko. (2016). Lokalni izbori u Republici Srbiji nakon obnove višestranačkog sistema 1990-2015, Fondacija Konrad Adenauer, Beograd, str. 348-349.

48 Mijatović, Marko. (2016). Lokalni izbori u Republici Srbiji nakon obnove višestranačkog sistema 1990-2015, Fondacija Konrad Adenauer, Beograd, str. 338.

49 Jovanović, Milan, Vučićević Dušan: Izbori u Srbiji 2014. godine; politička rokada, op. cit, str. 18.

Kampanju za vanredne parlamentarne izbore pratile su pretežno pitanja ekonomskih i socijalnih politika.[50] U fokusu predizbornih aktivnosti uglavnom su se nalazili lideri političkih stranaka, koji su nastojali da steknu široku podršku i legitimitet za vršenje mandata u narednom periodu.[51] Jedna od ključnih karakteristika ove kampanje je da je ona bila daleko mirnija i po sadržini političkih poruka racionalnija u odnosu na onu iz 2012. godine.[52] Takvu kampanju, bez izražene polarizacije i hiperpolitizacije, iniciralo je uverenje vladajućih partija da će u uslovima smirivanja političkih strasti lakše konsolidovati svoju vlast. Nakon te konsolidacije vlasti, kampanje u Srbiji iznova bivaju sve više polarizovane, što u uslovima hiperpolitičkog društva i demokratije niskog intenziteta zaoštrava odnose vlasti i opozicije na svim nivoima. U takvoj eskalaciji političkih sukoba, partije se sve više transformišu ka tržišnoj orijentaciji i usmeravaju ka modelu tržišno orijentisane partije.[53] Neka istraživanja dubljih karakteristika partijskog nadmetanja u Srbiji pokazala su da su ovi akteri uglavnom nastojali da se ponašaju racionalno.[54]

Vanredni parlamentarni izbori 2014. godine produkovali su ubedljivu pobedu bloka partija okupljenih oko SNS kao hegemona, koja osvaja 48,35% glasova, što se kroz Dontovu formulu transponuje u 158 poslaničkih mesta. Time ona stiče apsolutni primat i sigurnu većinu u Parlamentu. Drugoplasirana je koalicija oko SPS-a sa 13,49% glasova i 44 transponovana mandata. Približan broj glasova osvajaju DS sa 6,03% glasova i 19 poslanika i koalicija oko novoformirane Nove demokratske stranke – NDS sa 5,70% glasova i 18 mesta u parlamentu. Ove stranke čiji su članovi bili u vlasti do 2012. godine, ovog puta gotovo da jedva prelaze cenzus. U sastav Narodne skupštine ulaze i manjinske stranke, poput SVM sa 2,10% glasova i šest mandata, SDA sa 0,98% i tri man-

[50] Atlagić, Siniša: Kampanja za vanredne parlamentarne izbore 2014. godine; Ekonomska i socijalna agenda u službi promocije lidera, u: Jovanović Milan, Vučićević Dušan: Izbori u Srbiji 2014. godine; politička rokada, Institut za političke studije, Beograd, 2014, str. 147.

[51] Isto, str. 149.

[52] Isto, str. 148.

[53] O modelu tržišno orijentisane partije i implikacijama ovog modela u Srbiji detaljnije videti u Vujanović, Jelena. 2025. Model tržišno orijentisane partije u političkom marketingu: Teorijske kontroverze i problemi empirijskog istraživanja (studija slučaja – partijski sistem Republike Srbije 2008-2020), doktorska disertacija, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Beograd.

[54] Detaljnije videti u Mladenović, Nikola. (2018). Pozicioniranje stranaka u Srbiji u kontekstu teorije racionalnog izbora. (doktorska disertacija). Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Beograd, str. 341.

data i PDD sa 0,68% glasova i 2 mandata. U ovom izbornom ciklusu, čak tri do tada relevantne političke opcije od obnove višestranačja ostaju bez mandata – DSS sa 4,24%, koalicija oko LDP sa 3,36% i URS sa 3,04% dobijenih glasova. Relativno visok izborni prag od 5% uslovio je da uprkos proporcionalnom dođe manje frakcionalizacije Parlamenta u odnosu na neke od prethodnih izbornih ciklusa.[55]

Tabela 1. Rezultati izbora za narodne poslanike Narodne skupštine Republike Srbije, održanih 16. marta 2014. godine

Upisano u birački spisak 6.765.998			
Glasali birači 3.592.375 (53,09%)			
Stranka/koalicija	Broj dobijenih glasova	Procenti	Mandati
Aleksandar Vučić – Budućnost u koju verujemo (SNS, SDPS, NS, SPO, PS)	1.736.920	48,35%	158
Ivica Dačić – SPS, PUPS, JS	484.607	13,49%	44
Sa Demokratskom strankom za demokratsku Srbiju	216.634	6,03%	19
Boris Tadić – NDS-Zeleni, Zajedno za Srbiju, DZVM, ZZV, Demokratska levica Roma	204.767	5,80%	18
SVM	75.294	2,10%	6
SDA Sandžaka	35.157	0,98%	3
PDD	24.301	0,68%	2
Ostali predlagači	811.518	22,59%	

Tabela sačinjena na osnovu podataka iz publikacije Republičkog zavoda za statistiku, Izbori za narodne poslanike Narodne skupštine Republike Srbije održani 16. marta 2014. godine, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2014.

[55] „Možemo konstatovati da se na izborima suzio (parlamentarni) programsko-politički prostor, kako u suverenističkom, tako i evrofiličnom, evroatlantskom obličju. Na drugoj strani, okolnosti i dominantni spoljni okvir i unutrašnje (ne) prilike i raspoloženje biračkog tela drže Srbiju u stanju nedospelosti do jasnih razlika u socijalno-ekonomskim programima i politikama. Praktično, kada i ima razlika u programima, nema ih u vladavinskoj politici", Stojiljković Zoran: Sva lica opozicije, Vukotić medija, 2015, str. 209.

Iz perspektive pojedinih regiona, u Beogradu pobeđuje lista okupljena oko SNS-a sa 45,04% glasova. Drugu poziciju zauzima koalicija SPS-PUPS-JS sa 11,90% Treće i četvrto mesto osvajaju DS sa 10,89% i DSS sa 6,22%. Ovde se nedvosmisleno pokazuje, uprkos porazu na prethodnim izborima, nekada vladajuće partije zadržavaju solidna političko uporište u glavnom gradu. U području centralne Srbije bez Beograda takođe pobeđuje lista okupljena oko SNS-a sa 50,81%, a na drugom mestu je koalicija SPS-PUPS-JS sa 15,42%, dok nijedna preostala lista nije prešla cenzus od 5%. U Vojvodini pobedu odnosi lista okupljena oko SNS-a sa 46,27%, dok je na drugom mestu koalicija SPS-PUPS-JS sa 10,90%. U ovoj multietničkoj sredini, sa značajnim udelom mađarskog stanovništva, treću poziciju zauzima SVM sa 8,16% glasova. Četvrtoplasirana je koalicija NDS-LSV-ZZS-DZVM-ZZV-DLR sa 8,07%, dok je petoplasirana je DS sa 5,86% dobijenih glasova. Na Kosovu i Metohiji pobedu odnosi koalicija oko SNS-a sa 51,32% glasova. Značajnu podršku dobija i lista SPS-JS sa 17,55%. Treće i četvrto mesto zauzimaju DSS sa 11,06% i koalicija NDS-LSV-ZZS-DZVM-ZZV-DLR sa 6,47% glasova.

Paralelno su se održali i gradski izbori u Beogradu. I ovde prevagu odnosi koalicija oko vladajućeg SNS-a (SNS; SDPS; NS; SPO; PS) sa 45,17% i 63 mandata. Do tada vladajuća DS dobija višestruko umanjenu podršku u biračkom telu i osvaja samo 16,26% glasova i 22 mandata. Pored dve navedene stranke, SPS-JS-PUPS osvaja 11,90%, odnosno 16 odbornika, a opozicioni DSS se nalazi nešto iznad cenzusa sa 6,62% glasova i 9 mandata. Kao i na republičkom nivou, nakon gradskih izbora, vlast u Beogradu, čine koalicija oko SNS-a i koalicija SPS-JS-PUPS. Nešto kasnije se ovim političkim grupacijama pridružuje i frakcija DSS-a kojoj prilazi 8 od 9 gradskih odbornika DSS. Iz nje nastaje nova politička stranka pod nazivom „Samostalni DSS" (kasnije Samostalna srpska stranka).

Uprkos postojanju mogućnosti da samostalno formira novu Vladu, na osnovu izražene pobede na parlamentarnim izborima 2014. godine, SNS se odlučuje da nastavi političku saradnju sa koalicijom oko SPS. Neki od ministara u novoj Vladi su bili vanpartijske ličnosti i eksperti za sektorske politike.[56] Rast SNS-a i ogroman broj mandata praktično je preneo čitav teret političke odgovornosti na SNS, uprkos koaliciji sa SPS. Ovim izbornim procesom ojačane su poluge njihove vlasti u kojoj su učestvovale i mnoge ličnosti koje su bile politički aktivne još

[56] Jovanović Milan, Vučićević Dušan, navedeno delo, str. 33.

devedesetih godina.[57] Ovakav vrtoglavi uspon SNS otvorio je prostor za nepopularne mere, ali i za stvaranje političkog kartela i klijentelističkih obrazaca politike.[58] Stvaranje koalicije, uprkos ostvarenom izbornom rezultatu trebalo je da dovede do podele odgovornosti za primenu određenih političkih mera.

U ovom periodu nastavljeno je rastakanje opozicionog bloka i njena dodatna marginalizacija[59]. Nekadašnji stožer vlasti - DS biva pogođen novim podelama, a dolazi i do druge promene lidera u roku od dve godine. Na mesto njenog predsednika dolazi pokrajinski premijer Vojvodine Bojan Pajtić. Pokušaj stabilizacije i revitalizacije stranke, dešava se tokom 2015. godine. Promocija i mobilizacija stranačkih redova DS tokom navedene godine vrši se organizovanjem serije mitinga pod naslovom „Osvetli Srbiju", od kojih je glavni događaj održan u Beogradu 25. aprila 2015. godine. Uprkos opštoj slici koja je odudarala od nekadašnjih manifestacija ove stranke, ipak se radilo o relativno uspešnom pokušaju da se stranka održi u vremenu kada je trabalo da bude nosilac opozicionih aktivnosti[60].

Paralelno sa fragmentirajućim procesima u DS, do još većih podela dolazi u DSS-u. Nakon povlačenja Vojislava Koštunice sa čela partije i lošeg izbornog rezultata javlja se niz frakcija iz kojih izrastaju nove partije kao što su: Državotvorni pokret, Srpski otadžbinski front, Srpska narodna partija i dr. Već smo naveli da je u gradu Beogradu došlo do potpunog stvaranja „Samostalnog DSS-a" u julu 2015. godine. Trend fragmentacije opozicije, pa i vanparlamentarne viđen je i na primeru Dveri iz kojih nastaju Treća Srbija (kasnije podeljena na Narodni slobodarski pokret i Srpsku ligu), te Narodna mreža (koja docnije pristupa Srpskom patriotskom savezu 2018. godine).

Kao leva frakcija DS nastaje Levica Srbije (2015), dok se istovremeno iz SDS stvara Pokret za promene (PZP). U tada liberalnom, proevropskom krugu partija osniva se i pokret „Dosta je bilo" bivšeg ministra privrede Saše Radulovića 2014. godine. Na prvim izborima na kojima učestvuje ovaj pokret osvaja oko 2% glasova i ostaje daleko ispod izbornog praga.

---

57 Isto, str. 33–34.

58 Stojiljković Zoran: Sva lica opozicije, Vukotić media, septembar 2015, str. 214.

59 Jovanović Milan, Vučićević Dušan, navedeno delo, str. 34.

60 Mijatović Marko. (2016). Lokalni izbori u Republici Srbiji nakon obnove višestranačkog sistema 1990-2015, Fondacija Konrad Adenauer, str. 351.

Politička dinamika dobija zamajac povratkom lidera SRS Vojislava Šešelja iz pritvora u Haškom tribunalu u kojem je proveo nekoliko godina tokom kojih je iz redova istaknutih pripadnika njegove partije formiran SNS. Njegova želja za obnovom stranačke infrastrukture i sopstvene političke snage rezultirala je održavanjem mitinga u Beogradu 15. novembra 2014. Nakon toga sledio je i njegov obilazak gotovo čitave Srbije sa revitalizacije stranke, jačanja unutarstranačke kohezije i pokušaja povrataka u politički život Srbije. Neka sondiranja javnog mnjenja u tom periodu pokazala su da je povratak Vojislav Šešelja bio snažan zamajac radikalima u pokušajima da ponovo steknu status parlamentarne stranke.

Sa druge strane, vladajuće stranke funkcionisale su bez većih unutrašnjih potresa i turbulencija. Jedan od retkih primera koji možemo izdvojiti je da je iz vladajuće SNS, nezadovoljan ratifikacijom „Briselskog sporazuma", istupio nekadašnji lider SSJ i narodni poslanik Borislav Pelević. Nakon toga on je osnovao novu stranku - Sabor srpskog jedinstva[61], koja nije ostvarila bilo kakav značajniji izborni rezultat.

Kao i u prethodnom periodu mediji su se i posle 2012. godine našli pod sve većim uticajem vladajućih stranaka. Taj pritisak na medije od strane izvršne vlasti, vremenom je postajao sve veći. Izostanak jasnijeg ideološkog profilisanja i opredeljenja prema ključnim državnim pitanjima opozicionih stranka i njihova razdeljenost doprineli su da, i njima bliži mediji, zapravo nisu imali pravu mogućnost da ih jasnije podrže, već su težište svog delovanja usmerili ka kritici vladajućih stranaka. To je, posledično, vodilo ka sve većoj polarizaciji u medijskoj sferi, što je direktno uticalo i na polarizaciju i rascepe u društvu. U uslovima sve rapidnijeg tehnološkog progresa, pored klasičnih kanala komunikacije sa biračima, elektronskih i štampanih medija, kao karika u lancu partijske promocije nametnule su se i društvene mreže.[62] Ti, savremeni vidovi političke komunikacije naročito su prisutni u mlađoj populaciji, s obzirom da su im oni skloniji i najveći deo svojih interakcija ostvaruju upravo ovim putem.

Ekonomski pokazatelji nakon 2012. godine pokazuju tendenciju stagnacije. Tako BDP pada 2012. za 0,7%. Sledeće godine raste za 2,9%, 2014. beleži pad od 1,6%, da bi 2015. i 2016. godine beležio rast

[61] Isto, str. 352.

[62] Ćirjaković Zoran: Uloga društvenih medija u izborima 2014. godine: sve značajniji, ali i dalje sekundarni, u: Jovanović Milan, Vučićević Dušan Izbori u Srbiji 2014. godine; politička rokada, Institut za političke studije, Beograd, 2014, str. 254.

za 1,8%, odnosno 3,3%. Nakon 2012. godine dolazi do značajnog pada inflacije. U istom periodu je smanjena sa 12,2% (2012) na 2,2% (2013), 1,7% (2014), 1,5% (2015) i 1,8% (2016). Postepeno opada i stopa nezaposlenosti sa 25,9% (2012) na 23% (2013), a trend se nastavlja i u 2014 – 20,6%, te u 2015 – 18,9% i 2016 – 16,4%, Istovremeno, u ovom periodu prosečna neto zarada u Srbiji stagnira ili minimalno raste pa ona 2012. iznosi 366,1, 2013. 388,5, 2014. 379,8, 2015. 367,9, a 2016. godine 374,5 evra[63].

Nakon ciklusa lokalnih izbora u maju 2012. godine, održanih paralelno sa parlamentarnim, u četvorogodišnjem periodu do ciklusa lokalnih izbora 2016. godine, izbori za odbornike održani su u 18 jedinica lokalne samouprave, bilo u redovnom ili vanrednom terminu. Izbori su se održali u: Medveđi (24. juna 2012. i 13. septembra 2015), Kovinu (8. aprila 2013), Kosjeriću (26. maja 2013), Zemunu (2. juna 2013), Zaječaru (23. juna 2013), Vrbasu (13. oktobra 2013), Voždovcu, Odžacima i Kostolcu (15. decembra 2013), gradu Beogradu, Pećincima, Boru, Aranđelovcu, Negotinu i Sevojnu (16. marta 2014), Majdanpeku (7. septembra 2014), kao i u Lučanima i Mionici (28. decembra 2014)[64].

Oni su, kao u prethodnim izbornim ciklusima, bili test i neka vrsta merenja „prolaznih vremena" i sveukupnog rejtinga političkih partija, lakmus-papir za parlamentarne izbore. I okom njih su zabeležen različite strategije predizbornih nastupa i kampanja, kao i selekcije predizbornih i postizbornih koalicionih partnera, što je odslikavalo i promenjeni društveno-politički kontekst nakon izbora 2012. godine.

Uprkos težnjama da se izborni sistem promeni i da se u njega inkorporiraju inovacije u periodu od 2012. do 2016. godine nije bilo promena u sferi izbornog zakonodavstva za lokalne izbore. Oni su održavani po pravilima koja su važila i tokom ciklusa lokalnih izbora 2012, gde sve jedinice lokalne samouprave čine jednu izbornu jedinicu uz izborni prag od 5%.

Tokom ovog ciklusa, a slično prethodnim, na delu su različite izborne strategije, stilovi komuniciranja i nastupi u kampanjama na lokalnim izborima. Očigledno je da u skladu sa izraženim preimućstvom u resursima SNS nastupa na svim izborima. Takođe, u skladu sa delova-

[63] Prema podacima Narodne banke Srbije, Osnovni ekonomski indikatori, datum ažuriranja 3. april 2023. godine (dostupno na: http://www.nbs.rs/export/internet/latinica/80/osnovni_makroekonomski_indikatori.xls , pristupljeno 08.04.2015).

[64] Mijatović Marko. (2016). Lokalni izbori u Republici Srbiji nakon obnove višestranačkog sistema 1990-2015, Fondacija Konrad Adenauer, Beograd, str. 347.

njem na nacionalnim izborima kod njih je najprisutniji koalicioni nastup. U zavisnosti od opštine/grada, lista koalicionih partnera dosta je široka. Pozicije moći na centralnom nivou, omogućavaju SNS-u da nesmetano šire mrežu lokalnih partnera. Pored tradicionalnih i ranijih političkih savezništava (NS, PS, PSS), koalicije se formiraju i sa drugim strankama, od kojihsu prethodno bili udaljeni (SPO, SDPS). U nekim opštinama SNS ostvaruje koalicionu saradnju i sa DSS – Kosjerić. Kod SPS-a nastup izostaje u samo jednoj jedinici lokalne samouprave, odnosno učestvuje na izborima u 17 lokalnih samouprava. U 16 slučajeva, taj nastup je koalicioni, najčešće sa Jedinstvenom Srbijom (16), sa PUPS-om (12), SDPS-om (3), Udruženjem Krajišnika (2) te sa URS-om, Pokretom veterana, Strankom Slovaka, PSS-om i SVM-om u po jednoj. Kao akter, koji je doskora bio stožer vlasti DS, ne poseduje koalicioni potencijal kao u periodu vlasti i tendira ka samostalnom izbornom nastupu. Od 17 jedinica lokalne samouprave u koaliciji na izborima učestvuje u dve – sa LDP u Kosjeriću i sa PUPS u Negotinu.

Stranke koje možemo podvesti pod desni ideološki spektar, DSS i Dveri, tokom ovog izbornog ciklusa upotrebljavaju različite političke strategije. DSS i DVERI, u zavisnosti od lokalnog konteksta, primenjuju i samostalne i koalicione nastupe, dok SRS izlazi na lokalne izbore isključivo samostalno. Primetno je da je broj koalicionih i samostalnih nastupa DSS-a i Dveri gotovo jednak. DSS je sa kandidatskim lista učestvovala na izborima u 13 lokalnih samouprava, pri čemu u šest u koalicijama (sa Dverima u Zaječaru, Zemunu i Odžacima, sa Vlaškom narodnom strankom u Boru, sa Asocijacijom mladih u Vrbasu i sa SNS-om i njenim savezima u Mionici i Kosjeriću). Dveri učestvuju na izborima u polovini jedinica lokalne samouprave u kojima su održani. Tako, od devet jedinica lokalne samouprave, u pet nastupaju samostalno, a u četiri kroz koaliciju (pored 3 koalicije sa DSS nastupaju na listi „Dveri, poljoprivrednici i omladina" u Lučanima). Kao nekada značajan politički akter, SRS u toku četiri godine izlazi na lokalne izbore u deset jedinica lokalne samouprave.

U pojedinim slučajevima, manji akteri unutar vladajuće koalicije nastupaju samostalno u pojedinim opštinama – PUPS u Kovinu, SDPS u Kosjeriću, NS u Medveđi, Sevojnu, Lučanima, i SPO u Kosjeriću i Majdanpeku. Regionalna LSV, koja deluje na teritoriji Vojvodine, učestvuje samostalno na izborima u Kovinu. Neke manjinske partije nastupaju i izvan sredina u kojima su populaciono brojnije, pa recimo SVM nastupa u Beogradu, Kovinu i koaliciono sa SPS-om (u Vrbasu), dok Demokratska partija Makedonaca učestvuje kao deo koalicije oko

SNS-a u Kostolcu. Ovakav nastup stranaka bio je uslovljen potrebom za prelaskom cenzusa i lokalnim prilikama.

Na ovim lokalnim izborima nastupaju i neke političke partije koje su nastale tokom i nakon 2012. godine. Tako svoj prvi izborni nastup imaju Nova stranka nastupa u Voždovcu, GG Sabor srpskog jedinstva Borislava Pelevića u Kosjeriću i gradu Beogradu, Socijaldemokratski savez u Zemunu i Vrbasu, Pokret 1389. u Zemunu i gradu Beogradu, Srpska demokratska stranka u Odžacima i Pećincima, itd.

Izlaznost na lokalne izbore 2012–2016. celokupno posmatrano je manja nego na prethodnim. Na biralište je izašlo 49,75% birača, a na prethodnim izborima u istim lokalnim samoupravama taj broj je bio za 3% veći (52,74%).[65] Posmatrano bez gradskih izbora u Beogradu, koji su zbog njihove važnosti drugačiji, odnos je sličan. Na lokalnim izborima u periodu između 2012–2014. glasa 47,65%, a na prethodnim 49,27% birača[66].

U nekim jedinicama lokalne samouprave izlaznost na vanrednim lokalnim izborima pokazuje obrnuti trend u odnosu na opštu sliku. Ovde do izražaja dolazi činjenica da građani na lokalnim izborima ne glasaju unisono kao na parlamentarnim. Pored toga što su se u pet jedinica lokalne samouprave lokalni izbori odigrali paralelno sa nacionalnim, što po prirodi gravitira ka većoj izlaznosti, u određenom broju opština, u kojima su bili razdvojeni, zabeležena je veća izlaznost u odnosu na parlamentarne izbore. Takav trend je bio primetan u Vojvodini i delovima centralne Srbije bez Beograda (izuzev Zaječara). S druge strane, beogradske opštine beleže radikalan pad izlaznosti u situacijama kada se ovi izbori održavaju u terminu neusklađenom sa nacionalnim izborima. U nekim gradskim opštinama, broj izašlih na lokalne izbore u tom periodu je bio niži za gotovo 20%. Tako je u Zemunu na parlamentarnim izborima 2012. glasalo 52,21% birača, a na lokalnim izborima tek 35,05%. Slično tome, na Voždovcu 2012. učešće je uzelo 52,60% birača, a na lokalnim izborima krajem 2013. svega 34,64%.

Povećana izlaznost na lokalnim izborima u lokalnim sredinama centralne Srbije i Vojvodine svakako ukazuje na značaj tih izbora kako za partije, tako i za birače. Ti izbori su bili od velike važnosti pre svega za SNS i sticanja apsolutne dominacije nad političkim oponentima. Ovo je vodilo ka izraženoj mobilizaciji inače nejednakih resursa u predizbornoj kampanji. Uspeh na lokalnim izborima bio je značajan činilac u

[65] Bez podataka za opštine Kostolac i Sevojno.

[66] Bez podataka za opštine Kostolac i Sevojno.

merenju popularnosti stranaka i na lokalnom i na nacionalnom nivou i činilac dominacije u političkom diskursu.

Rezultati lokalnih izbora i njihove političke posledice u ovom periodu nedvosmisleno su pokazali dominaciju SNS. Izuzetak su predstavljali lokalni izbori u Medveđi 2012. godine koji su se odigrali u političkom vakuumu, u trenutku odlaska stare i dolaska nove republičke vlasti. Bilo samostalno, bilo kroz koalicije, naprednjaci su u svim pobrojanim jedinicama lokalne samouprave učestvovali u formiranju vlasti. U gotovo svim opštinama, gradovima i gradskim opštinama, SNS je uspela da osvoji natpolovičan broj glasova. To je zabeleženo u Lučanima (50,06%), u Zemunu (51,83%), na Voždovcu (51,73%), u Boru (51,72%), Aranđelovcu (52,33%), uz najbolji rezultat u Mionici od 64,71%. Jedini izuzetak bilo je Sevojno, a i u tom slučaju SNS je osvojila gotovo trećinu (30,86%) glasova.

Drugo mesto je, po inerciji, pripalo DS-u i njenim koalicijama. Najbolje rezultate na lokalnim izborima u ovom periodu ova stranka beleži u Majdanpeku (22,28%), u koaliciji sa LDP u Kosjeriću (17,59%), Vrbasu (17,48%), Mionici (17,44%), gradu Beogradu (15,70%), Pećincima (13,03%) i Kostolcu (11,78%). U ostalim opštinama u kojima su se odigrali lokalni izbori DS prelazi cenzus, ali ne prelazi desetinu biračkog tela, dok u tri jedinice lokalne samouprave DS ne osvaja odborničke mesta i to u Aranđelovcu (3,13%), Zaječaru (3,08%) kao i u Medveđi, 2015 (3,87%). Glasanje po inerciji, uprkos rascepima i fragmentaciji Demokratske stranke i izraženom padu poverenja, omogućilo joj je da u ovom periodu zadrži status vodeće i stožerne stranke opozicije.

Socijalisti su bili trećeplasirana politička snaga na lokalnim izborima od 2012. do 2016. godine. Nasleđe devedesetih i učešće u koalicijama u prvoj deceniji 2000-ih omogućili su im da očuvaju resurse i stranačku infrastrukturu. Nastupajući uglavnom kroz koalicije, najbolje rezultate ostvarili su u Negotinu – 27,98%, Vrbasu – 23,23%, Kostolcu – 21,79%, Sevojnu –

18,36%, Mionici – 17,85%, Majdanpeku – 16,22% i Boru – 15,50%. U svim jedinicama lokalne samouprave u kojim su nastupili socijalisti prelaze izborni prag. Ovakav solidan nastup nije ostvaren samo u opštini Pećinci, gde SPS dobija 4,98% glasova i ostaje za pedalj ispod izbornog praga.

Četvoroplasirane su bile kandidatske liste DSS, petoplasirane LDP, šestoplasirane Dveri, sedmoplasirane NDS (kasnije Socijaldemokratska stranka – SDS), osmoplasirani URS, devetoplasirani SRS. Od ostalih

stranaka izdvajaju se pojedinačni samostalni nastupi Nove Srbije, SPO, SDPS. Ostali politički akteri postigli su gotovo zanemarljive rezultate[67].

Upoređujući odnos lokalnih izbora sa rezultatima prethodno održanih, na lokalnim izborima održanim u razmaku između redovnih parlamentarnih izbora 2012. i 2016. godine, uočljiv je izraziti porast popularnosti SNS-a. Čak je i kraćem vremenskom periodu od dve godine (2012-2014.), vidljiva ta diskrepanca. Tako SNS kroz koalicije 2014. godine u Kovinu dobijaju 42,41% nasuprot 18,22% 2012. godine, u Kosjeriću 47,16% nasuprot 13,73%, u Zemunu 51,83% 2013. u odnosu na 34,61% 2009. godine, u Zaječaru 37,93% u odnosu na 9,94%, u Majdanpeku 46,58% nasuprot 11,16% itd.

U odnosu na lokalne izbore koji su održani 2012. i u periodu od više od decenije pre toga, podrška DS-u rapidno opada. Taj rezultat je više nego prepolovljen. SPS sa koalicijama beleži rast glasova osvojenih na lokalnim izborima. DSS samostalno ili u okviru koalicija u kojima nastupa beleži sličan broj glasova kao i na prethodnim izborima. Liberalno-demokratska partija i koalicije okupljene oko nje ostvaruju slične rezultate kao i 2012. godine. URS samostalno ili kroz koalicije ostvaruje znatno lošije rezultate nego u prethodnom periodu. Dveri u odnosu na prethodni izborni ciklus proširuju broj svojih odbora u lokalnim zajednicama i razvijajući infrastrukture beleže daleko više nastupa na lokalnim izborima. Radikali nastavljaju da beleže strmoglav pad podrške na izborima za sve nivoe vlasti.

Građani očigledno ne glasaju u potpunosti unisono na nacionalnim i lokalnim izborima. Takav slučaj je bio i prilikom istovremeno održanih parlamentarnih i lokalnih izbora. To se najbolje može sagledati na primeru izbora odbornika u glavnom gradu i nacionalnih izbora. Na gradskim izborima 2012. godine osam vodećih partija osvaja 96,71% glasova, a SNS, DSS i URS ostvaruju jako slične rezultate na izborima za centralni i lokalni nivo. Liste SPS, LDP i Dveri koje nastupaju na nacionalnom nivou dobijaju procentualno znatno više glasova nego na beogradskim izborima. DS, koja je svoje uporište uspela da zadrži u Beogradu, za razliku od ostalih, osvaja gotovo trećinu glasova više na lokalnom nivou.

Dve godine nakon toga, odigrava se sličan scenario. SNS, DSS, ali i SPS beleže ujednačene rezultate kod nacionalnih i lokalnih lista u Beogradu. Nacionalne liste LDP i SRS ostvaruju bolji rezultat na na-

[67] Mijatović Marko. (2016). Lokalni izbori u Republici Srbiji nakon obnove višestranačkog sistema 1990-2015, Fondacija Konrad Adenauer, Beograd, str. 353-358.

cionalnim nego na lokalnim izborima, a 2014. DS dodatno unapređuje rezultat na gradskim izborima u odnosu na nacionalne – čak za 50% glasova više.

Lokalni izbori koji su održani od 2012. do 2016. godine usledili su nakon promene vlasti na nacionalnom nivou, prilikom koje je od DS dominantnu političku ulogu preuzela SNS.

Istovremeno, imajući u vidu da nakon parlamentarnih vanrednih izbora, u martu 2014. godine, SNS-u nije bila potrebna postizborna koalicija kako bi obezbedila prevlast u nacionalnom parlamentu, može se pretpostaviti da su lokalne koalicije, stvarane od promene na vlasti 2012, bile jedan od važnih razloga opstanka koalicionog aranžmana naprednjaka i socijalista na nacionalnom nivou.

Praksa lokalnih izbora formiranja većina ukazale su, prema istraživanju sprovedenom u Vojvodini, i na sve deformacije aktuelnog izbornog sistema. Dominacija političkih partija i slobodni mandat donose i „preletanje" odbornika, „ideološki čudne spojeve" u vladajućim koalicijama, pojavu da je u jednoj lokalnoj samoupravi jedna politička stranka i u vlasti i u opoziciji, velike koalicije bez opozicije i dr[68]. Navedene tendencija bile su lakmus-papir za predstojeće lokalne izbore 2016. godine, i najavljivali su nesumnjivo dominantnu poziciju SNS u tom izbornom ciklusu, kako na lokalnom tako i na centralnom nivou vlasti.

[68] Serenčeš Žužana: Lokalne samouprave u Vojvodini nakon izbora 2012. godine, Nezavisno društvo novinara Vojvodine, Novi Sad, 2013, str. 5–9 dostupno na http://www.ndnv.org/wp-content/uploads/2013/02/Lokalne-samoupraveManja.pdf, pristupljeno 18.04.2026. godine

LOKALNI IZBORI U REPUBLICI SRBIJI 2016. GODINE

Jačanjem pozicije SNS-a, jača i uloga njenog predsednika Aleksandra Vučića, koji u Vladi od 2012. do 2014. vrši funkciju prvog potpredsednika Vlade, a od 2014. do 2017. vrši funkciju predsednika Vlade. Spekulisanja o unutrašnjim nesporazumima sa predsednikom Republike Srbije Tomislavom Nikolićem, koji se povukao sa mesta predsednika SNS, pokazale su se istinitim i političko vođstvo u stranci i vlasti polako prelazi u ruke predsednika SNS i premijera Aleksandra Vučića[69]. Radilo se i o nastavku političkog procesa započetog 2012. godine - izvršena je smena vlasti na republičkom nivou; 2014. SNS preuzima grad Beograd i osnažuje vlast na republičkom nivou, dok su redovni lokalni izbori 2016, uz paralelno održane republičke i izbore u Autonomnoj pokrajini Vojvodini, trebalo da objedine dominaciju SNS-a na svim nivoima vlasti, od republičkog, pokrajinskog, pa sve do lokalnog – gradskog i opštinskog nivoa.

Sa lokalnim izborima paralelno održani, vanredni izbori za Narodne poslanike Republike Srbije, 24. aprila 2016. godine, uz donekle višu izlaznost (2016. 56,67% u odnosu na 2014. 53,09%), ne donose preterane promene u rasporedu političkih snaga u odnosu na prethodne, takođe vanredne, parlamentarne izbore iz 2014. SNS sa krugom svojih koalicionih partnera (kojima se ovog puta pridružuje i PUPS, koji je ranije strateški sarađivao sa SPS) osvaja 48,25% glasova (nominalno, 90 hiljada više nego 2014. godine). Drugoplasirana je koalicija SPS-JS sa 10,95%, što predstavlja pad od oko tri procenta u odnosu na izbore 2014. (nominalno, pad za oko 70 hiljada glasova). Trećeplasirana je SRS koja sa liderom Vojislavom Šešeljom dobija 8,10% glasova, odnosno gotovo tri puta više glasova nego 2014. godine. Imajući u vidu da

[69] Subotić Momčilo: „Izbori u Srbiji 2016 – politički povratak opozicije", Politička revija, godina XXVIII, br. 2/2016, str.39

se radilo o stranci, koja jeste bila nominalno u opoziciji, ali je gotovo od samog starta odricala mogućnost saradnje sa drugim opozicionim strankama, predstavljajući na taj način neku vrstu „lojalne opozicije". Četvrtoplasirana je otvoreno opoziciona lista stranke nova politička opcija – Dosta je bilo Saše Radulovića (ministra privrede u Aleksandra Vučića, koji je posle nekoliko meseci napustio u prešao u opozicione redove osnovao novu, u početku grupu građana, a potom i stranku 2014. godine) sa 6,02%. Tek petoplasirana je DS koja dobija 6,02% glasova. Prebrojavanje glasova je bio proces koji su obeležili i protesti i opozicije, pa su iako su prvobitno ostali ispod cenzusa u saziv nove Narodne skupštine ušle i koalicije Dveri-DSS i koalicija SDS-LDP-LSV sa 5,04, odnosno 5,02% glasova.

U poređenju sa izborima 2014. DS dobija gotovo istovetnu podršku, a koalicija SDS, LDP, LSV evidentno beleži pad broja glasova (2014. SDS sa LSV, ZZS, Zelenima, DZVM, ZZV i DLR 5,80%, uz nastup LDP-BDZ-SDU 3,36%). Dveri i DSS uspevaju zajedno da pređu izborni cenzus od 5%, iako je izrazitiji sinergijski efekat evidentno naglašeno desnih i konzervativnih opcija izostao (2014. DSS 4,24%, Dveri 3,58%).

Tabela 2. Rezultati izbora za narodne poslanike Narodne skupštine Republike Srbije održanih 24. aprila 2016. godine

Upisano u birački spisak: 6.739.441			
Glasali birači: 3.778.923 (56,67%)			
Stranka/koalicija	Broj dobijenih glasova	Procenti	Mandati
Aleksandar Vučić – Srbija pobeđuje	1.823.147	48,25%	131
Ivica Dačić – SPS, JS	413.770	10,95%	29
Vojislav Šešelj – SRS	306.052	8,10%	22
Dosta je bilo – Saša Radulović	227.626	6,02%	16
Za pravednu Srbiju – DS (Nova stranka, DSHV, ZZS)	227.589	6,02%	16
DVERI – DSS – Sanda Rašković Ivić – Boško Obradović	190.530	5.04%	13
Boris Tadić, Čedomir Jovanović – Savez za bolju Srbiju – LDP, LSV, SDS	189.564	5,02%	13
SVM – Ištvan Pastor	56.620	1,50%	4
Muamer Zukorlić – Bošnjačka demokratska zajednica Sandžaka	32.526	0,86%	2

SDA Sandžaka – dr Sulejman Ugljanin	30.092	0,80%	2
Zelena stranka	23.890	0,63%	1
Partija za demokratsko delovanje – Ardita Sinani			
Ostali predlagači	465.618	11,90%	
Nevažeći glasovi	170.995	4,37%	

Izbori za narodne poslanike Narodne skupštine Republike Srbije, april 2016. godine, Republički zavod za statistiku, Beograd, maj 2016, str. 8-9.

Posmatrano po regionima, u Beogradu pobeđuje lista okupljena oko SNS-a sa 42,41% glasova. Na drugom mestu je Dosta je bilo sa 11,15%, a na trećem mestu SRS sa 9,20%. Četvrtoplasirana je koalicija SPS-JS sa 8,73%, petoplasirana koalicija oko DS sa 8,30%, a šestoplasirana koalicija DSS-Dveri sa 6,55%. U centralnoj Srbiji bez Beograda takođe pobeđuje lista okupljena oko SNS-a sa 51,16%, za kojom su sledili: koalicija okupljena oko SPS-a 13,12%, SRS sa 7,20% i koalicija DSS-Dveri sa 5,22% glasova. U Vojvodini pobeđuje lista okupljena oko SNS-a sa 46,58%, drugoplasirana je koalicija SPS-JS sa 8,73%, a trećeplasirana je SRS sa 8,72% glasova. Četvrtoplasirana je koalicija SDS-LDP-LSV sa 6,52%, petoplasiran je Dosta je bilo sa 6,05%, a šestoplasiran SVM sa 5,41%. Na Kosovu i Metohiji ubedljivu pobedu ostvaruje koalicija oko SNS sa 69,73% glasova, a drugoplasirana je lista SPS-JS sa 9,99%, dok treće mesto zauzima SRS sa 8,95%.

Matematički posmatrano nije bilo dileme oko toga ko će sačinjavati novu Vladu Republike Srbije. SNS je imao komfornu parlamentarnu većinu za homogenu, većinsku Vladu. Ipak, u SNS je preovladala procena da je svrsishodnije da se nastavi sa strateškim partnerstvom sa SPS-JS na svim nivoima vlasti, pa su u novu Vladu ušli predstavnici koalicija oko SNS i SPS-JS, konkretno iz: SNS, SPS, JS, SDPS, PUPS, PS, NS i SPO kao i nestranačke ličnosti. Na čelu Vlade je bio lider SNS Aleksandar Vučić. Radilo se o njegovom drugom mandatu nakon prethodnog u periodu 2014-2016. godine. Vlada je formalno započela mandat u avgustu 2016. godine.

Normativni okvir

Normativni okvir za lokalne izbore 2016. nije se razlikovao u odnosu na prethodni ciklus lokalnih izbora 2012. godine. Odbornici su birani zatvorenim stranačkim ili koalicionim ili listama grupa građana

na teritoriji grada ili opštine kao jedne izborne jedinice, pri čemu su pravo za raspodelu mandata imali stranke koje su prešle izborni cenzus od 5%. I dalje je ostao na snazi slobodan mandat odbornika (odbornik, a ne predlagač, vlasnik je mandata, shodno Odluci Ustavnog suda od 21. aprila 2010. godine, i odgovarajućim promenama Zakona o lokalnim izborima iz 2011. godine).

Mandati su se delili metodom najvećeg količnika, po redosledu sa kandidatskih lista koje su prešle izborni prag (D Ontov metoda raspodele mandata).

Akteri i kampanja

Na lokalnim izborima za 6.530 odborničkih mesta nadmetalo se 68 stranaka (za 15 manje nego 2012. godine), od čega su 45 stranaka nacionalnih manjina. Takođe, učestvovala je 215 koalicija (za 64 više nego 2012. godine). Na izborima je podneto 1.428 kandidatskih lista, od čega su 271 lista podnele grupe građana. Ukupno je u izbornom procesu učestvovalo 41.560 kandidata od čega je 6.967 kandidata grupa građana. Ovi podaci pokazuju da se broj predlagača (kao i broj nominovanih kandidata) smanjio u odnosu na izbore 2012. godine pa se tako za jedno odborničko mesto nadmeće u proseku oko šest kandidata. Takođe, prosečan broj lista koje su se kandidovale u jedinicama lokalne samouprave na ovim izborima kretao se u rasponu od devet do 12 u odnosu na brojnost populacije u opštini/gradu.[70]

I za ove lokalne izbore vodeći politički akteri se opredeljuju za različite političke strategije. Tako SNS tako nastupa u 163 lokalne samouprave, od čega u svega 33 samostalno i u 130 koaliciono; SPS u 162 – u 77 samostalno i 85 koaliciono; DS u 137 – u 72 samostalno i 65 koaliciono; SRS u 128 – u 121 samostalno i 8 koaliciono; JS u 112 – u 29 samostalno i 83 koaliciono; DSS u 109 – u 14 samostalno i 95 koaliciono; Srpski pokret Dveri u 107 – u 31 samostalno i 76 koaliciono; PUPS u 104 – u 10 samostalno i 94 koaliciono; SDS u 94 – u 24 samostalno i 70 koaliciono; SDPS u 91 – u 4 koaliciono i 87 koaliciono; LDP u 81 – u 9 samostalno i 72 koalicionih; PS u 76 – u 11 samostalno i 65 koaliciono; NS u 64 – u 17 samostalno i 47 koaliciono; SPO u 54 – u 8 samostalno i 46 koaliciono; LSV u 36 – u 24 samostalno i 12 koaliciono;

[70] Perišić, Nikola, Kaličanin, Boris. (2023). Lokalni izbori 2016. i 2020. godine – političke posledice smanjenog izbornog praga. Srpska politička misao, vol. 79, br. 1/2023, Institut za političke studije, Beograd, str. 196-197.

USS u 18 – u 6 samostalno i 12 koaliciono; Narodni pokret Dinara-Drina-Dunav u 15 – u 10 samostalno i 5 koaliciono; Zelena stranka u 13 – u 8 samostalno i 5 koaliciono; Ujedinjeni regioni Srbije u 6 – u 4 samostalno i 2 koaliciono, Pokret Snaga Srbije u 6 lokalnih samouprava (u svim koaliciono), itd.

Najveći broj koalicija SNS gradi sa PUPS, SDPS, PS, PSS, SPO i NS. SPS nastupa u 162 lokalne samouprave i to u 77 samostalno, a u 85 koaliciono. Koalicioni partner SPS najčešće je JS (70 lokalnih samouprava), dok u manjem broju lokalnih samouprava SPS nastupa sa najrazličitijim koalicionim partnerima – PUPS, KP, ali i SPO, DSS, NS. Inače, slično situaciji na lokalnim izborima 2008. i 2012. kada je SPS na vlasti sa DS (demokrate i socijalisti na lokalu gotovo da nisu pravili lokalne predizborne koalicije) i ovoga puta stranke vladajuće koalicije beleže simbolično samo jedan zajednički predizborni nastup sa listom SNS-SPS.

Među strankama mađarske nacionalne zajednice nasuprot prethodnom izbornom ciklusu SVM ima izrazito nadmoćnu poziciju. SVM izlazi na izbore u 25 lokalnih samouprava - u 23 samostalno i u dve koaliciono. Njegov glavni konkurent DZVM ističe kandidate u sedam lokalnih samouprava – u jednoj samostalno i u šest koaliciono. Ostale stranke beleže simboličan broj nastupa – GSM jedan, te DSVM (jedan, koaliciono), Stranka mađarskog jedinstva (jedan, koaliciono).

U bošnjačkom političkom korpusu i dalje je prisutna fragmentacija. SDA nastupa u šest opština, od čega u pet samostalno i u jednoj koaliciono. Sandžačka demokratska partija izlazi na izbore samostalno u dve i u još četiri opštine u koaliciji. Ova stranka je i dalje u strateškoj koaliciji sa Socijaldemokratskom partijom Srbije, pa tako i ovog puta nastupa zajedno sa njom u četiri opštine. BDZ ističe kandidatske liste u pet opština, i to u četiri samostalno i u jednoj koaliciono. BDZ Sandžaka nastupa u tri opštine, i to u svim opštinama koaliciono. U po dve lokalne samouprave na izborima uzimaju učešća Sandžačka narodna partija i Bošnjačka narodna stranka. U po jednoj opštini nastupaju Stranka za Sandžak i Demokratska partija Sandžaka.

Podeljenost je i u ovom izbornom ciklusu prisutna i kod Albanaca sa juga centralne Srbije. Najznačajnije pozicije zadržava Partija za demokratsko delovanje i Demokratska unija Albanaca sa nastupima u tri opštine (u po jednoj samostalno i u dve u međusobnoj koaliciji). Demokratska partija Albanaca izlazi na izbore u dve opštine, a Demokratska partija, Alternativa za promene, Partija za demokratski progres, Demokratska unija Doline u po jednoj lokalnoj samoupravi.

Svakodnevnu političku atmosferu pored nastojanja za konsolidaciju javnih finansija i strogih mera sa kraja 2014. godine, obeležavaju pregovori o rešavanju pitanja normalizacije odnosa Beograda i Prištine koji su rezultirali Briselskim sporazumom (2013), odnosno kasnijim dogovorima koji su rezultirali tzv. Drugim Briselskim sporazumom (2016). Tokom 2015. i 2016. godine traje intenzivna migrantska kriza. U 2015. godini kroz Srbiju prošlo je više od 815.000 migranata. Nakon zatvaranja tzv. Zapadnobalkanske rute i stupanja na snagu sporazuma EU i Turske, broj ulazaka drastično je smanjen. Prelasci iz Bugarske i Severne Makedonije 2016. godine dostigli su broj od tek 7.550[71].

Uz to, u društvu su se osećale posledice svetske ekonomske i finansijske krize, kao i usporavanje procesa evropskih integracija, značajnim delom izazvanim i napuštanjem Evropske unije od strane Velike Britanije „Bregzita" 2015. godine. Opada evro-entuzijazam u javnom mnjenju Srbije i pada podrške građana članstvu u Evropskoj uniji. Po prvi put podrška u istraživanjima javnog mnjenja pada ispod 50%, dok protivnici članstva prelaze 40%[72]. U decembru 2015. godine održana je druga međuvladina konferencija EU-Srbija, na kojoj su otvorena dva pregovaračka poglavlja: 32. o finansijskom nadzoru i 35. o normalizaciji odnosa Beograda i Prištine[73].

U izbornoj noći došlo je do rušenja više objekata u beogradskom naselju Savamala, od grupe ljudi, uz upotrebu bagera i sa fantomkama na glavama. To je bio razlog i za pokretanje protesta pod nazivom „Ne da(vi)mo Beograd"[74] tokom kojih je tražena ostavka ministarstva unutrašnjih poslova Nebojše Stefanovića i vodećih ljudi beogradske policije.

Kao i u prethodnim izbornim ciklusima, u kojima su nacionalni i lokalni izbori održavani istovremeno, nacionalne teme „natkrile" su teme sa lokalnog nivoa[75].

---

71 Marković Aleksandra, navedeno delo, str. 18

72 Klačar Bojan. 2017. Politički kontekst, pravni okvir i izborni rezultati u: Klačar Bojan (urednik): Oko izbora 20 – Parlamentarni izbori 24. aprila 2016. godine i predsednički izbori 2. aprila 2017. godine u Republici Srbiji, Centar za slobodne izbore i demokratiju (CeSID), Beograd, avgust 2018, str 7-8.

73 Dostupno na: https://www.mei.gov.rs/src/srbija-i-eu/istorijat-odnosa-srbije-i-eu/ (pristupljeno 29.04.2023. godine)

74 Marković Aleksandra. 2017. Društveni kontekst i javno mnjenje građana Srbije u izbornim godinama, u: Klačar Bojan (urednik): Oko izbora 20, Parlamentarni izbori 24. aprila 2016. godine i predsednički izbori 2. aprila 2017. godine u Republici Srbiji, Centar za slobodne izbore i demokratiju, Beograd, str. 16

75 „Činjenica da su izbori održani na tri različita nivoa uslovila je da stranke pripreme krupne i generišuće poruke za sve nivoe i bez detaljnije segmentacije i uvažavanja

Medijska scena u ovom izbornom ciklusu bila je opterećena podelama na one koje podržavaju vlast i one koji podržavaju opoziciju, bez međusobnog dijaloga političkih aktera[76].

Vladajuće strukture koristile su državne resurse za svoju promociju što im je donosilo prednost, čemu treba pridodati i finansijsku nadmoć u finansiranju predizbornih aktivnosti vladajućih stranaka SNS i SPS (posebno imajući u vidu da pojedini akteri koji pledirali na značajniji uticaj u političkoj javnosti – Dosta je bilo ili koalicija DSS-Dveri nisu imali parlamentarni status, pa time ni redovne budžetske prihode). Tematski kampanja je bila nedovoljno razrađena i bez jasnih politika i kretala se od ekonomije, infrastrukture, vladavine prava i socijalne politike, do različitih tema koje su nametale desne stranke, kao što su evroskepticizam i zaštita tradicionalnih porodičnih vrednosti[77].

Izlaznost birača

Lokalni izbori 2016. godine doneli su gotovo istovetnu izlaznost kao na prethodnim izborima 2012. godine – 2016. glasa 56,42%, a 2012. godine 57,88% glasova, dakle 1,46% manje. Izlaznost u centralnoj Srbiji bez Beograda, nasuprot generalnoj tendenciji, raste sa 60,60% 2012. na 61,26% 2016. godine (rast od 0,66%). Pad izlaznosti zabeležen je u Vojvodini (2016. glasa 56,56% birača, a 2012. glasa 58,29%, odnosno 1,73% manje). Slično tome, u Beogradu izlaznost gotovo istovetna – 2012. 51,74%, a 2016. godine 52,02% (rast 0,28%).

Posmatrano po okruzima, najveća izlaznost bila je u Jablaničkom (67,36%), Topličkom (66,60%), Pirotskom (66,10%), Pčinjskom (60,90%), Rasinskom (60,78%) i Mačvanskom okrugu (60,78%). Najmanja izlaznost zabeležena je u Severnobačkom (49,04%),

specifičnosti.... Spajanje izbora dovodi do toga da se lokalne politike i lokalni političari gube, da je građanima sužena mogućnost za drugačije izbore i da na kraju izbornog dana, birački odbori imaju mnogo više posla nego što imaju kapaciteta". Klačar Bojan, Živković Ivana. 2017. Kampanja, mediji finansiranje političkih aktivnosti. u: Klačar Bojan (urednik): Oko izbora 20, Parlamentarni izbori 24. aprila 2016. godine i predsednički izbori 2. aprila 2017. godine u Republici Srbiji, Centar za slobodne izbore i demokratiju, Beograd, str. 84

[76] Klačar Bojan, Živković Ivana. 2017. Kampanja, mediji finansiranje političkih aktivnosti, u: Klačar Bojan (ur) Oko izbora 20, Parlamentarni izbori 24. aprila 2016. godine i predsednički izbori 2. aprila 2017. godine u Republici Srbiji, Centar za slobodne izbore i demokratiju, Beograd, str. 83

[77] Klačar Bojan, Živković Ivana, navedeno delo, str. 84

Nišavskom (50,48%), Podunavskom (52,80%), Severnobanatskom (53,80%) i Borskom (54,16%). Po opštinama, najviše birača glasalo je u: Trgovištu (81,78%), Merošini (81,58%), Beloj Palanci (81,14%), Žitorađi (78,55%), Blacama (77,86%), Čajetini (77,57%) i Ćićevcu (77,08%). Najmanji odziv zabeležen je u niškoj opštini Medijana (26,97%), Velikom Gradištu (46,77%), beogradskoj opštini Palilula (48,22%), Subotici (48,51%), Bačkoj Topoli (48,79%), beogradskim opštinama Zvezdara (48,81%) i Voždovac (49,85%), niškoj opštini Palilula (51,21%), te u Priboju (51,52%).

Najveća izlaznost je u okruzima i opštinama južne Srbije. Najmanja izlaznost je difuzno raspoređena u niškim i beogradskim gradskim opština, odnosno u okruzima u istočnoj Srbiji, na severu Bačke i u južnom Banata.

Rezultati izbora

Za razliku od prethodnog izbornog ciklusa, koji je obeležila pojedinačna, relativna pobeda DS na lokalnim izborima, na lokalnim izborima 2016. godine potpuni primat preuzima SNS. Insistirajući na jačanje koalicione snage kroz koalicioni nastup, SNS dobija većinu u gotovo svim opštinama Srbije.

Druga jasno vidljiva promena na ovim izborima je da u odnosu na period posle 2012. godine, a naročito posle 2014. godine, na drugo mesto po uspešnosti dolaze socijalisti, a tek nakon njih dolaze različite frakcije nastale iz DS, a potom i druge opozicione stranke. To je svakako posledica fragmentacije opozicije koja je nastupila sa smenom vlasti 2012, a naročito posle 2014. godine kada te posledice postale još uočljivije.

SNS je kao nesporni pobednik ovih izbora na samostalnim listama (33 opštine) osvojio 181.184 glasa (5,03%) i 558 odbornika. Koaliciono, sa PUPS (14 opština) osvaja 60.129 glasova (1,67%) i 174 odbornika. U koaliciji SNS-SDPS-PUPS-PS (10 opština) osvaja 164.547 glasova (4,57%) i 249 odbornika. U koalicijama SNS-SDPS (9 opština) osvaja 35.228 glasova (0,98%) i 117 odbornika. U koalicijama SNS-SDPS-PUPS (8 opština) osvaja dodatnih 55.171 glas (1,53%) i 140 odbornika. Drugačije predizborne aranžmane SNS pravi u manje u pet lokalnih samouprava, ali samo u navedenim samostalnim i koalicionim nastupima SNS u 84 lokalne samouprave osvaja 496.259 glasova (13,78%)

i 1.238 odborničkih mesta. Ujedno, koalicijama sa drugim partijama, SNS okvirno uzima bar po dve trećine glasova i tri četvrtine mandata.

SPS je drugoplasiran. Na samostalnim listama u 77 lokalnih samouprava osvaja 137.801 glas (3,83%) i 361 odbornika. Koalicioni nastup SPS je relativno lako pratiti, jer SPS strateški nastupa zajedno sa JS, i to u 56 lokalnih samouprava gde njihova koalicija dobija 202.623 glasa (5,63%) i 354 odbornika. U ostalim koalicionim aranžmanima, SPS nastupa u manje od po pet lokalnih samouprava. Okvirne proporcije deobe mandata prilikom zajedničkih nastupa (kao što je bio slučaj u Nišu) govore u tome da ona ide značajno u korist SPS – pa tako od 8 odbornika u gradskoj skupštini Niša SPS dobija 7, a JS samo jednog gradskog odbornika.

Demokratska stranka je trećeplasirana. Ona na samostalnim listama u 72 lokalne samouprave dobija 115.006 glasova (3,20%) i 221 odbornika. Od značajnijih, matematičkih brojnijih koalicija izdvaja se devet lokalnih koalicija sa LDP koje dobijaju 8.334 glasova (0,23%) i 28 odbornika, te koalicija sa SDS u pet lokalnih samouprava sa ukupno dobijenih 10.658 glasova (0,29%) i 30 odbornika.

Četvrtoplasirana je SRS. Ona nastupa uglavnom samostalno i na 121 listi osvaja 178.094 glasova (3,20%) i 173 odbornička mesta. Koaliciono nastupa u svega osam opština, sa različitim političkim partnerima (SNS, DSS i dr.).

Ako kao indikator snage jedne političke partija uzmemo broj nastupa na lokalnim izborima, onda sve ostale stranke beleže daleko slabiji skor. Pa tako JS formalno nastupa u 112 opština ili gradova, ali samo u 29 samostalno (1,01% glasova i 73 odbornika), DSS nastupa u 109 gradova i opština, a Dveri u 107, ali samostalno dobijaju - DSS u 14 lokalnih samouprava 0,38% glasova 36 odbornika, a Dveri u 31 lokalnoj samoupravi 1,12% i 45 odbornika. Čak i njihov strateški zajednički nastup (DSS-Dveri) ne donosi značajan rezultat, pa u 62 lokalne samouprave dobijaju 94.124 glasova (2,62%) i 57 odbornika.

Skroman utisak ostavljaju i samostalni nastupi PUPS, SDS i SDPS. One formalno nastupaju u 104, 94, odnosno 91 lokalnoj samoupravi, ali na samostalnim listama osvajaju preskroman rezultat – PUPS u osam opština 2.599 glasova (0,07%) na samostalnim listama bez odborničkih mandata, SDS u 24 samostalna nastupa dobija 19.182 (0,23%) i 6 odbornika, a SDPS na četiri samostalne liste dobija 2.143 glasova (0,06%) i svega šest odbornika.

Isti zaključak važi i za LDP (81 nastup, od čega devet samostalnih na kojima beleži podršku od 0,26% birača 9 izabranih odbornika), PS (76 nastupa, od čega 11 samostalno sa podrškom od 0,12% birača i 8 odbornika). Čak daleko bolji utisak ostavlja Nova Srbija koja nastupa u manjem broju opština (ukupno 64 nastupa, sa 17 samostalnih nastupa prilikom kojih dobija 0,84% glasova i 57 odbornika).

Iznad 50 samostalnih izbornih lista beleži još samo SPO sa ukupno 54 bilo samostalnih bilo koalicionih lista, od čega osam samostalnih kandidatskih lista, koji dobijaju poverenje svega 0,35% birača i 40 odborničkih mesta.

Značaj nastupa na ovim lokalnim izborima ima još i LSV njihovog izrazito regionalnog karaktera Tako LSV beleži ukupno 36 nastupa, sa 24 samostalne liste i 1,11% glasova i 59 odbornika.

Sve ostale stranke beleže daleko manji broj nastupa (bilo samostalno, bilo koaliciono) a njihov izborni skor ostaje na nivou simbolike. Preciznosti radi, SNP ukupno beleži 47 nastupa, Nova stranka 19, USS 18, Narodni pokret Dinara-Drina-Dunav 15, Zajedno za Srbiju 14, URS 6, PSS 6, itd.

Tabela 3. Rezultati stranaka i koalicija na lokalnim izborima održanim 24. aprila 2016. godine

Stranke i koalicije	Ukupan broj opština u kojima nastupaju na izborima	Broj opština sa samostalnim kandidatskim listama stranke ili koalicije pod tim imenom	Dobijeni glasovi na samostalnim listama stranke ili koalicije pod tim imenom	Procenat dobijenih glasova	Izabrani kandidati na samostalnim listama stranke i koalicije
Srpska napredna stranka	163	33	181.184	5,03%	558
Socijalistička partija Srbije	162	77	137.801	3,83%	361
Demokratska stranka	137	72	115.006	3,20%	221
Srpska radikalna stranka	129	121	178.984	4,97%	173
Jedinstvena Srbija	112	29	36.364	1,01%	73
Demokratska stranka Srbije	109	14	13.793	0,38%	36

Srpski pokret Dveri	107	31	40.419	1,12%	45
Partija ujedinjenih penzionera Srbije	104	8	2.599	0,07%	0
Socijaldemokratska stranka	94	24	19.182	0,23%	15
Socijaldemokratska partija Srbije	91	4	2.143	0,06%	6
Liberalno demokratska partija	81	9	8.376	0,23%	12
Pokret socijalista	76	11	4.287	0,12%	8
Nova Srbija	64	17	30.353	0,84%	89
DSS-Dveri	62		94.124	2,62%	57
Socijalistička partija Srbije-Jedinstvena Srbija	56		202.623	5,63%	354
Srpski pokret obnove	54	8	12.548	0,35%	40
Srpska narodna partija	47	16	11.318	0,31%	12
Liga socijaldemokrata Vojvodine	36	24	39.999	1,11%	59
SDS-LDP	23		77.810	2,16%	85
Nova stranka	19	5	2.964	0,08%	0
Ujedinjena seljačka stranka	18	6	3.392	0,09%	5
Narodni pokret Dinara-Drina-Dunav	15	10	11.245	0,31%	0
SNS-PUPS	14		60.129	1,67%	174
Zajedno za Srbiju	14	0			
Zelena stranka	13	8	5.750	0,16%	6
SNS-SDPS-PUPS-PS	10		164.547	4,57%	249
SNS-SDPS	9		35.228	0,98%	117
DS-LDP	9		8.334	0,23%	28
SNS-SDPS-PUPS	8		55.171	1,53%	140
Ujedinjeni regioni Srbije	6	4	12.506	0,35%	21
Reformistička partija-ZZS	6		2.961	0,08%	0
Pokret Snaga Srbije	6	0			
DS-SDS	5		10.568	0,29%	30

Dveri-DSS-Patriotski blok	5		3.463	0,10%	2
Grupe građana			455.351	12,65%	656
Ostali predlagači			1.557.998	43,39%	2989

SVM ponovo pobeđuje mađarskom biračkom korpusu, osvajajući 35.593 glasa (0,99%) i 93 odborničkih mesta. Samostalne liste SVM-a najbolje rezultate ostvaruju u Kanjiži (38,66%), Senti (33,64%), Čoki (32,91%), Malom Iđošu (30,21%), te u Novom Kneževcu (22,44%). U koaliciji sa DS, u Bačkoj Topoli SVM dobija 33,10%. Drugoplasirana DZVM koaliciono sa DZH dobija u Kanjiži 19,01%, u koaliciji sa DZH u Senti 15,88%, u koaliciji sa Mađarskim pokretom u Bečeju 9,39%, kao i sa DZH u Adi 6,69%. Stranka mađarskog jedinstva nastupa u dve opštine koaliciono sa SVM (Bečej i Novi Bečej). Građanski savez Mađara nastupa u jednoj opštini, samostalno – Senta sa 11,06% glasova. DSVM nastupa samo u jednoj lokalnoj samoupravi, koaliciono sa SVM i Strankom mađarskog jedinstva, u jednoj opštini (Bečej).

Stranka demokratske akcije Sandžaka i na ovom izbornim ciklusu, kao i 2012. godine, nastupa uglavnom samostalno – ukupno u šest opština, u pet samostalno i u jednoj sa BDZ Sandžaka (Priboj). Na samostalnim listama osvaja 25.799 glasova (0,72%) i 51 odbornika. Najbolje rezultate ostvaruje u Tutinu (57,00%), Sjenici (34,95%) i Novom Pazaru (22,48%). Daleko slabije rezultate postiže u Priboju (u koaliciji sa BDZ Sandžaka, 9,73%), Prijepolju (6,60%) i Novoj Varoši (0,49%). Sandžačka demokratska partija nastupa u šest opština, a samostalno u dve opštine u kojima dobija 1.364 (0,04%) i dobija 2 odbornika. Samostalno nastupa u Priboju (7,51%) i Novoj Varoši (2,83%). Ipak, daleko bolje rezultate SanDP ostvaruje u koalicijama – u Novom Pazaru sa SDPS, Strankom za Sandžak, BDZ Sandžaka, LDP 36,07%, u Tutinu sa SDPS 24,33%, u Prijepolju sa SDPS 21,22%, u Sjenici sa SDPS 17,77%. Bošnjačka demokratska zajednica nastupa u 5 lokalnih samouprava, u četiri samostalno i u jednoj koaliciono. Samostalne liste dobijaju 14.433 (0,40%) i 23 odbornika. Najbolji rezultat ostvaruje u Novom Pazaru (20,48%), u Sjenici (16,19%), Tutinu (15,20%), a daleko slabiji u Novoj Varoši (1,49%). BDZ Sandžaka nastupa u tri opštine i to u sve četiri koaliciono (u Novom Pazaru sa SanDP, SDPS, Strankom za Sandžak i LDP – 36,07%, u Prijepolju sa LDP – 11,54%, u Priboju sa SDA Sandžaka – 9,74%). U dve opštine nastupa Sandžačka narodna partija sa 3.063 glasova (0,09%) i 3 odbornika (Novi Pazar 6,09% i Sjenica

1,70%), te Bošnjačka narodna stranka sa 444 glasa (0,01%, bez osvojenih odborničkih mesta - Sjenica 0,84% i Tutin 2,01%). U jednoj opštini nastupa Demokratska partija Sandžaka sa 2.064 (0,06%) glasa i 4 odbornika (Prijepolje 10,57%). Izborni rezultati ciklusa lokalnih izbora 2016. godine pokazuju najveći uticaj tri stranke Bošnjaka – SDA Sandžaka, SanDP i BDZ, koji gotovo dele podjednak broj glasova. Prisutne su i manje stranke koje imaju svoja uporišta u pojedinim opštinama (Sandžačka narodna partija u Novom Pazaru 6,09%, Demokratska partija Sandžaka u Prijepolju 10,57%).

Među Albancima na jugu centralne Srbije i dalje prisutna fragmentacija. Najbolji rezultat ostvaruje DPA koja nastupa u dve opštine, u obe samostalno, i dobija 10.178 (0,28%) glasova i 24 odborničkа mesta. PDD je jedina stranka koja izlazi u sve tri opštine u kojima Albanci čine značajni udeo stanovništva. PDD samostalno ističe listu u jednoj opštini (osvaja 4.088 ili 0,11% glasova i 10 odbornika), i to u opštini Preševo gde dobija 23,57% glasova. Koaliciono nastupa sa DUA u još dve opštine, i to u Bujanovcu (28,93% glasova) i Medveđi (8,85%). DUA beleži samo ta dva koaliciona nastupa. Sve ostale stranke nastupaju u po jednoj opštini: Alternativa za promene sa ukupno 4.579 glasova (0,13%) i 11 odbornika, i to u Preševu gde dobija 26,40% glasova; Pokret za demokratski progres dobija 2.075 (0,11%) i 4 odbornika, i to u opštini Bujanovac gde dobija 9,98% glasova; Demokratska partija koja dobija 735 (0,02%) glasova i 5 odbornika, i to u opštini Medveđa gde dobija 14,07% glasova; Demokratska unija Doline ca 776 (0,02%) glasova i dva odbornika, i to u opštini Preševo gde dobija 4,47%; Demokratska unija Albanaca ca 647 (0,02%) glasova i 1 odbornikom, i to u opštini Preševo gde dobija 3,73%. I ovaj izborni ciklus potvrdio je vodeće uloge DPA i PDD, kao i prisutan jak uticaj Alternative za promene.

U ovom izbornom ciklusu dolazi i do značajnog nastupa stranaka nacionalnih manjina. I na ovim izborima učestvuju političke organizacije Bugara, Vlaha, Crnogoraca, Roma, Bunjevaca, Rusina, Slovaka, Makedonaca i drugih zajednica.

Karakteristično za ovaj izborni proces je i osnivanje niza stranaka ruske nacionalne manjine, pri čemu, imajući u vidu mali broj Rusa koji žive u Srbiji (prema popisu iz 2011. godine 3.247 ili 0,05%)[78], od samog početka ostavio otvoreno pitanje da li se radi o autohtonim političkim

[78] Lađević Petar, Tanasković Darko, Vukmirović Dragan, Lađević Petar: Popis stanovništva, domaćinstva i stanova u Republici Srbiji, 2011: Etnokonfesionalni i jezički mozaik Srbije, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2014, str. 98-99.

predstavnicima ruske zajednice u Srbiji, a koliko predstavnika srpskih desnih političkih krugova, koji su i na ovaj način, osnivajući ruske stranke, želeli da izraze pijetet prema Rusiji, koja se u delu javnosti percipira kao vodeći spoljnopolitički partner Srbije. U prilog toj dilemi govori i činjenica da je broj glasova koje su osvojile ruske partije višestruko prevazilazi broj Rusa u Srbiji, zabeležen na do tada poslednjem popisu. Pokazuje se da manjinske liste osvajaju veliki broj odborničkih mesta, posebno u sredinama gde čine većinu. To se prvenstveno odnosi na liste manjina koje su teritorijalno koncentrisane u odnosu na one koje su heterogene i razuđene.

Gledano po broju lokalnih samouprava najveći broj nastupa beleže upravo pomenute ruske stranke – Ruska stranka u 29 i Srpsko-ruski pokret u 15 opština. Postavlja se legitimno pitanje da li je ovde bilo reči o autentičnim manjinskim listama, s obzirom da nakon izbijanja rusko-ukrajinskog sukoba u Srbiji živi oko 0,2% Rusa, a u tom trenutku je taj broj bio sigurno znatno manji.

Tabela 4. Rezultati stranaka nacionalnih manjina na lokalnim izborima u Republici Srbiji, 24. aprila 2016. godine

Politička partija	Ukupan broj opština u kojima nastupa	Ukupan broj samostalnih nastupa	Broj glasova koje su osvojile samostalne liste	Procenat koji su osvojile samostalne liste	Broj odbornika dobijenih na samostalnim listama
Ruska stranka	29	28	12.386	0,34%	13
Ruska demokratska stranka	1	0			
Stranka Rusa Srbije	9	6	3.512	0,10%	6
Srpsko Ruski pokret	15	15	6.295	0,17%	4
Jedinstvena ruska stranka	8	7	3.003	0,08%	2
SVM	27	23	35.552	0,99%	93
DSVM	1	0			
Stranka mađarskog jedinstva	2	0			
Mađarski pokret	1	0			
Građanski savez Mađara	1	1	934	0,33%	3
Demokratska zajednica vojvođanskih Mađara	7	1	1.091	0,03%	3

Stranka demokratske akcije Sandžaka	6	5	25.799	0,72%	51
Bošnjačka demokratska zajednica	4	4	14.433	0,40%	23
Bošnjačka demokratska zajednica Sandžaka	3	0			
Sandžačka demokratska partija	6	2	1.364	0,04%	2
Sandžačka narodna partija	2	2	3.063	0,09%	3
Bošnjačka narodna stranka	2	2	444	0,01%	0
Stranka za Sandžak	1	0			
Bošnjačka narodna stranka	1	1	319	0,01%	1
Demokratska partija Albanaca	2	2	10.178	0,28%	24
Partija za demokratsko delovanje	3	1	4.088	0,11%	10
Alternativa za promene	1	1	4.579	0,13%	11
Demokratska partija	1	1	725	0,02%	5
Demokratska partija Bugara	2	1	1.196	0,03%	6
Rusinska demokratska stranka	5	0			
Vlaška stranka	4	1	313	0,01%	1
Vlaška demokratska stranka		1	891	0,02%	2
Crnogorska partija	5	2	1.049	0,03%	2
Savez bačkih Bunjevaca	2	1	1.454	0,07%	1
Stranka Bunjevci, građani Srbije	3	0			
Demokratska stranka Bugara	2	1	1.196	0,06%	6
Demokratska unija Roma	2	1	676	0,02%	0
Ujedinjena partija Roma	3	1	659	0,02%	1
Unija Roma Srbije	1	0			
Romska stranka Jedinstvo	5	4	1.552	0,04%	
Romska partija	4	1	36	0,00%	0
Demokratski savez Hrvata Vojvodine	6	0			
Demokratski savez Hrvata	4	0			

Savez bačkih Bunjevaca	1	1	1.921	0,05%	2
Nijedan od ponuđenih odgovora	5	5	2.663	0,07%	2
Slovaci napred!	4	1	424	0,02%	2
Stranka vojvođanskih Slovaka	2	1	847	0,02%	2
Slovačka stranka	3	1	467	0,03%	2
Demokratski pokret Rumuna Srbije	1	0			
Demokratska partija Makedonaca	3	0			

Tabela sačinjena na osnovu podataka Lokalni izbori 2016, Republika Srbija, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2016, str. 19–24.

Što se tiče većih gradova u kojima su se u ovom izbornom ciklusu birani odbornici ističemo grad Niš (izbori za grad Beograd održani su 2014. godine). Na izborima u gradu Nišu je pobedila koalicija oko SNS sa 40,14% glasova i 28 odbornika. Drugoplasirana je koalicija SPS-JS sa 11,62% glasova i 8 odbornika (SPS 7, JS 1), trećeplasirana je koalicija „Niš moj grad – DS, SDS, NS, LDP" sa 11,21% i 7 odbornika, a četvrtoplasirana je SRS sa 7,21% glasova i 5 odbornika. Petoplasirana koalicija DSS-Dveri dobija 5,16% glasova i 3 mandata (Dveri 2, DSS 1).[79] Vlast nakon izbora formiraju koalicija oko SNS i koalicija SPS-JS. Grupe građana su 15,68% glasova i 8 mandata.

Po broju izabranih predsednika opština i gradonačelnika za razliku od perioda od 2004. do 2016, kada većina lidera lokalnih samouprava dolazila iz DS, sada je to slučaj sa SNS. Sa samostalnih ili koalicionih lista SNS izabrano je 133 predsednika opština i gradonačelnika. Daleko ispod po broju, iz grupa građana je izabrano 9, SPS 3, SDA 2, SVM 2, svi ostali predlagači dali su ukupno 10 predsednika opština ili gradonačelnika (po jedan kandidat – koalicija SPS-JS; SNP-DSS-PUPS; koalicija ZZS- DS-SPO; koalicija DS-Nova stranka; koalicija SVM-DS; DS-LDP-Nova stranka; Sandžak-BDZ, LDP; PDD-DUA; Alternativa za promene; DS).

[79] Republički zavod za statistiku, Lokalni izbori 2016. godine, Beogarad: RZS, str. 142

Tabela 5. Izabrani predsednici opština i gradonačelnici posle lokalnih izbora, održanih 24. aprila 2016. godine, po predlagačima

Predlagač	Broj opština u kojima je izabran predsednik
Srpska napredna stranka (SNS)	28
SNS-PUPS	11
SNS- SDPS-PUPS- PS	9
Grupe građana	9
SNS-SDPS- PUPS	8
SNS-SDPS	6
SNS- NS- PUPS-SDPS- PS	3
SNS- SDPS- PUPS- PS- NS- SNP	3
Socijalistička partija Srbije (SPS)	3
SNS-USS	3
SNS- PS- PUPS- NS-SPO	2
SNS- SDPS- PS- SPO	2
SDS-LDP	2
Stranka demokratske akcije Sandžaka (SDA)	2
SNS- SPS- PUPS	2
Savez vojvođanskih Mađara (SVM)	2
Ostali predlagači, koji su nominovali po jednog izabranog predsednika opštine ili gradonačelnika:	
SNS-PUPS-PS-SDPS-SNP-NS-USS	
SNS-NS-PUPS-SDPS	
SNS-PUPS-SDPS-SNP, AKTIVNA SRBIJA	
SNS-PUPS-SDPS-NS-SPO	
SNS-SDPS-PUPS-SPO	
SNS-SDPS-PS-NS-PUPS-SPO-TREĆA SRBIJA	
SNS-PS-PUPS-SDPS-SPO-SNP-DHSS	
SNS-ROMSKA STRANKA JEDINSTVA-PS-SDPS-PUPS	
SNS-PUPS-NS-SDPS-POKRET ZA POZITIVNO UŽICE-PSS-PS	
SNS-SDPS-NS-USS	

SNS-SDPS-PUPS-PS-SPO	
SNS-SDPS-PUPS-PS-TREĆA SRBIJA-SAVEZ BAČKIH BUNJEVACA	
ZZS-DS-SPO	
DS, NOVA STRANKA	
SNS-PUPS-SPO	56
SVM-DS	
SNS-SDPS-PUPS-PS-NS-SLOVACI NAPRED-SNP-SDPS	
SNS-SDPS-PUPS-PS-NS-USS-SPO-PSS	
SNS-PUPS-PS-NS-USS-SPO-PSS	
SNS-PUPS-PS-NS-SNP	
SNS-SDPS-NS-SPO-PS	
SNS-PUPS-NS-SPO	
SNS-SDPS-PUPS-PS-NS-DS-SNP	
SNS-SPO-SDPS-SNP-SLOVACI NAPRED	
DS-LDP-NOVA STRANKA	
SNS-SDPS-PUPS-SNP	
SNS-NS-DSS-PUPS-SPO	
SNS-JS	
SNS-PS-PUPS-SPO-SDPS	
SNS-NS-PS-SPO-SDPS-RDS	
SNS-PUPS-PS-TREĆA SRBIJA	
SANDŽAK-BDZ-LDP	
SNS-PS-SPO	
SNS-NS-PUPS	
SNS-SPS	
SNS-PUPS-SDPS-PS-SPO-SLOVACI NAPRED	
SNS-NS-SDPS-SPO-DSS	
PDD-DUA	
SNS-NSS	
SNS-SPO	
SNS-PS-PSS-SDPS	
SNS-PUPS-PS-SDPS-SAMOSTALNI DSS	
Alternativa za promene	

SNS-SDPS-NS	
SNS-SDPS-PUPS-PS-NS-AS	
DSS	
SNS-PS-SPO-NS	
SNS-SDPS-SPO	
SNS-SDPS-SPO	
SNS-SPO-SDPS-NS-PUPS	
SNP-DSS-PUPS	
SNS-USS	
DS	
SPS-JS	
SNS-PS-PUPS-USS	
SNS-DSS-PUPS-NS-PS-SPO	
SNS-NS-DSS	
SPS-PUPS-SDPS	

Tabela izrađena prema: Izbori za odbornike skupština opština, 2016, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2016, str. 145-146.

Posleizborne koalicija formirane su, kao i u prethodnom periodu, šablonizirano, po sistemu podele vlasti i opozicije. Vlast su u većini lokalnih samouprava formirale SNS širokim spektrom političkih stranaka, koje su im politički partneri i sa kojima imaju koaliciju na nacionalnom nivou. Ukupni nastupi i teritorijalna rasprostranjenost stranačke mreže izdvajaju naglašeniju i značajniju ulogu SDPS i PUPS, dok očigledno daleko manji uticaj imaju NS, SPO, PS i PSS. Van tog kruga SNS posle izbora strateški sarađuje sa SPS (koja je pak u strateškom partnerstvu sa JS).

Skroman izborni skor opozicije gotovo da je onemogućio formiranje vlasti u većem broju lokalnih samouprava, svodeći krug opozicionih opština na minimalan broj (beogradske opštine Stari Grad i Novi Beograd, kao i Šabac, Paraćin, Čajetina i Bosilegrad).

Političke posledice

Lokalni izbori 2016. godine doneli su potpunu dominaciju SNS, sa krugom manjih partija u svojoj orbiti, uz lokalne aranžmane sa SPS. To je faktički značilo da je vladajuća stranka – SNS ostvarila vlast u

preko 90% lokalnih samouprava u Srbiji, a da je opozicija uspela da zadrži vlast u svega nekoliko opština. Nije ni potrebno posebno naglašavati koliko je ova situacija doprinela jačanju uticaja SNS, koja je nakon 2016. uspela da zaokruži vlast na svim nivoima.

O razmerama političke dominacije rečito govore podaci da su na kraju mandatnog perioda, 2020. godine opozicione političke organizacije držale vlast u opštinama/gradovima: Šabac (ZZS), Paraćin (DS), Čajetina (Zdrava Srbija), Stari Grad (GG Čuvari Starog Grada - Marko Bastać) i Novi Beograd (Aleksandar Šapić – SPAS), Bosilegrad (DSS, kasnije GG To smo mi, Prirodni pokret). Ako se tome doda još nekoliko opština u kojima su vlast držale manjinske stranke (deo njih nije bio nesklon saradnji sa partijama vlasti predvođene sa SNS), prevlast naprednjaka i koalicionih partnera u lokalnim skupštinama je evidentna.

Lokalni izbori 2016. godine, održani opet uporedo sa vanrednim parlamentarnim izborima, politički gledano koncentrisali su vlast u rukama premijera Srbije i predsednika SNS Aleksandra Vučića. Izborni ciklus 2014. imao je za zadatak da na izborima potvrdi nagli skok popularnosti SNS, a izborni ciklus 2016 – nacionalni i lokalni – imao za cilj da dominantnom pobedom zaokruži vlast SNS i obezbedi neprikosnovenu poziciju njenog lidera u sopstvenoj stranci i javnom životu Srbije.

Vladavinski aranžman SNS i SPS očuvan je i pored samostalnog nastupa dve stranke na izborima. Očigledno je da strategija samostalnih nastupa donosi više glasova vodećim strankama vlasti, a SPS evidentno čuva od opasnosti gubljenja identiteta, osipanja članstva i glasova. Ovakav pristup će se u narednim godinama promeniti.

Opozicione stranke nisu na odgovarajući nastup odgovorile na izazove u novonastalim okolnostima. *Catch all* pristup SNS, uz sigurno partnerstvo sa SPS na svim nivoima vlasti, iako nije bio matematički nužan, jednostavno je onemogućavao jasnije pozicioniranje opozicionih stranaka – koje su imale poteškoća da ideološki napadnu SNS i sa građanskih i sa nacionalnih pozicija. Razdrobljenost opozicije i proliferacija novih, opozicionih političkih opcija onemogućavale su ravnopravni duel sa vlastima. Tome su, takođe, doprinele i poluge vlasti i medijska sfera u kojima su vladajuće partije ostvarile značajan nivo kontrole i, u značajnoj meri, onemogućavale ravnopravni tretman i mogućnost predstavljanja opozicionih stavova.

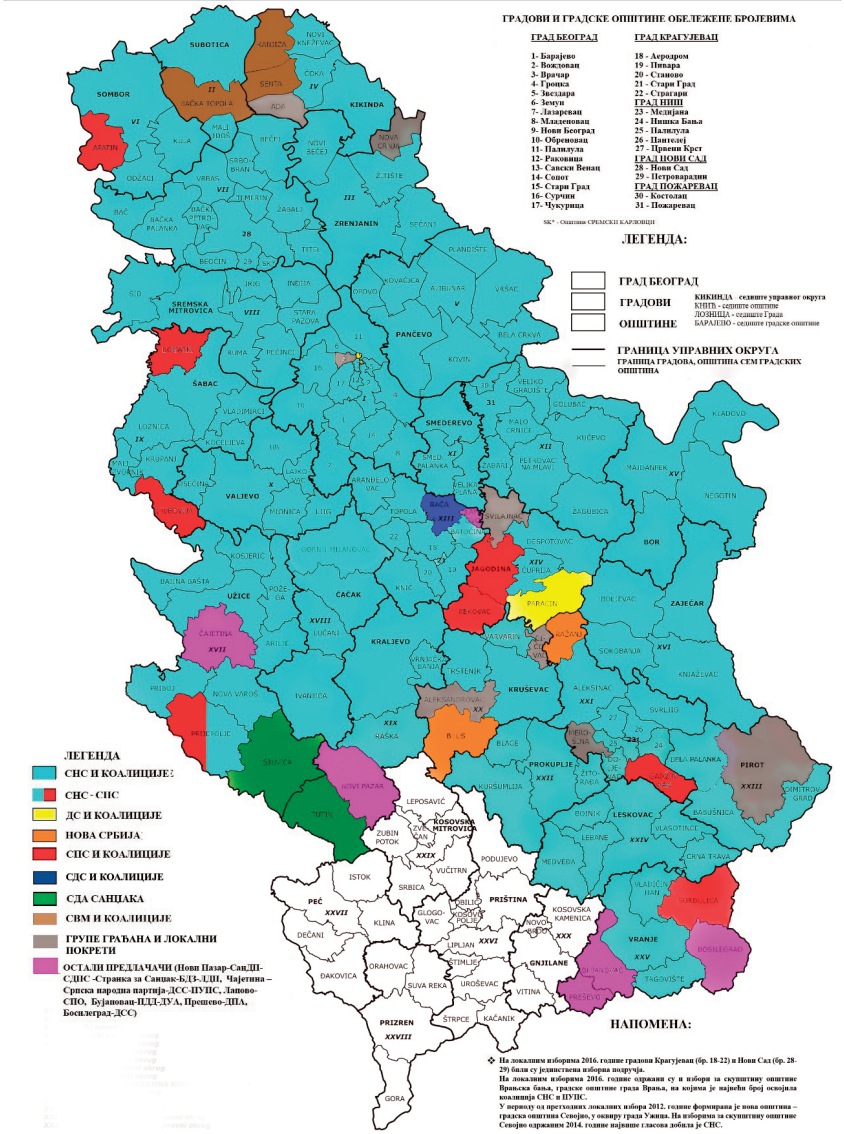
U javnosti se iz svih navedenih razloga stvarao utisak da vlast nije toliko jaka koliko je opozicija slaba. Izostanak iz lokalnih vlasti doprinosio je još slabijoj vidljivosti opozicije na nacionalnom i lokalnom nivou, naročito na jugu Srbije.

Formalno posmatrajući fenomen lokalnih izbora, i izborni ciklus, sproveden po istim pravilima kao i oni 2008. i 2012, sa jednom izbornom jedinicom, zatvorenim listama, cenzusom od 5% na nivou lokalne samouprave i podelom mandata na osnovu D Ontove metode proporcionalne podele glasova. U ovom izbornom ciklusu učestvuje veći broj predlagača u odnosu na 2012. godinu, pri čemu je smanjen broj partija, a povećan broj koalicija. Indikativno je da SNS formira značajan krug zavisnih partija koje upravo zahvaljujući SNS, često i bez formalnog koalicionog sporazuma (pa se shodno tome na izbornim listama vode kao kandidati SNS), dobijaju mesta na lokalnim kandidatskim listama i određeni broj lokalnih odbornika, a koje samostalno ne bi mogle da ni da učestvuju na izborima ili ostvare iole relevantne rezultate.Kako se u izbornom ciklusu 2016. godine već uveliko nalazimo u političkom sistemu sa jednom dominantnom partijom, tako i sazivi lokalnih samouprava postaju manje fragmentizovani. U njima faktički dominira jedna do dve partije – SNS i SPS. Jasnim naglašavanjem uloge SNS kao vodećeg političkog partnera izostaje ucenjivački potencijal manjih partija, a njihova uloga postaje sve više simbolična. O njihovoj relativno slaboj snazi govori i podatak o minimalnom broju samostalnih predizbornih nastupa, što je slučaj sa SDPS, PUPS, PS, a sa ostalim strankama čak i gotovo zanemarljiv. Formirane koalicije u skupštinama opština i gradova predvodi SNS. To je bila prilika da se, i pored činjenice da ta stranka kao „armija od nekoliko stotina hiljada članova", sa nesumnjivim frakcijama unutar sebe, zanemare prisutne unutarstranačke političke podele i posveti više pažnje realnim problemima stanovnika određenih lokalnih sredina širom Srbije, ali i da se, sa druge strane, u potpunosti monopoliše politički prostor na svim nivoima vlasti.

Konačno, usled harmonizovanih pravila nacionalnih i lokalnih izbora, slično situaciji na nacionalnom nivou i slično prethodnim izbornim ciklusima, na lokalnom nivou i dalje dolazi do sličnih tendencija – depersonalizovanosti i anonimnosti političkih predstavnika. To je svakako dovodilo do već ranije prisutnog „izmicanja" političke odgovornosti sa konkretno izabrane ličnosti odbornika prebacuje na stranku koja ih imenuje i postavlja na ta mesta. Sve navedeno je, i pored jasne političke opredeljenosti građana na izborima pre svega za partije vladajućeg aranžmana, posledično vodilo apatiji i apstinenciji dela birača.

КАРТА 1. ОПШТИНЕ У КОЈИМА СУ СТРАНКЕ И КОАЛИЦИЈЕ ОСВОЈИЛЕ НАЈВЕЋИ БРОЈ ГЛАСОВА, ЛОКАЛНИ ИЗБОРИ, АПРИЛ 2016. ГОДИНЕ

(Територијална организација Републике Србије, према важећем Закону о територијалној организацији Републике Србије из 2007. године и статутима градова-стање 01.01.2010.)

LOKALNI IZBORI U REPUBLICI SRBIJI 2020. GODINE

Period od 2016. do 2020. godine obeležen je stabilnim vladajućim aranžmanom zahvaljujući dobrim odnosima naprednjaka i socijalista. Rezultat toga je da je Vlada Aleksandra Vučića (2016-17), odnosno Ane Brnabić (2017-20), koja se imajući u vidu da su oba premijera dolazila iz iste, vladajuće SNS, može smatrati četvrtom Vladom koja se nakon obnove višestranačkog sistema održala na vlasti tokom celog mandata.

Njeni osnovni pravci delovanja nisu se razlikovali od prethodnog perioda, pa su i u navedenom periodu u prvom planu bili procesi usmereni ka ekonomskom razvoju zemlje, nastavku evropskih integracija, te nastavku, uz brojne poteškoće, kontinuiranog dijaloga Beograda i Prištine. Ipak, pandemija Kovid virusa je najmarkantniji je događaj od početka 2020. do početka 2022. godine.

Period uoči ciklusa redovnih republičkih, pokrajinskih i lokalnih izbora 2020. godine obeležiće oštra politička polarizacija i sukobi vlasti i opozicije. Ovi procesi prouzrokovaće da veći deo opozicije bojkotuje ovaj izborni ciklus.

Društveno-politički kontekst – Politički model dominantne partije

Jačanjem političke pozicije SNS, nakon ciklusa predsedničkih, parlamentarnih, pokrajinskih i lokalnih izbora 2016. godine, vodeća figura političkog sistema postaje tadašnji premijer predsednik SNS – Aleksandar Vučić[80].

[80] „Građani Srbije ponovo, prema rezultatima izbora iz 2014. i 2016. traže rešenje u jakom lideru. Srbija ponovo dobija neprikosnovenog lidera, koji svojom populističkom, prvo antikoruptivnom, a onda i pokazivanjem nastojanja da kroz neoliberalne reforme menja i svest naroda, dobija komotnu većinu za vladanje", Stojiljković Zoran: Srbija

Ujedno, SNS oko sebe okuplja i čitav niz partija – PUPS, SDPS, PS, PSS, SNP, SPO, NS, uz blisku saradnju sa vodećom mađarskom SVM i bošnjačkom SanDP (kasnije je bliža saradnja uspostavljena i sa SPP[81]). Odnosi sa svim navedenim partijama pokazale su stalnost. Jedini izuzetak je izlazak NS Velimira Ilića iz vladajuće koalicije u redove opozicije početkom 2017. godine, ali bez većeg odjeka.

Opozicija, pak, prolazi kroz težak period naizmeničnih perioda saradnje i sukoba. Najviši stepen saradnje između opozicionih političkih stranaka u periodu 2018. do 2020. godine bio je Savez za Srbiju. Uz pokušaje ujedinjenja opozicionih snaga, uporedo se nastavlja proliferacija političkih opcija na opozicionom političkom polu.

Vladajuća koalicija SNS-SPS uspeva da pridobije naklonost zapadnih međunarodnih krugova i aktivnim učešćem u pregovorima sa Prištinom, koji su rezultirali pomenutim Briselskim sporazumom (2013) i kasnijim dogovorima, koji su išli tragom jačanja samouprave vlasti tzv. Kosova – davanje dozvole za zaseban pozivni broj, uspostave zasebnog energetskog sistema, uz obavezu vlasti Prištine za formiranje Zajednice srpskih opština (10 opština sa srpskom većinom) sa određenim krugom ovlašćenja[82]. Vladajuća SNS uspeva da preuzme i političku kontrolu nad političkim organizovanjem Srba na Kosovu i Metohiji, tako što je „Srpska lista" pod gotovo neskrivenim vođstvom od strane SNS i obezbeđivanjem gotovo plebiscitarne podrške za izbor srpskih poslanika u Skupštini tzv. Kosova.

Ekonomska situacija posle 2016. godine beleži izvesni rast. Tako BDP raste 2017. za 2,1%. Sledeće godine beleži rast od 4,5%, 2019. takođe raste za 4,3%. U 2020. godine, usled Kovid krize, pada za 0,9%, dok 2021. raste za 7,5%. Inflacija beleži niske stope – 2017. (3%), 2018. (2%), 2019. (1,9%), 2020. (1,3%). Nezaposlenost se smanjenje sa 16,4% (2016) na 14,5% (2017), 13,7% (2018), 11,2% (2019), odnosno 9,7%

---

traži vođu, Vukotić media, Beograd, 2017, str. 137

[81] Stranka pravde i pomirenja nastala je 2018. godine, ujedinjavanjem razdvojenih frakcija unutar Bošnjačke demokratske zajednice (BDZ), iz koje je 2015. godine istupila BDZ Sandžaka. Na čelu SPP je lider prvobitne BDZ Muamer Zukorlić.

[82] Radi se o formi organizovanja 10 već postojećih ili novoosnovanih opština u kojima postoji jasna srpska većina – Leposavić, Zvečan, Zubin Potok, Severna Mitrovica (Kosovska Mitrovica), Novo Brdo, Štrpce, Gračanica (Priština), Parteš (Gnjilane), Klokot (Vitina) i Ranilug (Kosovska Kamenica). Njeno osnivanje, kao i određivanje delokruga nadležnosti i danas je predmet spora.

(2020). Istovremeno prosečna plata u Srbiji raste pa ona 2017. godine iznosi 394,5; 2018. – 419,8%; 2019. – 466; 2020. –510,6 evra.[83]

Srbija tokom 2016. godine otvara četiri pregovaračka poglavlja. Na trećoj međuvladinoj konferenciji EU i Srbije u julu – 23. Pravosuđe i osnovna prava i 24. Pravda, sloboda i bezbednost; na četvrtoj međuvladinoj konferenciji u decembru – 5. Javne nabavke i 25. Nauka i obrazovanje (koje je odmah i zatvoreno)[84]. U 2017. godini na petoj međuvladinoj konferenciji EU i Srbije otvoreno je šest pregovaračkih poglavlja; na šestoj međuvladinoj konferenciji EU i Srbije u februaru – 20. Preduzetništvo i industrijska politika, 26. Obrazovanje i kultura; na sedmoj međuvladinoj konferenciji u junu – 7. Pravo intelektualne svojine; 29. Carinska unija; na osmoj međuvladinoj konferenciji u decembru – 6. Pravo privrednih društava, 30. Ekonomski odnosi sa inostranstvom[85]. Tokom 2018. otvorena su četiri poglavlja, i to na devetoj međuvladinoj konferenciji EU-Srbija u junu – Srbiji 13. Ribarstvo i 33. Finansijska i budžetska pitanja, te na desetoj međuvladinoj konferenciji EU-Srbija u decembru – 17. Ekonomska i monetarna politika i 18. Statistika. Tokom 2019. godine otvorena su dva poglavlja, i to na jedanaestoj međuvladinoj konferenciji EU – Srbija u junu – 9. Finansijske usluge, a na dvanaestoj međuvladinoj konferenciji u decembru – 4. Slobodno kretanje kapitala. Tokom 2020. godine nije bilo otvaranja pregovaračkih poglavlja EU sa Srbijom, a u najavi je bilo i revidiranje procesa evropskih integracija.

Redovni predsednički izbori održani su 2. aprila 2017. godine. Od 11 kandidata u prvom krugu pobedio je predsednik SNS Aleksandar Vučić i kandidat koalicije (SNS-SPS-SDPS-JS-PUPS-PS-SPO-PSS-SVM) sa osvojenih 55,08% glasova. Drugoplasirani je bio kandidat opozicione Grupe građana „Za Srbiju bez straha" i tada aktuelni republički poverenik za zaštitu ljudskih prava Saša Janković (16,36%), a značajniji broj glasova osvojili su kandidat Grupe građana „Beli Preletačević, samo jako Luka Maksimović" (9,43%) i kandidat Narodne partije Vuk Jeremić

[83] Prema podacima Narodne banke Srbije, Osnovni ekonomski indikatori, datum ažuriranja 3. april 2023. godine (dostupno na: http://www.nbs.rs/export/internet/latinica/80/osnovni_makroekonomski_indikatori.xls , pristupljeno 08.04.2015).

[84] Marković Aleksandra: Društveni kontekst i javno mnjenje građana Srbije u izbornim godinama, u: Klačar Bojan (urednik): Oko izbora 20, Parlamentarni izbori 24. aprila 2016. godine i predsednički izbori 2. aprila 2017. godine u Republici Srbiji, Centar za slobodne izbore i demokratiju, Beograd, str. 16

[85] Marković Aleksandra, navedeno delo, str. 19-20.

(5,66%)[86]. I predsednički izbori 2017. godine pokazali su jasno vidljivu političku dominaciju SNS i njenog lidera Aleksandra Vučića.

Na ovom mestu potrebno je spomenuti da je lokalni nivo uspeo da „dotakne" nacionalni nivo. Naime, trećeplasirani kandidat na predsedničkim izborima, Luka Maksimović (među biračima poznatiji po svom fiktivnom imenu Ljubiša Beli Preletačević), došao je iz lokalne sredine, beogradske opštine Mladenovac, gde je na 2016. godine ostvario jako dobar rezultat na lokalnim izborima sa svojom grupom građana „Sarmu probo nisi", osvojivši preko petine glasova. Praveći neku vrstu parodije od real-politike u predsedničkoj kampanji uspeo je da prikupi značajnu podršku birača, pa je za njega na predsedničkim izborima 2017. godine glasao gotovo svaki deseti građanin Srbije. Njegov rezultat prevazišao je broj glasova koji su dobili etablirani političari (Vuk Jeremić, Vojislav Šešelj, Saša Radulović i drugi), što „jasno ukazuje na nezadovoljstvo građana (pre svih, mladih) političkim strankama i etabliranom praksom u političkom životu"[87].

Predsednički izbori doneli su nove političke aktere na političku scenu Srbije. Uoči izbora i kandidature za predsednika, bivši ministar spoljnih poslova i član DS Vuk Jeremić osniva Narodnu partiju. Sa druge strane, Saša Janković posle relativnog solidnog rezultata na predsedničkim izborima osnovao je novu stranku – Pokret slobodnih građana (PSG)[88]. Usled spora unutar SPO 2017, nastaje Pokret za obnove Kraljevine Srbije (POKS), kome nedugo zatim kolektivno pristupa DHSS. Takođe, usled spora sa liderom SNP Nenadom Popovićem, iz SNP izlazi predsednik opštine Čajetina Milan Stamatović 2017. godine i formira novu stranku – Zdravu Srbiju. Nešto kasnije iz Nove Srbije 2018. godine nastaje Bolja Srbija, dotadašnjeg potpredsednika stranke Dragana Jovanovića (koja će se 2023. kolektivno priključiti SNS). Predsednik opštine Novi Beograd i poznati sportista A. Šapić osniva 2018. Srpski patriotski savez – SPAS, itd.

Odmeravanje političkih snaga održano je na gradskim izborima za grad Beograd 4. marta 2018. godine. Na njima pobeđuje koalicija okupljena oko SNS (Lista pod nazivom „Aleksandar Vučić – Zato što volimo Beograd" sa 44,99% glasova i 64 odbornika). Drugoplasirana

[86] Izbori za predsednika Republike Srbije, april 2017, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2017, str. 7

[87] Klačar Bojan, navedeno delo, str. 13

[88] Saša Janković se nedugo potom povukao sa čela PSG, povlačeći se faktički iz politike. PSG nastavlja da postoji 2019. godine kada dolazi glumac Sergej Trifunović.

je lista „Dragan Đilas, Beograd odlučuje, građani pobeđuju" (18,93% glasova i 26 odbornika), a trećeplasirana je grupa građana „Aleksandar Šapić – gradonačelnik" (9,04% glasova i 12 odbornika). Cenzus od 5% prelazi još samo lista „Ivica Dačić (SPS), Dragan Marković Palma (JS)" (6,13% glasova i 8 odbornika)[89]. Nakon izbora formirana je gradska vlast koalicije okupljene oko SNS i SPS-JS.

Imajući u vidu respektabilan rezultat opozicionog kandidata Saše Jankovića na predsedničkim izborima 2017, što se može opisati i kao uspeh opozicije koja ga je podržala, kao i određeni uspeh opozicionih snaga na gradskim izborima u Beogradu 2018. godine, u Srbiji se, na inicijativu ranijeg predsednika DS i gradonačelnika Beograda Dragan Đilasa, formira koalicija Savez za Srbiju, u septembru 2018. godine. Osnovali su je: DS, Zajedno za Srbiju, Zdrava Srbija, Levica Srbije, Narodna stranka, Srpski pokret Dveri, Pokret za preokret, Narodni pokret Srba sa Kosova i Metohije „Otadžbina", Udruženi sindikati „Sloga", kao i brojni drugi politički subjekti[90]. Tokom postojanja Saveza za Srbiju, inicijator njegovog osnivanja Dragan Đilas je u aprilu 2019. formirao novu partiju – Stranku slobode i pravde (u čiji sastav su ušle Zelena ekološka partija i Levica Srbije).

Savez za Srbiju je toku svog formiranja objavio tzv. Program od trideset tačaka[91], koji su predstavljali okosnicu strateškog delovanja SZS. Osnovni elementi tog programa bili su: stvaranje uslova za fer i demokratske izbore, očuvanje Kosova i Metohije u sastavu Srbije u skladu sa Ustavom Republike Srbije i Rezolucijom 1244 SB UN, lustracija za sve javne funkcionere koji su bili na pozicijama od 1990. godine a ogrešili su se o zakon, novi Zakon o radu i dr. Želja SZS bila je i da se

[89] Zapisnik o radu Gradske izborne komisije na utvrđivanju rezultata izbora za odbornike Skupštine grada Beograda, 5. mart 2018. godine (dostupno na: https://www.beograd.rs/images/file/14f02c240b865c9e2a9a1c7e46ed02f8_6263840015.pdf , pristupljeno 10.04.2023. godine)

[90] U članstvu SZS bio je i čitav niz manjih i lokalnih političkih organizacija, kao što su: Građanska platforma, Državotvorni pokret Srbije, Pokret Slobodna Srbija, DZVM, Pokret veterana Srbije, Pirotska nova snaga, Pokret za porodicu, Mladi Mladenovca, Pokret za naš grad, Glasno za omladinu, Protiv diktature, Socijalistički pokret Srbije, Pokret za bezbednu Srbiju, Vojvođanski klub socijalista, Srpska sloga, Udruženje sindikata penzionisanih vojnih lica Srbije, Samostalni sindikat poštanskih radnika i dr. Savez za Srbiju sarađivao je u periodu svog postojanja sa strankama koje nisu bile u njenom članstvu: Stranka moderne Srbije, SDS, Nova stranka, PSG, Dosta je bilo, DSS i dr.

[91] Dostupno na: https://n1info.rs/vesti/a407012-program-saveza-za-srbiju-od-30-tacaka/ (pristupljeno 09.04.2023. godine)

formira prelazna Vlada, koja bi obezbedila održavanje fer i poštenih izbora, nakon kojih bi se savez rasformirao, a sve učesnice bi kandidovale svoje liste u skladu sa svojim ideološkim programima.

Savez za Srbiju je pokrenuo više inicijativa usmerenih ka ravnopravnoj medijskoj zastupljenosti vlasti i opozicije, o čemu vodi pregovore sa drugim opozicionim partijama. Ovaj Savez vodi ključnu ulogu u pokretanju i vođenju protesta, inicijalno pokrenutih zbog fizičkog napada na tadašnjeg lidera Levice Srbije Borka Stefanovića u Kruševcu krajem novembra 2018. godine, a koji su kulminirali uličnim protestima pod geslom „Stop krvavim košuljama" i kasnije nastavljeni pod parolom „Jedan od pet miliona". Opozicija je, sa manjom ili većom merom međusobne koordinacije, sprovela niz zajedničkih akcija, koje su uključivale bojkot rada parlamenta (od tog čina su se distancirale samo LDP i SRS, iako formalno opozicione partije), potpisivanjem tzv. Sporazuma sa narodom.

Vanredni lokalni izbori u decembru 2018. godine u Kladovu, Kuli, Doljevcu i Lučanima, bili su prvi test za odmeravanje snage sa vladajućim partijama. SZS je odbacio učestvovanje na izborima u Kladovu, Kuli i Doljevcu jer su „nelegalno raspisani", dok je prihvaćen izborni duel u opštini Lučani. U danu preponom napetosti, u opštini je pobedu odneo SNS koji dobio 66,25% nasuprot SZS (Savez za Dragačevo, DS, Dveri, Narodna stranka, Zajedno za Srbiju, Zdrava Srbija, Levica Srbije, Pokret za preokret, Sloga, Otadžbina) koji je dobio 9,57% glasova[92].

Tenzije vlasti i opozicije su nastavljene. Njihovom stišavanju nisu doprineli, ni pregovori vlasti i opozicije oko izbornih uslova, koje je organizovao Fond za otvoreno društvo, uz asistenciju jednog broja drugih članica nevladinog sektora (CESID, Crta i dr.), a čiji je domaćin bio Fakultet političkih nauka u Beogradu. Zbog insistiranja da se pregovori vode u poverljivoj, a ne javnoj formi, posle prvog susreta njih je napustila jedna od vodećih opozicionih stranaka, novonastala SSP Dragana Đilasa. Rezultat nisu dali ni pregovori u posredstvu poslanika Evropskog parlamenta (u prvom redu Tanje Fajon i Vladimira Bilčika), iako su oni imali susrete i sa predstavnicima vlasti i opozicije.

Sve je to za posledicu imalo odluku SZS od 16. septembra 2019. godine da se krene u bojkot predstojećih opštih izbora, koji su planirani za 2020. godinu.

[92] Zapisnik o radu izborne komisije opštine Lučani na utvrđivanju rezultata izbora za odbornike Skupštine opštine Lučani, održanih 16. decembra 2018. godine

Kako SZS nije bio platforma koju su prihvatili svi opozicioni politički subjekti, tako paralelno sa njim nastaju i druge opozicione platforme – PSG je, nakon odbijanja da pristupi, SZS-u, pristupio osnivanju „Građanskog bloka 381" u avgustu 2018. godine, koja je sa povlačenjem Saše Jankovića iz politike prestala da postoji već krajem te godine. Nova Srbija koja je napustila vladajuću koaliciju sa SNS osnovala je krajem 2018. godine „Nacionalni centar", itd.

Približavanje izbora je prikazalo, većim delom, monolitnost opozicionih partija i onih u SZS i onih van saveza da na izbore ne izlaze. Sama kampanja za bojkot izbora počinje usvajanjem Deklaracije o bojkotu parlamentarnih izbora, 1. februara 2020. godine[93].

Pa ipak, iz opozicionih krugova pojedine opcije se odlučuju za pun ili delimičan izlazak na izbore. Zdrava Srbija ili pak NS izlaze i na nacionalne i na lokalne izbore, dok Zajedno za Srbiju, SDS i druge manje opcije opredeljuju se za delimičan izlazak na lokalne izbore. To je kod drugih opozicionih stranaka izazvalo revolt i dovelo do novih neslaganja. Na izbore, konačno, izlaze i gotovo jedini predsednici opozicionih opština – Paraćin Saša Paunović (DS), Šabac Nebojša Zelenović (ZZS) i Milan Stamatović (Zdrava Srbija). Iz dogovora o bojkotu izbora istupa i Udruženje „1 od 5 miliona", kao formalni organizator istoimenih demonstracija[94].

U toku mandata vlada Aleksandra Vučića (2016-2017) i Ane Brnabić (2017-20) vanredni lokalni izbori, iz različitih zakonom predviđenih razloga, održani su: 2017. – u Kosjeriću, Vrbasu, Zaječaru, Odžacima i Kovinu (23. aprila 2017. godine), kao i u Mionici i Preševu (24. decembra 2017. godine); 2018. – u Smederevskoj Palanci (27. marta 2018. godine), Majdanpeku (2. septembra 2018. godine), te u Kladovu, Kuli, Lučanima i Doljevcu (16. decembra 2018. godine) i 2019. – u opštini Medveđa (8. septembra 2019. godine).

Iako se radi o malom broju lokalnih samouprava, koji generalno ne mogu dati jasniju sliku niti mogućnost projekcije političkih konstelacija na nacionalnom nivou, navedeni izbori daju nam mogućnost za određene zaključke. Održana je dominantna pozicija naprednjaka koji pobeđuju na svim izborima, sa izuzetkom većinski albanske opštine

[93] Klačar Bojan: Okolnosti u kojima se odvijala kampanja, u: Klačar Bojan (urednik): „Okolnosti u kojem se odvijala kampanja", Oko izbora 21, Parlamentarni izbori 21. juna 2020. godine, Centar za slobodne izbore i demokratiju, Beograd, 2020, str. 10

[94] Isto

Preševo. Ponekad SNS svoj izborni skor želi da pojača i koalicijom sa socijalistima, kao u Kosjeriću, 2017. godine.

Liste SNS za odbornike često dobijaju znatno više od polovine glasalih birača – Doljevac (85,70%), Mionica (67,36%), Lučani (66,91%), Smederevska Palanka (66,41%), Majdanpek (65,44%), Medveđa (64,79%), Kladovo (61,33%), Kula (60,43%), Odžaci (54,39%), Kovin (43,27%), itd.

Drugoplasirani na izborima uglavnom su bili socijalisti, bilo samostalno, bilo u koalicijama. Najbolji rezultat SPS beleži u Kladovu (sa JS) 30,96%, potom u Odžacima 18,66%, Mionica (sa JS i SRS) 16,04%, Kovin (sa KP, ZS, PS, SNP), te u Vrbasu 13,87%, itd.

Opozicione koalicije, tamo gde su nastupale, bilo samostalno ili koaliciono, obično su zauzimale mesto iza lista naprednjaka i socijalista, i seizmografski precizno su zabeležene i po sastavu i po jačini: koalicija „Oslobodimo Vrbas" (DS, SDS, LSV) sa 15,32% glasova i Dosta je bilo sa 5,95% u Vrbasu; grupa građana „Boško Ničić-Pokret za Krajinu" sa 31,91%, te koalicija DS-SDS-LDP - Nova stranka u Zaječaru (16,78%); Grupa građana „Dosta je bilo, Saša Radulović" (2,71%), Dveri-Vlaška narodna partija (1,55%); koalicija DS-LDP-SPO (17,12%), Za zdravu Srbiju – Milan Stamatović (11,67%), DSS (9,66%), Nova Srbija (7,75%), Dveri (4,1%); DS (6,80%) i GG „Dosta je bilo, Saša Radulović" (2,61%) u Odžacima; DS samostalno u Kovinu (8,54%); DS samostalno u Mionici (14%); koalicija oko DS „Palanka u srcu" (9,52%) i NS Vuka Jeremića (5,43%) u Smederevskoj Palanci; koalicija „Savez za promene" (Savez za Dragačevo, ZZS, Dveri, DS, NS Jeremić, Zdrava Srbija, Levica Srbije, Pokret za preokret, Otadžbina) sa 9,68% glasova u Lučanima, Dveri samostalno u Majdanpeku (10,93%) itd.

U pojedinim opštinama dolazi i do delimičnog opozicionog bojkota lokalnih izbora zbog, po mišljenju opozicije, neispunjenih uslova za raspisivanje vanrednih izbora. Na njima tako nastupaju samo vladajuće partije, partije „lojalne" opozicije, te stranke nacionalnih manjina. Primeri su: Doljevac 2018. gde nastupaju samo SNS, SPS, JS, PUPS, SRS; Kladovo 2018, nastupaju samo SNS, SPS, PUPS i SRS; Medveđa 2019. SNS, SPS, Srpska desnica, Alternativa za promene i PDD i dr.

Ciklusi vanrednih izbora u periodu od 2017. do 2020. godine pokazali su i nove fenomene lokalnih izbora u Srbiji. Između ostalog, predsednici lokalnih odbora opozicionih stranaka i jaki lokalni lideri, očekujući u uslovima potpune dominacije jedne partije – SNS povlašćeniji tretman republičke vlasti, približavaju se SNS, kako kroz samo članstvo u stranci, tako i kroz formiranje novih stranaka, lokalnih pokre-

ta i grupa građana koje bi nastavile svoje političko delovanje u bliskoj koordinaciji sa SNS (primeri su Topola, Brus, Bosilegrad). Ujedno, u navedenom periodu došlo je i do još jednog paradoksa, a to je da je posle vanrednih lokalnih izbora u Zaječaru 2021. godine, lokalni pokret okupljen oko poznatog lokalnog političara Boška Ničića nastupio pred izbore sa platformom protiv SNS i pobedio na izborima, a nakon izbora formirao vlast sa SNS.

Tabela 6. Rezultati izbora za narodne poslanike Narodne skupštine Republike Srbije održanih 21. juna i 1. jula 2020. godine

Upisano u birački spisak: 6.584.376			
Glasali birači: 3.221.908 (48,93%)			
Stranka/koalicija	Broj dobijenih glasova	Procenti	Mandati
Aleksandar Vučić – Za našu decu	1.953.998	60,65%	188
Ivica Dačić (SPS), Dragan Marković Palma (JS)	334.333	10,38%	32
Aleksandar Šapić – Pobeda za Srbiju	123.393	3,83%	11
SVM – Ištvan Pastor	71.893	2,23%	9
Akademik Muamer Zukorlić (SPP) – (DPM)	32.170	1,00%	4
Albanska demokratska alternativa – Ujedinjena dolina	26.437	0,82%	3
SDA Sandžaka – dr Sulejman Ugljanin	24.676	0,80%	3
Ostali predlagači		11,90%	
Nevažeći glasovi		4,37%	

Izbori za narodne poslanike Narodne skupštine Republike Srbije, 21. juna i 1. jula 2020. godine, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2020, str. 9.

Posmatrano po regionima, u Beogradu pobeđuje lista okupljena oko SNS-a sa 59,19% glasova. Na drugom mestu je koalicija SPS-JS sa 9,71%, a na trećem lista „Aleksandar Šapić-pobeda za Srbiju" sa 8,05%. Imajući u vidu da je cenzus na ovim izborima bio smanjen na 3%, njega u Beogradu prelaze i koalicija oko DSS („Metla 2020") sa 3,42% i „Suverenisti" (Dosta je bilo) sa 3,12%. U centralnoj Srbiji bez Beograda cenzus od 3% prelaze samo koalicija oko SNS sa 61,18% i koalicija SPS-JS sa 11,35% glasova. U Vojvodini prvoplasirana je koa-

licija oko SNS sa 58,87%, drugoplasirana koalicija SPS-JS sa 9,11%, a trećeplasirani SVM sa 7,80% glasova. Na Kosovu i Metohiji više nego ubedljivo pobeđuje koalicija oko SNS sa čak 84,50% glasova. Na drugom mestu je koalicija SPS-JS sa 7,69%, a troprocentni cenzus prelazi i koalicija oko DSS („Metla 2020") sa 3,42% glasova.

Kako rezultati prethodnih parlamentarnih izbora održanih 2016. godine nisu davali nikakav prostor za nedoumice oko formiranja vlasti i ko će u njoj voditi glavnu reč, tako i parlamentarni izbori 2020. godine pokazuju apsolutnu dominaciju SNS – koja sa 188 od 250 poslanika, gotovo da ponavlja rezultat sa prvih višestranačkih izbora 1990. godine i ubedljivu pobedu SPS na čelu sa tadašnjim liderom Slobodanom Miloševićem. Nakon izbora se SNS, i pored očigledne jednostavne mogućnosti da sama formira Vladu, ponovo odlučuje za nastavak vladavinskog aranžmana sa SPS-JS, ali i saradnju sa novom parlamentarnom strankom izraslom iz „Liste Aleksandra Šapića - Pobeda za Srbiju" – Srpski patriotski savez (SPAS).

I novoformirana Vlada, koju ponovo predvodi Ana Brnabić (SNS) koja se može nazvati „Drugom Vladom Ane Brnabić", polaže svečanu zakletvu krajem oktobra 2020. godine i u potpunosti predstavlja „vladu kontinuiteta" u odnosu na prethodni period. U njenom sastavu su članovi SNS, SPS, SDPS, PUPS, SPAS, PS, SNP, kao i nestranačke ličnosti.

Delimičan uspeh bojkota (jasno vidljiv samo u Beogradu), doneo je nova razmimoilaženja u opoziciji. Iako je iz svog sastava SZS isključio stranke koje su uzele učešća na izborima, i sam SZS se samoraspušta u avgustu 2020. godine, uz objašnjenje njenih lidera da bi trebalo nastupiti sa idejom platforme šireg okupljanja opozicije pod nazivom „Ujedinjena opozicija Srbije", koja bi okupila sve političke snage koje su bojkotovale opšte izbore 2020. godine.

Normativni okvir

Normativni okvir za lokalne izbore 2020. godine, promenama iz februara i maja 2020. godine[95], razlikuje se u odnosu na prethodni izborni ciklus 2016, pre svega po smanjenju izbornog cenzusa sa 5% na 3% (član 40. Zakona o lokalnim izborima[96]). Tu su i druge promene: na

[95] Orestijević Emilija, Komatina Slađana: Novine u normativnom okviru, u: Klačar Bojan (urednik): Oko izbora 21, Parlamentarni izbori 21. juna 2020. godine, Centar za slobodne izbore i demokratiju, Beograd, 2020, str. 66-76.

[96] Zakon o lokalnim izborima, „Službeni glasnik Republike Srbije", br. 129 od 29.

izbornim listama se zahteva zastupljenost „manje zastupljenog pola" u udelu od 40% i to preciznom odrednicom da „na svakih pet odborničkih kandidata, mora biti po dva kandidata onog pola koji je slabije zastupljen na listi" (član 20.). Pravo overe potpisa ostavlja se gradskim i opštinskim upravama i sudovima, kao i notarima (član 23.). Takođe, promenjena je odredba o tome kada lokalni izbori treba da budu raspisani, pa je umesto „30 dana uoči isteka mandata odbornika" sada odredba promenjena u „da lokalni izbori moraju bi raspisani 45 dana uoči isteka mandata odbornika" (član 2.).

Posebnu privilegiju promene zakona daju strankama nacionalnih manjina, kao i njihovim koalicijama („ona stranka za koju je izborna komisija utvrdila da joj je osnovni cilj predstavljanje i zastupanje interesa nacionalne manjine i zaštita i poboljšanje prava pripadnika nacionalne manjine u skladu sa međunarodno-pravnim standardima, s tim da se odluka donosi posebnim rešenjem lokalne izborne komisije prilikom proglašenja date liste i o čemu se nadležna izborna komisija može konsultovati sa Nacionalnim većem određene nacionalne manjine, na taj način da se listama stranaka ili koalicija nacionalnih manjina koje su dobile manje od 3% glasova, izborni skor, odnosno izborni količnici uvećavaju za 35%" (član 40. Zakona)).

I dalje ostaju na snazi odluke po kojima je odborнички mandat slobodan, tj. da pripada odborniku, kao i obaveza da svakog kandidata na izbornoj listi mora podržati najmanje 30 birača (član 18.) a u opštinama sa do 20.000 stanovnika potrebno je 200 potpisa birača. Svi mandati ce dele po redosledu na izbornoj listi. Takođe, precizira se način imenovanja novih odbornika, u slučaju prestanka mandata odbornika izabranih na koalicionim listama, određujući da će ga zameniti pripadnik iste političke partije.

Zakonske izmene donele su proširenje opsega mogućnosti zaštite biračkog prava. Pravna sredstva zaštite izbornog prava u provođenju lokalnih izbora su prigovor lokalnoj izbornoj komisiji, odnosno Republičkoj izbornoj komisiji na zapisnik o rezultatima glasanja i žalba nadležnom sudu, Višem sudu (do 2022. godine Upravnom sudu), na negativnu odluku Republičke izborne komisije na upućeni prigovor. Zakonom nije predviđen zahtev (birača ili političkog subjekta) za poništenje glasanja na lokalnim izborima na pojedinačnim biračkim mestima

decembra 2007. godine, br. 34 od 21. maja 2010. -US, br. 54 od 22. jula 2011. godine, br. 12 od 8. februara 2020. godine, br. 16 od 27. februara 2020. – autentično tumačenje, br. 68. od 10. maja 2020. godine

kako je to slučaj na nacionalnim izborima, ali je utvrđeno kada izborna komisija može poništiti glasanje na biračkom mjestu po službenoj dužnosti (Član 56. Zakona o lokalnim izborima). Rok za podnošenje prigovora i odlučivanje po njemu, kao i ranije, iznosi 72 sata[97].

Akteri i kampanja

Na lokalnim izborima za 6.174 odborničkih mesta nadmetala se 55 stranka (za 13 manje nego 2016. godine), od čega su 30 stranke nacionalnih manjina. Takođe, učestvovalo je 125 koalicija (za 90 manje nego 2016. godine). Podneto je 984 kandidatskih lista, od čega su 208 lista podnele grupe građana, sa ukupno 25.294 kandidata od čega je 4.805 kandidata grupa građana. Ovi podaci pokazuju da se broj predlagača bitno razlikovao od broja predlagača na izborima 2016. godine, usled bojkota većeg dela opozicionih stranaka, pa se tako za jedno odborničko mesto nadmeće u proseku oko četiri kandidata (2016. godine u proseku preko šest).

Politički subjekti koji učestvuju na izborima opredeljuju se za različite strategije, iako koalicioni nastup dominira. Istovremeno, treba naglasiti da u preko 100 lokalnih samouprava nastupa svega pet političkih stranaka, a to su: SNS (165), SPS (156), SRS (113), JS (108) i PUPS (107). Za njima slede SDPS (86), PS (63), POKS (48), PSS (34), DSS (33), SPAS (30), SNP (18), NS (17), USS (16), Zdrava Srbija (15), Bolja Srbija (14), SPO (14), Srpska stranka Zavetnici (13), Narodni slobodarski pokret (13), itd.

Za koalicioni nastup opredeljuju se SNS (9 samostalnih i 156 koalicionih lista). SNS uglavnom sarađuje sa političkim partnerima sa kojima ima stratešku saradnju iz prethodnog perioda – PUPS (94 lokalne koalicije), SDPS (82 lokalne koalicije), PS (59 lokalnih koalicija), uz manji broj koalicija u čiji sastav su ulazile i SNP, SPO, USS, SVM i dr.

Donekle naglašeniji samostalniji nastup, uz takođe značajan broj koalicija, ima i SPS. On nastupa u 156 lokalnih samouprava (u 58 samostalno i u 98 koaliciono). Najveći broj koalicija pravi sa Jedinstvenom Srbijom (91). Pored toga sarađuje i sa drugim akterima (SNS, SPO, Demokratska partija Bugara i dr.). Kao i na prethodnom lokalnom izbornom ciklusu, izostaju u većoj meri zajednički nastupi sa koalicionim

[97] Detaljnije u: Nastić, Maja. (2022). Promene izbornih pravila; nova rešenja, korak napred?. Srpska politička misao, br. 4/2022, posebno izdanje, Institut za političke studije, Beograd, str. 47-50

partnerom sa nacionalnog nivoa – SNS. Na lokalnim izborima koalicija SNS-SPS nastupa u samo jednoj lokalnoj samoupravi, a 2020. godine u tri.

SRS, kao trećeplasirana po broju lokalnih samouprava u kojima nastupa na izborima, kao i do tada insistira na samostalnom političkom nastupu. Nastupa u 113 lokalnih samouprava (u 102 samostalno i 11 koaliciono). Krug koalicionih partnera uglavnom je vezan za stranke na vlasti, pa su tu i SNS i SPS, PUPS, PSS, PS, SNP, JS, kao BS i NSP.

Razgranatu mrežu svojih ogranaka, kako su pokazali ovi lokalni izbori, imaju i JS (108) i PUPS (107). Pa ipak, mora se naglasiti da ove stranke samostalno nastupaju u 16, odnosno 12 lokalnih samouprava na kojima su osvojili JS 25 i PUPS svega pet odbornika, i gotovo strateški su oslonjene na saradnju sa vodećim partijama – SNS i SPS. Pa tako JS gradi, u različitim aranžmanima, 91 predizbornu koaliciju sa SPS, a PUPS sa SNS u 94 lokalne samouprave. Nesumnjivo da i pored određene specifične političke težine PUPS i JS, kao i stranačke mreže, ove stranke ostaju u senci neprikosnovenih SNS i SPS, bez kojih bi njihov izborni skor bio daleko skromniji. Slično se može konstatovati i za druge strateške partnere SNS, a to su SDPS, PS, SNP, SPO i dr.

Stranke opozicije koje ne pripadaju krugu stranaka u orbiti SNS, lako se može primetiti daleko skromniji predizborni nastup: POKS (48), DSS (33), SPAS (30), NS (17), Zdrava Srbija (15), Bolja Srbija (14), Srpska stranka Zavetnici (13), Narodni slobodarski pokret (13) itd. Njihov nastup, ni nominalno ni po političkoj moći, nije na ovom izbornom ciklusu mogao ozbiljnije da ugrozi koalicije oko SNS i SPS.

Među strankama nacionalnih manjina, bojkot nije bio tako uočljiv i izražen, izuzev dela mađarske političke javnosti (npr. izbore bojkotuje DZVM kao članica SZS). Kod Mađara vodeća je uloga SVM, nasleđena iz ranijeg perioda. Ona nastupa u 25 lokalnih samouprava. Kod Bošnjaka pak svi akteri uzimaju učešće na izborima, pa tako SanDP i SPP nastupaju u šest lokalnih samouprava, a SDA Sandžaka u pet. Albanci sa juga centralne Srbije, takođe, uzimaju učešće na izborima. U po tri lokalne samouprave nastupaju Alternativa za promene, PDD i DP.

Kao i na ranijim izbornim ciklusima dolazi i do brojnih nastupa drugih stranaka nacionalnih manjina, i to: vlaške, hrvatske, romske, bugarske i drugih.

Kampanja za lokalne izbore, kao i u prethodnim izbornim ciklusima (2008, 2012, 2016) bila je poklopljena kampanjom za nacionalne

izbore, koja ovoga puta traje 52 dana[98]. Prvo u periodu od 4. do 16. marta, a potom od 6. maja pa do izborne tišine uoči definitivnog termina izbora – 21. juna 2020. godine. Uzrok tome je bila zdravstvena kriza izazvana Kovid pandemijom. Kampanja je, dakle, trajala „uz emotivni narativ i nedostatak komunikacije ključnih političkih aktera, i nakon dugotrajnih protesta, nezadovoljstvom stanjem demokratije i izbornim uslovima, a posebno radom parlamenta usled kršenja poslovnika i zakona, rezultirali su bojkotom velikog dela opozicije, prvo rada Narodne skupštine, a potom bojkot izbora"[99].

Tenzije vlasti i opozicije trajale su istovremeno sa relativno oštrim merama borbe protiv Kovid epidemije. Nezadovoljstvo građana reflektovalo se i specifičnom vrstom protesta tokom zatvaranja, kao epidemioloških mera, udaranjem u šerpe tokom centralnih informativnih emisija na javnim radio-difuznim servisima. Na to su vladajuće stranke uzvratile kontra-protestima na krovovima zgrada, uz baklje i navijački folklor[100]. Tenzije su se nastavile i prilikom okupljanja lidera opozicije ispred Narodne skupštine početkom maja 2020. godine[101].

Generalno, izuzev navedenih incidenata, kampanja je protekla donekle mirno, uz naglasak da je „nesporno da je politički teren nagnut u korist vladajuće stranke, prevashodno putem mešanja državnih i stranačkih aktivnosti koje svoju krajnju refleksiju ima u medijskom disbalansu"[102]. U uslovima Kovid pandemije, različitih pogleda na mere koje je država donela, kampanja nije imala posebnu, centralnu temu, kao što su to ranije bili pitanje Kosova ili evropskih integracija[103]. U kampanji SNS prisutna je apsolutna dominacija njenog predsednika Aleksandra Vučića, u kojoj se gubi razlika između javne i stranačke pozicije[104].

I ovoga puta u medijima je nadmoć imala vladajuća SNS, koja je mogla da računa na podršku najgledanijih elektronskih (RTS, RTV Pink), te štampanih medija (Politika, Večernje novosti, Dnevnik, Kurir, Alo, Informer, nedeljnik „Ekspres"). Opozicione proevropske političke opcije, koje su uglavnom bojkotovale izbore mogle su da računaju na medijski prostor na TV N1 i TV Nova S, kao i u dnevnim novinama „Danas", delimično i „Blic", kao i u nedeljnicima „Vreme" , „NIN"

98 Isto
99 Isto
100 Klačar Bojan, navedeno delo, str. 11
101 Isto
102 Klačar Bojan, navedeno delo, str. 12
103 Isto
104 Isto

i „Nedeljnik". Mediji su uglavnom izveštavali informativno i neutralno, iako su bili prisutni pristrasni i difamativni tonovi, pri čemu su difamativni tekstovi uglavnom vezani za medije koji su skloni vladajućim partijama (Informer, Alo, Kurir), i 79% takvih tekstova otpada na njih[105]. Vodeći elektronski mediji vlasti i opozicije Radio televizija Srbije, odnosno TV N1 stajali su jedno nasuprot drugom i „potpuno su se razlikovali u pristupu, tonu, izboru tema i subjekata u posmatranom periodu"[106]. Naglašena je i dalje, u manjoj ili većoj meri (u zavisnosti od konkretnog političkog aktera), uloga društvenih medija – Fejsbuka i Tvitera[107], dok je uloga plaćenog političkog oglašavanja u ovoj kampanja „bila skromna, nekreativna i samo nekoliko političkih subjekata je imalo finansijskih kapaciteta da se reklamira pre i nakon centralnih informativnih emisija, kao što je Dnevnik 2 TV RTS 1, i to ne tokom cele kampanje"[108]. Istovremeno, na TV N1 emitovan je spot koji je pozivao na bojkot izbora[109].

U uslovima zatvaranja tokom Kovid epidemije, medijske blokade (opozicioni TV kanali nisu bili dostupni kroz kablovski sistem državnog Telekoma Srbije), ali i polarizacije (navedeni mejnstrim kako oni bliski vlasti tako i opozicioni mediji, za određene posebno desne, proruske opcije nisu bile naročito otvorene), određeni opozicioni novinarski (neretko, amaterski) krugovi se orijentišu i na emitovanje svojih medijskih sadržaja na internet podkastima.

Izlaznost birača

Usled bojkota većeg broja opozicionih stranaka dolazi do osetnijeg pada izlaznosti u odnosu na prethodne izbore (2020. 49,21%, a 2016. 56,42%). Geografski je taj pad različito raspoređen. U Vojvodini je on oko 6% (sa 56,56% 2016. godine pada na 50,66%), u centralnoj Srbiji

[105] Raković Bratislav: Izveštavanje novina i portala u kontekstu parlamentarnih i lokalnih izbora iz 2020. godine, u: Klačar Bojan (urednik): Oko izbora 21, Parlamentarni izbori u Srbiji, 21. juna 2020. godine, Centar za slobodne izbore i demokratiju, Beograd, 2020, str. 83

[106] Valić Nedeljković Dubravka: „Predizborna kampanja bez novinarskog izveštavanja: društvene mreže kao uspešan komunikativni kanal", u: Jovanović Milan, Milenković Dejan (urednici): „Dijalog o izborima 2020; zbornik radova", Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka, Beograd, 2020, str. 258.

[107] Valić Nedeljković Dubravka, navedeno delo, str. 263-264.

[108] Isto, str. 264

[109] Isto

bez Beograda oko 7% (sa 61,26% 2016. godine pada na 54,21%), dok je najizraženiji u gradu Beogradu, gde je pad preko 13% (sa 52,02% 2016. godine na 38,39%). Poredak zainteresovanosti za izbore, odnosno visine izlaznosti pak ostaje isti kao i ranije – najviše glasa centralna Srbija bez Beograda, potom Vojvodina, pa Beograd.

Kao što je bio slučaj sa lokalnim izborima 2012. i 2016, ni 2020. godine ne održavaju se izbori na Kosovu i Metohiji.

Posmatrano po okruzima, najveća izlaznost bila je u Topličkom (63,37%), Pirotskom (62,63%), Jablaničkom (62,32%), Mačvanskom (59,30%) i Zlatiborskom okrugu (57,92%). Najmanja izlaznost zabeležena je u Severnobačkom (47,28%), Srednjebanatskom (47,49%), Podunavskom (48,90%), Južnobačkom (48,96%). Kada su u pitanju opštine, najviše birača je izašlo na birališta u Beloj Palanci (81,80%), Gadžinom Hanu (80,85%), Ćićevcu (79,17%), Žitorađi (78,92%) i Merošini (78,52%). Ubedljivo najmanji odziv zabeležen je u beogradskim opštinama: Stari Grad (28,90%), Savski Venac (31,19%), Vračar (31,93%), Zvezdara (32,16%), Palilula (34,14%). Imajući u vidu da je, usled bojkota najvećeg dela opozicije, izlaznost bila drastično manja u Beogradu[110], posebno njegovim centralnim opštinama. Napomenimo da je i u opštinama u drugim delovima Srbije zabeležena prosečno najmanja izlaznost. Radilo se o većim gradovima, i to: Zrenjanin (41,40%), Novi Sad (42,87%), Zaječar (43,29%), Jagodina (43,44%), te grad Niš (43,85%). Izlaznost je bila upadljivo manja i u niškim opštinama – Medijana (40,17%), Palilula (42,58%) i Pantelej (43,37%).

Najveća izlaznost, dakle, zabeležena je u okruzima juga Srbije, kao i zapadne Srbije. Po opštinama, tradicionalno najveća izlaznost je u opštinama juga Srbije. Najmanja izlaznost je dakle difuzno raspoređena u gradu Beogradu, gradovima Zrenjanin, Novi Sad, Zaječar, Jagodina, Niš, kao i u okruzima u istočnoj Srbiji, u Bačkoj i srednjem Banatu.

Rezultati izbora

Na ovim izborima naročito je došla do izražaja dominacija SNS, koja je, bar nominalno imajući u vidu umanjeni legitimitet izbora usled bojkota značajnog dela opozicije, ostvarila na ovim izborima ubedljivu

[110] Lončar Jelena: Izbori za odbornike Skupštine grada Beograda – akteri, rezultati, posledice, u: Srpska politička misao, br. 4/2022, posebno izdanje, Beograd, 2022, str. 201

pobedu. SNS je ostvario ubedljiviju pobedu nego što je to bio slučaj u prethodnom izbornom ciklusu, 2016. godine.

SNS beleži svega devet samostalnih nastupa, a najbrojnije koalicije pravi sa PUPS, SDPS, PS, PSS. U tom krugu, u koalicijama koje su sastavljene u više od pet lokalnih samouprava, SNS formira još 94 lokalne koalicije. Na ovaj način SNS i njene koalicije osvajaju 911.405 ili 34,08% glasova ili 2.393 odborničkih mesta. Rezultat se svakako čini još ubedljivi ako se ovom rezultatu pribroje i rezultati lokalnih koalicija koje je SNS formirala u po manje od pet lokalnih samouprava.

Drugoplasirani SPS samostalno nastupa u 58 opština, a stratešku saradnju i dalje održava sa JS, koalicionim nastupom u još 85 opština. U navedenih 143 lokalnih samouprava SPS i koalicije sa SPS-JS dobijaju 330.865 ili 11,15% glasova i 713 odbornika.

Trećeplasirane su grupe građana i lokalni pokreti koji osvajaju ukupno 288.766 ili 9,73% glasova i 527 odborničkih mesta.

Sve ostale stranke osvajaju daleko manji broj glasova i odbornika. Tako SRS nastupa u 102 opštine samostalno i osvaja 64.464 ili 2,17% glasova i 64 odbornika, SPAS samostalno ili u koaliciji sa Rusinskom demokratskom strankom dobija 64.407 ili 2,17% glasova i 79 odbornika, DSS samostalno i u koaliciji sa Našom jakom Srbijom osvaja 38.764 ili 1,35% glasova i 50 odbornika POKS-Monarhistički front dobija 34.794 ili 1,17% glasova i 49 odbornika, itd. Ostali predlagači osvajaju još skromnije rezultate, pa tako na samostalnim listama 6, JS dobija 25[111], Bolja Srbija 22, Zdrava Srbija 16, Srpska stranka Zavetnici 14 itd.

Konačno, smanjenje izbornog praga nije donelo pojačanu reprezentativnost (usled bojkota izbora od strane partija okupljenih oko Saveza za Srbiju), smanjio se broj tzv. bačenih glasova, te pojačao prisustvo grupa građana u lokalnim parlamentima u odnosu na prethodni izborni ciklus[112].

Pokušaji predsednika lokalnih samouprava Šapca, Nebojše Zelenovića i Paraćina, Saše Paunovića da u nacionalnoj konstelaciji održe svoje opozicione grupacije na lokalnoj vlasti nisu uspeli. I u Šapcu (uz ponavljanje izbora) i u Paraćinu SNS odnosi ubedljivu pobedu. U toj nameri uspeo je samo predsednik opštine Čajetina i stranke Zdrava Srbija

[111] Ovaj broj treba korigovati i određenim brojem odborničkih mandata koje je JS dobio u koaliciji sa SPS i drugim političkim subjektima.

[112] Perišić Nikola, Kaličanin Boris: Lokalni izbori 2016. i 2020. godine – političke posledice smanjenja izbornog praga, Srpska politička misao, br. 1/2023, str. 206-207

Milan Stamatović[113]. U pojedinim lokalnim samoupravama dolazi do preklapanja lokalnih protivnika od strane SNS, pa tako u opštini Bosilegrad na prethodnim izborima opoziciona GG „To smo mi, Prirodni pokret" učestvuje sa SNS na izborima, na kojima ostvaruje ubedljivu pobedu.

Pojedinačni nastupi proevropskih opozicionih partija (SDS, Nova stranka i dr.), pre svega u centralnim beogradskim opštinama – Stari grad i Vračar, nisu postigli naročit uspeh[114], ali su svakako doneli određeni nivo konfuzije u pogledu kolektivnog bojkota izbora od strane opozicije.

Sumarno, naprednjaci pobeđuju u svim lokalnim samoupravama, bilo sa krugom svojih predizbornih partnera bilo u naknadnom, posleizbornim dogovorima sa SPS i JS, sa izuzetkom pomenute Čajetine (Milan Stamatović – Zdrava Srbija), Ražanj (lista koju predvodi grupa građana predsednika opštine Dobrice Stojkovića), Topola (lista koju predvodi predsednik opštine bivši potpredsednik Nove Srbije i kasnije predsednik Bolje Srbije Dragan Jovanović), Svilajnac (lista koju predvodi Predrag Milanović) i gradska opština Novi Beograd (lista SPAS koju predvodi Aleksandar Šapić). Uz to, SPS je samostalno imao relativnu većinu u Beočinu i Surdulici[115]. Ovim lokalnim samouprava treba pridodati i one u kojima su pobedile manjinske stranke.

Razlog uspeha grupa građana i lokalnih pokreta svakako treba tražiti i u njihovoj većoj prisutnosti na lokalnom nivou kao i bojkota opozicije. Proporcionalni izborni sistem sa jednom izbornom jedinicom ih defavorizuje. Na ovo je svakako uticalo nezadovoljstvo ukupnom političkom ponudom, ali i prepoznatljivost lokalnih lidera u određenim sredinama[116].

Ovaj fenomen svakako može biti i u komplementarnom odnosu sa prisutnim problemom metropolizacije i neravnomerne zastupljenosti različitih delova Srbije u Narodnoj skupštini Srbije, jer se u izbornim ciklusima od 2000. godine dolazilo do situacija da preko polovine lokalnih samouprava, ostane bez svojih predstavnika u parlamentu, dok Beograd kao glavni grad beleži nadzastupljenost (udeo u broju stanovnika u odnosu na udeo u broju poslanika bio je ponderisan sa 1,45 pa do 2,09)[117].

---

[113] Jovanović Milan, Matić Petar: Izbori odbornika skupština opština i gradova u Srbiji 1990-2020, u: Jovanović Milan, Vučićević Dušan: Kako, koga i zašto smo birali 1990-2020, Službeni glasnik, Institut za političke studije, Beograd, 2020, str. 711-712

[114] Isto

[115] Isto

[116] Brezovšek Marjan, Haček Miro, Kukovič Simona: Slovenska država i politika, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 264-265

[117] Bursać Dejan: „Teritorijalna reprezentativnost nakon izbora 2022. godine" u Srpska

Tabela 7. Rezultati stranaka i koalicija na lokalnim izborima održanim 21. juna 2020. godine

Stranke i koalicije	Ukupan broj opština u kojima nastupaju na izborima	Broj opština sa samostalnim kandidatskim listama stranke ili koalicije pod tim imenom	Dobijeni glasovi na samostalnim listama stranke ili koalicije pod tim imenom	Procenat dobijenih glasova	Izabrani kandidati na samostalnim listama stranke i koalicije
Srpska napredna stranka	165	9	63.565	2.14%	202
Socijalistička partija Srbije	156	58	91.303	3,08%	240
Srpska radikalna stranka	113	102	64.464	2,17%	64
Jedinstvena Srbija	108	16	13.320	0,45%	25
Partija ujedinjenih penzionera Srbije	107	12	15.950	0,54%	14
Socijaldemokratska partija Srbije	86	2	1.299	0,04%	4
Socijalistička partija Srbije – Jedinstvena Srbija		85	239.562	8,07%	473
Pokret socijalista	63	3	1.929	0,06%	4
Pokret obnove Kraljevine Srbije	48	7	6.539	0,22%	11
Pokret obnove Kraljevine Srbije – Monarhistički front		37	34.794	1,17%	49
Pokret Snaga Srbije	34	2	1.226	0,04%	2
Demokratska stranka Srbije	33	2	1.078	0,04%	4
Srpski patriotski savez	30	3	2.325	0,08%	4

politička misao br. 4/2022, posebno izdanje „Aprilski izbori 2022. godine", Beograd, 2022, str. 244

Srpski patriotski savez – Rusinska demokratska stranka		25	62.182	2,09%	79
Srpska napredna stranka – Partija ujedinjenih penzionera Srbije		24	165.446	5,57%	504
Srpska napredna stranka – Socijaldemokratska partija Srbije		21	111.186	3,75%	405
Demokratska stranka Srbije – Naša jaka Srbija		21	37.686	1,27%	46
Srpska narodna partija	18	4	4.279	0,07%	8
Nova Srbija	17	3	1.198	0,04%	2
Ujedinjena seljačka stranka	16	9	4.068	0,14%	3
Zdrava Srbija	15	7	5.446	0,18%	16
Bolja Srbija	14	5	6.681	0,23%	22
Srpska napredna stranka – Pokret socijalista		14	87.432	2,95%	290
Srpski pokret obnove	14	2	938	0,03%	4
Srpska stranka Zavetnici	13	12	15.950	0,54%	14
Narodni slobodarski pokret	13	0	-	-	-
Srpska napredna stranka – Socijaldemokratska partija Srbije –Partija ujedinjenih penzionera Srbije		12	124.970	4,21%	289
Nova stranka – Narodni slobodarski pokret		11	8.294	0,28%	8
Srpska napredna stranka – Socijaldemokratska partija Srbije – Partija ujedinjenih penzionera Srbije – Pokret socijalista		10	163.451	5,51%	311
Srpska napredna stranka – Pokret socijalista – Partija ujedinjenih penzionera Srbije		7	126.330	4,26%	207
Nova stranka	7	0			

Srpska napredna stranka – Socijaldemokratska partija Srbije – Partija ujedinjenih penzionera Srbije – Pokret socijalista – Pokret Snaga Srbije		6	169.025	5,69%	185
Srpski pokret Dveri	5	3	1.471	0,05%	4
Samostalna srpska stranka	5	1	1.006	0,03%	3
Grupe građana			288.766	9,73%	527
Ostali predlagači			1.087.976	36,65%	2.151

Tabela sačinjena na osnovu podataka Lokalni izbori 2020, Republika Srbija, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2020, str. 21-25.

SVM i u ovom izbornom ciklusu zadržava neprikosnoveni primat među mađarskim biračima dobijajući 68.475 glasova (2,31%%) i 162 odborničkа mesta. Nastupa u ukupno 25 opština, i to u 23 samostalno i u još dve u koalicijama samo sa SNS ili širim krugom koalicija koje predvodi SNS (Vrbas i Titel). Samostalne liste najbolje rezultate beleže u Kanjiži (63,82%), Bačkoj Topoli (53.19%), Senti (44,83%), Malom Iđošu (43,80%), Adi (38,40%), Čoki (37,90%), Novom Kneževu (32,26%), Bečeju (30,69%), Subotici (30,63%), Temerinu (17,50%), itd.

Uspehu SVM na ovim izborima doprineo je i bojkot drugih mađarskih političkih opcija, između ostalih i DZVM, koja je bila članica opozicionog Saveza za promene. Tako je SVM došao u situaciju da u lokalnim samouprava u kojima žive Mađari faktički nema sebi suprotstavljene liste sa mađarskim nacionalnim predznakom.

Za razliku od mađarske nacionalne zajednice, za bošnjačku zajednicu i na ovom izbornom ciklusu važi konstatacija o jako izraženoj fragmentaciji, gde su tri vodeće partije (SPP, SDA Sandžaka, SanDP) dobile gotovo podjednako poverenje građana. Sumarno, samostalno najbolji rezultat postiže SPP Muamera Zukorlića sa 21.249 (0,72%) glasova i 41 odbornikom. Nastupa u ukupno šest opština (u jednoj sa Demokratskom partijom Makedonaca). Najbolji rezultat postiže u Tutinu (30,52%), Novom Pazaru (23.52%), Sjenici (21,73%), potom u Prijepolju (16,49%).

Za njim, u samostalnom nastupu sledi SDA Sandžaka sa 19.770 (0,71%) i 40 odbornika. Najbolje rezultate postiže u Tutinu (46,63%), Sjenici (25,28%), Novom Pazaru (18,63%), a daleko manje u Priboju (6,08%) i Prijepolju (3,93%).

Nastup i uspeh Sandžačke demokratske partije (koja je u tesnoj vezi sa Socijaldemokratskom partijom Srbije) takođe je respektabilan, ali u izbornim rezultatima ostaje donekle zamaskiran, jer u svim lokalnim samoupravama u kojima nastupa, čini to koaliciono. Pa ipak i SanDP ostvaruje jako dobar rezultat, čemu u prilog govori pobeda liste SanDP-SDPS u Novom Pazaru (45,03%), te dobri rezultati lista SanDP-SDPS-LDP u Prijepolju (22,57%) i SanDP-SDPS (17,01%), uz daleko skromniji skor u drugim opštinama – Priboj (lista SanDP-LDP 7,91%) i Tutin (lista SanDP-SDPS 6,93%). Od ostalih političkih aktera, lista Demokratskog pokreta Sandžaka u Prijepolju dobija 8,09% glasova.

Slična konstatacija za razdrobljenost biračkog tela, kao i za bošnjačku zajednicu, možda čak i u većoj meri važi i za albansku zajednicu juga centralne Srbije. Nominalno, u samostalnom nastupu najviše glasova imaju: Alternativa za promene 8.523 (0,29%) i 18 odbornika, PDD sa 6.735 glasova (0,23%) i 15 odbornika, te DPA sa 5.030 (0,17%) glasova i 11 odbornika i DP sa 5.382 (0,18%) i 10 odbornika. Daleko manje poverenje birača imaju Partija za demokratski progres, Demokratska unija Doline i Demokratska unija Albanaca.

Tako Alternativa za promene u Preševu dobija 37,01% glasova, a u Bujanovcu 7,97%. Koalicija Alternative za promene i DP u Medveđi dobija 9,19% glasova. PDD u Bujanovcu dobija 17,90%, u Preševu 14,75%, a u Medveđi 6,40%. DPA u Preševu dobija poverenje 27,12% birača. DP dobija 24,25% podrške birača u Bujanovcu, ali u Preševu dobija skromnih 1,80%, ostajući ispod cenzusnog praga. Od nastupa ostalih albanskih partija izdvaja se rezultat Partije za demokratski progres u Bujanovcu sa 9,44% dobijenih glasova.

I ovaj izborni ciklus beleži veliki i geografski rasprostranjen nastup stranaka nacionalnih manjina, političkog organizovanja na lokalnom nivou zbog olakšanih uslova za ulazak u lokalne parlamente. Na njima uzimaju učešća stranke Bugara, Vlaha, Crnogoraca, Roma, Bunjevaca, Rusina, Slovaka, Makedonaca, indikativno kao i 2016. – Rusa[118]. Najveći broj izlazaka na izbore beleže ruske i vlaške stranke. Smanjenje izbornog praga nije dovela do rasta učešća stranaka nacionalnih manjina na ovim lokalnim izborima[119].

[118] Jovanović Milan, Perišić Nikola: „Posledice izmena zakonskog izbornog praga na predstavljenost stranaka nacionalnih manjina – lokalni izbori u Srbiji 2020. godine", Srpska politička misao, godina 28, br. 3/2021, str. 91

[119] Isto

Tabela 8. Rezultati stranaka nacionalnih manjina na lokalnim izborima u Republici Srbiji, 21. juna 2020. godine

Politička partija	Ukupan broj opština u kojima nastupa	Ukupan broj samostalnih nastupa	Broj glasova koje su osvojile samostalne liste	Procenat koji su osvojile samostalne liste	Broj odbornika dobijenih na samostalnim listama
Stranka vojvođanskih Mađara	25	23	68.475	2,31%	162
Ruska stranka	12	12	6.804	0,23%	7
Sandžačka demokratska partija	8	0			
Stranka pravde i pomirenja	6	5	21.249	0,72%	41
Vlaška stranka „Most”	7	6	3.649	0,12%	6
Demokratski savez Hrvata u Vojvodini	6	0			
Stranka demokratske akcije Sandžaka	5	5	19.770	0,67%	40
Partija za demokratsko delovanje	3	3	6.735	0,23%	15
Stranka Rusa Srbije	3	3	1.526	0,05%	2
Demokratska partija	3	2	5.382	0,18%	10
Zelena stranka Srbije	3	2	1.753	0,06%	0
Vlaška narodna stranka	3	1	463	0,02%	2
Evropska partija zelenih	2	2	1.305	0,04%	2
Alternativa za promene	3	2	8.523	0,29%	18
Srpsko-ruska partija Vukovi	2	1	332	0,01%	0
Crnogorska partija	2	0			
Demokratska partija Albanaca	1	1	5.030	0,17%	11
Partija za demokratski progres	1	1	1.965	0,07%	4

Demokratska partija Bugara	1	1	1.206	0,03%	1
Demokratska partija Sandžaka	1	1	1.575	0,05%	3
Istina-ADAVIERA	1	1	1.496	0,05%	1
Demokratska unija Doline	1	1	464	0,02%	1
Romska stranka Jedinstvo	1	1	671	0,02%	1
Bunjevci građani Srbije	1	0			
Ujedinjena partija Roma	1	1	397	0,01%	1
Jedinstvena ruska stranka	1	1	828	0,03%	0
Demokratska unija Roma	1	1	449	0,02%	0
Republikanska partija	1	1	218	0,01%	0
Demokratska partija Makedonaca	1	0			
Slovaci napred!	1	1	132		
Vlaška stranka	1	1	111		
Zelena stranka	6	4	3.174	0,11%	3

Tabela sačinjena na osnovu podataka Lokalni izbori 2020, Republika Srbija, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2020, str. 21-25.

Po broju izabranih predsednika opština i gradonačelnika na lokalnim izborima 2020. godine, čak 148 kandidata je izabrano iz SNS i koalicije koje je formirala ta stranka. Iz reda grupa građana izabrano je četiri, iz SVM tri, a po jedan iz SPS, koalicije DSS-PUPS-ZS, SPP, SDA, Alternative za promene i DP.

Tabela 9. Izabrani predsednici opština i gradonačelnici posle lokalnih izbora, održanih 24. juna i 1. jula 2020. godine, po predlagačima

Predlagač	Broj opština u kojima je izabran predsednik
SNS-PUPS	23
SNS-SDPS	16
SNS-PS	13
SNS- SDPS-PUPS	12

SNS-SDPS-PUPS-PS	10
SNS	9
SNS-PS-PUPS	7
SNS-SDPS-PUPS-PS-PSS	5
SNS-PS-SDPS	4
Grupe građana	4
SNS-SPS	3
Savez vojvođanskih Mađara (SVM)	3
SNS-PUPS-SDPS-PSS	3
SNS-SDPS-PUPS-PS-SPO	2
SNS-SPO	2
SNS-SNP	2
SNS-SVM	2
SNS-SPS-JS	2
SNS-SNP-SDPS	2
SNS-USS	2
Ostali predlagači, koji su nominovali po jednog izabranog predsednika opštine ili gradonačelnika:	
SNS-POKS-SDPS-PUPS-PS-SPO-PSS-SNP	
SNS-SDPS-PUPS-PS-PSS-Jaka Srbija	
SNS-SDPS-PUPS-SPO-PSS	
SNS-PUPS-PS-SNP	
SNS-SDPS-PS-Samostalna	
SNS-SDPS-PUPS-PSS-VUKOVI	
SNS-SDPS-PUPS-PSS-PSS-SPO-Samostalna	
SNS-SPS-SRS-PS-PUPS-PSS	
SNS-PUPS-PSS-SNP-PS-Samostalna	
SNS-SDPS-USS	
SNS-NSS	
SNS-PSS	
SNS-To smo mi – Prirodni pokret	

SNS-SDPS-PUPS-PS-SVM	
SNS-Samostalna	39
SNS-PUPS-PSS	
SNS-SDPS	
SNS-SDPS-PUPS-PSS-LDP	
SNS-SVM	
Demokratska partija (DP)	
SNS-PSS	
SNS-PS-SDPS-SRS	
SNS-PUPS-PS-PSS	
SNS-PUPS-PSS-SPO-SNP	
SNS-PUPS-USS	
DSS-PUPS-ZS	
Stranka demokratske akcije (SDA)	
Alternativa za promene	
SNS-SVM-SDPS-PS	
SNS-PSS-SDPS	
SNS-PUPS-SDP	
SNS-SDP-PS	
SNS-SDPS-PSS-USS	
SPS	
SRS-SNS-SPS-PUPS-SNP	
Stranka pravde i pomirenja (SPP)	

Tabela izrađena prema: Lokalni izbori 2020, Republički zavod za statistiku, Beograd, maj 2020, str. 127-128.

Političke posledice

Dominacija vladajuće političke stranke – SNS, bojkot najvećeg dela opozicije okupljenog u „Savezu za promene", Kovid pandemija, državni pokušaji održavanja i revitalizacije ekonomskog života u uslovima svetske ekonomske krize obeležili su ciklus izbora 2020. godine, kako na nacionalnom tako i na lokalnom nivou.

Predsednička funkcija lidera SNS – Aleksandra Vučića i u mandatnom periodu od 2017. godine pokazala se kao važna u funkcionisanju političkog sistema i njegova neprikosnovena pozicija, slična ali naglaše-

nija nego što je to bio slučaj sa predsednikom Srbije Borisom Tadićem u periodu 2008-2012. godine, kada je DS, slično kao SNS posle 2014, imala zaokružen nivo dominacije vlasti na republičkom, pokrajinskom i lokalnom nivou.

I jedan i drugi nivo izbora, pri čemu naglasak stavljamo na lokalne izbore, obeležen je bojkotom značajnog dela opozicije, koja je izgubila u samom startu deo svog legitimiteta. To je bilo nesporno, iako je dominantna partija – SNS, uz stabilnog dugogodišnjeg političkog partnera – SPS, uspela da obezbedi jasne većine u Narodnoj skupštini Republike Srbije, kao i u gotovo svim gradovima i opštinama Srbije. SNS je uspeo da osvoji na ovom izbornom ciklusu i poslednje opozicione tvrđave, kao što su: Šabac (ZZS), Paraćin (DS), Stari Grad (GG „Marko Bastać") i Novi Beograd (Aleksandar Šapić – SPAS), uz još nekoliko opština u kojima su vlast držale manjinske stranke.

Pa ipak, nad tom pobedom je ostao za vlast neprijatan trag neučestvovanja opozicije, koja, paradoksalno, i da je na izborima učestvovala ne bi, prema tada aktuelnim rezultatima javnog mnjenja, imale realne izglede za veći uspeh.

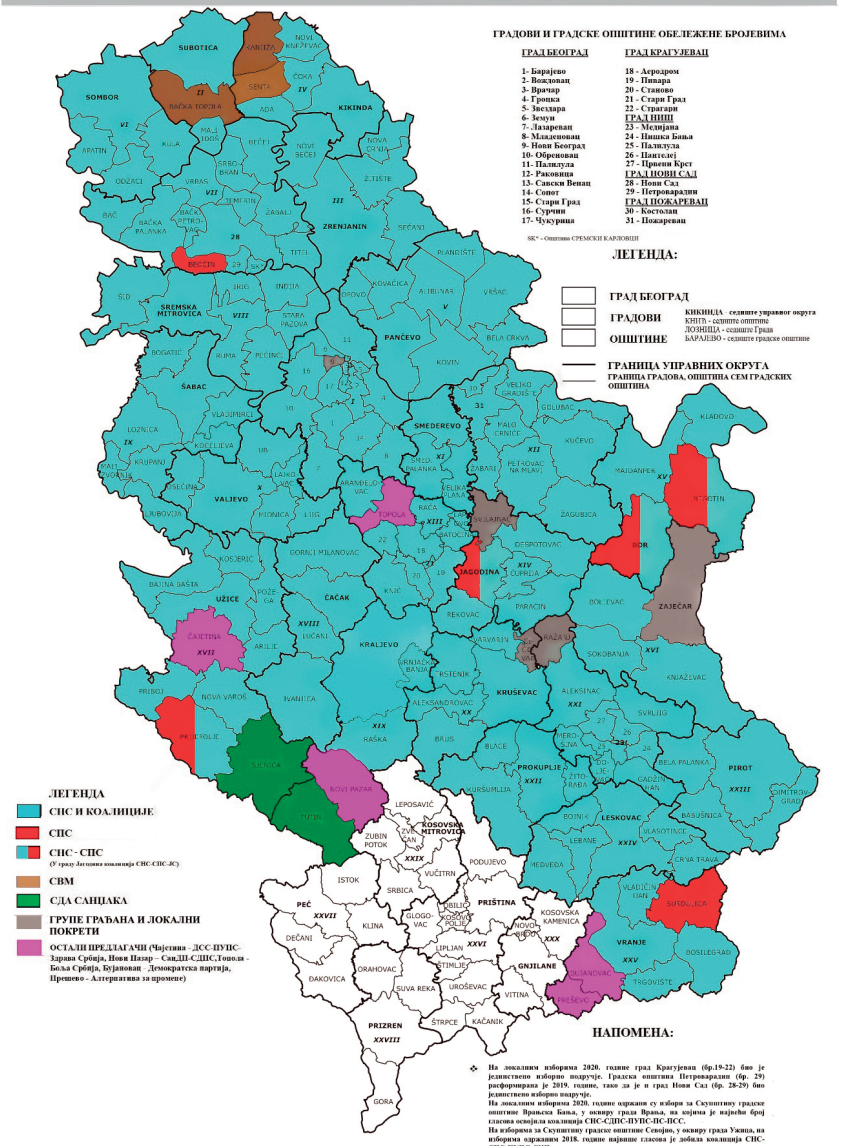
U bojkotu treba tražiti i razloge skraćenog mandata nove tzv. Druge Vlade Ane Brnabić, koji trajao od 2020. do 2022, uz naravno praktičan razlog kojim se SNS često rukovodio da se 2022. gradski izbori u Beogradu održe paralelno sa nacionalnim, kako bi se pojačao izborni nastup vladajućih stranaka u glavnom gradu, koji se, po izlaznosti 2020. godine, pokazao kao nosilac opozicionih političkih aktivnosti. Birači u gradu Beogradu su se, bez svake sumnje, odazvali na poziv opozicionih stranaka i smanjio izlaznost u Beogradu gotovo za četvrtinu, u Vojvodini i u centralnoj Srbiji bez Beograda bar za desetinu.

Iako se radilo o vanrednim okolnostima pandemije, pobede vladajućih partija osporenog legitimiteta, ništa se rapidno posle izbora nije promenilo. Na nacionalnom nivou vladala je stabilna koalicija SNS i SPS i njihovih političkih partnera. Na lokalnom nivou formirane su većine SNS i, često, SPS. Opozicione stranke umesto jačih povezivanja redova, ponovo su ušle u novu seriju razmirica oko pitanja realnog nivoa uspeha bojkota izbora i njegove valorizacije. To je rezultiralo i raspadom „Saveza za promene" i pomalo paradoksalnom i nejasnom najavom formiranjem „još šireg" opozicionog fronta pod nazivom „Ujedinjena opozicija Srbije". Opozicione stranke su se sve više međusobno udaljavale, najviše po pitanju spoljnopolitičke orijentacije Srbije, na jednoj strani bile su proevropske partije, a na drugoj suverenističke, evropskeptične partije.

Jedina stvar koja ih suštinski povezivala bila je suprotstavljanje vladajućim SNS i SPS, uz brojne zamerke u pravcu jačanja populizma, kontrole medija, afera vezanih za razne sfere društvenog života.

КАРТА 2 ОПШТИНЕ У КОЈИМА СУ СТРАНКЕ И КОАЛИЦИЈЕ ОСВОЈИЛЕ НАЈВЕЋИ БРОЈ ГЛАСОВА, ЛОКАЛНИ ИЗБОРИ, ЈУН 2020.

(Територијална организација Републике Србије, према важећем Закону о територијалној организацији Републике Србије из 2007. године и статутима градова-стање 01.01.2010.)

LOKALNI IZBORI U REPUBLICI SRBIJI 2023–2024. GODINE

Razdoblje nakon opštih izbora 2020. godine nije donelo nikakav značajniji preokret u političkim prilikama u Srbiji. Srbija je dobila monolitan parlament, u kome usled bojkota nije bilo opozicije i Vlada je formirana od tri političke formacije koje su ušle u Narodnu skupštinu – koalicije oko SNS, koalicije oko SPS i SPAS, uz podršku manjinskih SVM i SPP. Došlo se u situaciju da u ovom periodu opoziciju čini svega nekoliko poslanika – jedan poslanik koji je napustio SPAS, te poslanici bošnjačke SDA i koalicije albanskih partija juga centralne Srbije. Međutim, takva slika i odnos snaga u nacionalnom parlamentu nije reflektovao realnu sliku političkih snaga, jer je značajan deo opozicije, kako građanske tako i izrazitije nacionalne opozicije, ostao van parlamenta a bojkot je zaista doprineo efektu umanjenja legitimnosti sastava Narodne skupštine. Usled krize legitimiteta nije iznenadila postizborna najava predsednika Srbije Aleksandra Vučića o mogućnosti raspisivanja vanrednih parlamentarnih izbora, uz oročavanje mandata nove Vlade. Izražena polarizacija partijske scene u Srbiji nije vodila zbijanju opozicionih redova, već su između njih i dalje postojale trzavice i rascepi zasnovani na liderskim ambicijama i sujetama.

U navedenom razdoblju, osetilo se i pojačano prisustvo, koje je u periodu neposredno pre ovoga bilo uglavnom bazirano na ekološkim temama i politikama. Ti, ekološki problemi, bili su vezani za izgradnju velikih stambenih kompleksa u Beogradu (Beograda na vodi), čiju su realizaciju pratile brojne afere. I u drugim delovima Srbije rodio se građanski otpor protivljenju narušavanja životne sredine, kao što je bio slučaj sa malim hidroelektranama širom Srbije ili oko projekta „Jadar" i eksploatacije litijuma u zapadnom delu Srbije koji obiluje rezervama pijaćih podzemnih voda. Posledica mobilizacije građana na ekološkoj osnovi, bila je izgradnja čitavog spektra ekoloških organizacija i pokreta.

Pored postojeće „Ne davimo Beograd" u polje politike ulaze recimo i organizacije poput „Kreni, promeni" i „Ekološki ustanak". Ta mobilizacija dolazi do izražaja kroz seriju građanskih protesta širom Srbije, čime se pažnja javnosti usmerava ka pitanju zaštite životne sredine i zelenoj agendi, temama koje su u etabliranim demokratijama Zapadne Evrope prisutne već više od pola veka.

U redovima pozicije dolazi do dalje amalgamacije manjih stranaka u SNS. Pokret SPAS, koji je već ostvario koalicionu saradnju sa SNS-om, u potpunosti se integriše u okvir političkog dominiona. Vanparlamentarna SRS nastavlja trend osipanja članstva, pa iz njenih redova istupa Nemanja Šarović, koji formira pokret „Ljubav, vera, nada". Ove tendencije dodatno su produbile postojeće trzavice unutar opozicije, koja se dodatno usitnjava i čije razmirice postaju upadljiv deo javnog diskursa.

Kontekstualni faktori poput borbe sa pandemijom Kovid virusa, pitanje održanja ekonomske stabilnosti, izgradnja infrastrukturnih projekata, nastavak evropskih integracija, intenziviranje pregovora sa Prištinom (između ostalog i potpisivanje tzv. Vašingtonskog sporazuma) značajno su uticali na dinamiku partijske scene na svim nivoima vlasti. Uz navedene teškoće i turbulencije postojao je i jak spoljni pritisak, ekološki protesti, kao i nezadovoljstvo većeg dela opozicije Referendumom o promeni Ustava u oblasti pravosuđa, raspisanom za januar 2022. godine. Promena međunarodnog pejzaža koja je usledila nakon otpočinjanja rata na prostoru Ukrajine, označila je novu dinamiku na međunarodnom planu, koja se posledično odrazila i unutrašnje političke prilike u Srbiji.[120]

Ekonomska situacija posle stagnacije uslovljene Kovid epidemijom nakon 2020. godine beleži rast. Tako BDP raste 2021. za 7,5%, 2022. 2,3%, 2023. 3,7%, a 2024. 3,9%. Inflacija beleži rast – 2021. (7,9%), 2022. (15,1%), početkom 2023. (15,8%). Nezaposlenost raste u 2021 (11,0%), ali se kasnije smanjuje 2022. (9,5%), 2023. (9,4%), 2024. (8,6%) . Prosečna plata raste pa ona iznosi u 2021. 560,2, 2022. 637,9, 2023. 733,5, a 2024. 838,2 evra[121].

[120] O ovome detaljnije videti u Jovanović, Milan, Simić, Savo. (2023.) Determinišući kontekstualni faktori vanrednih izbora 2022. godine u Republici Srbiji. Politička revija, vol. 77, br. 3, Institut za političke studije, Beograd, str. 31-55.

[121] Prema podacima Narodne banke Srbije, Osnovni ekonomski indikatori, datum ažuriranja 3. april 2023. godine (dostupno na: https://www.nbs.rs/sr/finansijsko_trziste/informacije-za-investitore-i-analiticare/podaci/ , pristupljeno 2.12.2025. godine).

Evropske integracije se usporavaju i beleže izvesnu stagnaciju usled usvajanja revidirane metodologije proširenja EU. Ona je odobrena od strane Saveta Evropske unije, u junu 2021. godine u svetlu tektonskih promena na međunarodnom planu. U skladu sa navedenim, održana je dvanaesta međunarodna konferencija na kojoj je doneta odluka o otvaranju Klastera 1 – Osnove. Ovo predstavlja prekretnicu, imajući u vidu da je to bila prva Konferencija održana po novoj metodologiji. U decembru iste godine na trinaestoj međunarodnoj konferenciji doneta je odluka o otvaranju Klastera 4 – Zelena agenda i infrastrukturno povezivanje[122].

Lokalni nivo vlasti izgleda gotovo unisono i koalicije se u najvećoj meri preslikavaju sa nacionalnog na lokalni nivo. Samostalno formiranje vlasti SNS sa krugom gravitirajućih, manjih partija u njenoj orbiti (SDPS, PUPS, PS, PSS, SPO i dr.), u velikom broju slučajeva i sa SPS i JS postale su praksa u gotovo svim opštinama Srbije. Prema podacima iz 2021. vlast na lokalnom nivou SNS nije formirala samo u sedam opština i to: Čajetina (vlast formirala Zdrava Srbija-DSS-PUPS)[123], Bački Petrovac (SPS, JS, GG Nestranački i ujedinjeni obični ljudi, Vojvođanski front), Beočin i Surdulica (SPS), Svilajnac (GG „Svilajnac čuva svoju budućnost", SPS, GG „Napred, Svilajnac")[124], te Bujanovac i Preševo (koalicije albanskih partija, Bujanovac – DP, PDD, Pokret za demokratski progres, Alternativa za promene, Demokratska unija Albanaca, Preševo - DPA-PDD-Pokret za reforme-Demokratska unija Albanaca)[125]. Pa ipak, u junu 2022. i u Beočinu SNS ulazi u lokalnu vlast, u koaliciji sa SPS[126].

Ovde uočavamo i jednu od novih tendencija sa lokalnih izbora, koje su očigledno postojale i ranije, ali sada postaju nešto naglašenije, a to je da SPS u pojedinim opštinama, usled političke težine lokalnog

[122] Dostupno na: https://www.mei.gov.rs/src/srbija-i-eu/istorijat-odnosa-srbije-i-eu/ (pristupljeno 29.04.2023. godine)

[123] Dostupno na: https://nova.rs/vesti/politika/poslednje-slobodne-zone-poraz-sns-u-svilajncu-i-cajetini/ (pristupljeno 13.4.2023. godine)

[124] Isto

[125] Lazić Nikola: „Jug među rijetkima koji nisu uz Vučića", dostupno na: https://balkans.aljazeera.net/blogs/2021/9/26/jug-srbije-medju-rijetkima-koji-nisu-uz-vucica (pristupljeno 13.4.2023. godine)

[126] Prica Kovačević Dragana: „Beočin u tajnosti dobio novu vlast; Naprednjaci i socijalisti zajedno, predsednica iz SNS-a", dostupno na : https://www.021.rs/story/Novi-Sad/Vesti/309809/Beocin-u-tajnosti-dobio-novu-vlast-Naprednjaci-i-socijalisti-zajedno-predsednica-iz-SNS-a.html (pristupljeno: 13.4.2023. godine)

lidera ili pak nesaglasja sa lokalnim ograncima SNS, formira vlast samostalno ili kroz sopstvene koalicione aranžmane.

Referendumska kampanja, koju je pratila polarizovanost partijske scene, bila je uvod u kampanju za parlamentarne, beogradske i seriju lokalnih izbora širom zemlje, 2022. godine. Na osnovu pregovora koji su vođeni na nekoliko koloseka – uz posredstvo evropskih parlamentaraca, ali i dijalogom opozicije sa Vladom i predsednikom Srbije (i pored toga što opozicija nije potpisala završni dokument), te u skladu sa preporukama ODIHR iz Izveštaja o opštim izborima 2020. godine došlo se i do zakonskih promena izbornih uslova, uprkos ustaljenoj praksi da se to ne čini uoči izbora, odnosno u izbornoj godini. Tako je cenzus na nacionalnim izborima spušten sa 5% na 3%, i olakšan pristup manjinskih stranaka Narodnoj skupštini (ponderisanje njihovog rezultata za 35%)[127]. Ta mera pozitivne diskriminacije i pokušaja da se naglase manjinska prava i predstavljanje manjina u suštini je dovela do sistemske nejednakosti (s obzirom da manjine na osnovu ovoga dobijaju za oko trećine više predstavnika u odnosu na realan izborni rezultat, odnosno postoji nesrazmera u glasovima za nacionalne i manjinske liste).

Nedugo nakon zakonodavnog referenduma usvojen je novi unificirani Zakon o lokalnim izborima[128]. Novi Zakon je pored ranijih odredbi pooštrio uslove, u odnosu na prethodni Zakon iz 2011. godine za kandidovanje odborničkih lista. Umesto rešenja da je za jednog odborničkog kandidata potrebno po 30 potpisa, a u opštinama sa manje od 20.000 birača potrebno 200 potpisa, sada je napravljena skala kojom je donekle pooštren uslov za kandidovanje liste. Naime, prema članu 43. Zakona, za lokalne samouprave do 20.000 birača za kandidatsku listu potrebno je 200 potpisa birača; za one do 30.000 birača potrebno je 300 potpisa; za one lokalne samouprave do 50.000 birača potrebno je 500 potpisa; tamo gde ima do 70.000 birača potrebno je 600 birača; za one lokalne samouprave do 100.000 birača potrebno je 800 potpisa; za lokalne samouprave do 500.000 birača potrebno je 1.000 potpisa; za one lokalne samouprave sa preko 500.000 birača (faktički samo za gradske izbore u Beogradu) potrebno je 3.000 potpisa birača. To je posledično pooštrilo u većim lokalnim samoupravama uslove za kandidovanje odborničkih lista, pa je tako za gradsku beogradsku listu (sa minimumom od trećine

[127] Klačar Bojan: „Politički kontekst – senka ukrajinske krize", u: Klačar Bojan (urednik): Oko izbora 23, Izbori za narodne poslanike/Izbori za predsednika Republike/Izbori za gradske odbornike Beograda/3. april 2022. godine, str. 8-9

[128] Službeni glasnik br. 14, od 7. februara 2022. godine

popunjenih kandidatskih mesta) ranije bilo potrebno 1.100 potpisa birača, a od 2022. 3.000 potpisa birača[129]. Članom 77. Zakona predviđeno je da manjinske liste mogu da se proglase sa polovinom prikupljenih potpisa birača, po navedenoj skali iz člana 43. Zakona, u odnosu na stranke većinskog naroda. S jedne strane, ovi pooštreni uslovi sprečavaju hiperpluralizaciju lokalne političke scene, dok sa druge, oni u velikoj meri onemogućavaju upliv novih opcija u političku arenu.

Izborni ciklus 2022. godine donosi visok stepen fragmentiranosti ponude (19 republičkih, 8 predsedničkih kandidata)[130]. Raspored političkih snaga uoči republičkih i gradskih/opštinskih izbora donosi izvesne izmene u odnosu na prethodni period. SNS ne odustaje od koalicionog nastupa sa svojim krugom koalicionih partnera (SDPS, PUPS, PS, PSS, SPO), SPS ostaje u strateškom partnerstvu sa JS, uz podršku koalicije SPS-JS Aleksandru Vučiću kao jedinstvenom predsedničkom kandidatu. Opoziciona scena bila je prekomponovana. Centralistička, naglašenije leva i pak naglašenije desna, opcija se okupila uz dosta problema i trzavica u koaliciju Ujedinjeni za pobedu Srbije (čiji su gradivni elementi SSP, Narodna stranka i DS), u kojima je, uz manje ili više nesuglasica, dogovoreno da predsednički kandidat bude Zdravko Ponoš (formalno član Narodne stranke), da nosilac koalicione republičke liste bude Marinika Tepić (SSP), a da nosilac beogradske gradske liste bude vanstranački, ranije visoki funkcioner DSS Vladeta Janković. Kako su to predizborne ankete, naročito u Beogradu, najavljivale očekivao se i značajniji nastup tzv. zeleno-leve koalicije Moramo! (Zajedno za Srbiju, Ekološki ustanak, Ne davimo Beograd). Ovom bloku partija svakako pribrajamo i listu koju predvodi SDS bivšeg predsednika Srbije i DS Borisa Tadića[131].

Desna opozicija ovoga puta insistira na samostalnom nastupu, verovatno podstaknutom niskim cenzusom od 3% – pa tako imamo liste DSS, Dveri i Srpske stranke Zavetnici. Ovom bloku partija možemo dodati i Dosta je bilo – Suverenisti (Dosta je bilo, Zelena stranka, Pokret Živim za Srbiju), koja u međuvremenu, i nakon potpunog sloma stranke

[129] Lončar Jelena, navedeno delo, str. 200

[130] Klačar Bojan: „Politički kontekst – senka ukrajinske krize", u: Klačar Bojan (urednik): Oko izbora 23, Izbori za narodne poslanike/Izbori za predsednika Republike/Izbori za gradske odbornike Beograda/3. april 2022. godine, str. 8-9

[131] „Nastup opozicije u nekoliko biračima razumljivih kolona umesto zajedničkog nastupa pokazalo se kao dobra odluka. Izazov je nastao sa listom okupljenom oko Borisa Tadića koja nije prešla cenzus ni na republičkom ni na gradskom nivou, što je itekako uticalo na ishod beogradskih izbora", Klačar Bojan, navedeno delo, str. 10

i potpunog rasula u poslaničkoj grupi tokom mandata 2016-2020 (13 od 16 poslanika napustilo stranku), od 2020. na čelu sa novim liderom Brankom Stamenković, ali i dalje jakim uticajem bivšeg predsednika Saše Radulovića, u potpunosti menjaju svoju političku platformu i sa liberalne prelaze na konzervativne, suverenističke i desničarske stavove. Relativno nova stranka na političkoj sceni Srbije POKS uoči izbora trpi podelu između svojih lidera Žike Gojkovića/Miloša Parandilovića i Vojislava Mihajlovića, pa tako struja okupljena oko Žike Gojkovića ulazi u koaliciju sa Dverima, a ona okupljena oko Vojislava Mihajlovića u koaliciju sa DSS.

Izborima se odazivaju i stranke najbrojnijih nacionalnih manjina, mađarske, bošnjačke i albanske i ostvaruju dobre rezultate u onim sredinama gde je u stanovništvu visoka zastupljenost pripadnika manjinskih naroda.

Činjenica je da je polarizacija između vlasti i opozicije prisutna i na ovim izborima, istina daleko manja nego 2016. ili 2020. godine. To nije bila posledica ublažavanja političkih tenzija, već razbuktavanje ratnih događanja u Ukrajini, koji su u značajnoj meri uticali i na teme u kampanji (SNS u poslednjem trenutku menja čak i izborne slogane i sl.), kao i na prioritete birača[132]. Ova kriza i njen kontekst su i u drugim političkim sistemima izazvali političke trzavice, polarizaciju i političke podele. Vrste korišćenih medija (elektronski, štampani, društvene mreže), kao i njihove preference nisu se razlikovale od prethodnih izbornih ciklusa i korelirale su sa njima. Posebno su opozicione liste naglasak kampanje stavile na društvene medije, s obzirom na njihovu neravnopravnu zastupljenost u medijima sa nacionalnom frekvencijom.

Rezultati izbora su pokazali da najbolji rezultat ostvaruje koalicija oko SNS sa 42,96% glasova i 120 poslanika. Koalicija „Ujedinjeni za pobedu Srbije" drugoplasirana je sa 13,67% glasova i 38 mandata. Trećeplasirana je koalicija SPS-JS sa 11,44% glasova i 31 mandatom. Na četvrtom mestu je Nacionalno demokratska alternativa (DSS-POKS Vojislav Mihajlović) sa 5,37% glasova i 15 poslanika, na petom koalicija Moramo-Akcija-Ekološki ustanak-Ne davimo Beograd sa 4,70% glasova i 13 poslanika. Na šestom mestu je koalicija POKS (Miloš Parandilović)-Dveri sa 3,80% glasova i 10 poslaničkih mesta, a na sedmom Srpska stranka Zavetnici sa 3,71% glasova i 10 poslanika. Od manjinskih lista u saziv parlamenta ulaze: Savez vojvođanskih Mađara sa 1,58%

[132] Isto

glasova i 5 mandata, SPP sa 0,94% i 3 mandata, koalicija Zajedno za Vojvodinu – Vojvođani sa 0,63% glasova i 2 mandata, SDA Sandžaka sa 0,54% glasova i 2 mandata, kao i Koalicija Albanaca doline sa 0,27% glasova i jednim mandatom.

Vladu nakon izbora formiraju koalicije oko SNS i SPS i na njenom čelu se po treći put nalazi A. Brnabić (SNS), pa je tako ova vlada dobila ime tzv. Treće vlade A. Brnabić, u čiji sastav ulaze pripadnici stranaka: SNS, SPS, JS, PUPS, SDPS, te manjinskih SPP i DSHV, kao i nestranačke ličnosti.

Na, sa parlamentarnim izborima istovremeno održanim izborima, u prvom krugu pobeđuje Aleksandar Vučić (SNS) sa 58,59% glasova, dok je na drugom mestu bio Zdravko Ponoš (Ujedinjeni) sa 18,39% glasova. Iznad 3% glasova (što je bio republički izborni cenzus) dobijaju kandidat Nacionalno-demokratske alternative Miloš Jovanović (DSS) 5,95%, kandidat DVERI-POKS (Miloš Parandilović), Boško Obradović (Dveri) 4,35%, Milica Đurđević Stamenkovski (Zavetnici) 4,23% i Biljana Stojković (Moramo!) 3,22%[133].

Na gradskim izborima u Beogradu pobeđuje koalicija oko SNS sa 38,02% glasova i 48 odbornika (SNS 36, PUPS 3, SDPS 2, PSS 2, PS 1, SNP 1, SPO 1, SVM 1, Samostalna srpska stranka 1). Drugoplasirana je lista „Ujedinjeni za pobedu Beograda" (SSP, NS, DS, PSG, USS Sloga, Pokret za preokret i Pokret Slobodna Srbija) sa 21,32% glasova i 26 odbornika (SSP 13, DS 7, NS 6). Trećeplasirana je lista „Moramo – za dobar grad-Ne davimo Beograd-Akcija – Ekološki ustanak – Ćuta-Izbor za našu opštinu – platforma Solidarnost-Forum Roma Srbije" sa 10,81% glasova i 13 odbornika. Četvrtoplasirana je koalicija SPS-JS sa 6,99% glasova i 8 odbornika (SPS 7, JS 1). Petoplasirana je koalicija Nacionalno-demokratska alternativa-Srpska koalicija Nada-DSS-Za Kraljevinu Srbiju (Monarhisti) sa 6,30% glasova i 7 odbornika (DSS 4, Monarhisti 3), Srpska stranka zavetnici sa 3,40% glasova i 4 odbornika, koalicija Dveri-Patriotski blok za obnovu Kraljevine Srbije sa 3,37% glasova i 4 odbornika (Dveri 2, Patriotski blok za obnovu kraljevine Srbije 2)[134].

---

[133] Izbori za predsednika Republike Srbije, 3. april 2022. godine, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2022, str. 7

[134] Izveštaj o sprovedenim izborima za odbornike Skupštine grada Beograda, 2. aprila 2022. godine (ponovljeni na četiri biračka mesta 16. aprila i na još dva biračka mesta 21. aprila 2022. godine), dostupno na: https://www.beograd.rs/images/file/842c2da-9d4903abd69f1d78960710674_6094303263.pdf (pristupljeno: 30.4.2023. godine)

Posleizbornu većinu formirali su koalicija oko SNS, koalicija SPS-JS i jedan „prebegli" odbornik iz redova „Za Kraljevinu Srbiju (Monarhisti)", koji je kasnije postao i član SNS[135].

Tabela 10. Rezultati izbora za narodne poslanike Narodne skupštine Republike Srbije održanih 3. aprila 2022. godine

Upisano u birački spisak: 6.502.307			
Glasali birači: 3.810.559 (58,60%)			
Stranka/koalicija	Broj dobijenih glasova	Procenti	Mandati
Aleksandar Vučić – Zajedno možemo sve	1.635.101	42,96%	120
Marinika Tepić – Ujedinjeni za pobedu Srbije	520.469	13,67%	38
Ivica Dačić – premijer Srbije	435.274	11,44%	31
dr Miloš Jovanović – Nada za Srbiju	204.444	5,37%	15
Moramo-Akcija-Ekološki ustanak-Ne davimo Beograd	178.733	4,70 %	13
Srpski pokret Dveri-POKS	144.762	3,80%	10
Srpska stranka Zavetnici	141.477	3,71%	10
Savez vojvođanskih Mađara	60.313	1,58%	5
Muftijin amanet – Stranka pravde i pomirenja	35.850	0,90%	3
Zajedno za Vojvodinu – Vojvođani	24.024	0,63%	2
Koalicija Albanaca doline	10.165	0,27%	1
Ostali predlagači		11,90%	
Nevažeći glasovi	112.722	2,96%	

Podaci preuzeti iz: Izbori za narodne poslanike Narodne skupštine Republike Srbije 2. aprila 2022. godine, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2022, str. 6-7.

Posmatrano po regionima, u Beogradu pobeđuje lista okupljena oko SNS-a sa 34,40% glasova. Na drugom mestu je koalicija Ujedinjeni za pobedu Srbije sa 22,40%, SPS-JS sa 9,41%, koalicija Moramo-

[135] Lončar Jelena, navedeno delo, str. 210-211

Akcija-Ekološki ustanak-Ne davimo Beograd sa 8,18%, koalicija NADA 7,12%, te koalicija Dveri-POKS sa 3,85% i Zavetnici sa 3,72%.

U centralnoj Srbiji bez Beograda koalicija oko SNS dobila je 46,34%, SPS 13,71%, Ujedinjeni za pobedu Srbije 9,85%, koalicija NADA 4,88%, Koalicija Dveri-POKS 4,21%, Zavetnici 3,94% i koalicija Moramo-Akcija-Ekološki ustanak-Ne davimo Beograd 3,44%.

U Vojvodini prvoplasirana je koalicija oko SNS sa 58,87%, drugoplasirana koalicija Ujedinjeni za pobedu Srbije sa 12,78%, potom SPS-JS sa 9,03%, SVM sa 5,67%, koalicija NADA sa 4,68%, koalicija Moramo-Akcija-Ekološki ustanak-Ne davimo Beograd sa 3,84% glasova, stranka Zavetnici sa 3,28% i koalicija Dveri-POKS sa 3,01% glasova. Na Kosovu i Metohiji više nego ubedljivo pobeđuje koalicija oko SNS sa 64,04% glasova. Na drugom mestu je koalicija oko SPS-JS sa 16,11%, a troprocentni cenzus prelaze i koalicija NADA sa 5,70% i stranka Zavetnici 3,07% glasova.

Uporedno održavanje republičkih i gradskih izbora, odnosno istovremeno glasanje za dva nivoa vlasti daje nam priliku za upoređivanje glasanja i/ili biranja koje su glasači izvršili. U uporednom prikazu (vidi tabelu 11.) potvrđuje se da birači ne prepisuju unisono svoje preference sa nacionalnog na lokalni nivo vlasti. Tako SNS na gradskim izborima dobija 38,02%, a na nacionalnim 34,30% (gotovo 4% ili 30.000 glasova više). „Ujedinjeni" dobijaju gotovo ujednačen rezultat, s tim da, baš suprotno, dobijaju veću podršku na nacionalnom nivou (na gradskom 21,32% a na republičkim 22,40% ili preko 10.000 glasova više). Tzv. Zeleno-leva koalicija dobija pak više glasova na gradskoj nego na republičkoj listi. Na gradskoj dobija 10,81% glasova i gotovo 24.000 glasova više nego na republičkoj, gde dobija 8,18% glasova. Nasuprot tome, birači više poklanjaju poverenja republičkoj listi SPS-JS (9,41%) nego gradskoj listi (6,99%), ili preko 22.000 glasova više. Navedene rokade dovode do paradoksa – tzv. Zeleno-leva koalicija na gradskom nivou dobija 35 hiljada glasova više od socijalista, ali socijalisti dobijaju 11.000 glasova više na republičkom nivou od tzv. Zeleno-leve koalicije.

Desne partije i koalicije – DSS-POKS, Zavetnici i Dveri dobijaju ujednačen broj glasova i na gradskom i na nacionalnom nivou, iako je primetno da njihove nacionalne liste na teritoriji Beograda dobijaju 10-15% glasova više nego gradske liste.

Gradski izbori su pokazali pad podrške SNS (broj odbornika pada sa 64 iz 2018. na 48 na ovom izbornom ciklusu), ojačanu političku ulogu SPS koja je presudna u formiranju vlasti na gradskom nivou (nesporno je ta činjenica uticala i na formiranje republičke vlasti iako

matematički nisu bili potrebni), jaku poziciju proevropske opozicije na teritoriji Beograda, posebno centralnih gradskih opština, što je demonstrirano kako dobijanjem značajnog broja odborničkih mandata, tako i povećanjem izlaznosti od 7% u odnosu na izbore održane 2020. godine, koje je bojkotovala. Konačno, u sastav parlamenta u značajnom broju ulaze i stranke desnice (DSS, Dveri, Zavetnici, obe frakcije POKS)[136]. Generalno, njihova pozicija se iskristalisala kao opozitna prema proevropskoj opoziciji, iako odbijaju saradnju i strankama sa vlasti, što nesumnjivo dovelo do formiranja posebnog političkog bloka, ali i do sve težeg pozicioniranja ovih stranaka u na skali između vlasti i opozicije, što se posledično može opisati da su njihovi glasači svoje glasove pribrojali „bačenim glasovima", odnosno glasovima lista koje nisu prešle cenzus za ulazak u gradsku skupštinu.

Tabela 11. Uporedni prikaz rezultata za Naradnu skupštini i Gradsku skupštinu grada Beograda za izabrane kandidatske liste, održanih 4. aprila 2022. godine[137]

Stranka/ koalicija	Gradski izbori Beograd 2022. (glasovi)	Gradski izbori Beograd 2022. (procenti)	Izbori za narodne poslanike Narodne skupštine Republike Srbije (glasovi)	Izbori za narodne poslanike Narodne skupštine Republike Srbije (procenti)
SNS	348.345	38,02%	315.797	34,30%
Ujedinjeni za pobedu Beograda/ Srbije	195.335	21,32%	206.227	22,40%
Moramo! Ekološki ustanak, Ne davimo Beograd	99.078	10,81%	75.315	8,18%
SPS-JS	64.050	6,99%	86.613	9,41%
DSS-POKS	57.760	6,30%	65.506	7,12%

[136] Lončar Jelena, navedeno delo, str. 203, 215-216

[137] Tabela napravljena na osnovu publikacije Izbori za narodne poslanike Narodne skupštine Republike Srbije 2. aprila 2022. godine, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2022. i Izveštaja o sprovedenim izborima za odbornike Skupštine grada Beograda -(dostupno na: https://www.beograd.rs/images/file/842c2da9d4903abd69f1d78960710674_6094303263.pdf , pristupljeno 13.4.2023. godine)

Zavetnici	32.029	3,50%	34.244	3,85%
Dveri	30.898	3,37%	35.400	3,72%
SDS	32.029	2,86%	21.172	2,30%

U periodu nakon lokalnih izbora 2020. godine pa do kraja 2023. godine, iz raznih zakona predviđenih zakonom, održani su lokalni izbori u: 2021 – Zaječaru, Kosjeriću i Preševu, a 2022. gradu Beogradu, Aranđelovcu, Bajinoj Bašti, Boru, Doljevcu, Kladovu, Knjaževcu, Kuli, Majdanpeku, Medveđu i Smederevskoj Palanci.

Izborni ciklus 2021. i 2022. godine posmatraćemo posebno, jer većina opozicionih stranka bojkotuje lokalne izbore 2021. kao što je bio slučaj i sa opštim izborima 2020. godine. Sa druge strane, u aprilu 2022. godine dolazi do vanrednih izbora na republičkom nivou, redovnih u gradu Beogradu, kao i vanrednih lokalnih izbora u čitavom nizu opština (raspisanih iz raznih Zakonom predviđenih razloga). Gotovo sve opozicione stranke koje su bojkotovale ranije izborne cikluse 2020. i 2021. godine, učestvuju u izbornom ciklusu 2022. godine, tako da se ovaj izborni ciklus može posmatrati kao zasebna celina.

U 2021. godini, kako je spomenuto, održani su izbori u Zaječaru, Kosjeriću i Preševu (27. mart 2021. godine). U Zaječaru je pojedinačno pobedila lista okupljene oko SNS, a u Kosjeriću lista SNS-SPS, a u Preševu albanska stranka Alternativa za promene.

U Zaječaru najviše glasova osvaja koalicija oko SNS sa 42,42% glasova, na drugom mestu je lokalni Pokret za naš grad sa listom „dr Nenad Ristović – Pobeda" sa 27,58%. Na trećem mestu je koalicija SPS-JS sa 8,44% glasova, na četvrtom GG „Možemo bolje, Dragana Rašić" sa 7,18% glasova, a na petom GG „Dejan Krstić" sa 3,10% i GG „Zaokret, Dosta je bilo!" (radi se o stranci Dosta je bilo) sa 3,05%. Ispod cenzusa su ostali: koalicija „Nada (Nacionalno-demokratska alternativa) za Zaječar – DSS-POKS" sa 2,64%, GG „Montoja i pravednici – Dragan Stamenković" sa 2,02% i Zdrava Srbija sa 1,80%[138]. Raspored mandata je sledeći: koalicija oko SNS 24, „dr Nenad Ristović – Pobeda" 16, SPS-JS 4, GG „Možemo bolje" 4, GG „dr Dejan Ristić" 1 i Dosta je bilo 1. Vlast su nakon izbora formirale koalicija oko SNS i SPS-JS.

U Kosjeriću je pobedila lista SNS-SPS sa 68,78% glasova, na drugom mestu bila je GG „Čisti ljudi za čisti Kosjerić" sa 13,59%, na

[138] Službeni list grada Zaječara, godina XIV, br. 23, Zaječar, 29. mart 2021. godine, str. 1-4

trećem mestu bila je lista „Domaćini da pobede – Milan Stamatović" (Zdrava Srbija) sa 9,65%. Četvrtoplasirana je lista „Nada za Kosjerić – DSS-POKS" sa 7,29%, a petoplasirana lista SRS sa 0,69%. Raspored mandata je sledeći: SNS-SPS 20, GG „Čisti ljudi za čisti Kosjerić" 3, Zdrava Srbija 2 i DSS-POKS 2[139]. Vlast je formirala koalicija SNS i SPS.

U Preševu je pobedila Alternativa za promene sa 32,97% glasova. Drugoplasirana je DPA sa 22,86%, a trećeplasirana PDD sa 18,44% glasova. Pokret za reforme je četvrti sa 13,93%, peta je koalicija oko SNS sa 6,69% glasova, a šesta je Demokratska unija Albanaca sa 2,41% glasova[140]. Raspored odbornika je: Alternativa za promene 14, DPA 9, PDD 7, Pokret za reforme 5, koalicija oko SNS 2, Demokratska unija Albanaca 1. Vlast je formirala koalicija DPA-PDD-Pokret za reforme-Demokratska unija Albanaca[141].

Prilikom ovih izbora se pokazuje da grupe građana u pojedinim sredinama nastavljaju da ostvaruju značajne rezultate, što govori u prilog činjenici da kod građana postoji svest o značaju lokalnog nivoa vlasti.

Uporedo sa republičkim i izborima za Gradsku skupštinu Beograda 2022. godine održani su i vanredni izbori u još 13 lokalnih samouprava, i to: u gradu Boru, te opštinama Aranđelovac, Bajina Bašta, Doljevac, Kladovo, Knjaževac, Kula, Lučani, Majdanpek, Medveđa[142], Sečanj i Smederevska Palanka, kao i užičkoj gradskoj opštini Sevojno. U njima je birano 416 odbornika, uz 110 beogradskih odbornika, i oni su dali presek aktuelnih političkih odnosa na lokalnom nivou. U Beogradu je glasalo preko 970 hiljada glasača na gradskim izborima, a u ostalim lokalnim samoupravama preko 150 hiljada glasača.

Ukažimo na osnovne crte strategije predizbornih nastupa vodećih partija. Svi lokalni nastupi prate strategije sa nacionalnog nivoa (čak i lokalne liste „pozajmljuju" imena lista sa nacionalnog nivoa).

SNS nastupa sa krugom svojih ranijih koalicionih partnera (SNS, PUPS, SNP, SDPS i dr.) u svim opštinama i gradovima nastupa sa li-

[139] Zapisnik Opštinske izborne komisije o održanim izborima za Skupštinu opštine Kosjerić, održane 29. marta 2021. godine

[140] Dostupno na: https://www.juznevesti.com/Politika/Alternativa-za-promene-pobedila-na-izborima-u-Presevu-koalicija-srpskih-partija-osvojila-2-mandata.sr.html (pristupljeno 4.4.2023. godine)

[141] Dostupno na: https://www.danas.rs/vesti/politika/ardita-sinani-po-drugi-put-vodi-presevo/ (pristupljeno 13.4.2023. godine)

[142] Redakcija Jugpressa: „Rezultati glasanja u Medveđi na lokalnim izborima", dostupno na: https://jugpress.com/rezultati-glasanja-u-medvedji-na-lokalnim-izborima/, pristupljeno 18.4.2023. godine

stama pod nazivom „Aleksandar Vučić – Zajedno možemo sve". Ovoj koaliciji se pridružuju i druge stranke (tako u Bajinoj Bašti u koaliciju ulazi i SRS). Istovremeno, pojedine stranke iz ovog kruga nastupaju samostalno, pa to čini SNP u Knjaževcu.

SPS kombinuje samostalne i nastupe najvećim delom sa svojim strateškim partnerom – Jedinstvenom Srbijom, u opštinama u kojima svoje opštinske odbore, dok JS nastupa samostalno u Boru, Doljevcu, Knjaževcu, kao i u Sevojnu. Samostalne liste SPS i koalicione JS (nazivaju se kao i nacionalna lista Ivica Dačić – Premijer Srbije).

Opozicione stranke koje na nacionalnim izborima idu u koalicijama „Ujedinjeni za pobedu Srbije", pre svih SSP, NS i DS, kombinuju političke nastupe. U većini opština idu zajedno (mada je uočljivo da u pojedinim opštinama pojedine stranke nemaju svoje opštinske ogranke), ali i u drugačijim koalicijama. „Ujedinjeni" nastupaju u Beogradu (uz SSP, NS i DS na listi su i PSG, Ujedinjeni sindikati Sloga, Pokret za Preokret i Pokret Slobodna Srbija), Aranđelovcu, Knjaževcu, kao koalicija DS, NS i SSP, u Bajinoj Bašti kao koalicija DS i SNS, Sevojnu kao koalicija DS i SSP. U gradu Boru pak idu u dve kolone kao Ujedinjena opozicija Bora koju čine NS, DS, Vlaška narodna stranka i Zajedno za Srbiju, odnosno u koaliciji Za pobedu Bora koju čine SSP, Vlaška stranka i PSG. U Smederevskoj Palanci pak nastupaju koalicije Ujedinjeni za pobedu Palanke koju čine DS i SSP, i Ujedinjeni za Palanku koju čine NS i PSG. Van ovog kruga jedino NS formira koaliciju sa Dosta je bilo i Ruskom strankom u Kuli.

Koalicija NADA (DSS i deo POKS okupljen oko Vojislava Mihajlovića) uzima učešće na gradskim izborima u Beogradu sa koalicijom „dr Miloš Jovanović NADA za Beograd - DSS-Za Kraljevinu Srbiju (Monarhisti)". Istovetne koalicije nastupaju i u Bajinoj Bašti, Knjaževcu i Majdanpeku. POKS samostalno nastupa u Aranđelovcu.

Stranke koalicije „Moramo-Akcija-Ekološki ustanak-Ne davimo Beograd" faktički izlaze samo na lokalne izbore u Beogradu i tamo formiraju koaliciju „Ne davimo Beograd-AKCIJA-Ekološki ustanak – Ćuta-Izbor za našu opštinu - platforma Solidarnost-Forum Roma Srbije".

Koalicija DVERI-POKS Miloš Parandilović – Patriotski blok za obnovu Kraljevine Srbije nastupa u Beogradu na listi koalicije „Boško Obradović – Srpski pokret Dveri-POKS Miloš Parandilović – Patriotski blok za obnovu Kraljevine Srbije". Ova koalicija nastupa i u gradu Boru, Knjaževcu. Dveri još samostalno nastupaju još u Bajinoj Bašti i Majdanpeku i koaliciono sa Zdravom Srbijom u Aranđelovcu, a POKS Miloš Parandilović samostalno u Lučanima.

Srpska stranka Zavetnici nastupa samostalno u gradu Beogradu, Aranđelovcu i Sevojnu.

Od stranka koje nisu ostvarile parlamentarni status, na ovom ciklusu lokalnih izbora nastupe beleže: SDS, koalicija „Suverenisti" (Dosta je bilo, Zdrava Srbija, Živim za Srbiju) i SRS.

SDS nastupa u Beogradu u koaliciji „Duško Vujošević-Boris Tadić-Ajmo ljudi-SDS-Nova stranka-1 od 5 miliona-Tolerancija Srbije-Ujedinjeni pokret zelenih Srbije-Bošnjačka građanska stranka-Stranka Crnogoraca", i samostalno u Bajinoj Bašti. Stranke okupljene u koaliciji „Suverenisti" idu na lokalne izbore u različitim aranžmanima. U gradu Beogradu nastupa lista „Suverenisti – Saša Radulović (DJB), Milan Stamatović (Zdrava Srbija), dr Jovana Stojković (Živim za Srbiju)". Dosta je bilo nastupa samostalno u Boru, u koaliciji sa „Živim za Srbiju" u Aranđelovcu, te u koaliciji sa NS i Ruskom strankom u Kuli. Zdrava Srbija nastupa u Bajinoj Bašti, Smederevskoj Palanci i Sevojnu. SRS nastupa u gradovima Beogradu i Boru, Doljevcu, Kladovu, Lučanima, Knjaževcu, Kuli, Majdanpeku, Sečnju, Smederevskoj Palanci i Sevojnu, uz koaliciju sa SNS u Bajinoj Bašti.

Grupe građana i lokalni pokreti beleže značajne nastupe na ovim lokalnim izborima u pojedinim lokalnim samoupravama i to u Bajinoj Bašti (jedna), Boru (tri), Lučanima (jedna), Kuli (tri), Majdanpeku (dve), te u Sečnju (jedna).

Od stranaka nacionalnih manjina u Beogradu nastupa Forum Roma Srbije (koalicija sa koalicijom Moramo), Bošnjačka građanska stranka i Stranka Crnogoraca (koalicija sa SDS), Ruski manjinski savez (Srpsko-ruski pokret, Srpsko-ruska partija Vukovi, Pokret Grka – Srbiza, Vlaška narodna stranka deo je koalicije oko NS, DS i Zajedno za Srbiju, dok je Vlaška stranka deo koalicije oko SSP i PSG. Vlaška narodna stranka samostalno nastupa u Kladovu.

Rezultati su pokazali da su vodeću ulogu zadržali SNS i SPS. Trećeplasirani su grupe građana i lokalni pokreti, a četvrtoplasirane su različite stranke koje su činile republičku koaliciju „Ujedinjeni za pobedu Srbije" (SSP, NS, DS i dr.). Svi ostali politički akteri zabeležili su daleko skromniji rezultat.

Od 174.089 glasalih, najviše glasova i odbornika dobio je SNS i njegove koalicije (87.903 ili 54,09% glasova i 238 odbornika)[143], SPS i koalicije (21.271 ili 12,22% glasova i 53 odbornika), grupe građani

[143] SNS-u i koalicijama su pribrojani glasovi i jedine koalicije koju su činili SNS i SPS, a to je bila koalicija SNS-SPS-PUPS u Sevojnu koja je dobila 1.865 glasova.

i lokalni pokreti (18.593 ili 10,42% glasova i 31 odbornik), koalicije stranka koje su činile „Ujedinjene za pobedu Srbiju" (SSP, NS, DS i dr.) – 16.656 ili 9,57% glasalih i 36 odbornika (NS 13, DS 11, SSP 9 i drugi koalicioni partneri 3), koalicije Dveri, POKS (Miloš Parandilović) i Zdrava Srbija – 7.062 ili 4,06% i 20 odbornika (Zdrava Srbija 11, Dveri 5, POKS (Miloš Parandilović) 4). Ostali politički subjekti dobili su daleko manji broj glasova.

Jasna većina SNS na nacionalnom ali i na lokalnom nivou donela je unisonost sastava svih nivoa vlasti. Kriza oko beogradskih izbora gde je rezultat bio najtešnji bio je predmet razgovora predsednika Srbije i SNS Aleksandra Vučića i tada u Beogradu vodeće opozicione SSP Dragana Đilasa, osam dana nakon gradskih izbora 11. aprila 2022. godine i načelno je rešena neformalnim dogovorom da će se beogradski izbori ponoviti u roku od 6 do 12 meseci.

Nakon izbora 2022. godine formirana je nova-stara Vlada (tzv. Treća Vlada Ane Brnabić), čiju su okosnicu činili SNS i SPS, kao i manje stranke SDPS, PUPS, JS, uz manjinske SVM, SanDP i SPP. Nadmoćnu većinu stranaka na vlasti nije pratila komotna većina u gradu Beogradu, gde je opozicija uspela da osvoji 70.000 glasova više u zbiru na gradskim izborima 2022. godine, ali to nije pretočeno u jasnu odborničku većinu. Odnos snaga u Skupštini grada Beograda koja broji 110 članova bio je 56-54 u korist koalicije SNS i SPS nasuprot heterogenoj opoziciji (Ujedinjeni za pobedu Beograda – SSP, NS, DS; Moramo – za dobar grad-Ne davimo Beograd-Akcija-Ekološki ustanak – Ćuta-Izbor za našu opštinu – platforma Solidarnost-Forum Roma Srbije; koalicija NADA koju su činili DSS i POKS, kao i Dveri i Zavetnici-SSZ), a dodatno je pojačana sa jednim prebegom sa liste koalicije NADA (NDSS-POKS), inače članom POKS, koji je dao podršku novoj većini, a docnije i pristupio SNS, što je nakon nekoliko meseci bio slučaj sa još dva odbornika Zavetnika. Za novog gradonačelnika izabran je Aleksandar Šapić(SNS).

Usled nadmoćne pozicije vlasti na republičkom nivou, do ispunjavanja dogovora i ponovnog raspisivanja beogradskih izbora od strane vlasti nije došlo, pa ipak, posle dvogodišnje pauze, opozicione stranke (koje su većinski bojkotovali parlamentarne i lokalne izbore 2020. godine) ponovo su bile prisutne u parlamentu što je, uz određene tenzije, doprinelo razvijanju demokratskog dijaloga o važnim društvenim pitanjima. Uz neizbežno pitanje dijaloga Beograda i Prištine, tu su bile i aktuelne teme ekonomije, borbe protiv kriminala, korupcije, obezbeđivanje uslova za demokratske izbore, pre svih poboljšanja medijskih uslova, i drugih aktuelnih tema.

Vrhunac društvenih tenzija nastupio je početkom maja 2023. godine kada su, nakon dva masovna ubistva – u Osnovnoj školi Vladislav Ribnikar u Beogradu, kao i dan kasnije u selima Dubona i Malo Orašje pored Mladenovca, pokrenute spontane masovne demonstracije u Beogradu. Ubrzo su se demonstrantima pridružili predstavnici opozicionih, pre svih proevropskih stranaka, čiji su lideri počeli da se pojavljuju na protestima (SSP, DS, ZLF, Ekološki ustanak i dr.), dok su desne opozicione stranke (NS, NDSS i Dveri) bile rezervisanije, pozvavši svoje pristalice da po svom nahođenju učestvuju ili ne učestvuju u protestima, bez prisustva stranačkih funkcionera.

Protesti koji su dobili ime „Srbija protiv nasilja" održavali su se svakog petka, potom petka ili subote, i tokom maja i juna su narastali po broju. Osnovni zahtevi bili su smena ministra unutrašnjih poslova, direktora BIA, te značajne promene u pogledu medijske legislative i prakse (pre svega u pogledu rada dvaju televizija sklonih vlastima – TV Pink i Hepi TV), uslovljenim tragičnim događanjima sa početka maja 2023. godine. Protestne šetnje kulminirale su krajem maja i početkom juna 2023. godine kada se na njima pojavljivalo od 80 do 100 hiljada ljudi i proširile su se i na desetine gradova širom Srbije.

Kao odgovor na novonastalu situaciju predsednik i Vlada Srbije odlučili su se za konkretne mere oduzimanja, odnosno dobrovoljnog predavanja neprijavljenog naoružanja od strane građana i pooštravanje politike bezbednosti, pogotovo školskih objekata. Politički, vodeća vladajuća SNS pokušava sa organizovanjem kontra-mitinga pod sloganom „Srbija nade", uz podršku SPS i drugih stranaka vlasti i visokih gostiju iz Republike Srpske i Crne Gore, ali i dovođenjem ljudi iz cele Srbije. Tzv. kontramiting SNS-a nije uspeo da ostavi jači utisak, jer se na njemu okupilo nekoliko desetina hiljada ljudi, ali svakako manje od broja ljudi koji su se tih sedmica okupljali na mitinzima koje je predvodila opozicija pod geslom „Srbija protiv nasilja". Iz vladajućih krugova stizale su ambivalentne poruke, na koje su iz opozicije dolazili još ambivalentniji odgovori. Pozivi na dijalog od strane vlasti opozicija je odbijala, kao i predlog za najavljeno eventualno raspisivanje vanrednih parlamentarnih i beogradskih izbora u septembru 2023. godine.

Letnji meseci doneli su izvestan zamor i pad broja demonstranata na šetnjama „Srbije protiv nasilja". Ni prvi dani septembra nisu doneli bolju situaciju, tako da je otvoren put nekoj vrsti kompromisa vlasti i opozicije da se na zahtev opozicije od strane vlasti odgovori pozitivno, tj. da se do kraja 2023. održe i parlamentarni i beogradski izbori, ali i pokrajinski izbori u Vojvodini, kao i prevremeni lokalni izbori u još 66 gra-

dova, opština i gradskih opština. Okupljanja pod geslom „Srbija protiv nasilja" obustavljena su nakon 27 okupljanja, a izbori su zakazani za 17. decembar 2023. godine. Tokom trajanja protesta „Srbija protiv nasilja" nastale su i registrovana nove političke organizuje: Narodni pokret Srbije Miroslava Aleksića (nastala deobom Narodne stranke), Novo lice Srbije Miloša Parandilovića (nastala iz Pokreta obnove Kraljevine Srbije), kao i Zeleno-levi front Radomira Lazovića i Dobrice Veselinovića (nastale iz organizacije Ne davimo Beograd. Godinu dana ranije, 2022. godine, nastala je stranka Zajedno, koju su činili Zajedno za Srbiju, Ekološki ustanak i Skupština Slobodne Srbije. Sa formiranjem koalicije Srbija protiv nasilja 2023. godine Ekološki ustanak počinje da deluje samostalno, dok stranka Zajedno 2024. pristupa DS.

Politička dinamika u pogledu potresa u političkim partijama, formiranja novih političkih saveza, fuzije političkih partija, promene preferenci u pogledu političke saradnje nisu jenjavale. Kao najmarkantnije su se izdvojile: formiranje koalicije Srbija protiv nasilja čiju su okosnicu činile partije koje su izašle na parlamentarne i lokalne izbore 2022. odvojeno – SSP i DS iz Ujedinjenih za pobedu Srbije, te ZLF, Zajedno, Ekološki ustanak iz koalicije Moramo – za dobar grad-Ne davimo Beograd-Akcija-Ekološki ustanak – Ćuta-Izbor za našu opštinu – platforma Solidarnost-Forum Roma Srbije; formiranje navedenog političkog saveza dovelo je do loma u Narodnoj stranci koja se podelila na dva krila, i čiji je potpredsednik Miroslav Aleksić odvojio Narodni pokret Srbije, dok je NS Vuka Jeremića ekstremizovala svoje stavove u pravu tzv. suverenističkih pozicija i nastavila sa samostalnim političkim nastupom u pravcu naglašenije desnije politike; koalicija NADA – NDSS i POKS javno se, po prvi put, deklarisala da je otvorena za posleizbornu saradnju sa strankama proevropske opozicije Srbije protiv nasilja što je do tada rezolutno odbijala; sa SNS se fuzioniše stranka Bolja Srbija, iz redova POKS nastaje nova stranka – Novo lice Srbije, a iz opozicionog tabora u predvečerje raspisivanja republičkih i lokalnih izbora za 17. decembar 2023. godine u koaliciju sa SNS ulazi Zdrava Srbija Milana Stamatovića, koja je, paradoksalno, učestvovala do poslednjeg mitinga novonastajuće koalicije Srbija protiv nasilja. Konačno, za razliku od proevropskog bloka partija okupljenih u Srbija protiv nasilja, do dogovora oko zajedničkog nastupa desnih opcija nije došlo, već su oni nastupili u nekoliko kolona – NADA-NDSS, POKS; Nacionalno okupljanje, Državotvorna snaga – Zavetnici, Dveri; a samostalno je nastupila Narodna stranka.

Tabela 12. Rezultati izbora za narodne poslanike Narodne skupštine Republike Srbije održanih 17. decembra 2023. godine

Upisano u birački spisak 6.500.666			
Glasali birači 3.820.746 (58,77%)			
Stranka/koalicija	Broj dobijenih glasova	Procenti	Mandati
Aleksandar Vučić – Srbija ne sme da stane	1.783.701	46.47%	129
Srbija protiv nasilja – Miroslav Miki Aleksić, Marinika Tepić SSP, NPS, ZLF-Ne davimo Beograd, Ekološki ustanak – Ćuta, DS, PSG, SRCE, Zajedno, Pokret za preokret, USS Sloga, NLS	902.450	23,66%	65
Ivica Dačić – Premijer Srbije	249.916	6,55%	18
Dr Miloš Jovanović – NADA sa Srbiju-Srpska koalicija NADA (NDSS, POKS)	191.431	5,02%	13
MI Glas iz Naroda – prof. dr Branimir Nestorović	178.830	4,69%	13
Savez vojvođanskih Mađara – Za našeg predsednika, za našu zajednicu, za budućnost	64.747	1,70%	6
Usame Zukorlić – Stranka pravde i pomirenja – Bošnjaci Sandžaka, Tomislav Žigmanov – Demokratski savez Hrvata u Vojvodini – Ujedinjeni za pravdu	29.066	0,76%	2
SDA Sandžaka – dr Sulejman Ugljanin	21.827	0,57%	2
Politička borba se nastavlja – Šaip Kamberi	13.501	0,35%	1
Ruska stranka – Slobodan Nikolić	11.369	0,30%	1
Ostali predlagači	373.669	9,78%	

Tabela sačinjena na osnovu podataka iz publikacije Republičkog zavoda za statistiku, Izbori za narodne poslanike Narodne skupštine Republike Srbije održani 17. decembra 2023. godine, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2024, str. 6-7.

Posmatrano po regionima, u Beogradu relativnu pobedu odnosi lista okupljena oko SNS-a sa 37,48%, dok je na drugom mestu koalicija Srbija protiv nasilja sa 34,38% glasova. Iza njih su MI Glas iz naroda

6,58%, koalicija NADA 6,31% i koalicija oko SPS sa 4,90%. U centralnoj Srbiji bez Beograda SNS osvaja 50,71%, Srbija protiv nasilja 18,91%, SPS 8,24%, koalicija NADA 4,69% i MI Snaga naroda 3,96%. U Vojvodini prvoplasirana je koalicija oko SNS sa 47,97%, drugoplasirana koalicija Srbija protiv nasilja sa 22,38%, a trećeplasirani SVM sa 6,15% glasova. Četvrtoplasirana koalicija oko SPS dobija 4,61%, koalicija NADA 4,39% glasova, a MI Glas iz naroda sa 4,25% glasova. Na Kosovu i Metohiji više nego ubedljivo pobeđuje koalicija oko SNS sa 71,56 % glasova. Na drugom mestu je koalicija oko SPS sa 9,42%%, a troprocentni cenzus prelazi i koalicija Srbija protiv nasilja sa 4,36% glasova kao i koalicija NADA sa 3,78% glasova.

Matematički posmatrano nije bilo dileme oko toga ko će sačinjavati novu Vladu Republike Srbije. SNS je imao komfornu parlamentarnu većinu za homogenu, većinsku Vladu. Ipak, u SNS-u je preovladala procena da je svrsishodnije da se nastavi sa strateškim partnerstvom sa SPS-JS na svim nivoima vlasti, pa su u novu Vladu ušli predstavnici koalicija oko SNS i SPS-JS, konkretno iz: SNS, SPS, JS, SDPS, PUPS, PS, kao i nestranačke ličnosti. Na čelu Vlade je bio lider SNS Miloš Vučević.

U odnosu na decembar 2023. lokalni izbori 2024. godine održani su u delimično drugačijim političkim uslovima. Nakon kratkotrajnih demonstracija opozicije, koja je insistirala da su decembarski izbori pokradeni i da se moraju ponoviti, a koje su prekinute krajem januara 2024. godine, usled očigledno male podrške građana ovakvom vidu protesta, opozicija se odlučila na internacionalizaciju protesta i obraćanje Evropskom i pojedinim drugim nacionalnim parlamentima, u prvom redu nemačkom parlamentu. Ujedno, očekivao se i Izveštaj Kancelarije OEBS za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR). Tako Evropski parlament 8. februara 2024. donosi Rezoluciju o izborima u Srbiji u kojoj ukazuje na određene neregularnosti na izborima na svim nivoima i poziva na nezavisnu istragu tim povodom. Poseban osvrt je posvećen izborima za gradsku skupštinu Beograda .

Nekoliko sedmica nakon toga, 28. februara i ODIHR nastupa sa svojim Izveštajem u kome se navodi da je na decembarskim izborima „iako tehnički dobro organizovani i sa mogućnošću izbora između različitih alternativa, dominiralo odlučujuće učešće Predsednika, što je, zajedno sa sistematskim prednostima vladajuće stranke, stvorilo nepravedne uslove za učesnike izbora". U pravcu otklanjanja nepravilnosti na izborima ODIHR daje 25 preporuka za poboljšanje izbornog procesa u Srbiji.

Vlast je najavila da će u najbržem roku pristupiti sprovođenju preporuka ODIHR, a direktni pregovori vlasti i opozicije trajali su tokom prve polovine aprila godine u Narodnoj skupštini – prvi sastanak je održan 1. aprila, a poslednji 17. aprila. Bez obzira na to, u skladu sa zakonskim rokovima, predsednica Narodne skupštine, Ana Brnabić (SNS), raspisala je beogradske izbore za 2. jun 2024. godine (iako je bilo govora da će prvobitno beogradski izbori biti samostalno organizovani 28. aprila, od toga se u međuvremenu odustalo).

Većina opozicije (Srbija protiv nasilja i Koalicija NADA) imala je tri osnovna zahteva – sređivanje biračkog spiska (sprečavanje „preseljavanja birača"), oslobađanje medijskog prostora za sve političke opcije, pre svega na javnim radio-difuznim servisima – RTS i RTV, dok je treći zahtev bio da se beogradski i lokalni izbori održe istog dana. U tom kontekstu su zajedno sa nevladinom organizacijom "ProGlas", članice koalicije Srbija protiv nasilja i NADA, kao i Dveri potpisale 9. marta „Sporazum o neophodnim izbornim uslovima za slobodne i poštene izbore".

Vlast je prvobitno načelno prihvatila deo zahteva, odnosno prva dva zahteva (vezana za sprečavanje „preseljavanja birača" i medijsku zastupljenost), ali je rezolutno odbijala treći u vezi sa istovremenim održavanjem beogradskih i ostalih lokalnih izbora opisujući ga „kao protivzakonit". Konačno, 18. aprila došlo je do obrta i predsednica Skupštine Ana Brnabić prihvatila je i treći zahtev opozicije da se izmenama Zakona o lokalnim izborima (produženjem zakonskog roka za raspisivanje sa 120 na 150 dana uoči isteka mandata) svi planirani izbori održe 2. juna 2024. godine.

Navedena odluka vlasti dovela je do podela u vodećoj opozicionoj koaliciji Srbija protiv nasilja, koja na sastanku 19. aprila glasa o izlasku na izbore i rezultatom 5-4 pobeđuje opcija za izlazak na izbore. Ranije dogovoreni princip da se u odlučivanju poštuje odluka većine prestaje da važi, pa tako većinska odluka za izlazak na izbore za koju su glasali: ZLF, NPS, Ekološki ustanak, PSG, NLS i, naknadno, DS koja je isticala da će se, iako je glasala protiv, prikloniti odluci većine. Protiv su bili SSP, SRCE i Zajedno. NDSS se pridružio odluci o bojkotu na sednici Gradskog odbora Beograd, 20. aprila.

Pošto su se zakonski rokovi približili samom kraju, sednica Skupštine, inicirana sa 184 od 250 potpisa poslanika, zakazana je za 22. april, dok je dan kasnije potrebnom većinom glasova doneta odluka o izmenama Zakona o lokalnim izborima, čime se omogućilo raspisivanje izbora za isti dan, 2. jun 2024. godine. Blok SSP-SRCE-Zajedno

nastupio je sa predlogom Ustavnog zakona kako bi se svi lokalni izbori odložili na jesen, ali taj predlog nije dobio potrebnu većinu.

Konačno, predsednica Narodne skupštine Ana Brnabić je 26. aprila raspisala lokalne izbore u 67 gradova i opština, a nakon toga u gradovima Beograd, Niš i Požarevac raspisani su izbori za njihove gradske opštine. Tri dana kasnije, u Narodnoj skupštini Republike Srbije osnovana je Radna grupa za unapređenje izbornih uslova, u kojoj je trebalo da učestvuju predstavnici svih parlamentarnih grupa, kao i nevladinih organizacija CeSID, Crta i Transparency International.

Tokom kasnijih pregovora vlasti i parlamentarnih stranaka opozicije, početkom maja došlo je do određenih pomaka u području Zakona o jedinstvenom biračkom spisku. Naime, usvojena je odredba o zabrani glasanja birača koji su u poslednjih 11 meseci promenili prebivalište da glasaju na novoj adresi, a što je trebalo na decembarskim izborima 2023. godine da spreči očigledan problem „migracije birača".

Do novih zapleta je došlo sredinom maja, kada su lokalne izborne komisije poništile izborne liste Biram borbu na Novom Beogradu, Voždovcu, Starom Gradu, Vračaru i u Jagodini, kao i Kreni – promeni na Voždovcu i docnije u Starom Gradu i Vračaru. U Novom Sadu je odbijena lista MI – Snaga naroda. Razlog ovome bio je u prigovorima da su kandidati Biram borbu prijavili kandidate koji to nisu mogli da budu po odredbama promenjenog Zakona o jedinstvenom biračkom spisku (nisu imali prebivalište duže od 11 meseci na aktuelnoj adresi). Pokretu Kreni – promeni se zameralo da nije ispoštovala rodnu kvotu na svojim listama ili nije imala dovoljan broj potpisa, a i kod MI – Snaga naroda razlog je takođe bila neispunjena rodna kvota. Usled pretnji bojkotom od strane Biram borbu i Kreni – promeni, od jednog broja prigovora se odustalo, pre svega kad su u pitanju liste Biram borbu. Konačno, nakon isteka vremena za finaliziranje izbornih lista 17. maja i Biram borbu i Kreni – promeni ostali su u izbornoj trci[144].

Normativni okvir

Normativni okvir za lokalne izbore 2024. godine donekle se razlikovao od dela lokalnih izbora održanih u decembru 2023. godine. Zakonske izmene su se odnosile na ustupke vlasti u pogledu raspisivanja izbora (produžen je rok u kojem se izbori mogu raspisati sa najranije

[144] Matić, Petar, Mijatović, Marko (2024). Lokalni izbori u Republici Srbiji, 2. jun 2024. godine; politička dinamika i posledice. Srpska politička misao 6/2024.

120 na 150 dana uoči isteka mandata skupština lokalnih samouprava), te da glasači koji su u proteklih 11 meseci promenili prebivalište ne mogu glasati na novoj, nego na prethodnoj adresi. Ove, iznuđene promene bile su rezultat unutrašnjeg i spoljnog pritiska nakon opravdanih zahteva opozicije i sumnji u regularnost prethodnog izbornog procesa, masovne migracije birača i dovođenjem iz drugih država (slučaj dovođenja birača iz Republike Srpske, odnosno Bosne i Hercegovine).

Generalno, izborna pravila definisana su „jedinstvenim" Zakonom o lokalnim izborima uoči tih izbora (Službeni glasnik 14/2022). Osnovni postulati toga zakona su da se izbori održavaju proporcionalnim sistemom sa jedinicom lokalne samouprave (gradom, opštinom i gradskom opštinom) kao jednom izbornom jedinicom, sa zatvorenim kandidatskim listama. Izborni cenzus je 3% (član 61. Zakona o lokalnim izborima), a mandati se dele D Ontovom metodom (Član 62). Svi mandati se raspoređuju prema redosledu na izbornoj listi, a u slučaju prestanka mandata odbornika izabranih na koalicionim listama zamenjuje ih član iste političke stranke (član 73.). Uz to, na izbornim listama zahteva se zastupljenost „manje zastupljenog pola" u udelu od 40 odsto, uz preciznu odredbu da „na pet odborničkih kandidata moraju biti dva kandidata onog pola koji je manje zastupljen na listi" (član 41.)[145]

Posebnu privilegiju po Zakonu imaju stranke nacionalnih manjina, kao i njihove koalicije. Stranke nacionalnih manjina su one stranke za koje je izborna komisija utvrdila da je njihov osnovni cilj zastupanje i zaštita interesa nacionalne manjine, kao i unapređenje prava pripadnika nacionalne manjine u skladu sa međunarodnim pravnim standardima, o čemu se donosi posebna odluka Izborne komisije. Ona se o ovom pitanju može konsultovati i sa Nacionalnim savetom nacionalne manjine (član 75.). Stranke nacionalnih manjina su dodatno favorizovane na izborima na način da se listama stranaka ili koalicija nacionalnih manjina koje su dobile manje od 3% glasova, izborni skor, odnosno izborni količnici povećavaju za 35% (član 78. Zakona), što je jedinstven slučaj pozitivne diskriminacije u svetu.[146]

Prema članu 43. Zakona, za lokalne samouprave propisano je koliko je potpisa birača potrebno da se podnese lista, pa je tako za lokalnu samoupravu do 20.000 birača potrebno 200 potpisa birača za kandidat-

[145] Matić, Petar, Mijatović, Marko. (2024). Lokalni izbori u Republici Srbiji, 17. decembar 2023. godine. Baština, br. 62, Institut za srpsku kulturu, Leposavić, str. 198. DOI: 10.5937/bastina34-49541.

[146] Isto

sku listu; do 30.000 birača potrebno je 300 potpisa; do 50.000 birača potrebno je 500 potpisa; do 70.000 birača potrebno je 600 potpisa; za one lokalne samouprave do 100.000 birača potrebno je 800 potpisa; za lokalne samouprave do 500.000 birača potrebno je 1.000 potpisa; za lokalne samouprave sa više od 500.000 birača (zapravo samo za gradske izbore u Beogradu) potrebno je 3.000 potpisa birača. Članom 77. Zakona propisano je da se manjinske liste mogu proglasiti sa polovinom prikupljenih potpisa birača, prema sporazumu iz člana 43. Zakona, u odnosu na stranke većinskog naroda.[147]

U predizbornom periodu u pregovorima vlasti i opozicije došlo je do promena izbornog zakonodavstva i to tako da je odredba o tome kada treba da se raspišu lokalni izbori promenjena tako da glasi „da se lokalni izbori moraju raspisati najranije 150 dana, a najkasnije 45 dana pre isteka odborničkog mandata" (član 35). Ranije je bilo predviđeno da se izbori mogu raspisati najranije 120, a najkasnije 45 dana pre isteka odborničkog mandata.[148] Ujedno, skraćeno je i vreme roka u kome se izbori moraju da održe – 30 do 60 dana od dana raspisivanja (član 35.). Time je omogućeno da svi lokalni izbori budu održani istovremeno sa beogradskim, 2. juna 2024. godine. Ujedno, faktički je otvorena mogućnost skraćivanja kampanja, ali i period potreban za predizborne radnje, pre svega za podnošenje kandidatskih lista.

Kao najveći ustupak vlasti videla se promena Zakona o jedinstvenom biračkom spisku (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 44/2024) kojim je predviđeno da na sadašnjim prebivalištima ne mogu da glasaju građani koji su ga prijavili u poslednjih 11 meseci (odnosno nakon 3. jula 2023. godine).

Akteri i kampanja

Na lokalnim izborima za 6.127 odborničkih mesta nadmetalo se 51 stranka (za četiri manje nego 2020. godine), od čega su 28 stranaka nacionalnih manjina. Takođe, učestvovala je 192 koalicija (za 67 više nego 2020. godine). Na izborima je podneto 1.428 kandidatskih lista, od čega su 271 lista podnele grupe građana. Ukupno je u izbornom procesu učestvovalo 25.111 kandidata od čega je 5.027 kandidata grupa građana. Ovi podaci pokazuju da se broj predlagača (kao i broj nominovanih

[147] Isto

[148] Matić, Petar, Mijatović, Marko. (2024). Lokalni izbori u Republici Srbiji, 17. decembar 2023. godine. Baština, br. 62, Institut za srpsku kulturu, Leposavić, str. 199.

kandidata) ostao sličan kao i na lokalnim izborima 2020. godine, pa se tako za jedno odborničko mesto nadmeće u proseku oko četiri kandidata.

Kao i na ranijim izbornim ciklusima, politički subjekti koji učestvuju na izborima opredeljuju se za različite strategije, iako, kao i 2016. i 2020. godine, dominira koalicioni nastup. Istovremeno, u poređenju sa prethodnim izbornim ciklusima dolazi do tendencije da stranke vlasti, pre svih SNS i SPS, postaju jedine stranke koje nastupaju u preko 100 lokalnih samouprava (2016. bilo je pet takvih stranka, 2020. takođe pet, ali te podatke treba uzeti sa rezervom zbog bojkota većeg broja opozicionih političkih partija). U preko 100 lokalnih samouprava nastupaju dakle samo stranke vlasti SNS (164) i SPS (163). Za njima slede NPS (95), DS (95), PUPS (86), SDPS (76), SRS (75), NDSS (60, uz delimični bojkot izbora), NLS (54), POKS (54, uz delimični bojkot izbora), JS (50), PS (45), SSP (44, uz delimični bojkot izbora), PSG (40), ZLF (37), Zavetnici (29), Dveri (29), Ekološki ustanak (23), Narodna stranka (22), LSV (21), Srbija centar (20, uz delimični bojkot izbora), Zdrava Srbija (19), MI – Snaga naroda (18), Srpska narodna partija (17), Dosta je bilo (15), Zajedno (10), Kreni – promeni (10), itd[149].

Izlaznost birača

Lokalni izbori 2023. i 2024. godine sumarno su doneli izlaznost od 52,07%. Izlaznost u centralnoj Srbiji bez Beograda je tradicionalno najveća – 53,31%. Izlaznost u Vojvodini je 49,83%. Istovremeno, u Beogradu izlaznost je 45,78%.

Posmatrano po okruzima, najveća izlaznost bila je u Pirotskom (70,34%), Topličkom (65,65%), Jablaničkom (65,25%), Rasinskom (62,64%) i Šumadijskom okrugu (61,89%). Najmanja izlaznost zabeležena je u Severnobačkom (44,26%), Južnobanatskom (48,33%), Severnobanatskom (49,60%), Braničevskom (50,50%), Moravičkom (50,58%), Srednjebanatskom (50,74%), Južnobačkom (50,80%) i Nišavskom okrugu (51,39%).

Po opštinama, najviše birača glasalo je u: Beloj Palanci (81,98%), Doljevcu (79,72%), Pećincima (78,24%), Merošini (77,94%), Trgovištu (77,39%), Babušnici (77,31%), Gadžinom Hanu (77,14%) i Žitorađi (77,39%). Najmanji odziv zabeležen je u opštinama Preševo (34,31%), Aleksinac (39,09%), beogradskoj Palilulu (40,31%), Subotici (41,82%),

[149] Matić, Petar, Mijatović, Marko (2024). Lokalni izbori u Republici Srbiji, 2. jun 2024. godine; politička dinamika i posledice. Srpska politička misao 6/2024.

Arilju (42,02%), beogradskim opštinama Grocka (42,56%) i Zemun (42,59%), Senti (43,42%), Svilajncu (43,42%).

Tradicionalno, najveća izlaznost je u okruzima i opštinama južne, ali ovoga puta i pojedinim okruzima centralne Srbije. Najmanja izlaznost je difuzno raspoređena u beogradskim gradskim opštinama, severu Vojvodine, te pojedinim opštinama centralne Srbije.

Treba imati u vidu da su u pojedinim lokalnim izborima održani izbori u decembru 2023. godine bez istovremeno održanih parlamentarnih izbora, a u junu 2024. godine uz delimični bojkot opozicionih stranaka u Beogradu, što je verovatno uticalo na ovakve nalaze. Pa ipak, sličnost sa prethodnim izbornim ciklusima po pitanju regionalno raspoređene izlaznosti jasno govori da se radi o sličnim tendencijama.

Rezultati izbora

Nesumnjivi pobednik ovog izbornog ciklusa je SNS zajedno sa koalicijama koje je formirao na lokalnom nivou sa krugom svojih saveznika (SPS, SDPS, PUPS, PS, SNP, ZS, a kasnije i SRS i Zavetnicima). Navedeno posebno dolazi do izražaja kada se saberu koalicioni nastupi SNS, jer ova stranka izlazi samostalno samo u 11 lokalnih samouprava gde osvaja 83.476 glasova, a nastupa u njih 164 (nije nastupila samo u opštini Tutin).

SPS je drugoplasirana stranka gde u samostalnim nastupima u 51 lokalnoj samoupravi dobija 68.738 glasova. Rezultat ili (ne)uspeh socijalista ostaje na ovom izbornom ciklusu zamagljen zajedničkim nastupom sa SNS u strateškoj koaliciji u junu 2024. godine na lokalnim izborima. Pa ipak nesumnjivo je da je SPS uz SNS jedina stranka koja je prisutna u gotovo svim lokalnim samoupravama jer nije nastupila u samo dve (Bosilegrad i Tutin).

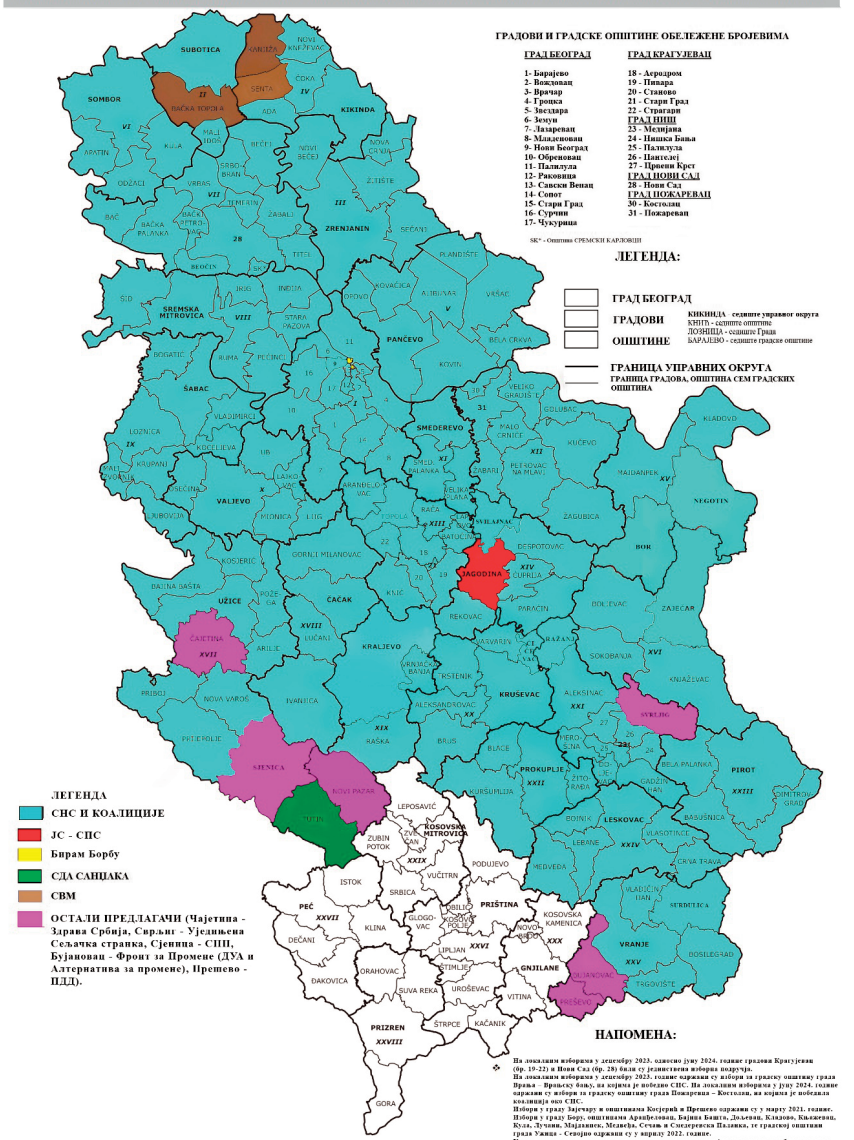
Za ostale stranke vladajuće koalicije primetan je smanjen broj nastupa, i sve veća vezanost za vladajući SNS. Tako da njihovi samostalni nastupi postaju gotovo simbolični, ali njihova infrastruktura je prisutna širom Srbije, što pre svega važi za SDPS i PUPS.

Za opoziciju se može reći da je potpuno dezintegrisana i slaba, izuzimajući Beograd, Niš i Čačak gotovo da se nigde svojim rezultatima nije ni približila strankama vlasti. Čak i jako dobar rezultat na decembarskim izborima u Beogradu je faktički poništen ponovljenim podelama i raspadom koalicije Srbija protiv nasilja, kada se deo koalicije – NPS, DS, PSG, NLS i dr. odlučuju za izlazak na izbore, a deo za (dosta nejasan

bojkot, bez ikakvih političkih aktivnosti u tom pravcu) – SSP, SRCE, Zajedno, te NDSS i POKS. Podela i delimičan bojkot opozicije samo je olakšao vladajućim strankama da faktički bez otpora posle sedmomeseč-

КАРТА 3 ОПШТИНЕ У КОЈИМА СУ СТРАНКЕ И КОАЛИЦИЈЕ ОСВОЈИЛЕ НАЈВЕЋИ БРОЈ ГЛАСОВА, ДЕЦЕМБАР 2023. И ЈУН 2024. ГОДИНЕ

(Територијална организација Републике Србије, према важећем Закону о територијалној организацији Републике Србије из 2007. године и статутима градова-стање 01.01.2010.)

ne krize i zajedničke privremene uprave na paritetnom principu vlasti i opozicije, osvoje vlast u glavnom gradu.

Kao opozicione stranke sa najrazgranatijom mrežom ogranaka uspostavile su se Narodni pokret Srbije, Demokratska stranka, Nova demokratska stranka Srbije i Stranka slobode i pravde.

Tabela 13. Rezultati stranaka i koalicija na lokalnim izborima održanim 17. decembra 2023. i 2. juna 2024. godine

Stranke i koalicije	Ukupan broj opština u kojima nastupaju na izborima	Broj opština sa samostalnim kandidatskim listama stranke ili koalicije pod tim imenom	Dobijeni glasovi na samostalnim listama stranke ili koalicije pod tim imenom	Procenat dobijenih glasova	Izabrani kandidati na samostalnim listama stranke i koalicije
Srpska napredna stranka	164	11	83.746	2,67%	260
Socijalistička partija Srbije	163	51	68.738	2,20%	191
Narodni pokret Srbije	95	17	18.039	0,58%	57
Demokratska stranka	95	6	4.842	0,15%	15
Nova demokratska stranka Srbije[150]	94 (60)	3	1.559	0,05%	3
Partija ujedinjenih penzionera Srbije	86	0	-	-	-
Stranka slobode i pravde	77 (44)	4	3.659	0,12%	8
Socijaldemokratska partija Srbije	76	1	1.201	0,04%	3

[150] Navedeni podaci za stranke NDSS, SSP i SRCE korigovani su u skladu sa istraživanjem Bobana Stojanovića iz 2024. godine, u kojem je istraživan broj u kome su navedene stranke bojkotovale izbore. Tako da se u zagradama nalazi broj lokalnih samouprava u kojima su učestvovali na izborima, dok je broj ispred – ukupan broj lokalnih ekspozitura u kojima imaju odbore (konkretno, broju lokalnih samouprava u kojima su izašli na izbore pridodat je broj lokalnih samouprava u kojima su bojkotovali izbore).

Srpska radikalna stranka	75	23	11.172	0,36%	13
Nova demokratska stranka Srbije	60	3	1.559	0,05%	3
Novo lice Srbije	54	11	8.638	0,28%	18
Pokret obnove kraljevine Srbije	54	5	3.140	0,10%	6
Jedinstvena Srbija	50	17	9.003	0,29%	15
Pokret socijalista	45	1	1.825	0,06%	6
Pokret slobodnih građana	40	1	759	0,02%	2
Zeleno levi front	37	0	-	-	-
Zavetnici	29	13	10.868	0,35%	20
Dveri	29	10	10.600	0,34%	22
Srbija centar – SRCE	26 (20)	3	1.882	0,06%	6
Ekološki ustanak	23	0	-	-	-
Narodna stranka	22	8	8.072	0,26%	22
Liga socijaldemokrata Vojvodine	21	0	-	-	-
Socijalistička partija Srbije – Jedinstvena Srbija		20	64.330	2,06%	107
NDSS-POKS		20	24.922	0,80%	41
Zdrava Srbija	19	7	8.622	0,28%	28
MI – Snaga naroda[151]	18	18	-	-	-
Srpska narodna partija	17	2	1.674	0,05%	4
Zeleno-levi front-Grupa građana-Narodni pokret Srbije-Grupa građana-Pokret slobodnih građana-Novo lice Srbije-Demokratska stranka		16	153.495	4,91%	184
Zajedno	10	1	880	0,03%	5
Kreni – promeni[152]	10	10			
Dosta je bilo	15	8	13.592	0,43%	8
Ujedinjena seljačka stranka	8	1	2.714	0,91%	12

DS-NPS		8	8.409	0,27%	29
Narodna stranka – Dveri – Grupe građana		6	9.059	0,29%	5
Zavetnici-Dveri		6	7.892	0,25%	9
NPS-PSG-ZLF-DS		5	18.338	0,59%	17
Grupe građana			450.456	14,41%	725
Ostali predlagači			2.114.493	67,63%	4281

Izvor: Lokalni izbori 2024, Republika Srbija, Republički zavod za statistiku, 2024, str. 21-26. i istraživanje autora

SVM ponovo odnosi dominantnu pobedu među mađarskim biračima sa 29 nastupa (od čega 19 samostalnih), dobijajući 44.236 glasa (1,41%) i 115 odborničkih mesta. Samostalne liste SVM-a najbolje rezultate ostvaruju u Kanjiži (63,98%), Senti (45,31%), Malom Iđošu (43,15%). U koaliciji sa DSVM i SMJ u Bačkoj Topoli SVM dobija 54,29%. Drugoplasirana je DZVM sa daleko slabijim nastupom (pet nastupa od čega samo jedan samostalan) sa svega 318 glasova (0,01%) i jednim samostalno izabranim odbornikom. Na samostalnom nastupu u Adi DZVM osvaja 4,21%. DSVM nastupa samo u koalicijama u pet lokalnih samouprava. Građanski savez Mađara nastupa u tri opštine (od čega u jednoj samostalno), dok Stranka mađarskog jedinstva nastupa samo u jednoj opštini i to koaliciono.

Najbolji rezultat među bošnjačkim partijama postiže Stranka pravde i pomirenja, nastupajući u osam lokalnih samouprava i dobijajući 20.155 (0,64%) glasova i 36 odbornika. SPP širi svoje delovanje izvan Raške oblasti/Sandžaka sarađujući sa DSHV na severu Vojvodine i nastojeći da pridobije glasova romske zajednice na jugu centralne Srbije. Drugoplasirana je Stranka demokratske akcije Sandžaka i na ovom izbornim ciklusu, kao i u ranijim ciklusima, nastupa samostalno – ukupno u pet opština, dobijajući 19.510 glasova (0,62%) i 38 odbornika. Sandžačka demokratska partija nastupa (u strateškoj koaliciji sa SDPS) u tri opštine i to samo koaliciono. Bošnjačko-srpski savez nastupa u pet opština dobijajući 1.993 glasova (0,06%) i 4 odbornika. Bošnjačka građanska stranka nastupa u četiri opštine, takođe u svima koaliciono, dok

[151] Mi – Snaga naroda se u zvaničnoj statistici vodila kao grupa građana, pa nije moguće detaljnije rekonstruisati njihov izborni rezultat.

[152] Pokret Kreni – promeni se u zvaničnoj statistici vodila kao grupa građana, pa nije moguće detaljnije rekonstruisati njihov izborni rezultat.

Demokratska partija Sandžaka nastupa samo u jednoj i to koaliciono. SPP osvaja u Novom Pazaru 24,10%, Sjenici 21,65%, Tutinu 15,88%. SDA dobija u Tutinu 45,87%, Sjenici 20,39%, Novom Pazaru 20,10%. SanDP u koaliciji sa SDPS u Novom Pazaru 38,67%, u koaliciji u SDPS i Demokratskom partijom Sandžaka u Prijepolju 24,93%, u Tutinu u koaliciji sa SNS 15,67% i u koaliciji sa SDPS u Sjenici 13,55%.

Albanska politička scena na jugu centralne Srbije i dalje je fragmentirana. Najbolji rezultat ostvaruje PDD, nastupajući samostalno u 2 opštine, dobijajući 6.151 glas (0,20%) i 16 odbornika. DPA u jednom samostalnom nastupu dobija 3.245 glasova (0,10%) i 7 odbornika. Alternativa za promene dobija 2.825 glasova (0,09%) i 7 odbornika. AZP i Demokratska unija u koaliciji u jednom nastupu osvajaju 3.494 (0,12%) i 8 odbornika. Demokratska partija u dva nastupa osvaja 2.833 glasova (0,10%) i 8 odbornika. Pokret za demokratski progres u jednom nastupu dobija 3.155 glasova (0,11%) i 7 odbornika. Pokret za reforme DPA u jednom samostalnom nastupu osvaja 2.172 glasova (0,07%) i sedam odbornika. Demokratska unija Albanaca u dva nastupa (od čega jednom samostalno), samostalno dobija 563 glasova (0,02%) i jednog odbornika. PDD osvaja u Preševu 27,79% i Bujanovcu 11,65%. DPA osvaja u Preševu 22,15%, a Alternativa za promene 19,19%. Koalicija AZP i DUA osvaja u Bujanovcu 18,89%. Partija za demokratski progres u Bujanovcu osvaja 17,06%. Demokratska partija u Bujanovcu osvaja 13,56% i u Medveđi 10,20%.

I na ovim izborima dolazi do nastupa stranaka drugih nacionalnih manjina, pre svih Vlaha, Slovaka, Crnogoraca, Roma, Bugara, Makedonaca i drugih.

I za ovaj izborni ciklus karakteristično za ovaj izborni proces je i učešće nekoliko stranaka ruske nacionalne manjine. Najveći broj nastupa beleži Ruska partija (19), a potom Evropska zelena stranka (9) i BUNT Prava Srbija (4 lokalne samouprave).

Važno je naglasiti da su pojedine stranke nacionalnih manjina bile bliže vlasti, a neke bliže opoziciji. Stranke nacionalnih manjina koje ostaju u opoziciji kao SDA Sandžaka u Novom Pazaru, DZVM (koji je u 2025. u koaliciji sa LSV[153]) u Senti ili pak Crnogorska partija koja je jedina opoziciona politička partija u opštini Mali Iđoš[154].

[153] 021.rs. LSV i DZVM potpisali sporazum o saradnji https://www.021.rs/info/vojvodina/407945/lsv-i-dzvm-potpisali-sporazum-o-saradnji , pristupljeno 3. februara 2026. godine.

[154] Magločistač. Skupština opštine Mali Iđoš: Za manje od 76 minuta usvojeno preko

Tabela 14. Rezultati stranaka nacionalnih manjina na lokalnim izborima u Republici Srbiji, 17. decembra 2023. i 2. juna 2024. godine

Politička partija	Ukupan broj opština u kojima nastupa	Ukupan broj samostalnih nastupa	Broj glasova koje su osvojile samostalne liste	Procenat koji su osvojile samostalne liste	Broj odbornika dobijenih na samostalnim listama
Ruska stranka	17	16	11.813	0,38%	11
Evropska zelena stranka	8	8	5.418	0,17%	9
BUNT – Prava Srbija	4	0			
Savez vojvođanskih Mađara	29	19	44.236	1,41%	115
Demokratska zajednica vojvođanskih Mađara	5	1	318	0,01%	1
Demokratska stranka vojvođanskih Mađara	5	0			
Građanski savez Mađara	3	1	369	0,01%	1
Stranka mađarskog jedinstva	1	0			
Stranka demokratske akcije Sandžaka	5	5	19.510	0,62%	38
Stranka pravde i pomirenja	8	7	20.155	0,64%	36
Sandžačka demokratska partija	3	0			
Demokratska partija Sandžaka	1	0			

70 tačaka dnevnog reda, pa i budžet za 2025. godinu, https://www.maglocistac.rs/mali-idos/skupstina-opstine-mali-idos-za-manje-od-76-minuta-usvojeno-76-tacaka-dnevnog-reda-pa-i-budzet-za-2025-godinu, pristupljeno 3. februara 2026. godine

Bošnjačko-srpski savez	5	5	1.993	0,06%	4
Bošnjačka građanska stranka	4	0			
Partija za demokratsko delovanje	2	2	6.151	0,20%	16
Demokratska partija Albanaca		1	3.245	0,10%	9
Demokratska partija	2	2	2.833	0,09%	8
Alternativa za promene	2	1	2.825	0,09%	7
Demokratska unija Albanaca	2	1	563	0,02%	1
Pokret za reforme (Demokratske partije Albanaca)	1	1	2.172	0,07%	6
Pokret za demokratski progres	1	1	3.155	0,10%	7
Vlaška stranka „Most”	1	1	2.447	0,08%	4
Vlaška narodna stranka	2	1	207	0,01%	0
Istina Adaviera		1	1.063	0,03%	0
Crnogorska partija	2	2	1.390	0,04%	2
Stranka Crnogoraca	4	0			
Demokratska unija Roma	5	0			
Unija Roma Srbije	1	1	15	0,01%	0
Romska stranka Jedinstvo	1	1	71	0,01%	0
Demokratski savez Hrvata Vojvodine		1	735	0,02%	2
Demokratska zajednica Hrvata	1	0			
Demokratska partija Makedonaca	1	1	76	0,01%	0
Demokratska partija Bugara	1	1	407	0,01%	2

Zelena stranka Srbije	7	6	2.384	0,08%	2
Savez 90 Zelenih Srbije	3	3	746	0,02%	1
Jaka Srbija	1	1	715	0,02%	1
Slovačka demokratska liga	2	2	578	0,02%	1
Građanska stranka Grka Srbije	4	0			

Izvor: Lokalni izbori 2024, Republika Srbija, Republički zavod za statistiku, 2024, str. 21-26. i istraživanje autora

I tokom ovog izbornog ciklusa uočava se da mnoge stranke, registrovane kao stranke nacionalnih manjina predstavljaju tas na vagi i da ostvaruju daleko bolje rezultate u odnosu na to koliko je pripadnika manjina čije bi interese trebalo da zastupaju.

Na izborima 17. decembra 2023. godine. Za gradsku skupštinu grada Beograda relativnu pobedu odnosi koalicija oko SNS „Beograd ne sme da stane" (SNS, SDPS, PUPS, PS, SRS, SNP, SVM) sa 39,08% glasova i 48 odbornika. Drugoplasirana je koalicija Srbija protiv nasilja (SSP, NPS, ZLF-Ne davimo Beograd, Ekološki ustanak, DS, PSG, SRCE, Zajedno, PZP, USS Sloga, NLS) sa 34,63% glasova i 43 odbornika. Trećeplasirana je koalicija NDSS i POKS - NADA 6,00% i 7 odbornika. Četvrta je grupacija Mi – glas iz naroda sa 5,38% glasova i 6 odbornika, a petoplasirana koalicija SPS i JS sa 4,75% glasova i 6 odbornika[155]. Usled nepostojanja većine i pat – pozicije nakon vlasti (čije je formiranje zavisilo od grupacije Mi – Glas iz naroda koji nije hteo da se pridruži ni bloku SNS i SPS, kao ni Bloku Srbija protiv nasilja – koalicija NADA), iako su dva odbornika Mi – Glas iz naroda pristupili koaliciji SNS-SPS, SNS je odlučio da ne formira vlast sa minimalnom većinom 56-54 već da se ide na formiranje privremene uprave u gradu po paritetnom principu najjačih političkih opcija, koja je potrajala do narednog ciklusa lokalnih izbora održanog 2. juna 2024. godine.

Na izborima 2. juna 2024. godine pobeđuje koalicija oko SNS i SPS Beograd sutra (SNS, SPS, PUPS, SDPS, SRS, JS, PS, SNP, SVM,

[155] Gradska izborna komisija – Izveštaj o sprovedenim izborima za odbornike Gradske skupštine grada Beograda, 17. i 30. decembra 2023. godine, dostupno na https://static.beograd.rs/Binary/6733/Izvestaj-Privremenom-organu-Grada-Beograda-o-sprovedenim-izborima-za-odbornike-Skupstine-grada-Beograda-2023.pdf (pristupljeno 4. januara 2026. godine).

Zavetnici) sa 52,85 % glasova i 64 odbornika. Drugoplasirana je lista I ja sam Beograd na prvom nastupu pokreta Kreni – promeni sa 17,61% glasova i 21 odbornikom. Koalicija ZLF, NPS, DS, NPS, DS, PSG i NLS Biram Beograd sa 12,17 % i 14 odbornika. Stranka MI – Snaga naroda dobija 8,16% glasova i 10 odbornika, dok manjinska Ruska stranka dobija 1,16% procenta i 2 odbornika[156]. Nakon izbora vlast je formirala koalicija oko SNS i SPS.

Istoga dana u gradu Nišu su održani izbori za gradsku skupštinu. Relativnu pobedu odnosi koalicija oko SNS i SPS pod nazivom „Niš sutra“ (SNS, SPS, SDPS, PUPS, JS, SRS, PS, Zavetnici) sa 44,31% glasova i 30 odbornika. Drugoplasirana je Grupa građana Dragan Milić sa 24,49% glasova i 16 odbornika. Trećeplasirana je koalicija NPS, DS, ZLF i PSG Biram Niš sa 16,12% i 10 odbornika. Četvrtoplasirana je stranka Kreni – promeni sa 3,93% glasova i 2 odbornika, a petoplasirana koalicija Ujedinjeni – NADA za Niš (NDSS, Niš – moj grad, NS, SDS, Dosta je bilo, DUR) sa 3,88% glasova i 2 odbornika. U gradski parlament ulazi i manjinska Ruska stranka sa 1,10% i jednim odbornikom[157].

Nakon izbora vlast je formirala koalicija oko SNS i SPS zajedno sa odbornikom Ruske stranke.

Po broju izabranih predsednika opština i gradonačelnika apsolutno prednjače kandidati koalicije koje predvodi SNS – 150. Po dva iz redova SVM i grupa građana (od kojih je jedan predsednik gradske opštine Medijana u Nišu, dr Dragan Milić). Po jedan predsednik opštine ili gradonačelnik dolazi od strane sledećih predlagača – koalicija SPS-JS, Zdrava Srbija, Ujedinjena seljačka stranka, SDA Sandžaka, SPP, PDD, koalicija AZP-DUA, koalicija SDPS-SDP i koalicija DSVM-SVM-SMJ.

[156] Gradska izborna komisija – Izveštaj Rezultati izbora za odbornike Skupštine grada Beograda održanih 2. juna 2024. godine, dostupno na https://static.beograd.rs/Binary/6671/Izvestaj-o-rezultatima-izbora-za-odbornike-Skupstine-grada-Beograda-odrzanim-2.-juna-2024.-godine.pdf (pristupljeno 4. januara 2026. godine)

[157] Gradska izborna komisija Niš – Ukupan izveštaj o rezultatima izbora za odbornike Skupštine grada Niša, održanih 2. juna 2024. godine https://www.rik.parlament.gov.rs/extfile/sr/files/additionalDocuments/653/951/Ukupan%20izvestaj%20%20o%20rezultatima%20izbora%20za%20odbornike%20Skupstine%20grada%20Nisa.PDF (pristupljeno 4. januara 2026. godine)

Tabela 15. Izabrani predsednici opština i gradonačelnici posle lokalnih izbora, održanih 17. decembra 2023. i 2. juna 2024. godine, po predlagačima

Predlagač	Broj opština u kojima je izabran predsednik
SNS-PUPS	12
SNS	11
SNS-SDPS	9
SNS-SPS	7
SNS-SDPS-PUPS	7
SPS-PS-SDPS-SRS-Zavetnici-PUPS-SNS	6
SNS-SPS-SDPS-PUPS-JS-SRS-PS-Zavetnici	5
SPS-SDPS-PUPS-SRS-SNS	4
SPS-SDPS-SRS-SNS	4
SPS-SDPS-PUPS-SRS-Zavetnici-SNS	3
SNS-SPS-PUPS-SRS-Zavetnici	4
SPS-SRS-SNS	3
SPS-SDPS-PUPS-SRS-PS-SNS	2
SPS-SDPS-JS-SRS-Zavetnici-SNS	2
SNS-SDPS-PUPS-PS	2
SPS-PUPS-SRS-SNS	2
SNS-PUPS-SRS-SDPS	2
SPS-SDPS-PS-SRS-SNS	2
Grupe građana	2
SVM	2
SPS-SRS-PS-SNS	2
SNS-PS-PUPS	2
Ostali predlagači, koji su nominovali po jednog izabranog predsednika opštine ili gradonačelnika:	
SNS-SDPS-BS-PS-ZS-PSS-PUPS	
SNS-PUPS-SDPS-ZS-GG	
SNS-PUPS-ZS-PS-PUPS	
SPS-PUPS-ZS-SRS-PS-SNP-Zavetnici-SNS	
SPS-SDPS-PUPS-ZS-SRS-PS-Zavetnici-SNS	

SNS-PS-SDPS-SNP-SRS	
SNS-PS-PUPS-ZS-SPO-SDPS	
SPS-SDPS-PUPS-ZS-JS-SRS-PS-SNP-Zavetnici-SNS	
SNS-Vukovi-SDPS-PUPS-ZS	
SPS-PUPS-SRS-SVM-SNS	
SPS-ZS-SRS-PS-Zavetnici-GG-SNS	
SPS-PUPS-SRS-PS-SNP-Zavetnici-SNS	
SNS-SPS-ZS-PUPS-SRS	
SPS-SDPS-PUPS-SRS-PS-SNP-Zavetnici-Samostalna-SNS	
SNS-PUPS-JS	68
SNS-PUPS-SDPS-ZS-SPS	
SPS-PUPS-Zavetnici-SRS-ZS-SDPS-NSS-JS-PS-SNP-SNS	
DSVM-SVM-SMJ	
SNS-SNP-ZS-SDPS	
SNS-SPS-ZS-SRS-PS-PUPS	
SPS-PUPS-JS-SRS-PS-Zavetnici-Samostalna-SDPS-SNS-SNP	
SPS-SDPS-PUPS-SRS-SVM-SNS	
SPS-SDPS-PUPS-SRS-PS-Zavetnici-Samostalna-SNS	
SNS-SDPS-SRS-Zavetnici-SNS	
SNS-GG	
SNS-SPS-SRS-Zavetnici	
SPS-PUPS-JS-SRS-Zavetnici-SNS	
SPS-PUPS-JS-SRS-PS-Zavetnici-Samostalna-SNS	
SPS-SRS-Zavetnici-Samostalna-SNS	
SPS-PUPS-ZS-SRS-PS-Zavetnici-SNS	
SPS-SDPS-SRS-Zavetnici-NSS-SNS	
SPS-SDPS-SRS-PUPS-ZS-Zavetnici-GG-PS-SNS	
SNS-PUPS-USS	
SNS-SDPS-USS	
SPS-SDPS-PUPS-JS-SRS-SNS	
SanDP-SDPS	
SNS-PUPS-SDPS-PSS-USS	

SNS-SDPS-SNP	
SNS-SNP-PUPS	
SNS-SNP-PUPS-ZS	
SPS-SNS-PUPS-SRS-PS-SDPS	
SPS-SRS-SVM-SNS	
PDD	
SNS-BS-ZS	
AZP-DUA	
SNS-SDPS-NSS-SRS-PUPS	
SPS-SDPS-PUPS-SRS-PS-SVM-Zavetnici-SNS	
USS	
ZS	
SNS-ZS	
SNS-SPAS	
SNS-SRS-PS	
SNS-SPS-PUPS-PS-SDPS	
SNS-USS	
SNS-USS-SDPS-SRS	
SPP	
SPS-JS	
SDA Sandžaka	
SNS-PS	
SNS-SDPS-PUPS-USS	
SPS-JS-SRS-SNS	
SPS-PUPS-SRS-PS-SNS	
SNS-ZS-SPS-PUPS	
SNS-SPS-PUPS-ZS-Zavetnici	
SPS-SDPS-SRS-PS-SVM-SNS	
SPS-SDPS-PUPS-SNS	
SNS-SDPS-ZS	
SPS-SNS-PUPS-Zavetnici-JS-SRS-SDPS	

Tabela izrađena prema: Izbori za odbornike skupština opština, 2024, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2024, str. 138-139.

Posleizborne vlasti formirane su u najvećem delu od stranaka vlasti. Nakon izbora 2023. godine to su bili SNS i SPS, kao i njihovi koalicioni partneri – SDPS, PUPS, PS, SNP, SVM, SanDP, SPP, odnosno JS. Uoči izbornog ciklusa 2023. godine kada su održani i parlamentarni izbori koaliciji oko SNS se priključila i do tada opoziciona Zdrava Srbija, a tokom 2024. godine i stranka Zavetnici. Za lokalne izbore 2024. godine sa ciljem ukrupnjavanja izbornog skora SNS i SPS nastupaju strateški zajedno u svim lokalnim samoupravama, a priključuje im se i opoziciona, vanparlamentarna SRS. I manjinske stranke Mađara (SVM) i Bošnjaka (SDP i SPP) su u saradnji u SNS i SPS i sa njima formiraju lokalne koalicije. To je posle višegodišnje pauze slučaj i sa albanskim partijama koje zajedno sa partijama vlasti formiraju zajedničku koaliciju u Bujanovcu.

Relativno skroman izborni skor opozicije, dodatno pojačan nejasnim bojkotom pojedinih stranaka (SSP, SRCE, Zajedno) izvan Beograda, Niša i Čačka omogućio je da opozicija osvoji vlast samo u jednoj opštini – niškoj centralnoj opštini Medijana.

Uporedna analiza izlaznosti u lokalnim izborima gde su 17. decembra 2023. godine održani samo parlamentarni izbori, a 2. juna 2024. godine samo lokalni izbori pokazuju očekivani pad izlaznosti u većini lokalnih samouprava, u prvom redu zato što su izostali istovremeni parlamentarni, nacionalni izbori, a u određenom manjem delu i zbog bojkota dela opozicionih stranaka. Sa druge strane, veća izlaznost ili pak stagnacija izlaznosti na samostalnim izborima primetna je u sredinama gde žive nacionalne manjine (koji očigledno percipiraju lokalne izbore kao važnije od nacionalnih), kao i u sredinama sa jakim lokalnim liderom.

Tabela 16. Uporedna tabela izlaznosti u lokalnim samoupravama gde su 17. decembra 2023. godine održani samo parlamentarni izbori, a 2. juna 2024. godine samo lokalni izbori

Opština – grad	Procent glasalih 17. decembra 2023.na parlamentarnim izborima	Procent glasalih 2. juna 2024. godine na lokalnim izborima	Razlika u procentima decembar 2023/ jun 2024
Grad Beograd	59,02%	45,78%	-13,24%
Barajevo	57,16%	48,43%	-8,73%
Voždovac	57,72%	45,38%	-12,34%
Vračar	62,04%	47,04%	-15,00%

Grocka	55,30%	42,56%	-12,74%
Zvezdara	56,57%	42,59%	-13,98%
Zemun	59,04%	45,79%	-13,35%
Lazarevac	66,80%	59,12%	-7,68%
Mladenovac	62,79%	52,52%	-10,27%
Novi Beograd	62,50%	47,50%	-15,00%
Obrenovac	59,19%	49,90%	-9,29%
Palilula (Beograd)	53,47%	40,31%	-13,16%
Rakovica	60,39%	45,49%	-14,90%
Savski Venac	58,39%	44,38%	-14,01%
Sopot	54,87%	49,54%	-5,33%
Stari Grad	57,67%	44,27%	-13,40%
Surčin	61,80%	51,63%	-10,17%
Čukarica	60,90%	45,27%	-15,63%
Apatin	57,92%	46,35%	-11,57%
Odžaci	64,12%	47,95%	-14,17%
Sombor	56,95%	43,79%	-13,16%
Alibunar	57,35%	49,33%	-8,02%
Bela Crkva	54,72%	51,05%	-3,67%
Vršac	58,02%	46,42%	-11,60%
Kovačica	55,14%	47,02%	-8,12%
Kovin	57,13%	48,53%	-8,60%
Opovo	68,17%	51,70%	-16,47%
Plandište	62,60%	53,37%	-9,23%
Bač	61,85%	57,79%	-4,06%
Bačka Palanka	63,23%	48,78%	-14,45%
Bački Petrovac	58,69%	49,83%	-8,86%
Beočin	65,54%	60,13%	-5,41%
Bečej	58,31%	51,70%	-6,61%
Žabalj	67,31%	54,77%	-12,54%
Novi Sad	59,76%	49,24%	-10,52%
Srbobran	64,16%	60,37%	-3,79%
Sremski Karlovci	59,33%	49,69%	-9,64%
Temerin	60,39%	48,68%	-11,71%

Titel	62,69%	57,64%	-5,05%
Vrbas	67,11%	54,77%	-13,34%
Ada	52,07%	53,15%	+1,08%
Kanjiža	51,97%	47,60%	-4,37%
Senta	45,93%	43,42%	-2,51%
Čoka	58,94%	54,76%	-4,18%
Bačka Topola	52,13%	49,72%	-2,41%
Mali Iđoš	58,98%	60,11%	+1,13%
Subotica	51,78%	41,82%	-9,96%
Žitište	61,33%	55,00%	-8,33%
Zrenjanin	59,01%	46,99%	-12,02%
Nova Crnja	67,15%	62,83%	-4,32%
Novi Bečej	58,10%	53,37%	-4,73%
Inđija	61,85%	54,36%	-7,49%
Irig	61,99%	51,31%	-10,68%
Pećinci	76,63%	78,24%	+1,61%
Ruma	65,71%	51,71%	-14,00%
Sremska Mitrovica	60,18%	50,30%	-9,88%
Stara Pazova	61,14%	46,65%	-14,49%
Šid	58,88%	51,81%	-7,08%
Arilje	61,91%	42,02%	-19,89%
Nova Varoš	66,59%	60,81%	-5,74%
Sjenica	43,64%	48,83%	+5,19%
Užice	64,85%	69,99%	+5,14%
Čajetina	63,19%	65,28%	+2,09%
Valjevo	62,92%	50,59%	-10,40%
Gornji Milanovac	65,04%	50,48%	-14,56%
Ivanjica	59,01%	43,61%	-15,40%
Čačak	61,22%	48,90%	-12,32%
Jagodina	52,86%	45,35%	-7,51%
Svilajnac	48,33%	43,42%	-4,91%
Vrnjačka banja	65,02%	57,22%	-7,80%
Raška	69,72%	58,89%	-10,83%
Tutin	38,51%	44,04%	+5,53%

Kostolac	62,44%	54,57%	-7,87%
Boljevac	54,95%	60,77%	+5,82%
Aleksinac	51,87%	39,09%	-12,78%
Svrljig	60,05%	63,06%	+3,01%
Niš grad	58,03%	48,96%	-9,07%
Niška banja	59,19%	53,63%	-5,56%
Pantelej	59,09%	48,25%	-10,84%
Crveni krst	54,61%	47,33%	-7,28%
Palilula (Niš)	56,27%	46,20%	-10,07%
Medijana	60,00%	51,57%	-8,43%
Bosilegrad	60,92%	68,19%	+7,27%
Bujanovac	35,57%	43,70%	+8,13%
Preševo	16,78%	34,31%	+17,53%
Surdulica	71,74%	67,54%	-7,20%

Političke posledice

Lokalni izbori 2024. godine doneli su potpunu predominaciju SNS i njenih koalicionih partnera, pre svih SPS. Imajući u vidu bojkot izbora većeg dela opozicije pozivajući se na potrebu poboljšanja izbornih pravila na lokalnim izborima 2020. godine, ovaj izborni ciklus iako delimično bojkotovan 2024. godine doneo je izvesnu pluralizaciju lokalnih parlamenata.

Svakako da je najznačajniji događaj na ovim izborima bio uspeh opozicije da postigne pat poziciju u Beogradu u decembru 2023. godine, koja je potrajala do juna 2024. godine, i koja je razrešena podelom opozicije i delimičnom bojkotu dela opozicije koja je omogućila strankama vlasti da lakše ostvare premoć, pre svega u Beogradu i Nišu.

Na ovom izbornom ciklusu SNS je posebnu pažnju posvetio da „pokrije", odnosno popuni „džepove" lokalnih samouprava u kojima nije bio na vlasti, bilo zbog ogranaka SPS koji nisu imali dobre odnose sa lokalnim SNS – Surdulica, Beočin i dr, ili pak grupa građana koje su uspele da se održe na vlasti nakon 2020. godine, kao što je bio slučaj sa Svilajncem ili pak Bosilegradom (što je bio slučaj i 2020 i 2023. godine). SNS je pristupio već korišćenom metodom – da lokalnoj suparničkoj strani ponudi koaliciju. Time je njihov rezultat na ovim izborima bio multiplikovan i obezbeđena vlast i u ovim lokalnim samoupravama.

Ovaj ciklus lokalnih izbora doneo je po prvi put podeljen izborni ciklus – u decembru 2023. godine istovremeno sa nacionalnim izborima, a u junu 2024. godine samostalno. To se reflektovalo na smanjenu izlaznost, donekle u većim gradovima podstaknutom i bojkotom dela opozicije. Uporedna analiza izlaznosti na izborima 2023. i 2024. godine pokazuje da je izlaznost na lokalnim izborima kada se oni održavaju samostalno veća u manjinskim sredinama (što faktički govori o većoj važnosti lokalnih, opštinskih-gradskih izbora za nacionalne manjine nego za nacionalne izbore). Sličan zaključak važi i za sredine sa jakim i prepoznatljivim lokalnim liderima gde je izlaznost na samostalno održanim lokalnim izborima bila ako ne veća, onda približno ista kao i na nacionalnim izborima 2023. godine.

Prilog 1.

Lokalni izbori, 3. aprila 2022. godine

Aranđelovac (glasalih 64,6%): SNS 42,16% 19, SPS 16,49% 7 (SPS 6, JS 1), Zavetnici 11,70% 5, Ujedinjeni-SSP, DS, NS 4 (SSP 2, DS 1, NS 1), Dveri-Zdrava Srbija 8,07% 3 (Zdrava Srbija 2, Dveri 1), Suverenisti-DJB-Pokret Živim za Srbiju 4,24% 1
Bajina Bašta (glasalih 67,87%): SNS 45,34% 24 (SNS 20, PUPS 1, SRS 1, SNP 1, SDPS 1), Ujedinjeni-DS, NS 18,35% 9 (NS 5, DS 4), SPS-JS 7,85% 6 (SPS 6), Zdrava Srbija 7,15% 3, SDS 4,77% 2, Dveri 3,01% 1, GG Jasno i glasno 2,80% 0, DSS-Monarhisti Vojislav Mihajlović 2,74% 0, Savez 90 Zelenih Srbije 0,60% 0
Bor (glasalih 61,20%): SNS 35,38% 15, Ujedinjena opozicija Bora NS-DS-VNS-ZZS 5 (NS 3, DS 1, VNS 1, ZZS 1), GG Most 9,84% 4, Za pobedu Bora SSP-VS-PSG 9,00% 3 (SSP 3), Dveri-Patriotski blok za obnovu Kraljevine Srbije Miloš Parandilović 4,09% 1, GG Mladi u borbi za Bor i okolna sela 3,52% 1, GG Borci za Bor 3,11% 1, Suverenisti-DJB 2,81% 0, JS 1,97% 0, SRS 1,27% 0
Doljevac (glasalih 78%): SNS 76,08% 30 , JS 8,01% 3, SPS 7,88% 3, SRS 3,26% 1
Kladovo (glasalih 52,03%): SNS 44,91% 14, GG Pokret za Kladovo 29,20%, SPS 18,50%, VNS 1,83% 0, SRS 1,04%
Knjaževac (glasalih 52,03%): SNS 58,61% 27, SPS 12,64% 6, Ujedinjeni-DS, NS, SSP 9,31% 5 (DS 2, NS 2, SSP 1), Patriotski blok za obnovu Kraljevine Srbije Miloš Parandilović-Dveri 4,37% 2 (Patriotski blok za obnovu Kraljevine Srbije 1, Dveri 1), DSS-POKS Vojislav Mihajlović 1 (POKS 1), SNP 2,86% 1, SRS 2,83% 0, JS 1,45% 0
Kula (glasalih 65,47%): SNS 49,85% 21 , GG Kritična masa – Za pobedu 11,19% 4, GG Kuljani i naš grad – Ujedinjeni za pobedu Kule 9,91% 4, Zajednica Srba 8,25% 3, SPS 7,99% 3, DJB-NS-Ruska stranka 5,90% 2, SRS 2,63% 0
Lučani (glasalih 72,44%): SNS 53,34% 20, GG Jedan tim 23,63% 9, SPS 11,75% 4, POKS Miloš Parandilović 5,67% 2, SRS 2,60% 0
Majdanpek (glasalih 59,96%): SNS 53,10% 19, SPS 13,83% 5, GG Ne dam! 10,48% 3, GG Može i drugačije 8,04% 2, Dveri 5,11% 1, POKS Miloš Parandilović – DSS 3,74% 1, SRS 1,91% 0
Sečanj (glasalih 66,99%): SNS 56,63% 15, SPS 24,11% 6, GG Za bolju opštinu Sečanj 10,63% 2, SRS 3,19% 1

Smederevska Palanka (glasalih 58,81%): SNS 60,87% 34, Ujedinjeni za pobedu Palanke-SSP, DS 8,53% (SSP 3, DS 1), Ujedinjeni za Palanku-NS-PSG 7,62% 4, Zdrava Srbija 4,28% 2, Narodni front-Most 3,04% 1, SRS 2,12% 0
Sevojno (glasalih 70,13%): SNS-PUPS 46,81% 10 (SNS 10), Zdrava Srbija 22,46% 4, Ujedinjeni za Sevojno-DS, SSP 13,20% 2 (DS 2), Zavetnici 5,72% 1, SRS 5,54% 1, JS 3,89% 1

Rezultati lokalnih izbora, Republika Srbija, 17. decembar 2023. godine (procenti dobijenih glasova kandidatskih lista i raspodela mandata unutar koalicija)

Gradski izbori

Beograd (glasalih 58,41%): SNS-PUPS-SDPS-PS-ZS-SNP-SRS-SVM 39,08% (49 – SNS 39, PUPS 3, SDPS 2, PS 1, ZS 1, SNP 1, SRS 1, SVM 1), SPN 34,63% (43 – ZLF 13, SSP 10, NPS 6, SRCE 4, PSG 3, DS 2, Zajedno 2, Eko ustanak 2, NLS 1), NADA 6,00% (7 – NDSS 4, POKS 3), Mi – glas iz naroda 5,38% (6) SPS-JS 4,75% (5 - SPS 4, JS 1), SSZ-Dveri 2,58% (0), NS 2,04% (0), SDS-DJB-Otete bebe 1,56% (0), GG Ćale, ovo je za tebe 0,47% (0), Ruska stranka 0,39% (0), Mora drugačije, Čedomir Jovanović 0,31% (0), Da se Vojska na Kosovo vrati 0,27%, Srbija na zapadu, Da se struka pita 0,25% (0), SPP 0,15% (0)
Kragujevac (glasalih 60,51%): SNS-SDPS-PUPS-ZS-PS-BS 39,19% (38 – SNS 32, SDPS 2, PUPS 1, ZS 1, PS 1, BS 1), Ujedinjeni protiv nasilja-Nada za Kragujevac 14,95% (14 – POKS 6, SSP 3, NPS 3, DS 1, NDSS 1), GG Slađan Rakić 11,90% (11), Nova snaga Kragujevca (Zajedno, SRCE, Eko ustanak, ZLF) 7,05% (6- Zajedno 3, SRCE 3), SPS 6,77% (6), GG 300 Kragujevčana 4,41% (4), GG Za Kragujevac – Znamo se 4,16% (4), SSZ-Dveri 2,39% (0), JS 2,13% (0), Pokret Kragujevac prestonica -Srbija Kraljevina, Ruska stranka 1,78% (2), Kragujevac – jako i hrabro 1,36% (1), GG Boris Kovačević Šuma – Moj svet Kragujevac! Šumadijski blok 21 – Crnogorska partija 1,23% (1)
Kraljevo (glasalih 59,67%): SNS-SDPS-PUPS-ZS-PS-SPO 40,51% (33 – SNS 28, PS 2, SDPS 1, PUPS 1, SPO 1), GG Ivan Matović, Novo lice Kraljeva 15,70% (12), Srbija protiv nasilja (SRCE, NPS, SSP, DS) 10,38% (8 – SRCE 3, NPS 2, SSP 2, DS 1), SPS-JS 9,70% (7 – SPS 5, JS 2), Lokalni front 9,57% (7), NADA (NDSS, POKS) 4,13% (3 – NDSS 2, POKS 1), SSZ 2,80% (0), SRS 1,66% (0), Dveri 1,62% (0), NS 1,10% (0), Ruska stranka 0,67% (0)

Kruševac (glasalih 62,43%): SNS-SDPS-PUPS-ZS-nestranačke ličnosti 57,88% (42 – SNS 35, nestranačke ličnosti 4, SDPS 1, PUPS 1, ZS 1), SPN 25,82% (18 – SSP 5, NPS 4, NLS 2, SRCE 2, DS 2, Zajedno 1, PSG 1, Nestranački 1), SPS-JS 6,90% (5 – SPS 4, JS 1), NADA (NDSS, POKS) 4,85% (3 – NDSS 2, POKS 1), SSZ-Dveri 3,22% (2 – SSZ 1, Dveri 1), SRS 1,34%
Novi Pazar (glasalih 50,20%): Evropski Novi Pazar (SanDP, SDPS) 37,70% (19-SDP 10, SDPS 9), SPP 25,53% (12), SDA 19,57% (10), SNS-SPS-SRS 10,24% (5-SNS 4, SPS 1), GG Građanski pokret Sandžaka 3,39% (1), Novi Pazar protiv nasilja 1,81% (0), Zajedno za budućnost i toleranciju – Koalicija za mir i toleranciju (BGS) 1,00% (0), BOSS 0,24% (0)
Vranje (glasalih 62,45%): SNS-SDPS-PUPS-SRS 55,19% (38 – SNS 34, SDPS 3, PUPS 1), SPS 10,83% (7), Hrabro za Vranje (DS, SRCE, PSG-Eko ustanak) 9,77% (6 – SRCE 3, PSG 2, DS 1), Za naš grad (SSP, NPS, Zajedno, SDS) 8,68% (6 – NPS 3, SSP 1, Zajedno 1, SDS 1), JS 5,68% (4), NADA (NDSS, POKS) 5,57% (3 – POKS 2, NDSS 1), DPM 1,54% (1)
Pirot (glasalih 67,09%): SNS-SDPS-PUPS 49,91% (29 – SNS 27, SDPS 1, PUPS 1), Pirot protiv nasilja 33,68% (20), SPS 8,96% (5), SSZ-POKS 4,55% (2 – SSZ 1, POKS 1)
Leskovac (glasalih 63,05%): SNS-SDPS 49,87% (39 – SNS 38, SDPS 1), Narodni pokret Srbije – Zajedno (NPS, Zajedno, PSG) 13,96% (10 – NPS 6, Zajedno 4), SPS-JS 13,81% (10 – SPS 5, JS 5), Svi za jednog jedan za sve, dr Aleksandar Rangelov 11,73% (9), Živeti slobodno (DS, SRCE, SSP) 4,20% (3 – DS 1, SRCE 1, SSP 1), NADA (NDSS, POKS) 3,42% (2 – NDSS 1, POKS 1), SSZ-Dveri 3,22% (2 – SSZ 1, Dveri 1)
Loznica (glasalih 52,09%): SNS-SDPS-PUPS-SNP 55,22% (34 – SNS 31, SDPS 1, PUPS 1, SNP 1), SPN (SSP, DS, PSG, NPS) 14,72% (9 – SSP 3, DS 3, NPS 2, PSG 1), NADA-Nacionalno okupljanje (Dveri, NDSS, POKS) 10,82% (6 – Dveri 4, NDSS 2), SPS 8,90% (5), GG Za bolju Loznicu 5,85% (3), SSZ 3,36% (2)
Prokuplje (glasalih 60,67%): SNS-SDPS-PUPS-ZS-SRPV 57,26% (35 – SNS 31, SDPS 1, PUPS 1, ZS 1, SRPV 1), SPN 17,01% (10 – SSP 6, DS 4), SPS 8,34% (5), SSZ 5,56% (3), NADA (NDSS, POKS) 3,49% (2 – POKS 2), SRS 2,80% (0), NS 2,46% (0)
Smederevo (glasalih 55,18%): SNS-PUPS 44,23% (34 – SNS 33, PUPS 1), SPN 11,42% (8 – SSP 5, NPS 2, DS 1), GG Za naše Smederevo 10,04% (7), SPS-JS 8,01% (6), GG Misli drugačije 5,82% (4), Budimo Smederevo 4,55% (3), NADA (NDSS, POKS) 4,51% (3 – NDSS 2, POKS 1), GG Bog porodica Smederevo 4,32% (3), Dveri 3,06% (2)

Šabac (glasalih 65,13%): SNS-PUPS-PS 44,23% (35-SNS 34, PUPS 1), Šabac protiv nasilja 23,95% (18 – Zajedno 6, SSP 5, DS 4, PSG 1, SPO 1, POKS 1), GG Zapadna Srbija 10,45% (8), Udruženi pobeđujemo (SRCE, NPS, NLS) 3,54% (2-SRCE 1, NPS 1), SPS-JS-Zeleni Srbije 3,39% (2 – SPS 2), NADA (NDSS, POKS) 3,02% (2 – NDSS 2), Čista lista za drugačiji Šabac 2,61% (0), Evropska zelena partija 2,03% (0), Domaćinski za selo i grad. Znamo! 1,38% (0), SRS 1,34% (0), Ruska stranka 0,63% (0).

Opštinski izbori

Aleksandrovac (glasalih 65,70%): SNS-SDPS 35,01% (22 – SNS 22), GG Pokret za Župu 18,23% (11), GG Buđenje Župe 17,71% (11), SPS 12,99% (8), SPN (NPS, DS) 11,00% (7 – NPS 4, DS 3), JS 1,59% (0)
Batočina (glasalih 65,97%): SNS-BS-ZS 53,68% (17-SNS 16, BS 1), Provereno bolje za Batočinu 15,53% (5), SPS-JS 13,65% (4 – SPS 2, JS 2), GG Da Batočina pobedi 6,15% (1), GG Pravda 4,91% (1), GG Zajedno za Batočinu 3,73% (1), SSZ 2,75% (0)
Babušnica (glasalih 77,31%): SNS-PUPS-PS 58,42% (15 – SNS 13, PUPS 1, PS 1), SPS-SDSP-DPB 27,03% (6 – SPS 4, SDPS 1, DPB 1) NPS-DJB 6,52% (1- DJB 1), DS 4,02% (1)
Bela Palanka (glasalih 81,99%): SNS 67,85% (22 – SNS 21, PUPS 1), SPN (SSP, NPS, DS) 9,78% (3-SSP 2, NPS 1), SPS 9,15% (2), GG Glas mladih – Vreme je za promene 6,03% (1), Nacionalno okupljanje-NADA (Dveri, NDSS, POKS, SSZ) 3,40% (1 – Dveri 1)
Bogatić (glasalih 62,57%): SNS 46,76% (SNS 16) Pobeda za Mačvu 23,29% (8), SPS 9,36% (3), SRS 6,63% (2), Za spas Bogatića 3,76% (1), Evropska zelena partija 3,59% (1), Novo lice Srbije 2,59% (0), POKS 1,47% (0)
Blace (glasalih 71,45%): SNS 58,04% (15), SPS 14,55% (4), SPN (SSP, NPS, DS) 13,63% (3 – SSP 1, NPS 1, DS 1), NADA (NDSS, POKS) 11,29% (3 – POKS 3)
Bojnik (glasalih 67,35%): SNS 77,21% (21), SSZ-NPS 17,98% (5 – SSZ 3, NPS 2), SPS 4,81% (1)
Brus (glasalih 68,71%): SNS-SDPS 56,48% (18 – SNS 17, SDPS 1), GG Dr Duta, Brus Brusjanima 21,06% (7), SPS 8,44% (2), SPN (SSP, DS, nezavisni kandidati) 5,20% (1 - nezavisni kandidat 1), SSZ-NADA 3,51% (1 – SSZ 1), JS 2,34% (0)

Varvarin (glasalih 57,26%): SNS-PUPS 55,05% (20 – SNS 20), SPS-JS 15,23% (5 – SPS 4, JS 1), Narodna stranka 14,17% (5), GG Može drugačije 10,17% (3), SSZ-Dveri 5,39% (2 – SSZ 2)
Velika Plana (glasalih 54,66%): SNS-PUPS-SRS 52,75% (23 – SNS 21, PUPS 1, SRS 1), NADA (NDSS, POKS) 14,21% (6 – NDSS 3, POKS 3), SPN (DS, SSP, NPS) 10,73% (4 – DS 2, SSP 1, NPS 1), SPS 8,80% (4), Nacionalno okupljanje za Veliku Planu (SSZ, Dveri) 4,03% (1), GG Velika Plana može bolje, Vojkan Stević 3,47% (1), JS 2,53% (0)
Veliko Gradište (glasalih 44,09%): SNS 53,50% (15), SPN-Pek, Dunav, Stig-Za život ovde (SSP, DS) 16,54% (4 – SSP 3, DS 1), SPS-JS 15,49% (4), NADA (NDSS, POKS) 6,49% (1 – POKS 1), SRS 4,12% (1)
Vladimirci (glasalih 64%): SNS 57,33% (14), SPS-JS 10,41 (4 – SPS 3, JS 1) SPN (Zajedno, SSP, DS) 14,86% (4 – Zajedno 3, SSP 1), NPS 7,67% (2), GG Janko Đurić 6,79% (1)
Vladičin Han (glasalih 68,45%): SNS-PUPS 56,55% (24 – SNS 22, PUPS 2), SPS-JS 13,31% (5 – SPS 3, JS 2), SNP 11,30% (4), DS 9,36% (3), Pošteno za Vladičin Han, NPS 4,16% (1), NADA (NDSS, POKS) 2,76% (0)
Vlasotince (glasalih 71,86%): SNS-PUPS 45,27% (24 – SNS 23, PUPS 1), SPS 10,82% (5), GG Dr Spasić 9,22% (4), JS 7,19% (3), Vlasotince u srcu (SRCE) 6,09% (3), GG Dejan Majorac 4,74% (2), Nacionalno okupljanje-Državotvorni blok (SSZ, Dveri) 4,53% (2 – SSZ 1, Dveri 1), GG Zajedno za Vlasotince 4,40% (2), NPS 2,93% (0), Ne se znae Zare igra – Za Vlasotince (SSP, DS) 2,33% (0)
Gadžin Han (glasalih 77,16%): SNS-USS 60,10% (17 – SNS 16, USS 1), SPS 14,02% (3), JS 7,45% (2), Nacionalno okupljanje-Državotvorna snaga (SSZ-Dveri) 6,76% (1 – SSZ 1)
Golubac (glasalih 56,81%): SNS-SPS 74,69% (14 – SNS 13, SPS 1), Naši ljudi, samo hrabro (NPS) 26,32% (5)
Dimitrovgrad (glasalih 68,96%): SNS 47,48% (15), Srbija protiv nasilja (Zajedno) 16,03% (5 – Zajedno 5), Dveri 13,85% (4), SPS 11,11% (3), DPB 7,41% (2)
Doljevac (glasalih 79,72%): SNS 77,48% (31), JS 9,81% (3), SPS 7,65% (3)
Despotovac (glasalih 50,52%): SNS-SDPS-PUPS 53,87% (18-SNS 15, SDPS 2, PUPS 1), SPS 14,99% (5), GG Za preporod 11,64% (3), GG Ujedinjeni za Resavu 11,29% (3), Dveri-BUNT Prava Srbija 4,69% (1 - BUNT Prava Srbija 1), JS 3,51% (1)

Žabari (glasalih 49,56%): SNS-SDPS 75,21% (28 – SNS 26, SDPS 2), SPS 24,79% (9)
Žagubica (glasalih 62,79%): SNS-PUPS 64,78% (18 – SNS 17, PUPS 1), SPN (DS, SSP, NPS) 14,18% (3 – DS 1, SSP 1, NPS 1), Homolje u srcu (SRCE) 7,91% (2), NADA (NDSS, POKS) 5,67% (1 – NDSS 1), SPS 4,49% (1)
Žitorađa (glasalih 76,90%): SNS-PUPS-USS 73,10% (22 – SNS 21, PUPS 1), Žitorađa protiv nasilja (SSP) 7,64% (2 – SSP 2), SPS 6,96% (2), NPS 4,82% (1), JS 2,93% (0), Socijalna pravda i odgovorno društvo 1,27% (0), GG Građani na prvom mestu, Dejan Stanković 0,56% (0), GG Građani na prvom mestu, Marija Stanković 0,44% (0)
Knić (glasalih 64,79%): SNS, ZS, SDPS, PUPS 53,35% (14 – SNS 13, ZS 1), Knić protiv nasilja (SSP, DS) 11,59% (3 – SSP 3), NPS 10,74% (3), GG Vi odlučujete 9,62% (3), SPS 8,03% (2), JS 6,68% (1)
Koceljeva (glasalih 71,35%): SNS-PUPS-SRS 66,38% (22 – SNS 20, PUPS 1, SRS 1), Dveri 22,11% (7), SPS 7,1% (2)
Krupanj (glasalih 69,06%): SNS 46,44% (18 – SNS 17, SNP 1), GG Ne damo Rađevinu 28,81% (11), SPS 11,19% (4), NADA za Krupanj (POKS, DS) 6,67% (2 – POKS 1, DS 1), SRS 2,69% (0)
Kuršumlija (glasalih 65,30%): SNS-SDPS-PUPS 58,7% (16 – SNS 16), SPS 10,6% (2), Ujedinjena opozicija (NPS, NS, DS, Zajedno, POKS, nezavisni kandidati) 9,1% (2 – Nezavisni kandidat 1, Zajedno 1), SPN (SSP) 7,7% (2 – SSP 2), SSZ 7,5% (2), GG Spasimo Kuršumliju, vreme je! Nebojša Krstić (1), SRS 1,2% (0), GG Budućnost Toplice 1,0% (0)
Kučevo (glasalih 48,26%): SNS-SDPS 74,83% (24 – SNS 23, SDPS 1), SPS 13,59% (4), Patriotski blok Da Kučevo krene (SSZ, Dveri, POKS) 11,58% (3)
Lapovo (glasalih 58,49%): SNS 64,61% (15), SPS 22,78% (6)
Lajkovac (glasalih 72,58%): SNS-PUPS-PS 53,85% (20 – SNS 18, PUPS 1, PS 1), NS 18,35% (6), Lajkovac protiv nasilja 16,93% (6), SPS 6,08% (2), Složno za Lajkovac (Dveri, NLS) 4,77% (1)
Lebane (glasalih 72,77%): SNS-SDPS 60,03% (19 – SNS 18, SDPS 1), SPS 19,09% (6), Ujedinjeni za opštinu Lebane (SSP, DS, Zajedno) 9,68% (3- Zajedno 2, SSP 1), GG Goran Janjić 6,01% (2), NADA (NDSS, POKS) 5,60% (1 – POKS 1)
Ljig (glasalih 69,73%): SNS-PUPS 36,36% (9-SNS 8, PUPS 1), Ljig protiv nasilja (SSP, DS, NPS) 22,06% (5), GG Domaćinski odjek 17,68% (4), SPS 8,88% (2), GG Zajedno i odlučno 8,43% (2), SSZ 3,14% (1)

Ljubovija (glasalih 72,90%): SNS-SNP-ZS 39,87% (12 – SNS 8, SNP 3, ZS 1), SPS 36,05% (10), SDPS 12,26% (3), GG Zajedno za Ljuboviju 5,34% (1), SRS 3,46% (1)
Mali Zvornik (glasalih 60,65%): SNS 48,03% (12), SPS 27,23% (7), NADA (NDSS) 10,83% (2 – NDSS 2), GG Snaga naroda 5,69% (1), SSZ 4,26% (1), GG Drina 0,40% (0), GG Složno za demokratski Mali Zvornik 0,36% (0), GG Izvorna socijalistička ideja 0,18% (0)
Malo Crniće (glasalih 45,00%): SNS 53,11% (16), SPN (DS, NPS) 19,12% (6 – DS 3, NPS 3), SPS 14,37%(4), NLS 10,36% (3)
Medveđa (glasalih 58,04%): SNS-SPS 80,24% (23 – SNS 19, SPS 3, PUPS 1) DP 9,21% (2)
Merošina (glasalih 77,97%): SNS-PUPS 68,26% (22-SNS 21, PUPS 1), DS 11,97% (4), SPS 8,18% (2), JS 6,26% (2), NPS 5,33% (1)
Osečina (glasalih 59,82%): SNS-SNP-PUPS 63,64% (21-SNS 20, SNP 1), SPN (Zajedno, DS) 27,27% (9 – Zajedno 8, DS 1), SPS 6,06% (2), NADA (NDSS, POKS) 3,03% (1)
Paraćin (glasalih 55,96%): SNS-JS-PUPS 56,38% (31-SNS 29, JS 1, PUPS 1), GG Ujedinjena opozicija, Bojan Jovanović (DS, NS, NPS) 18,09% (11), SPS 10,41% (6), Paraćin protiv nasilja (SSP, SRCE) 6,81% (4 – SSP 2, SRCE 2), NADA (NDSS, POKS) 5,78% (3- POKS 3)
Požega (glasalih 64,28%): SNS-PUPS 46% (17 – SNS 16, PUPS 1), Požega protiv nasilja (Inicijativa za Požegu, ZLF, DS) 30,15% (11 – ZLF 7, DS 4), SPS-JS 9,5% (3 – SPS 3), NADA za Požegu (NDSS, POKS) 8,38% (3 – POKS 2, NDSS 1), SRS 3,04% (1)
Priboj (glasalih 51,19%): SNS-SPS-PS-PUPS-ZS-SRS 52,44% (23- SNS 14, SPS 4 , ZS 2, PS 1, PUPS 1, SRS 1), Sloga i Novo lice Priboja GG Složno u pobedu 21,03%(9), Ljudski (SanDP, SPDS) 8,85%(4- SanDP 4), SPP 4,76% (2), NADA (NDSS, POKS) 4,22% (1 – NDSS 1), SDA 3,52% (1), Bošnjačko srpski savez 2,64% (1)
Prijepolje (glasalih 59,04%): SNS-SPS-PUSP-SRS 42,99% (19-SNS 12, SPS 4, PUPS 2, SRS 1), Zajedno za Prijepolje (SanDP, SDPS), 24,40% (11), SPP 12,40% (5), BOSS 5,11% (2), Za čisto Prijepolje i NLS 4,80% (2), Prijepoljska priča-Dveri 4,24% (1), SDA 3,93% (1)
Petrovac na Mlavi (glasalih 50,72%): SNS 51,65% (28), SPS-JS 13,60% (7 - SPS 6, JS 1), NPS 10,68% (5), GG Pokret za decu i omladinu 9,45% (5), GG Pokrenimo Petrovac i naša sela 7,96% (4), GG I mi se pitamo, Pokret poljoprivrednika 3,59% (1)

Rača (glasalih 67,25%): SNS-ZS 61,35% (21 – SNS 20, ZS 1), SPS-JS 17,52% (6 – SPS 5, JS 1)
Ražanj (glasalih 72,46%): SNS-PUPS 60,53% (18 – SNS 18), GG Da selo opstane i mladost ostane 18,52% (5) , GG Za spas opštine Ražanj 11,11% (3), SPS 6,39% (1)
Rekovac (glasalih 67,16%): SNS-PUPS 36,7% (9 – SNS 9), SPS 22,2% (5), GG Dragan Prodanović 18,6% (4), SPN Rekovac (NPS, SSP) 11,8% (2-NPS 1, SSP 1), GG Složno za bolji Levač 7,8% (1)
Sokobanja (glasalih 60,54%): SNS-USS-SDPS-PUPS 50,97% (14 – SNS 11, USS 1, SDPS 1, PUPS 1), DS 16,73%(4), GG Preobraženje 12,39% (3), SPS 11,97%(3), NADA (POKS) 4,27% (1 – POKS 1)
Topola (glasalih 63,31%): SNS-SDPS 44,14% (20 – SNS 19, SDPS 1), GG Novi Ljudi, Topola naša zemlja. Topola se voli 32,23% (15), SPS 6,87% (3), Topola protiv nasilja (SSP, NPS) 5,39% (2-SSP 2), NADA (NDSS, POKS) 4,27% (1 – POKS 1), SSZ 2,75% (0), JS 1,69% (0)
Trgovište (glasalih 77,39%): SNS-SRS-SDPS-PUPS 82,78% (22 – SNS 22), Za našu Pčinju (NPS) 13,47% (3), SPS 2,18% (0)
Trstenik (glasalih 60,29%): SNS-SDPS-PUPS 54,75% (28 – SNS 26, SDPS 1, PUPS 1) SPN (NPS) 23,14% (12) SPS-JS 7,48% (3), NADA (NDSS, POKS) 6,86% (3 – POKS 3), SSZ 4,19% (2), Dveri 3,58% (1)
Ćićevac (glasalih 69,67%): SNS-SDPS 58,25% (16- SNS 16), SPN (NPS) 31,99% (8), SPS 6,71% (1)
Ćuprija (glasalih 49,04%): SNS-PUPS-SDPS 55,36% (22 – SNS 21, PUPS 1), SPN (SSP, NPS, DS) 18,13% (7-SSP 3, NPS 2, DS 2), SPS 12,39% (5), SSZ 5,49% (2), JS 4,52% (1)
Ub (glasalih 66,82%): SNS-PUPS 66,49% (21 – SNS 20, PUPS 1), NLS 22,27% (7), SPS 8,08% (2)
Crna Trava (glasalih 69,79%): SNS-PS 79,83% (17 – SNS 16, PS 1) SPS 13,45% (2)

Izbori u gradskim opštinama

Vranjska banja (glasalih 60,99%): SNS 66,71% (14) , SPS 11,51% (2), NPS Za našu banju 10,93% (2), JS 6,27% (1), DPM 1,56% (0)

Prilog 2.

Rezultati lokalnih izbora, Republika Srbija, 2. jun 2024. godine (procenti dobijenih glasova kandidatskih lista i raspodela mandata unutar koalicija)

Gradski izbori

Beograd (glasalih 46,16%): Beograd sutra 52,85 % (64 – SNS 47, SPS 5, PUPS 3, SDPS 2, SRS 2, SRS 2, JS 1, PS 1, SNP 1, SVM 1, Zavetnici 1), I ja sam Beograd-Kreni – promeni 17,61% (21), Biram Beograd 12,17 % (14 – ZLF 5, NPS 5, DS 2, PSG 2, NLS 1), MI – Snaga naroda 8,16% (10), Ruska stranka 1,16% (2), GG Kad, ako ne sad 1,15% (0), MI – Glas iz naroda 0,94% (0), Dosta je bilo – Rešenje za promenu 0,93% (0), GG 1 od 5 miliona 0,90%(0), GG Ćale, ovo je za tebe 0,76% (0), Ključ za pobedu – NS, Nova Srbija, Pokret Živim za Srbiju 0,58% (0), Unija Roma Srbije 0,45% (0), Beograd naš grad 0,32% (0), SPP-Beograd je svet(a) 0,12% (0)
Novi Sad (glasalih 49,27%): SNS 52,55% (45 – SNS 34, SPS 5, SRS 2, SDPS 1, PUPS 1, PS 1, Zavetnici 1), Udruženi za slobodni Novi Sad-Srpska koalicija NADA – SSP, NPS, DS, SRCE, PSG, ZLF, PZP, GP Bravo, LSV 24,27% (21 – SSP 4, NPS 4, SRCE 4, NDSS 3, DS 2, LSV 1, PSG 1, ZLF 1, POKS 1), Kreni – promeni 10,01% (8), GG Heroji – Miša Bačulov 3,79% (3), SVM 1,23% (1), Volim Novi Sad-Dveri, NS, Pokret Živim za Srbiju 1,05% (0), Rešenje za promene – Dosta je bilo 0,88% (0), GG Sasvim druga priča-Grad građanima 0,87% (0), GG Novi Sad glavni grad Vojvodine-Pokret Autonomija 0,83% (0), Ruska stranka 0,73% (0), Istina-Adaviera 0,64% (0), GG Za prave stvari podrži GARI 0,43% (0), GG Ćale, ovo je za tebe 0,34% (0), Slovačka demokratska liga 0,21% (0)
Subotica (glasalih 41,83%): SNS 49,36% (35 – SNS 29, SPS 2, SRS 1, PUPS 1, SDPS 1, PS 1), SVM 26,26% (19), Subotica protiv nasilja – Biram Suboticu 14,72% (10 – DS 3, NPS 3, LSV 2, DZH 1, ZLF 1), Za pravednu Suboticu – DSHV i SPP 4,16% (3 – DSHV 3), GG Za kulturnu Suboticu 1,74% (0)
Sombor (glasalih 43,81%): Sombor sutra 66,68% (42-SNS 36, SPS 3, SRS 1, SDPS 1, PS 1), Biram Sombor bez nasilja-DS, ZLF, NPS, NLS, PSG, DZVM 18,8% (11 – DS 3, ZLF 3, NPS 2, NLS 1, PSG 1, DZVM 1), SVM 6,3% (4), Građanski front – Stop ludilu 3,14% (2), Za pravedan Sombor-DSHV 2,37% (2)
Kikinda (glasalih 50,03%): Kikinda sutra 66,13% (28 – SNS 25, SPS 3, SRS 1), Izaberi promenu – Ujedinjena opozicija Kikinde 14,45% (6 – LSV 1, SSP 1, NPS 1, SRCE 1, POKS 1, SDS 1), Biram borbu – Biram Kikindu 7,57% (3 – DS 1, ZLF 1, PSG 1), SVM 6,03% (2), GG Kikinda protiv nasilja 2,95% (0)

Jagodina (glasalih 46,34%): JS-SPS 58,64% (13-JS 12, SPS 1), Jagodina sutra-SNS, SPS, SDPS, Zavetnici, PUPS, SRS 26,23% (6 – SNS 6), Jagodina zaslužuje bolje-NPS, DS, Jagodina protiv nasilja, SDS, PSG, Ekološki ustanak, Pravo na izbor 6,73% (1-DS 1), MI – Snaga naroda 4,19% (1), Koalicija Mi se pitamo! Dela, a ne reči! – Bunt, Prava Srbija-Ratni veterani za Srbiju-NS-NLS-Ravnogorski pokret OO Jagodina-Napredna Jagodina 2,81% (0), Vreme je za promene, Starosedeoci – Od nas zavisi-Moja Rusija-Jagodina centar-Nećemo da ćutimo 1,41% (0)
Zrenjanin (glasalih 47,01%): Zrenjanin sutra 57,98% (41- SNS 33, SPS 3, SDPS 1, PUPS 1, PS 1, SRS 1, Zavetnici 1), I voda i sloboda – NADA – Ujedinjena opozicija Zrenjanina 17,15% (12 – SSP 6, NDSS 5, POKS 1), Zrenjanin protiv nasilja – Biramo Zrenjanin 13,92% (9 – DS 3, LSV 3, ZLF 1, NPS 1, SRCE 1), Mi – Snaga naroda 5,10% (3), SVM 3,52% (2)
Vršac (glasalih 46,42%): Vršac sutra 69,09% (32 – SNS 26, SPS 2, SDPS 1, PUPS 1, SRS 1, SVM 1), Vršac zaslužuje bolje – DS, NPS, NDSS, LSV, POKS 26,61% (12 – DS 4, NPS 4, LSV 2, NDSS 1, POKS 1), GG Biram Vršac 3,31% (1)
Pančevo (glasalih 48,14%): Pančevo sutra 64,93% (49 – SNS 41, SPS 5, SDPS 1, PUPS 1, SRS 1), Pančevo protiv nasilja-Biram borbu-NPS, DS, ZLF, LSV, PSG 15,50% (11 – NPS 3, DS 3, ZLF 2, LSV 2, PSG 1), GG Pančevo, vaše komšije 12,57% (9), GG Pančevo, borba protiv nasilja 2,32% (0), SVM 1,60% (1)
Sremska Mitrovica (glasalih 50,33%): Sremska Mitrovica sutra 62% (39 – SNS 33, SPS 3, SRS 1, PUPS 1, SVM 1), GG Grad za sve nas 21,09% (14), Sremska Mitrovica protiv nasilja-SSP, NPS, DS, Ujedinjeni sindikati Sloga 7,62% (5 – SSP 2, NPS 2, DS 1), I ja sam Mitrovica – Kreni – promeni 5,93% (3), NADA za Mitrovicu-NDSS 2,04% (0), Evropska Mitrovica 0,61% (0)
Požarevac (glasalih 46,71%): Požarevac sutra 64,30% (47 – SNS 40, SPS 5, PUPS 1, Zavetnici 1), Biram borbu 11,68% (8 – NPS 3, DS 3, NS 2), GG Iskorak 6,29% (4), Vlaška stranka 4,02% (3), GG Mi – Glas naroda 3,73% (2), Moj grad, moje selo, moji ljudi 3,64% (2), POKS 3,48% (2)
Čačak **(glasalih 48,9%):** Čačak sutra 50,25% (40 – SNS 28, SPS 4, PUPS 2, SDPS 1, PS 1, Zavetnici 1, ZS 1, SRS 1, SNP 1) , GG Ivan Ćalović 15,05% (12), GG Produbimo Čačak 13,40% (10), Svi za Čačak-NS, Nova Srbija, Pokret poljoprivrednika Srbije, POKS 6,3% (4 – Nova Srbija 2, NS 1, POKS 1), Čačak protiv nasilja-NDSS – NPS, DS, SRCE, NDSS, NLS 6,15% (4 – NPS 1, DS 1, SRCE 1, NLS 1), Dveri 5,7% (4), Ruska stranka 1,06% (1)

Niš (glasalih 49,13%): Niš sutra 44,31% (30 – SNS 21, SPS 3, PUPS 1, SDPS 1, JS 1, PS 1, SRS 1, Zavetnici 1), GG Dragan Milić 24,49% (16), Biramo Niš-NPS, DS, ZLF, PSG 16,12% (10 – NPS 7, DS 1, ZLF 1, PSG 1), Kreni – promeni 3,93% (2), Ujedinjeni – NADA za Niš - NDSS, Niš moj grad, NS, SDS, Dosta je bilo, Demokratska unija Roma 3,88% (2 – NDSS 2), Niš naš grad – NLS 2,02% (0), Ruska stranka 1,10% (1), GG Ne damo Niš 0,72% (0), GG Glas naroda je snaga naroda 0,64% (0), GG Ujedinjeni za selo i grad – Budimo na čisto 0,57% (0), Za naš grad-Koalicija Snaga (SCG, GSGS, BGS) 0,54% (0)
Valjevo (glasalih 50,61%): Valjevo sutra SNS, SPS, SDPS, PUPS, JS, SRS, SNP, Zavetnici, PS, NSS - 55,32% (30 – SNS 19, SPS 5, PUPS 1, SDPS 1, SRS 1, NSS 1, Zavetnici 1), Svanuće-Ujedinjeno Valjevo može 32,83% (17- DS 3, ZLF 3, NDSS 3, NPS 3, NLS 3, SSP 2), Ujedinjena patriotska opozicija-Za kralja i otadžbinu Branimir Nestorović 4,69% (2), GG Ekologija, Zeleno Valjevo – Stil života 1,95% (1), Ruska stranka 1,91%(1), Kasnimo-NS, Dveri 0,95% (0)
Užice (glasalih 49,09%): Užice sutra 45,50% (33 – SNS 22, SPS 3, Zavetnici 2, SDPS 1, PUPS 1, JS 1, SRS 1), Da Užice ima budućnost-GG Sloga 14,57% (10), Užički demokratski front-SRCE, DS 11,10% (8 – DS 5, SRCE 3), GG Užička odbrambena liga, Užička akcija, Naš grad-naši ljudi 8,37% (6), ZS 6,62% (4), Biramo borbu, biramo Užice-NPS, ZLF 5,65% (4 – NPS 2, ZLF 2), Za novo Užice – NDSS, NLS 3,77% (2- NDSS 1, NLS 1), Najbolje za Užice-NS, Dveri, POKS 2,51% (0)

Opštinski izbori

Bačka Topola (glasalih 49,72%): SVM-DSVM-SMJ 53,36% (19 – SVM 18, DSVM 1), Bačka topola sutra – SNS, SPS 36,76% (13 – SNS 12, SPS 1), Bačka Topola prekosutra – NPS, SSP, DS, ZLF, DZVM 9,88% (3 – NPS 1, SSP 1, ZLF 1)
Mali Iđoš (glasalih 60,11%): Mali Iđoš sutra 50,69% (13 – SNS 12, SPS 1), SVM 41,92% (11), Crnogorska partija-CP 4,27% (1)
Bečej (glasalih 51,71%): Bečej sutra 56,60% (22 – SNS 21, SPS 1), SVM 23,46% (9), GG Samo lokalno 11,29% (4), NADA za Bečej-NDSS, POKS 4,61% (1-POKS 1)
Beočin (glasalih 60,19%): Beočin sutra – SNS, SPS, SDPS, SRS 81,30% (23 – SNS 16, SPS 7), Beočin protiv nasilja-biram borbu-NPS 10,42% (2-NPS 2), GG Beočin protiv nasilja 5,14% (1)

Sremski Karlovci (glasalih 49,69%): Sremski Karlovci sutra – SNS, SPS, SDPS, PUPS 50,46% (14 – SNS 11, SPS 2, PUPS 1), GG Karlovačka lista 27,16% (7), SRS 12,79% (2), NDSS 6,31% (1)
Bač (glasalih 56,03%): Bač sutra – SNS, SPS, SDPS, SRS, PS, SVM 58,78% (16 – SNS 13, SPS 1, SRS 1, SVM 1), GG Moj Bač-Sloboda za sve 27,82% (7), Ujedinjena opozicija Bača – DS, LSV, NPS 10,31% (2-DS 1, LSV 1)
Odžaci (glasalih 47,98%): Odžaci sutra 80,87% (24- SNS 19, SPS 3, SRS 1, SVM 1), GG Odžaci protiv nasilja 13,15% (3)
Apatin (glasalih 46,35%): Apatin sutra 68,70% (21- SNS 17, SPS 2, SDPS 1, SRS 1), GG Apatine, probudi se 16,10% (5), SVM 8,30% (2), GG Apatin protiv nasilja 3,76% (1)
Novi Bečej (glasalih 53,39%): Novi Bečej sutra 52,96% (18 – SNS 15, SPS 2, SDPS 1), PS 18,37% (6), Jedinstvena opozicija – Biram Novi Bečej protiv nasilja-NPS, DS 10,57% (3 – NPS 2, DS 1), Želiš promene? Samo zaokruži! Vojvođani! 8,2% (2), SVM 6,13% (2)
Novi Kneževac (glasalih 54,9%): Novi Kneževac sutra 57,19% (19 – SNS 18, SPS 1), SVM 29,56% (10), Biram borbu-Novi Kneževac protiv nasilja-NPS, DS 8,11% (2 – NPS 1, DS 1)
Novi Crnja (glasalih 62,83%): Nova Crnja sutra – SNS, SPS, SDPS, PUPS, SRS 73,66% (20-SNS 18, SPS 2), GG Da se zna red 12,75% (3), SVM 8,38% (2)
Vrbas (glasalih 54,77%): Vrbas sutra – SNS, SPS, SDPS, PUPS, SRS, PS, SVM, Zavetnici 61,96% (23 – SNS 16, SPS 4, PUPS 1, SRS 1, SVM 1), GG Oslobodimo Vrbas danas 26,80% (10), GG Vrbas protiv nasilja 5,69% (2), Ruska stranka 2,11% (1)
Bačka Palanka (glasalih 48,97%): Bačka Palanka sutra – SNS, SPS, PS, PUPS, SVM 65,56% (30 – SNS 19, PS 7, SPS 3, SVM 1), Ujedinjena opozicija Bačke Palanke – Biraj bolje! – NPS, SSP, DS, NDSS, ZLF, NLS 17,26% (8 – NPS 2, SSP 2, DS 2, ZLF 1, NDSS 1), SRS 7,86% (3), GG Bačka Palanka protiv nasilja 2,99% (0), GG MI – Snaga Bačke Palanke 1,67% (0), Ruska stranka 1,47% (0)
Srbobran (glasalih 60,37%): Srbobran sutra – SNS, SPS, SDPS, SRS 64,46% (20 – SNS 17, SPS 2, SRS 1), GG Oslobodimo Srbobran 15,11% (4), NADA za Srbobran, Turiju i Nadalj-NDSS, POKS 8,31% (2-NDSS 1, POKS 1), SVM 8,21% (2)
Kanjiža (glasalih 47,60%): SVM 65,52% (19), Kanjiža sutra-SNS, SPS 28,20% (8 – SNS 7, SPS 1), Biram Kanjižu-PSG 7,82% (2- PSG 2)

Senta (glasalih 43,43%): SVM 44,11% (14), Senta sutra-SNS, SPS 29,89% (9 – SNS 8, SPS 1), Senta zaslužuje više-NPS, Mađarski pokret, DZVM 10,97% (3-NPS 3), GG Zajedno za bolju Sentu 8,03% (2), GG Senta Senćanima 4,34% (1)
Ada (glasalih 53,14%): Ada sutra 61,52% (19 – SNS 7, SPS 1, nije navedena stranačka pripadnost 11), SVM 32,17% (9), DZVM 4,12% (1)
Čoka (glasalih 54,77%): Čoka sutra 55,67% (15 – SNS 14, SPS 1) , SVM 32,97% (8), Ujedinjeni za Čoku-NPS, DZVM 7,71% (2 – NPS 1, DZVM 1)
Žabalj (glasalih 57,84%): Žabalj sutra 81,48% (18 – SNS 15, SPS 1, SRS 1, PS 1), Ujedinjena opozicija Žablja-Biram borbu-DS, NPS, LSV, POKS 11,14% (2-DS 1, POKS 1), GG Žabalj protiv nasilja 3,89% (1)
Temerin (glasalih 48,68%): Temerin sutra 59,80% (21 – SNS 17, SPS 2, SRS 1, PS 1), Ujedinjena opozicija za Temerin – DS, NLS, NDSS, POKS 17,05% (6-DS 3, NLS 2, NDSS 1), SVM 16,61% (5), Za naš Temerin – Koalicija Snaga (SCG, BGS) 3,50% (1-SCG 1)
Titel (glasalih 57,67%): Titel sutra – SNS, SPS, PUPS, SRS, PS 72,68% (19 – SNS 15, SPS 1, SRS 1, PS 1), GG Za naša sela 11,45% (3), Ujedinjeni možemo bolje 9,38% (2), GG Svi za Šajkašku 3,42% (1)
Bački Petrovac (glasalih 49,83 %): Bački Petrovac – SNS, SPS, PS, PUPS, SVM 64,02% (16 – SNS 14, SPS 1, JS 1), Biram borbu – Ujedinjena opozicija Bački Petrovac-SSP, NPS, POKS 27,18% (7– SSP 4, NPS 3), GG Bački Petrovac protiv nasilja 4,87% (1), Slovačka demokratska liga 3,93% (1)
Kovin (glasalih 48,53%): Kovin sutra – SNS, SPS, SDPS, PUPS, SRS 71,23% (27 – SNS 24, SPS 2, SRS 1), Pokreni se za Kovin-DS, NPS 17,92% (6 – DS 5, NPS 1), SVM 5,83% (2)
Bela Crkva (glasalih 51,06%): Bela Crkva sutra – SNS, SPS, SDPS, PUPS, SRS 65,27% (23 – SNS 20, SPS 2, SRS 1), Pokret za Belu Crkvu 15,15% (5), Za našu Belu Crkvu 12,12% (2), MI – Glas iz naroda 4,18% (1)
Opovo (glasalih 51,70%): Opovo sutra – SNS, SPS, SDPS, PUPS, SRS, JS 86,03% (23 – SNS 20, SPS 3), Ruska stranka 8,01% (2)
Kovačica (glasalih 47,08%): Kovačica sutra – SNS, SPS, SRS 66,63% (20 – SNS 18, SPS 2), Biram borbu - DS, LSV, NPS 27,33% (8 – LSV 4, DS 3, DS 1), SVM 3,97% (1)
Alibunar (glasalih 49,35%): Alibunar sutra – SNS, SPS, SDPS, PUPS, SRS 67,37% (17 – SNS 15, SPS 2), Za slobodan Alibunar-SSP 17,25% (4-SSP 4), Alibunar protiv nasilja-NPS, DS 6,81% (1-NPS 1), GG Sloboda 4,58% (1)

Plandište (glasalih 53,40%): Plandište sutra – SNS, SPS, PUPS, SRS 61,10% (13 – SNS 10, SPS 1, PUPS 1), GG Za bolju opštinu Plandište 19,77% (4), SVM 11,69% (2)
Žitište (glasalih 54,97%)**:** Žitište sutra – SNS, SPS, SDPS, SRS 64,67% (21 – SNS 17, SPS 3, SDPS 1), Ujedinjeni za opštinu Žitište-DS, Novi DSS, NPS, PSG, SRCE, LSV, POKS 18,60% (6 – DS 1, NDSS 1, NPS 1, PSG 1, SRCE 1, LSV 1), SVM 12,70% (4)
Inđija (glasalih 54,37%): Inđija sutra – SNS, SPS, SDPS, SRS, Zavetnici, NSS 56,46% (22 – SNS 18, SPS 2, Zavetnici 1, NSS 1), GG Građanin, Da, može bolje 25,21% (10), GG Inđija i ti – Svi zajedno 7,94% (3), Biram borbu za Inđiju-NPS, NLS, PSG, POKS, DS 4,46% (1 – NPS 1), MI – Snaga naroda 3,57% (1)
Stara Pazova (glasalih 46,65%): Stara Pazova sutra – SNS, SPS, SDPS, PUPS, SRS; PS, Zavetnici 64,20% (38 – SNS 33, SPS 2, PUPS 1, SRS 1, PS 1), Moguće je – SRCE, ZLF, NDSS, NPS, Izbor za našu opštinu, NLS, Ekološki ustanak 11,57% (6 – SRCE 2, NDSS 2, ZLF 2), MI – Snaga naroda 8,66% (5), GG Pokret Podunavlje i Pokret za Staru Pazovu 6,93% (4), GG Za zelenu Pazovu, kad ako ne sad 2,05 % (0), POKS 2,04% (0), GG Biram borbu protiv nasilja 1,15% (0), GG Da se narod pita 1,00% (0)
Pećinci (glasalih 78,24%): Pećinci sutra – SNS, SPS, PUPS, SRS, Zavetnici 82,36% (27 – SNS 25, SRS 1, Zavetnici 1), Pećinci protiv nasilja – DS, SSP 7,65% (2 – DS 1, SSP 1), NPS – Za naše selo 3,53% (1 – NPS 1), GG Za zelenije Pećince (0), GG Za snažnije Pećince (0)
Irig (glasalih 51,38%): Irig sutra 78,61% (16 – SNS 13, SPS 2, SRS 1), GG Za našu najlepšu opštinu-NPS 10,53% (2 – NPS 2), GG Za zeleni Irig, kad ako ne sad 5,26% (1)
Šid (glasalih 52%)**:** Šid sutra – SNS, SPS, SRS, SDPS, PUPS, PS 75,20% (30 – SNS 25, SPS 2, SRS 1, SDPS 1, PS 1), Ujedinjena opozicija-glasaj za promene – DS, NDSS, SSP, Dveri 24,80% (9 – DS 3, NDSS 3, SSP 2, Dveri 1)
Ruma (glasalih 51,73%): Ruma sutra – SNS, SPS, PUPS, SRS, PS, Zavetnici 70,55% (33 – SNS 28, SPS 3, PUPS 1, SRS 1), Ruma protiv nasilja – SSP, DS, SRCE, NPS 13,22% (6 – SSP 3, DS 1, NPS 1, SRCE 1), Da živimo normalno – NDSS 5,22% (2), Ruska stranka 3,63% (1), Biramo zdravu i zelenu Rumu-ZLF, LSV 3,43% (1 – ZLF 1), Za zelenu Rumu - Evropska zelena partija – EZP 1,38% (0)

Aleksinac (glasalih 39,10%): Aleksinac sutra-SNS, SPS, SDPS, PUPS, JS, SRS, JS, PS, Zavetnici 60,44% (26 – SNS 19, SPS 4, SDPS 1, SRS 1, JS 1), GG »Buđenje« 16,04% (7), Promene odmah – Za opštinu Aleksinac – DS, NDSS 10,76% (4- DS 2, NDSS 2), Poštenje je najbolja politika-Dveri, POKS, SSP 10,16% (4 – POKS 2, Dveri 1, SSP 1)
Svrljig (glasalih 63,06%): Znamo se-USS 44,44% (12), Svrljig sutra – SNS, SPS, PUPS, JS, SRS, Zavetnici 34,57% (10 – SNS 5, SPS 2, Zavetnici 2, PUPS 1), GG Pokret za spas Svrljiga 10,87% (3), Srbija protiv nasilja 3,93% (1), MI – Glas naroda 3,18% (1), Za bolji Svrljig, NDSS 1,22% (0), Romska stranka Jedinstvo 1,11% (0), Unija Roma Srbije 0,23% (0)
Svilajnac (glasalih 43,42%): Svilajnac sutra – SNS, GG Svilajnac čuva budućnost 76,53% (39), GG Za bolji Svilajnac 12,82% (6), SPS-JS 5,73% (2-SPS 1, JS 1)
Boljevac (glasalih 60,78%): Boljevac sutra – SNS, SPS, SDPS, PUPS, SRS, Zavetnici 76,08% (20), GG Alternativa za Boljevac – Boljevac ima bolje 11,74% (3), Pobeda za Boljevac-NS 5,29% (1), GG Nova šansa za Boljevac 5,11% (1)
Vrnjačka Banja (glasalih 57,22%): Vrnjačka banja sutra 72,35% (19 – SNS 12, JS 2, SPS 1, SDPS 1, PUPS 1, PS 1, SRS 1), I ja sam Vrnjačka banja-Biram borbu – NPS, NLS, Kreni – promeni 17,12% (4-NPS 3, NLS 1), Ujedinjena opozicija Vrnjačke banje-DS 7,95% (2-DS 2)
Gornji Milanovac (glasalih 50,51%): Gornji Milanovac sutra – SNS, SPS, SDPS, SRS, Zavetnici 49,81% (27 – SNS 21, SPS 4, SDPS 1, SRS 1), UZINAT-Ne izdajemo lokal 21,22% (11), MI – Snaga naroda 9,04% (4), Biram bolji Milanovac (DS, PSG, Udruženi sindikati Sloga) 7,04% (3- DS 2, PSG 1), GG Zajedno do pobede 6,92% (3), GG Takovski pokret 3,44% (1)
Čajetina (glasalih 65,28%): ZS 55,99% (19), GG Naši ljudi za naše mesto 24,13% (8), Čajetina sutra, SNS, SPS, SRS, Zavetnici 14,28% (4-SNS 3, SPS 1), NLS 2,82% (0)
Arilje (glasalih 42,03%): Arilje sutra 50,76% (18 – SNS 12, PUPS 2, SPS 1, ZS 1, SDPS 1, Zavetnici 1), Ujedinjeni za Arilje, DS, NPS, NLS 22,85% (8 – DS 4, NPS 3, NLS 1), NADA za Arilje 13,32% (4 – NDSS 2, POKS 2), GG Volim Arilje 9,07% (3)
Ivanjica (glasalih 43,97%): Ivanjica sutra – SNS, SPS, ZS, SRS, PUPS, Zavetnici 54,65% (22 – SNS 14, SPS 5, SRS 1, PUPS 1, ZS 1), NPS-Biram bolju Ivanjicu 21,89% (9 – NPS 9), Ujedinjena opozicija SSP-DS, Glasam bolju Ivanjicu 8,74% (3 – SSP 2, DS 1), NLS 7,19% (2), GG Domaćinska lista radnih ljudi 3,92% (1), NADA za Ivanjicu, NDSS, POKS 1,66% (0)

Raška (glasalih 58,89%): Raška sutra 72,54% (27 – SNS 7, SPS 2, PUPS 1, JS 1, SRS 1, Zavetnici 1, nema podataka 14), GG Raška Raščanima 17,37% (7), Biram borbu-Raška za promene-NPS, DS 7,21% (2 – NPS 1, DS 1)
Nova Varoš (glasalih 60,81%): Nova Varoš sutra – SNS, SPS, PUPS, ZS, Zavetnici 50,08% (15 – SNS 11, SPS 3, ZS 1), Složno za Novu Varoš – DS-POKS-Dveri-NDSS 19,74% (5 – DS 3, Dveri 2), GG Opstanak 17,72% (5), NLS 6,26% (1), Bošnjačka građanska inicijativa 4,72% (1), Bošnjačko-srpski savez-BOSS 1,49% (0)
Sjenica (glasalih 48,81%): SPP 22,04% (9), SDA 20,64% (9), Sjenica sutra – SNS, SPS, SRS, Zavetnici 14,26% (6 – SNS 4, SPS 2), SanDP-SDPS 13,59% (6 – SanDP 4, SDPS 2), GG Bez diskriminacije 11,32% (5), GG Za budućnost i razvoj Sjenice 8,73% (3), NDSS-NLS 3,19% (1 – NDSS 1), Bošnjačko-srpski savez – BOSS 2,98% (0), GG Bilo je dosta 1,76% (0), GG Sjenica u srcu 1,46% (0)
Tutin (glasalih 44%): SDA 45,18% (16), SPP 15,74% (6), Probudite se ljudi – SanDP 15,54% (6), GG Naš izbor 7,98% (3), GG Tutin na prvom mjestu 5,97% (2), GG Hoćemo, možemo bolje za Tutin 4,28% (1), GG Složno za Tutin 4,17% (1)
Surdulica (glasalih 67,55%): Surdulica sutra 86% (32 – SPS 18, SNS 14), Možemo i moramo bolje, Za spas Surdulice-SSP, DS, NLS 6,52% (2 – SSP 1, DS 1), Moral, pravda, znanje, da vratimo sjaj Surdulice-NPS 4,88% (1 – NPS 1)
Bosilegrad (glasalih 68,19%): Bosilegrad sutra, To smo mi, Prirodni pokret, SNS 92,63% (30 – To smo mi – Prirodni pokret 30), GG Možemo i mi 3,35% (1)
Bujanovac (glasalih 43,63%): Front za promene (Demokratska unija Albanaca, Alternativa za promene) 19,17% (8 – DUA 5, AZP 3), Pokret za demokratski progres 17,53% (8), Bujanovac sutra – SNS, SPS, SDPS, PUPS, JS, Zavetnici, USS, PS 16,49% (7 – SNS 4, SPS 1, SDPS 1, USS 1), Demokratska partija 13,53% (6), Partija za demokratsko delovanje 11,59% (5), GG Dejan Stojanović Meče 9,25% (4), Da smo svi jednaki – SPP 6,18% (2), Promene sad – Za naše selo, za naš grad-NPS, NDSS, POKS, NLS 3,40% (1 – NPS 1), Srpska lista za Bujanovac 1,07% (0)
Preševo (glasalih 34,20%): Partija za demokratsko delovanje 27,80% (11), Demokratska partija Albanaca 20,81% (8), Alternativa za promene 19,16% (8), Pokret za reforme 14,70% (6), GG Alijansa za dolinu 7,68% (3), Preševo sutra – SNS, SPS 4,14% (1), Demokratska unija Albanaca 3,89% (1)

Izbori u gradskim opštinama

Beograd-Barajevo (glasalih 48,45%): Barajevo sutra – SNS, SPS, PUPS, ZS, SRS, PS, Zavetnici 69,73% (25 – SNS 20, SPS 2, SRS 1, PS 1, Zavetnici 1), Biramo Barajevo – ZLF-Ne davimo Beograd-NPS-DS-Ekološki ustanak-PSG 19,07% (6 - ZLF 2, NLS 2, DS 1, NPS 1), GG Za zeleno Barajevo, kad ako ne sad 7,54% (2)
Beograd-Čukarica (glasalih 45,30%): Čukarica sutra – SNS, SPS, PUPS, JS, SRS, PS, Zavetnici, SSS 54,47% (26 – SNS 22, SPS 2, Zavetnici 1, SRS 1), Biramo Čukaricu 31,91% (15 – ZLF 6, NPS 4, DS 3, PSG 1, NLS 1), GG Za zelenu Čukaricu, kad ako ne sad 10,43% (4)
Beograd-Grocka (glasalih 42,58%): Grocka sutra – SNS, SPS, SRS, Zavetnici, SSS 69,51% (27 – SNS 21, SPS 3, Zavetnici 2, SSS 1), Biramo Grocku – ZLF-Ne davimo Beograd-NPS-DS-Ekološki ustanak-PSG-NLS 13,66% (5 – DS 2, NPS 2, PSG 1), MI – Glas iz naroda 7,04% (2), I ja sam Grocka – I ti si Grocka, Pokreni –promene 3,80% (1), GG Mi, za Grocku 2,98 (0)
Beograd-Lazarevac (glasalih 59,18%): Lazarevac sutra – SNS, SPS, ZS SRS, PS, Zavetnici, Ujedinjeni za Lazarevac 56,34% (37 – SNS 27, SPS 4, Zavetnici 3, ZS 1, SRS 1, PS 1), I ja sam Lazarevac, Kreni – promeni 14,63% (9), Biram Lazarevac – ZLF Ne davimo Beograd-NPS-DS-Ekološki ustanak-PSG-NLS 11,83% (7 – DS 3, NPS 2, PSG 1, NLS 1), MI – Snaga naroda 8,63% (5), Mi smo Lazarevac – Složno za Lazarevac 2,48% (Dveri, NS) (0), Ja sam Lazarevac – Ti si Lazarevac, Pokreni promene 2,36% (2), Ruska stranka 1,70% (1)
Beograd-Mladenovac (glasalih 52,51%): Mladenovac sutra – SNS, SDPS, JS, SRS, Zavetnici 62,80% (38 – SNS 32, SPS 3, JS 1, SRS 1, Zavetnici 1), Dogovor za Mladenovac (Zeleni presek, Eko tim Mladenova, Savez za preporod Mladenovca, Udruženje građana Dostojanstvo, Inicijativa Mladenovac naša stvar, Udruženje građana Romano glas) 13,02% (7), Biramo Mladenovac-ZLF, Ne davimo Beograd, NPS, DS 10,23% (6 – ZLF 2, NPS 2, DS 1, NLS 1), MI – Snaga naroda 7,95 (4), MI – Glas iz naroda 2,98% (0)
Beograd-Novi Beograd (glasalih 47,52%): Novi Beograd sutra – SNS, SPS, SDPS, PUPS, SRS, ZS, Zavetnici, Društvo za cerebralnu i dečiju paralizu, PS 46,48% (25 – SNS 17, SPS 3, SDPS 1, PUPS 1, SRS 1, PS 1, Društvo za cerebralnu i dečiju paralizu), I ja sam Novi Beograd – Kreni – promeni 26,37% (14), Biramo Novi Beograd-ZLF, Ne davimo Beograd, NPS, DS, Ekološki ustanak, PSG, NLS 18,45% (9 – ZLF 4, NPS 2, DS 2, PSG 1), Rešenje za promenu – Dosta je bilo 2,87% (0), GG Za zeleni Novi Beograd, kad ako ne sad 2,65% (0), Ruska stranka 1,97% (1)

Beograd-Obrenovac (glasalih 49,92%): Obrenovac sutra – SNS, SPS, PUPS, ZS, SRS, PS, SNP, Zavetnici 66,40% (33 – SNS 28, SPS 3, SRS 1, Zavetnici 1), GG Za naš Obrenovac-Srce otpora, glas promene 16,18% (9), Biramo Obrenovac – ZLF-Ne davimo Beograd-NPS-DS-Ekološki ustanak-PSG-NLS 14,54% (8 – DS 3, NPS 2, NLS 2, ZLF 1)
Beograd-Palilula (glasalih 40,83%): Palilula sutra – SNS, SPS, SDPS, JS SRS, Zavetnici 57,54% (33 – SNS 28, SPS 3, SRS 1, Zavetnici 1), Biramo Palilulu – ZLF Ne davimo Beograd-NPS-DS-Ekološki ustanak-PSG-NLS 25,45% (14 – ZLF 6, NPS 5, DS 2, PSG 1), GG Zeleni za Palilulu 14,66% (8)
Beograd-Savski Venac (glasalih 44,39%): Savski Venac sutra – SNS, SPS, PUPS, SRS, Zavetnici 34,79% (18 – SNS 15, SPS 2, SRS 1), Biramo Savski Venac – ZLF Ne davimo Beograd-NPS-DS-Ekološki ustanak-PSG 41,17% (16 – ZLF 5, NPS 5, DS 3, PSG 2, NLS 1), GG Za zeleni Savski Venac, kad ako ne sad 5,19% (2), GG Dosta je politike, Savski Venac je naš 2,91% (0), GG Mi smo narod sa Savskog Venca 2,85% (0)
Beograd-Stari Grad (glasalih 44,28%): Biram Stari Grad – ZLF Ne davimo Beograd-NPS-DS-Ekološki ustanak-PSG 37,01% (23 – ZLF 10, NPS 6, PSG 3, DS 3, NLS 1), Stari Grad sutra – SNS, SPS, SRS, Zavetnici 34,79% (21 – SNS 16, SPS 3, SRS 1, Zavetnici 1), GG Čuvari Starog Grada 16,35% (10), GG Za zeleni Stari Grad, kad ako ne sad 3,16% (1), Ključ za pobedu-NS, Dveri, Pokret Živim za Srbiju 3,12% (1 – NS 1), Rešenje za promenu – DJB 2,87% (0), Beograd je svet(a)-SPP 0,47% (0)
Beograd-Sopot (glasalih 49,55%): Sopot sutra – SNS, SPS, SRS 65,31% (23 – SNS 21, SPS 2), GG Zajedno za naš Sopot 27,83% (9), Zavetnici 3,03% (1)
Beograd-Surčin (glasalih 51,67%): Surčin sutra – SNS, SPS, SRS, Zavetnici 71,66% (26 – SNS 21, SPS 3, SRS 1, Zavetnici 1), Biramo Surčin – ZLF Ne davimo Beograd-NPS-DS-Ekološki ustanak-PSG-NLS 14,09% (5 – DS 3, NPS 2), MI – Snaga naroda 9,55% (3), I ja sam Surčin, i ti si Surčin, Pokreni promene 2,58% (1)
Beograd-Voždovac (glasalih 45,85%): Voždovac sutra – SNS, SPS, PUPS, SRS, PS, SNP, Zavetnici, SSS 53,94% (33 – SNS 16, SPS 3, SRS 1, Zavetnici 1), I ja sam Voždovac-Kreni – promeni 22,28% (13), Biramo Voždovac – ZLF Ne davimo Beograd-NPS-DS-Ekološki ustanak-PSG 37,01% (7 – NPS 3, ZLF 2, DS 2), GG Čuvari Starog Grada 16,35% (10), GG Mi, Glas za Voždovac 3,57% (2), GG Za zeleni Voždovac, kad ako ne sad 2,74% (0), Voždovac naš kraj – NS, Dveri, Pokret Živim za Srbiju 2,71% (0)

Beograd-Vračar (glasalih 47,10%): Biram Vračar – ZLF-Ne davimo Beograd-NPS-DS-Ekološki ustanak-PSG-NLS 41,47% (28 – ZLF 10, DS 7, NPS 7, NLS 2, PSG 2), Vračar sutra – SNS, SPS, SDPS, PUPS, SRS, PS, Zavetnici 38,15% (25 – SNS 22, SPS 3), GG Vračar Vračarcima – Društvo za ulepšavanje Vračara 4,43% (3), GG Zeleni pokret Vračar – za čistiji, zeleniji i srećniji Vračar 4,05% (2), Narodna lista – Ključ za pobedu – Vračar (NS, Dveri, Pokret Živim za Srbiju) 3,29% (2 – NS 2), Rešenje za promenu – Dosta je bilo 3,16% (2), GG Mi smo Vračar 1,95% (0), Borba za oslobođenje Vračara-da povratimo demokratiju, građanski duh i poštovanje manjina – da se osećamo slobodno na Vračaru – Koalicija Snaga-SCG, BGS 1,08% (0)
Beograd-Zemun (glasalih 45,77%): Zemun sutra – SNS, SPS, PUPS, SRS, PS, SNP, Zavetnici 55,79% (36 -SNS 16, SPS 3, SRS 1, Zavetnici 1), I ja sam Zemun, i ja sa Batajnica – Kreni – promeni 22,81% (13) Biram Zemun – ZLF Ne davimo Beograd-NPS-DS-Ekološki ustanak-PSG-NLS 8,24% (5 – NPS 3, ZLF 2), GG Mi-Glas iz Zemuna 3,51% (2), Narodna lista za Zemun (NS, Pokret Živim za Srbiju) 2,47% (0), GG Dosta je pljačke, korupcije i lopovluka 1,72% (0), GG Zemun protiv nasilja 1,50% (0), Ruska stranka 1,41% (0), GG Pokrenimo, okrenimo Zemun 1,35% (0)
Beograd-Zvezdara (glasalih 43,13%): Zvezdara sutra – SNS, SPS, SDPS, PUPS, JS, SRS, PS, SNP Zavetnici 48,81% (28 – SNS 16, SPS 3, SRS 1, Zavetnici 1), Biramo Zvezdaru – ZLF-Ne davimo Beograd-NPS-DS-Ekološki ustanak-PSG-NLS 29,15% (17 – ZLF 6, NPS 5, DS 3, PSG 2, NLS 1), Dosta je bilo 5,47% (3), GG Za zelenu Zvezdaru, kad ako ne sad 5,30% (3), GG Mi smo narod sa Zvezdare 3,76% (2), GG Za našu Zvezdaru 2,60% (0), Ključ za pobedu-NS 2,16% (0)
Beograd-Rakovica (glasalih 45,51%): Rakovica sutra – SNS, SPS, SDPS, PUPS, SRS, PS, Zavetnici, SSS 56,35% (30 – SNS 23, SPS 4, PUPS 1, SRS 1, Zavetnici 1), Biramo Rakovicu – ZLF, Ne davimo Beograd, NPS, DS, Ekološki ustanak, PSG, NLS 30% (14 – ZLF 5, DS 4, NPS 3, PSG 1, NLS 1), Rešenje za promenu – Dosta je bilo 4,97% (2), Rakovica naš kraj (NS, Dveri, Pokret Živim za Srbiju, Dosta je bilo) 4,71% (2 – NS 2), GG Ujedinjena opozicija Rakovice 4,51% (2)
Niš-Medijana (glasalih 51,57%): Medijana sutra – SNS, SPS, SDPS, PUPS, JS, SRS, PS, Zavetnici 38,42% (11 – SNS 9, SPS 1, JS 1), GG Dragan Milić 27,98% (8), Biramo Niš - Biramo Medijanu 20,99% (NPS, DS, ZLF, PSG) 21,68% (6 – NPS 3, ZLF 2, DS 1), Ujedinjeni-NADA za Niš-NDSS, Niš-moj grad, SDS, DJB, Demokratska unija Roma 6,95% (2 – NDSS 2), Niš, našgrad-NLS 1,96% (0), Ruska partija 1,73 (1), GG Ne damo Niš 0,87% (0)

Niš-Palilula (glasalih 47,65%): Palilula sutra – SNS, SPS, SDPS, PUPS, JS, SRS, PS, Zavetnici 47,60% (14 – SNS 9, SPS 1, PUPS 1, PS 1, SRS 1, Zavetnici 1), GG Dragan Milić 23,45% (6), Biramo Niš - Biramo Palilulu - NPS, DS, ZLF, PSG 14,66% (4 – NPS 3, DS 1), Ujedinjeni-NADA za Niš-NDSS, Niš-moj grad, SDS, DJB, Demokratska unija Roma 6,19% (1- NDSS 1), Ruska stranka 1,73% (0), GG Mi-Glas iz naroda 1,48% (0), Za našu Palilulu-Koalicija Snaga (SCG, GSGS, BGS) 1,25% (0), GG Ne damo Niš 1,11% (0), GG Ujedinjeno za selo i grad 0,84% (0)
Niš-Crveni krst (glasalih 47,24%): Crveni krst sutra – SNS, SPS, SDPS, PUPS, JS, SRS, PS, Zavetnici 54,46% (12 – SNS 9, SPS 1, PUPS 1, PS 1), GG Dragan Milić 14,64% (3), Biramo Niš – Biramo Crveni krst 9,52% (NPS, DS, ZLF, PSG) 9,93% (2 – NPS 2), Ujedinjeni – NADA za Niš-NDSS, Niš-moj grad, SDS, DJB, Demokratska unija Roma 5,26% (1 – NDSS 1), GG A be Niš 4,84% (1), Niš, naš grad-NLS 3,80% (1-NLS 1), Glas naroda je snaga naroda 2,96 (1), Ujedinjeni za selo i grad – Budimo na čisto 0,91% (0), GG Ne damo Niš 0,82% (0)
Niš-Pantelej (glasalih 48,27%): Pantelej sutra – SNS, SPS, SDPS, PUPS, JS, SRS, PS, Zavetnici 46,83% (12 – SNS 8, SPS 1, JS 1, Zavetnici 1), GG Dragan Milić 22,51% (6), Biramo Niš – Biramo Pantelej 18,21% (4 – NPS 4), Ujedinjeni – NADA za Niš-NDSS, Niš-moj grad, SDS, DJB, Demokratska unija Roma 4,48% (1- NDSS 1), Niš, naš grad-NLS 1,82% (1- NLS 1), Ruska stranka 1,62% (1), GG Glas naroda je snaga naroda 1,10% (1), GG Ne damo Niš 1,02% (0), Ujedinjeni za selo i grad – Budimo na čisto 0,77% (0)
Niš-Niška banja (glasalih 53,63%): Niška banja sutra – SNS, SPS, SDPS, PUPS, JS, SRS, Zavetnici 61,19% (12 – SNS 8, JS 2, SPS 1, PUPS 1), GG Dragan Milić 19,61% (4), GG Biramo samostalnu i jaku opštinu 6,15% (1), Ujedinjeni – NADA za Niš-NDSS, Niš - moj grad, SDS, DJB, Demokratska unija Roma 4,70% (1- NDSS 1), Niš, naš grad-NLS 3,79% (1 – NLS), Ujedinjeni za selo i grad – Budimo na čisto 2,75% (0)
Požarevac-Kostolac (glasalih 54,57 %): Kostolac sutra 58,47% (14 – SNS 12, SPS 2), GG Kostolcu i našim selima pripada više 8,92% (2), Jedina nada za Kostolac – POKS 8,76% (2), Biram borbu - Kostolac (NPS, NS, NLS) 6,84% (1- NS), SRCE 5,85% (1)

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Lokalna samouprava predstavlja osnovu političkog života i delovanja građana u svojim lokalnim zajednicama. U širem kontekstu decentralizacije, ona označava svojevrstan oblik transfera nadležnosti sa centralnog, nacionalnog na lokalni nivo, ali i pojačanu odgovornost za odluke koje se donose.[158] Unutar lokalne samouprave građani odlučuju o politikama koje ih se najdirektnije tiču što neposredno utiče na njihov kvalitet života. Iz tih razloga, neophodno je da lokalna samouprava bude zasnovana na principima demokratičnosti, funkcionalnosti, meritokratije i da bude autonomna u odlučivanju u odnosu na vlast na drugim nivoima. Ustanove lokalne samouprave služe da olakšavaju pristup lokalnim servisima, dok, u kontekstu devolucije i sama centralna vlasti rastereće na mnoštva poslova funkcioniše neuporedivo bolje.[159]

Politička participacija građana, kako kroz izbore tako i kroz druge oblike političkog angažmana u formulisanju javnih politika u opštinama i gradovima i biranju onih koje smatraju za najkompetentnije da ih sprovode, temeljni je deo dobro uređene lokalne vlasti. Međutim, na osnovu komparativnih podataka i iskustava brojnih zemalja među politikolozima je uočen svojevrsni paradoks da su građani manje zainteresovani za izbor njima najbliže vlasti, što se posledično reflektuje na smanjenu izlaznost na lokalne izbore. Tako, građani polaze od pretpostavke da lokalni organi donose odluke koje ne mogu suštinski uticati na njihov svakodnevni život i da lokalne institucije nisu bitne unutar šireg političkog sistema. Kao što je već naglašeno, psefolozi izbore za odbornike smatraju izborima manje važnosti, drugorazrednim izborima, poligon izborima i refleksijom izbora za parlament ili izbora za šefa države ili

[158] Milenković, Dejan. 2019. Savremene teorije i moderna uprava, Čigoja štampa, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, str. 99.

[159] Matić, Petar, Mirović, Aleksandra. (2011). Lokalna samouprava u kontekstu modernizacije. *Politička revija*, vol. 29. br. 3/2011, Institut za političke studije, Beograd, str. 265.

bar izborima koji imaju određenu autonomiju i važnost kako nacionalnim tako i lokalnim političkim akterima, ali u svakom slučaju daleko od važnosti nacionalnih, parlamentarnih izbora.[160]

Od samih početaka redemokratizacije do današnjih dana sistem lokalne samouprave u Srbiji bio je predmet reformskih zahvata. Posmatrano iz uporedne perspektive, kod razvijenih sistema ali i onih manje razvijenih postoji tendencija da se javni poslovi decentralizuju. Primera radi, neki autori naglašavaju da su kod razvijenih sistema finansijska izdvajanja za vršenje poslova lokalne samouprave dostigla 30% ukupnih javnih izdataka. U skladu sa takvim tendencijama, čitav sistem lokalne samouprave u Srbiji se menjao, pa je u protekle tri i po dekade, učinjen zaokret od komunalnog sistema, preko administrativne decentralizacije i lokalne samouprave lišene stvarnih nadležnosti do modela u kome jedinice lokalne samouprave raspolažu većim brojem izvornih nadležnosti uz izvesnu finansijsku autonomiju. Ti reformski zahvati bili su podstaknuti globalnim tendencijama ka decentralizaciji, kao jednoj od ključnih komponenti „dobrog upravljanja" u kome više ne postoji jasno definisana hijerarhija, već se u širi proces rukovođenja društvom i državom uključuju brojni akteri na svim nivoima u vertikalnoj organizaciji vlast. Ipak, u Srbiji, taj formalno normativni okvir nije doneo praktične rezultate, s obzirom da partije funkcionišu na nivou hijerarhije, a da se koalicije sa centralnog prelivaju na lokalni nivo. Uočeno je i da u retkim situacijama, kada su na lokalnom ili pokrajinskom nivou koalicije različite u odnosu na centralni, fiskalni transferi koji idu ka tim decentralizovanim institucijama znatno niži.[161] Ali normativni okvir tek je početak reformi koje bi, u krajnjoj instanci, trebalo da doprinesu uspešnom funkcionisanju opština i gradova. Kao i u mnogim drugim sferama političkog sistema, i u sferi decentralizacije i organizacije lokalne samouprave kao temelja demokratskog života građana uočljiv je implementacioni jaz, pošto su i lokalne politike pod snažnim uticajem partijskih vrhuški i centrala. Pored niza strukturalnih posebnosti vezanih za organizaciju, privredni razvoj, prostorno uređenje, demografski

[160] Videti, recimo tekstove o lokalnim izborima koje su pisali Milan Jovanović, Petar Matić, Marko Mijatović i Boban Stojanović.

[161] Pejković i Matić ukazuju na posledice kohabitacije vlasti na nacionalnom i nivou AP Vojvodina koji se ogledaju u smanjenju fiskalnih transfera od republike ka pokrajini. Detaljnije videti u Pejković, Marko, Matić, Petar. (2015). Racionalni izbor i fiskalna decentralizacija: slučaj AP Vojvodina. u Stojanović, Đorđe, Pavlović, Dušan (prir.), Srpska politička misao (posebno izdanje), Teorija racionalnog izbora u Srbiji. Institut za političke studije, Beograd, str. 35-52.

karakter, obrazovni nivo, saobraćajnu i drugu infrastrukturu, regionalne razlike, multietničnost i dr. lokalna samouprava se suočava i sa deficitom kompetentnih lokalnih elita i lidera sa vizijom, znanjima i veštinama potrebnim za upravljanje i rešavanje problema lokalne samouprave. Sam izborni sistem, uz druge elemente koji posredno utiču na ishod odlučivanja promoviše partitokratiju, nasuprot meritokratiji. Politički obrazac ponašanja centralnih vlasti, stranačkih elita, ali i samih građana, lokalnu samoupravu još uvek tretira kao produženu ruku i ispostavu republičkih organa, a ne originernu vlast. To izbore za funkcije u lokalnim skupštinama dodatno obezvređuje i slabi interesovanje građana da participiraju i odlučuju ko će ih predstavljati u institucijama koje presudno utiču na kvalitet njihovog života.

U posmatranom periodu, gotovo sve cikluse lokalnih izbora, pratili su izbori na višim nivoima vlasti, bilo da je reč o pokrajinskim, parlamentarnim ili predsedničkim. Izuzetak su predstavljali lokalni izbori, koji su u većem broju gradova i opština održani u junu 2024. godine. Takođe, izuzetak predstavljaju i izbori koji su se održali u manjem broju jedinica lokalne samouprave između izbornih ciklusa na nacionalnom nivou. Kampanje koje su se vodile u ovom periodu, bile su prvenstveno usmerene na nacionalne teme, s izuzetkom pomenutih lokalnih izbora 2024. godine. Sama ta činjenica dovoljno govori o percepciji lokalnih izbora kao političkom procesu nižeg ranga i manjeg političkog značaja. Posledično, shvatanje lokalne samouprave kao autonomnog aktera ne postoji u našem političkom životu, već se ona posmatra kao poluga partijskih centrala i produžena ruka vlasti na nacionalnom nivou, eventualno i kao sredstvo postizanja unisonosti vlasti na svim nivoima, što je posebno primetno od 2012/2013. do danas, i gde su mogući određeni kompromisi sa jakim lokalnim političkim akterima (za ulazak vodeće partije vlasti u predizborne i posleizborne koalicije u konkretnim lokalnim sredinama sa drugim, do tada opozitnim, političkim opcijama kojima se za uzvrat nudi ulazak u nacionalnu vlast).

Uprkos tome, lokalni izbori su važni za političke partije, pošto oni održavaju partijsku infrastrukturu i teritorijalno predstavljanje u političkom sistemu. Formiranje lokalnih odbora od vitalne je važnosti za stranke, a posebno se ističe podatak da svoje lokalne odbore u više od 100 jedinica lokane samouprave danas poseduju samo dve partije. Broj partija koje imaju preko 100 ogranaka se u posmatranom periodu 2016 – 2024 smanjuje, i to rapidno (2016. osam, 2020. pet, a 2023/2024. dve). Već smo spomenuli stanovište da nove političke opcije sve više funkcionišu kao usko partijsko jezgro sačinjeno od lidera i njegovih

najbližih saradnika i raspršene mreže članova po čitavoj zemlji, kojima često manjka mreža dobro organizovanih lokalnih ekspozitura. A upravo te, lokalne podružnice, ne samo da utiču na formiranje lokalnih vlasti samostalno ili kroz predizborne i postizborne koalicione aranžmane, već kroz svoje delovanje utiču i na rejting stranaka na nacionalnom nivou. Oni su važni ne samo zbog promocije lokalnih lidera ali i stranke u celini, već i zbog merenja rejtinga i indikator su snage partije i rasta i pada njihovog poverenja.

Neophodno je pomenuti da su u prvoj dekadi obnove višestranačja u Srbiji, lokalni izbori bili lakmus-papir za promene na nacionalnom nivou. Lokalni izbori održani 1996. godine u uslovima naglašenog autoritarizma, bili su uvod u petooktobarske promene koje su se odigrale u drugoj polovini 2000. godine. Oni mogu imati snažan psihološki efekat na birače, pošto i u uslovima demokratije niskog intenziteta, mogu ljudima pružiti osećaj da su šire političke promene moguće. Lokalni izbori, generalno, mogu biti i pokazatelj ponašanja tzv. srednjeg birača, odnosno promena u biračkom telu.[162] Tako je evidentno da nakon 2016. godine do danas, uprkos izbornim malverzacijama, iskrivljenoj medijskoj slici i izborima koji niti su pošteni niti slobodni, politička podrška vladajućoj SNS postepeno opada, naročito u većim gradovima i lokalnim sredinama.

U Srbiji, političke stranke pristupaju lokalnim izborima kao drugorazrednoj političkoj areni, u najboljem slučaju poligon za lokalne političke predizborne ili posleizborne političke kombinatorike. One uglavnom naglasak stavljaju na parlamentarne izbore, s obzirom da je u Skupštini, koja neposredno formira izvršnu vlast, formalno koncentrisana politička moć. Delimično, opozicione stranke mogu zahtevati raspisivanje lokalnih izbora kada ti izbori mogu imati značajnije finansijske ili simboličke implikacije, kao što je slučaj sa izborima na nivou glavnog grada. Tako su se u kratkom vremenskom intervalu, izbori za odbornike Skupštine grada Beograda, održani i krajem 2023. i sredinom 2024. godine. *In genera*, u Srbiji se zbog lokalnih izbora neće menjati politički kalendar, ali se u uslovima hiperpolitizacije i hiperpluralizacije političkog života lokalni izbori mogu održavati kako bi se pokazala ili pak proverila politička snaga, ali i zadovoljili politički apetiti lokalnih odbora.

Iako se lokalni izbori ne percipiraju kao krucijalni, stranke u njima mogu praviti različite koalicione aranžmane koji ne moraju nužno re-

[162] Downs, Anthony. (1957). An Economic Theory of Democracy. Harper, New York.

flektovati koalicije na nacionalnom nivou. Uprkos stranačkoj disciplini i česte stroge subordinacije lokalnih odbora prema partijskim centralama, oni mogu posedovati izvesnu autonomiju i biti relativno samostalni politički agenti prilikom selekcije lokalnih koalicionih partnera. To se više puta potvrdilo kroz formiranje lokalnih koalicija, koje su nezamislive na centralnom nivou. Takođe, raskid koalicija na nacionalnom nivou, ne mora nužno označiti i njihovo rastakanje na nižim nivoima vlasti.

U razdobljima uspona i dominacije partija one nastoje da izgrade i koalicije, kako bi dobile što širu podršku za sprovođenje svog političkog programa. Takav slučaj, bio je period konsolidacije vlasti SNS-a između 2012. i 2016. godine, kada je izgrađivano strateško partnerstvo sa SPS-om i stvarana osnova za dugotrajno vršenje vlasti na svim nivoima. Ti odnosi nastavljeni su i u periodu nakon 2016. godine, a listama SNS-a su gravitirale i neke manje partije i pokreti, kao i manjinske stranke. Stvaranje tih širokih koalicija, omogućilo je da SNS - uprkos političkim previranjima, turbulencijama i postepenom padu podrške - zadrži vlast na svim nivoima. Ipak, taj zajednički nastup u desetinama jedinica lokalne samouprave nije bio unison, već je zavisio od političke procene odnosa snaga na lokalnom nivou. Dakle, on je u bio u korelaciji sa procenom da li je politički isplativiji koalicioni ili samostalni nastup, pošto koalicije neretko mogu voditi gubitku političkog identiteta stranke.

Izborni sistem za izbor odbornika skupština jedinica lokalne samouprave u Srbiji bio je predmet učestalih reformi sa diferentnim posledicama i implikacijama na politički život. U prvim izborima 1992, koji su bili ponovljeni usled bojkota opozicije bio je primenjen dvokružni većinski sistem, po prvi put. I tokom lokalnih izbora 1996, primenjen je istovetan model, da bi 2000. godine bio implementiran sistem proste (relativne većine), karakterističan za Englesku i neke članice britanskog Komonvelta. Efekti izbornog sistema, koji su se pojavljivali kod nas nisu odstupali od komparativne prakse i postojećih teorijsko-empirijskih postavki i saznanja. Od 2007. godine dolazi do unifikacije lokalnih izbora na nivou lokalne samouprave i republike. Izuzetak iz unifikovane slike predstavljali su izbori na nivou Vojvodine gde je tokom tri izborna ciklusa (2004, 2008 i 2012. godine) bio primenjen mešoviti izborni sistem gde se pola pokrajinskih poslanika biralo po većinskom, a pola po proporcionalnom modelu (60-60). Od 2002. godine nekoliko ciklusa lokalnih izbora održano je po proporcionalnom modelu. Sistem, koji je i do danas na snazi, zasnovan je na zatvorenim listama, bez mogućnosti birača da iskazuju svoje preference prema pojedinim kandidatima. Takođe, kako bi se uticalo na srazmernost, nauštrb teritorijalnom pred-

stavljanju i većoj vidljivosti kandidata, sve jedinice lokalne samouprave čine jednu izbornu jedinicu. U uslovima relativno velikih jedinica lokalne samouprave, bilo bi bolje da, pogotovo kod većih gradova i opština postoji više izbornih jedinica. I izborni prag je varirao, kao i formula za transponovanje glasova u mandate. Na lokalnim izborima 2004. godine, primenjivana je Herova kvota (Her-Nimajerova formula) za preraspodelu mandata, uz troprocentni izborni prag. Na istim izborima se (po jedini put) u Srbiji neposredno, većinski principom apsolutne većine, birao i predsednik opštine ili gradonačelnik, od čega se kasnije odustalo.[163] Tokom 2007. godine, manjinama je dat prirodni prag, dok je za ostale stranke izborna lestvica podignuta na 5%. Ove krupne promene sistema lokalnih izbora zatvorene su primenom D'Ontove formule koja se od 2008. godine primenjuje do danas. Možda bi i promena formule za obračun mandata doprinela demokratizaciji izbornog procesa, jer bi se Her-Nimajerovom formulom ili pak pomenutom Sen Ležijevom ili pak modifikovanom Sen Ležijevom formulom favorizovale manje političke opcije nasuprot velikim (ovo rešenje je konkretno primenjeno u Bosni i Hercegovini sa namerom olakšavanja ulaska u političku arenu novih političkih aktera).[164]

Poslednja krupna promena izbornog sistema na lokalnom nivou odigrala se 2020. godine kada je izborni prag smanjen sa 5 na 3%. U međuvremenu su uvedene rodne kvote na listama na svim nivoima vlasti, rešenje po kojem se na listi mora naći najmanje 40% manje zastupljenog pola. Takođe, od 2020. godine, na količnike manjinskih lista koje ne dođu do cifre od 3% glasova, na njihov izborni količnik se dodaje 35%, što menja računicu i predstavlja jedinstven slučaj pozitivne diskriminacije. Ovo je primenjeno i na parlamentarnim i na lokalnim izborima, sa ograničenjem da se manjinskom listom može smatrati samo ona čija populacija koju zastupa ne prelazi 50% u jedinici lokalne samouprave.[165] Ovo je izazvalo lavinu reakcija stručne javnosti, pošto se ovim rešenjem narušava bazični demokratski princip jednakosti glasa. Vlast SNS-a je podržala ovakav predlog, pošto stranke manjina uglavnom gravitiraju ka vladajućim partijama, što u konačnom skoru može ići u prilog njima.

[163] Mijatović, Marko. (2016). Lokalni izbori u Republici Srbiji nakon obnove višepartijskog sistema 1990-2015. Beograd: Fondacija Konrad Adenauer, str. 250-254.

[164] Mijatović, Marko, Matić, Petar. (2025). Lokalni izbori u Bosni i Hercegovini 2024. godine; akteri, istorijat, posledice, Zbornik Matice srpske za društvene nauke, br. 194 (2/2025), str. 177-179.

[165] Zakon o lokalnim izborima, Službeni glasnik

Pojava fantomskih manjinskih lista, poput Ruske stranke, presudno je uticala na formiranje većine u Skupštini grada Niša, nakon izbora 2024. Na pojavu velikog broja manjinskih partija, kojih je natpolovičan broj u registru političkih organizacija, pored navedenih elemenata utiče i smanjeni broj potpisa neophodnih za kandidovanje i relaksiraniji uslovi za njihovu registraciju. Uz pomenuti prirodni prag i dodatak od 35% na izborni količnik, vredno je pomenuti da je za registraciju manjinske stranke potrebno prikupiti 1.000 potpisa u odnosu na 10.000, koliko treba za registraciju klasične stranke. U naučnoj i stručnoj javnosti, preovlađuju stavovi da su neophodne reforme sistema lokalnih izbora koje bi uticale na veću vidljivost kandidata i personalizaciju kampanja. Jedan od takvih predloga je bio i predlog CESIDA da se primeni personalizovani proporcionalni (nemački mešoviti model) sistem na lokalnom nivou. I unutar političke elite su postojali slični pokušaji, pa je ministar državne prave i lokalne samouprave iz redova tada vladajućeg DS-a, predlagao personalizaciju izbornog sistema na lokalnom nivou. Ovi predlozi nisu naišli na širu političku podršku kako unutar vladajućih struktura, tako i među drugim pripadnicima političke klase.[166] Takođe, u igri bi se mogli naći i različite forme preferencijalnog glasanja. Drugo značajno pitanje je i broj izbornih jedinica, pošto bi u većim sredinama, sistem sa više izbornih jedinica mogao naći svoje mesto.

Tokom protekle tri decenije, partijski sistem Srbije se kretao od monovalentnog partijskog sistema ka polivalentnom partijskom sistemu.[167] Iako je ova analiza rađena u okviru parlamentarnih izbora, može se zaključiti da je njena primena moguća i na lokalnom nivou, te da su postojale značajne razlike kada je u pitanju broj aktera koji su ulazili u lokalne parlamente . U proteklih deset godina i tri ciklusa lokalnih izbora Republike Srbije uspostavljena je dominacija SNS-a, koji je sa svojim koalicionim partnerima vršila vlast u svim jedinicama lokalne samouprave. Primetna je tendencija da se Srbija sve više udaljava od demokratije i poprima karakteristike hibridnog režima. Ograničavanje slobode medija, narušavanje integriteta izbornog procesa, pritisci na birače i kupovina glasova, izborno nasilje, ograničavanje delovanja kon-

[166] Marinković, Aleksandar, Gajić, Novak. (2022). Serbia three phases of local electoral politics after 1990. Op. cit. pp. 474.

[167] Videti u Bukvić, Rajko. (2024). Fragmentacija i klasifikacija partijskog sistema Republike Srbije (Fragmentation and Classification of Party System of the Republic of Serbia) (December 12, 2024). Available at SSRN: https://ssrn.com/abstract=5101291 or http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5101291

trolnih tela i sudske grane vlasti u izbornom procesu uticali su da se Srbija udalji od pune ka ograničenoj demokratiji.[168] Ovaj period bio je obeležen dominacijom lidera političkih partija i njihovom naglašenom ulogom u javnom diskursu. Ta crta i usmerenost ka jakim političkim liderima ostaje već duže vreme jedna od ključnih karakteristika političke kulture u Srbiji. U političkom životu, posebno na lokalnom nivou, prisutni su politički lomovi i raskoli, prekompozicija koalicija i promene i stvaranje nekih neprincipijelnih aranžmana i političkih kompromisa. Diskontinuiteti, koji su pratili demokratski razvoj Srbije u protekle tri i po decenije, nisu ostavili dovoljno prostora da se izgrade stabilne i funkcionalne demokratske ustanove, a većinu tog perioda možemo okarakterisati kao demokratiju niskog intenziteta, gde sami politički akteri deluju nedemokratski, dok kod samih birača ne postoji kristalisana svest o značaju demokratije. U poslednjoj deceniji, glavno poprište političke utakmice i dalje čine parlamentarni izbori, usled koncentracije političke moći na republičkom nivou. Ova činjenica je generalno potvrđena i na uporednom planu gde lokalni izbori u većini slučajeva bivaju izbori manjeg značaja. U Srbiji je to posebno izraženo, s obzirom da su lokalni odbori zavisni od svojih partijskih centrala i da izostaje unutarpartijska demokratija u kojoj bi oni imali veću ulogu.

U proteklih deset godina, izbori u Srbiji bili su obeleženi snažnim delovanjem SNS-a da pobedi u svim izbornim procesima, uključujući one vezane za lokalni nivo vlasti. U tom smislu, lokalni izbori mogu predstavljati indikator promena koje će se odigrati na centralnom nivou. Ne bi trebalo smetnuti s uma da su se tokom devedesetih godina, prve političke promene odigrale upravo na lokalnom nivou, odnosno u velikim gradovima 1996. godine i prethodile su široj političkoj prekompoziciji tokom 2000. godine. Ova, poslednja etapa u političkom razvoju Srbije obeležena je oštrom polarizacijom na osi vlast – opozicija, ali i pobunom i protestima širokih društvenih slojeva. Korupcionaški skandali i afere i neravnopravnost izbornih uslova, pad nadstrešnice koji je doveo do studenskih protesta, koji su se omasovili doveli su do gotovo referendumske atmosfere između onih koji podržavaju i onih koji su protiv vlasti. Iako je širi ciklus lokalnih izbora održan krajem 2023. i sredinom 2024. godine, u ovoj uzavreloj političkoj atmosferi nakon počinjanja studentskih protesta izazvanih obrušavanjem nadstrešnice

[168] O ovome detaljnije videti u Pavlović, Dušan. (2024). Parliamentary and Local Elections in Serbia 2023. Contemporary Southeastern Europe, vol. 11, no. 1, University of Graz, Graz. pp. 1-11.

na novosadskoj železničkoj stanici u Novom Sadu u novembru 2024. godine, lokalni izbori su se održali prvo na lokalnom nivou tokom 2025. godine, i to u Zaječaru i Kosjeriću[169], a potom i u Mionici, Negotinu i Sečnju. Uprkos pobedi SNS-a, uz ogromne izborne nepravilnosti i izborne malverzacije, pritiske na birače i angažovanje gotovo celokupne stranačke mašinerije, primetna je tendencija opadanja političke podrške vladajućim partijama, a u Zaječaru je došlo i do institucionalne krize uslovljene nekonstituisanjem lokalne Skupštine. Uloženi prigovori opozicije Višem sudu u ovom gradu, urodili su plodom s obzirom da je konstatovano da određeni broj mandata nije verifikovan u skladu sa zakonom.[170] Izvesni pomaci u delovanju sudske vlasti u izbornim sporovima uočeni su nakon lokalnih izbora 2024. godine i sudovi su u većoj meri počeli da deluju u skladu sa svojim zakonskim prerogativima.[171] Izmenama zakona, odnosno brisanjem odredbe po kojoj se delovanje upravnih sudova odnosi isključivo na izbor narodnih poslanika, omogućilo je i učešće ovog dela sudske vlasti u izbornoj arbitraži. Neki autori smatraju da je učešće lokalnih sudova u izbornim sporovima loše rešenje, pošto oni ne poseduju iskustva u doslednoj primeni upravnopravnog postupka.[172]

U periodu od 2012. do 2016. godine vlast SNS se postepeno konsolidovala, kako na centralnom, tako i na lokalnom nivou, šireći mrežu svojih koalicionih partnera na najnižoj instanci u vertikalnoj organizaciji vlasti.[173] Kada nije mogla da ih pobedi ona ih je jednostavno inkorporirala pre ili posle izbora (npr. Rači Kragujevačkoj i Bosilegradu 2016, Zaječaru 2017, konačno Svilajncu 2024. godine). U ovom periodu se

[169] O lokalnim izborima u Zaječaru i Kosjeriću, njihovim rezultatima i posledicama videti u Mijatović, Marko. (2025). Lokalni izbori u Zaječaru i Kosjeriću 2025. godine. Politička revija, vol. 86. br. 4, Institut za političke studije, Beograd, str. 191-211.

[170] Nikolić, Sara. (2025). Zaječar bez vlasti, plata i prevoza: Šest meseci nakon izbora i dalje vlada kriza. NIN, 5. decembar 2025. (online) https://www.nin.rs/politika/vesti/97101/zajecar-bez-vlasti-plata-i-prevoza-sest-meseci-nakon-izbora-i-dalje-vlada-kriza. pristupljeno. 29. 12. 2025

[171] Nastić, Maja, Knežević Bojović, Ana, Ćorić, Vesna. (2025). Lokalni izbori u Beogradu i Nišu 2024.(Ne)dostižnost izborne pravde pred višim sudovima. Pravni vjesnik : časopis za pravne i društvene znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku, Pravni fakultet Sveučilišta J.J. Strossmayera, Osijek, str.52.

[172] Vučetić, Dejan, Milenković, Dejan. (2020). Zaštita izbornog prava u upravnom sporu. u Jovanović, Milan, Vučićević, Dušan (ur.), Kako, koga i zašto smo birali, Institut za političke studije, Službeni glasnik, Beograd, str. 1038.

[173] Jovanović, Milan, Matić, Petar. (2020). Izbori odbornika skupština opština i gradova u Srbiji 1990-2020. op. cit. str. 797.

beleži relativno visoka izlaznost birača, uz blago opadanje u odnosu na prethodne izborne cikluse. U uslovima neravnopravne političke utakmice na svim nivoima vlasti, usledio je bojkot lokalnih izbora 2020. godine, od strane većine opozicionih partija. Inače, sam bojkot lokalnih izbora pokazao je svoje nedostatke, pa se od njega odustalo i u mnogo lošijim izbornim uslovima. Ta borba bila je uslovljena nejednakošću u resursima, kao i iskrivljenoj medijskoj slici koja se forsirala u diskursu provladinih medija. Učinjene su krupne promene u izbornom zakonodavstvu, smanjivanje izbornog praga sa 5% na 3% i jedinstveni oblik pozitivne diskriminacije koji je manjinskim listama garantovao dodatak od 35% na njihove izborne količnike. Vlast je nastojala da poveća reprezentativnost lokalnih skupština, kako bi podigla nivo legitimiteta. Ove izborne promene bile su rezultat serije sastanaka političkih aktera koji su organizovale organizacije civilnog društva na Fakultetu političkih nauka tokom 2020. godine.

Uprkos postojanju određene autonomije jedinica lokalne samouprave, koja je formalno garantovana, dolazi od odstupanja u stvarnosti pošto lokalni nivo preko partijske hijerarhije, ostaje u potpunosti zavisan od političkih centrala. U narednom periodu, diskrepanca između vlasti i opozicije se samo uvećavala, a usledili su i masovni protesti građana nakon masovnih ubistava u beogradskoj Osnovnoj školi „Vladislav Ribnikar", kao i u mladenovačkim selima Malom Orašju i Duboni. Ovo je dovelo do ciklusa lokalnih izbora krajem 2023. godine, koji su održani paralelno sa parlamentarnim, reklo bi se samostalnom odlukom vladajućeg SNS i to u sredinama gde su očekivali ubedljive pobede.[174] Usledio je i ciklus razdvojenih lokalnih izbora koji se održao sredinom 2024. godine. Tokom ovog izbornog ciklusa, uočen je pad izlaznosti u odnosu na one koji su se odigrali paralelno sa parlamentarnim šest meseci ranije. Od obnove višestranačja u Srbiji, izlaznost na lokalne izbore je radikalno varirala, u skladu sa širim društveno-političkim kontekstom i nivoom polarizacije i rascepa u društvu.[175]

I u uslovima razdvojenosti lokalnih i parlamentarnih izbora, potvrđuje se hipoteza da su građani manje zainteresovani za lokalne pro-

[174] Matić, Petar, Mijatović, Marko. (2024). Lokalni izbori u Republici Srbiji, 17. decembar 2023. godine. Baština, br. 62, Institut za srpsku kulturu, Leposavić.

[175] O društvenim rascepima u Srbiji detaljnije pogledati u Spasojević, Dušan. (2020). Društveni rascepi i partijski sistem Srbije. u Orlović, Slaviša, Kovačević, Despot, (ur.), Trideset godina obnovljenog višepartizma u Srbiji, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Hans Seidel Stifftung, Beograd.

Izlaznost na lokalnim izborima u Republici Srbiji po regionima od 1992. do 2023/2024. godine

	Lokalni izbori 1992.	Lokalni izbori 1996.	Lokalni izbori 2000.	Lokalni izbori 2004.	Lokalni izbori 2008.	Lokalni izbori 2012.	Lokalni izbori 2016.	Lokalni izbori 2020.	Lokalni izbori 2023/2024
Republika Srbija	69,72%	59,96%	74,68%	40,06%	61,20%	57,88%	56,42%	49,21%	52,07%
Vojvodina	79,34%	66,41%	74,72%	38,54%	61,31%	58,29%	56,56%	50,66%	49,83%
Centralna Srbija bez Beograda	75,48%	69,07%	76,34%	43,21%	61,85%	60,60%	61,26%	54,21%	56,81%
Grad Beograd	69,88%	62,51%	70,56%	34,66%	59,67%	51,74%	52,02%	38,39%	45,78%
Kosovo i Metohija	22,19%	18,12%			45,97%				

Napomena: Nema podataka o izlaznosti po regionima za ciklus lokalnih izbora 1992, pa su korišćeni podaci za parlamentarne izbore koji su istovremeno održani. Lokalni izbori nisu održani na Kosovu i Metohiji 2000, 2004, 2012, 2016 i 2020. godine. Izlaznost na teritoriji Kosovu i Metohiji za 2008. godinu navedena je prema zbirnim rezultatima izbora za skupštine opština na teritoriji Kosova i Metohije, 11. maja 2008. godine; dostupno na: http://www.rik.parlament.gov.rs/cirilica/propisi_frames.htm (pristupljeno 25. 01. 2015. godine)

bleme u odnosu na nacionalna pitanja. Tu se takođe, uočava opadanje izlaznosti usled svesti o realnom potencijalu lokalne samouprave u političkom sistemu, a lokalni izbori 2023. i 2024. predstavljaju dobru osnovu za poređenje izlaznosti. Recimo, na nivou grada Beograda izlaznost na lokalne izbore 2024. je bila za oko 13% manja nego na izborima 2023. godine. Najveća razlika uočena je u opštini Arilje gde je ta razlika između dva navedena izborna ciklusa iznosila gotovo 20%.

Kao posledica procionalnog sistema sa određenim defektima koje nosi, u periodu od 2016. do 2024. godine za potrebe pristupa lokalnim političkim arenama u Srbiji, formiraju se predizborne koalicije. U najvećem broju lokalnih samouprava formiraju se i posleizborne koalicije. Te koalicije su u velikom broju slučajeva sastavljene od partija koje ne dele ideološke, programske i političke stavove, već nastaju kao posledica političkog pragmatizma. Posledice proporcionalnog izbornog sistema, uz postojanje niskog izbornog praga, odslikavaju se na lokalnom nivou u fragmentaciji lokalnih skupština, uz izraženi ucenjivački potencijal malih stranaka u uslovima tesnih i nefunkcionalnih većina. U takvom političkom ambijentu, nemoguće je ostvariti stabilizaciju stranačkog sistema i dugotrajnije funkcionisanje lokalnih vlasti. Javljaju su i situacije u kojima i jedno odborničko mesto može imati odlučujuću ulogu u formiranju većine u lokalnom parlamentu, kao što je to slučaj u Nišu nakon poslednjeg izbornog ciklusa. To ometa stabilizaciju stranačkog sistema i otežava funkcionisanje lokalne vlasti.

Sve te slabosti pokušavaju se ublažiti kontinuiranim reformama sistema lokalnih izbora u Srbiji. Ipak, dramatičnijih promena nema. Jedine bitne promene vezane su za izborni prag i njegovo spuštanje sa 5% na 3%. Želja i nastojanje političkih elita je bila da se što veći broj političkih aktera uključi u rad kako lokalnih, tako i nacionalne legislature, kako bi se postigao što puniji legitimitet za donošenje odluka. Mnogobrojne promene institucionalnog dizajna izbornog sistema, bile su uslovljene procesom evropskih integracija i harmonizacijom sa komunitarnim pravom. To neće bitnije promeniti uočene trendove, ali će naglasiti uočene probleme depersonalizacije odbornika, njihovo isključivo vezivanje za stranke, fragmentiranost parlamentarnog stranačkog sistema u lokalnoj samoupravi, što će se potvrditi i u izbornom ciklusu 2012. godine.

Izborni ciklus 2016. kao prvi ciklus nakon promene vlasti i političkog zaokreta 2012. godine imao je posebnu namenu, a to je da se na njima zaokruži politička dominacija SNS, uz stratešku saradnju sa SPS, i koalicioni nastup sa manjim strankama koje su gravitirale ka SNS-u

(PUPS, SDPS, PS, PSS, SNP, SPO, NS). Uspostavljanju potpune političke hegemonije SNS-a u tome periodu išla je na ruku i razjedinjenost i dezorijentisanost opozicije. U tom izbornom ciklusu zaokružena je dominacija SNS-a, pošto su preuzeli vlast i u onim opštinama u kojima u prethodne četiri godine nisu imali većinu.

Četiri godine kasnije, na redovnim lokalnim izborima 2020. godine, dolazi do promena izbornih pravila, i kao što već naglašeno, cenzus je spušten sa 5% na 3%, Ovaj izborni ciklus je bojkotovan od strane značajnog broja opozicionih političkih stranaka, pa tako i pre samog održavanja beleži krizu legitimiteta i demokratski deficit. U nastupu vodećih vladajućih partija – SNS i SPS - te određenog broja opozicionih partija, zapravo bez realne borbe - SNS zadržava dominantnu poziciju u celoj Srbiji na lokalnom nivou. Paradoksalno, usled jačine vladajuće SNS, delom i koalicionog SPS, i bojkota najznačajnijih koalicionih partija, klatno se vratilo unatrag, pa politička mapa Srbije sa dominacijom SNS podseća na potpunu dominaciju SPS sa početka 1990-ih.

U ovom periodu, odvojeni lokalni izbori u većem broju gradova i opština u Srbiji su se održali samo tokom junskog izbornog ciklusa 2024. Oni su se u Srbiji održali u razdvojenom terminu samo još 2004. godine, ali su razdvojeni izbori za odbornike Skupštine grada Beograda održani 2018. godine. Razlika u odnosu na 2004. godine je što su ti izbori s početka novog milenijuma bili i jedini izbori od obnove višestranačja na kojima su se neposredno birali gradonačelnici/predsednici opština kao nosioci lokalnih egzekutiva. I ovi izbori potvrđuju da lokalne izbore prati pad izlaznosti kada se održavaju samostalno, jer građani veruju da lokalna samouprava ne poseduje bitan politički domet i realnu snagu u našem političkom sistemu. Na jedinim samostalno održanim lokalnim izborima 2004. godine, ali i gradskim izborima u Beogradu 2018. godine kao i na lokalnim, izborna participacija bila je daleko manja: skoro za jednu polovinu manja od izlaznosti na prethodnim lokalnim izborima ili za trećinu manja nego na nekoliko meseci ranije održanim izborima za narodne poslanike. To govori da bi eventualno samostalno organizovanje lokalnih izbora u budućnosti imalo kao posledicu manju izlaznost nego u slučaju da se održavaju paralelno sa izborima za više nivoe vlasti.

Svi ciklusi lokalnih izbora u istraživanom periodu pokazuju varijacije u izlaznosti po regijama u Srbiji. Ciklusi lokalnih izbora pokazuju i da postoji različita visina izlaznosti u određenim delovima Republike Srbije, u svim sledećim ciklusima prisutna je pravilnost da najviše glasa centralna Srbija bez Beograda, na drugom mestu je Vojvodina, na trećem grad Beograd.

Značajan podatak predstavlja i činjenica da je izlaznost na lokalne izbore 2024. godine manja u odnosu na lokalne izbore 2023. godine, ali ne u tolikoj meri kao što je to bio slučaj 2004. godine, kada su jedini put lokalni izbori održani odvojeno od parlamentarnih (izuzetak su i pomenuti lokalni izbori na nivou grada Beograda 2018. godine). Ovaj pokazatelj ukazuje na pitanje političke polarizacije, koja može voditi većoj mobilizaciji birača, čak i uslovima izbora „manjeg značaja". Podatak da je jedino na samostalno održanim lokalnim izborima 2004. godine izborna participacija na lokalnim izborima bila daleko manja, potvrda je slabog interesovanja građana za lokalnu politiku, ali je istovremeno i važan poligon i indikator partijama koje usaglašavanjem programa, predlozima politika i kandidata mogu podstaći građane na angažman u lokalnoj politici i veću izbornu participaciju. Taj, lokalni politički potencijal stranke mogu iskoristiti i za nadogradnju političke podrške i na nacionalnom nivou. Demokratija zahteva angažovaniji i agilniji pristup građana politici, a lokalni nivo predstavlja središte i izvor političke socijalizacije i arenu političkog učenja.

Izlaznost je, takođe, bila manja i 2020. godine kada značajan deo opozicionih stranaka bojkotuje kako nacionalne, tako i pokrajinske i lokalne izbore. To donosi oko 7% manju izlaznost na nivou Republike, ali i Vojvodine i centralne Srbije bez Beograda, kao i gotovo 14% na nivou glavnog grada – Beograda, što je jasan pokazatelj i indikator snage opozicionih partija po regionima u Srbiji u tom trenutku.

Kao posebno značajan faktor u uspostavljanju lokalnih vlasti pokazao se nivo subordinacije lokalnih odbora partijskim centralama. Čvrsto ustrojena partijska hijerarhija pokazala se posebno značajnom za konstituisanje lokalnih vlasti, kao i za odnos partijske centrale i lokalnih ogranaka stranke. Većina stranaka taj odnos je uspostavila kruto, na principu hijerarhije i subordinacije. Lokalni odbori su u takvim uslovima u situaciji bespogovorne podređenosti i pod kontinuiranim pritiskom od strane vrhuški partija. Ipak, predizborne i postizborne koalicije se formiraju uglavnom kroz racionalni pristup, u cilju osnaživanja lokalnih uporišta političkih partija. U praksi se javlja mnogo primera tzv. neprincipijelnih koalicija na lokalnom nivou. Usled političke vidljivosti, takve koalicije bi bile nezamislive na nacionalnom nivou (primer lokalne koalicije dojučerašnjih, „na papiru" oštrih, rivala SNS i SRS na lokalnim izborima 2024. godine, dok je ova koalicija, zbog programskih razlika, nezamisliva na nacionalnom nivou).

Posleizborno formiranje vlasti na lokalnom nivou pokazuje u posmatranom intervalu određenu pravilnost i trajektoriju koju možemo

pratiti još od obnove višestranačja u Srbiji. Taj obrazac koji je uspostavljen još početkom devedesetih godina i po kome su lokalne koalicije preslikavane sa nacionalnog nivoa, kroz vertikalnu političku emulaciju, ostao je na snazi i nakon političkih promena na početku milenijuma, a nastavljen je i u periodu koji je obrađen u ovoj monografiji. Izvesna odstupanja od ovog modela uočena su samo u periodima kohabitacije vlasti na centralnom nivou.

Model po kome postoji upodobljavanje koalicija na lokalnom nivou u periodu od 2016. do 2024. godine pratio je trajektoriju iz prethodnog perioda obnovljenog političkog pluralizma i uspešno je nastavio da funkcioniše i posle izbora 2012. godine. Ovome najbolje svedoči činjenica da među strankama ne postoji senzibilitet za specifičnosti pojedinih lokalnih sredina, već se one tretiraju kao plen i „roba" za ostvarivanje partikularnih stranačkih interesa. Sve navedene tendencije još su uočljivije posle izbornih ciklusa 2016. i 2020. godine. Ovakva praksa obesmišljava volju građana i direktno destimuliše izbornu participaciju na lokalnom nivou, pošto razvija svest o beznačajnosti lokalnih izbora. Generalno, od 2020. godine dolazi do dramatičnog demokratskog nazadovanja Srbije, što se manifestuje upravo kroz izborne procese na svim nivoima vlasti. Upravo su parlamentarni izbori te godine bili prekretnica ka produbljivanju autoritarizma u Srbiji, pošto su na njima učešće uzele samo tri stranke koje nisu manjinske. To je dovelo do duboke institucionalne krize i trendu daljeg urušavanja poverenja u institucije.[176]

Broj učesnika na lokalnim izborima, onih koji učestvuju u borbi za mesta u lokalnim skupštinama varira tokom tri decenije od obnove višestranačja. Generalno se povećava, ali povremeno i pada, imajući u vidu slučaj bojkota lokalnih izbora od strane većeg dela opozicionih stranaka 2020. godine. Tako je, na primer, na lokalnim izborima 2012. godine broj kandidata je preko dva puta veći nego 1992. godine. Ali, isto tako se za jedno odborničko mesto 2012. godine takmiči u proseku 8, a 2020, ali i 2023/2024. godine svega 4 kandidata.

Samostalni i koalicioni nastupi političkih partija, takođe, pokazuju izvesnu trajektoriju. Predominacija samostalnih nastupa partija prisutna je do 2000. godine u periodu ponovnog rađanja višestranačja u Srbiji, gde još uvek ne postoji izgrađen partijski sistem i gde su krajnje liberalni uslovi za registraciju stranaka (bilo je potrebno 100 potpisa za registraciju političke stranke). Nakon toga dolazi do umnožavanja

[176] O ovome videti u CRTA. (2020). Preporuke za poštene i slobodne izbore. CRTA: Centar za istraživanje, transparentnost i odgovornost, Beograd, str. 1.

koalicionih nastupa na lokalnom nivou, koji će zapravo kulminirati na lokalnim izborima 2012. godine. U prilog tome govori činjenica da su na lokalnim izborima 1996. godine 2/3 predlagača partije, a 2012. godine 2/3 predlagača su koalicije. Trend predizbornih koalicija se nastavio i u ciklusima 2016. relativno je smanjen 2020. u uslovima bojkota da bi se njihov broj ponovo uvećao 2023/2024. godine.

Stranke i koalicije na lokalnim izborima u Srbiji 1992–2024. godine

Lokalni izbori	Broj odbornika koji su birani	Broj kandidata	Odnos broja kandidata i broja odbornika koji su birani	Stranke koje učestvuju na izborima	Koalicije koje učestvuju na izborima
1992.	7.351	23.616	3,21	50	47
1996.	7.670	27.415	2,80	59	29
2000.	7.025	26.340	3,75	71	26
2004.	6.634	71.573	9,27	118	123
2008.	6.687	50.133	7,50	101	130
2012.	6.612	53.956	8,16	81	151
2016.	6.530	41.560	6,36	68	215
2020.	6.174	25.294	4,10	55	125
2023/ 2024.	6.127	25.111	4,10	51	192

Tabela izrađena na osnovu podataka publikacija Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije

Ovaj podatak pokazuje svojevrsni politički paradoks i apsurd ponašanja stranaka i dobar je indikator stanja u našem stranačkom sistemu. Proporcionalni izborni sistem podrazumeva samostalan nastup i postizborne koalicije. Jako visok broj predizbornih koalicija govori o konfuznom stanju u stranačkom sistemu, programskoj i ideološkoj neprofilisanosti stranaka, razdrobljenosti partijskog sistema i njihovoj maloj podršci unutar biračkog tela.

Svi ciklusi lokalnih izbora u Srbiji ukazali su na uticaj nepartijskih političkih aktera na lokalnim izborima, što potvrđuje da, uprkos postojanju partokratskih tendencija, na lokalnom nivou postoji trend ka autohtonom, nepartijskom, političkom organizovanju. Tu se, pre svega misli na grupe građana. Svakako da treba imati u vidu i da grupe građana

ponekad mogu biti samo puka ispostava neke od lokalnih ekspozitura političkih partija ili „probni balon" za osnivanje novih političkih partija. Ipak, na lokalnim izborima grupe građana konstantno osvajaju od 5% do preko 12% glasova i pozicioniraju se kao važan faktor lokalne politike u Srbiji. Na poslednjem ciklusu lokalnih izbora u Srbiji održanim krajem 2023. i sredinom 2024. godine grupe građana su osvojile oko 15% mandata, što potvrđuje rast njihovog značaja u lokalnoj politici. One danas predstavljaju značajan faktor opstanka i razvoja lokalne demokratije, kao i promovisanja potreba građana u sredinama u kojima deluju.[177]

Rezultati grupa građana na lokalnim izborima u Republici Srbiji od 1992. do 2023/24. godine

Republika Srbije	Lokalni izbori 1992.	Lokalni izbori 1996.	Lokalni izbori 2000.	Lokalni izbori 2004.	Lokalni izbori 2008.
Grupe građana	8,85%	6,19%	5,77%	9,96%	5,96%

Republika Srbije	Lokalni izbori 2012.	Lokalni izbori 2016.	Lokalni izbori 2020.	Lokalni izbori 2023/ 2024
Grupe građana	6,05%	12,65%	9,73%	14,41%

Obrada autora na osnovu zvaničnih rezultata izbora objavljenih od strane Republičkog zavoda za statistiku

Opstanak ove forme angažovanja u politici pokazuje potencijalnu snagu civilnog društva, posebno zbog toga što opstaje i ne slabi i pored agresivnog nastupa stranaka i njihovog nastojanja da kontrolišu sve tokove politike. To jasno pokazuju lokalni izborni ciklusi 2016. i 2020. godine, gde grupe građana dobijaju 12,65% (2016), odnosno 9,73% (2020) glasova, a posebno ciklus lokalnih izbora 2023/2024. godine kada dobijaju 14,41% glasova (što je opet svakako daleko od primera Slovenije u kojima je na poslednjim lokalnim izborima 2022. godine iz redova nezavisnih kandidata za predsednika opština i gradonačelnika izabrano 138, od ukupno 232 lokalne samouprave, kao i da su nezavisne lokalne odborničke liste prvoplasirane u zbiru glasova sa 26,05% osvojenih

[177] Matić, Petar. (2024). Citizens' Groups as Local democracy Actors in Serbia. Srpska politička misao, vol. 85, no. 3/2024, Institut za političke studije, Beograd.

glasova).[178] Ovako dobri rezultati grupa građana u Srbiji, kao pretežno lokalnih političkih aktera, mogu se tumačiti i kao izraz nezadovoljstva nacionalnim političkim partijama i njihovim lokalnim kandidatima. Oni svakako svedoče i o činjenici da građani mogu glasati i za lica prepoznatljiva u njihovim lokalnim sredinama. Ovo bi moglo biti dodatno podstaknuto neposrednim izborom gradonačelnika kao nosioca lokalne egzekutive. Trend uvođenja neposrednog izbora gradonačelnika prisutan je širom Evrope, pa se on eksperimentalno primenio i u pojedinim jedinicama lokalne samouprave u Velikoj Britaniji, koja već vekovima, tradicionalno neguje kabinetski sistem organizacije lokalnih izvršnih vlasti. Tako je u Engleskoj neposredan izbor gradonačelnika primenjen u tri jedinice lokalne samouprave. Model neposredno biranog gradonačelnika i predsednika opštine primenjen je u Srbiji samo tokom izbornog ciklusa 2004. godine, ali se od njega ubrzo odustalo, s obzirom da su gradonačelnici/predsednici opština u čak 26 opština i gradova opozvani što je dovelo do strukturne disfunkcionalnosti u radu jedinica lokalne samouprave i njihove blokade. Čak u šest slučajeva, oni su opozvani putem lokalnog referenduma.

Partijska scena nacionalnih manjina na lokalnom nivou je drastično izmenjena od obnove višestranačja u Srbiji do danas. Od jedne ili dve političke partije, sa samih početaka demokratske tranzicije, poslednjih godina dolazi do njihovog rapidnog porasta ali i usitnjavanja njihove popularnosti. Nisu retke kritike da većina stranaka u savremenoj Srbiji deluje kao da se ne bori za vlast već samo za cenzus koji bi joj obezbedio ulazak u nacionalnu ili pak lokalne skupštine. Ta pluralizacija manjinske političke scene, uzrokovana je olakšanim izbornim uslovima i elementima pozivne diskriminacije koji su ugrađeni u dizajn i strukturu izbornih pravila. Ovakav ambijent pored učešća na parlamentarnim izborima vodi sve većem učešću manjinskih stranaka i na lokalnim izborima. To je naročito naglašeno u onim sredinama gde pripadnici pojedinih nacionalnih manjina čine većinu. U tim sredinama, oni nemaju mogućnost da dobijaju dodatak od 35% na njihov izborni količnik. Postepeno dolazi i do promena manjinskog predstavljanja, pa se neke manjinske stranke gase, dok druge istovremeno nastaju. Kod većinskih stranaka pak dolazi do situacija da nekada moćni i medijski prepoznatljivi lideri i dalje vode stranke koje su sve slabije i koje padaju na političku mar-

[178] Mijatović, Marko. (2023). Superizborna godina 2022.; ogledalo osobenosti slovenačke nacionalne i lokalne politike, Godišnjak Fakulteta političkih nauka, Godina 17, br. 30, str. 46

ginu, što seizmografski precizno beleže lokalni izbori (konkretno 2024. godine stranka ranijeg predsednika Srbije i DS Borisa Tadića nastupa tek u nekoliko samouprava, dok stranke nekadašnjeg lidera opozicije i SPO Vuka Draškovića nastupa u samo dve lokalne samouprave, da fenomen bude još izraženiji – u jednoj lokalnoj samoupravi u koaliciji vladavinskog aranžmana, a u drugoj kao deo opozicione koalicije; Nova Srbija nekadašnjeg lidera DOS-a i ministra Velimira Ilića nakon izlaska iz koalicije sa SNS 2016. godine beleži konstantni pad, i ovoga puta nastupa samo u jednoj lokalnoj samoupravi – matičnom gradu predsednika stranke, Čačku; LDP koji 2016. nastupa u 81 lokalnoj samoupravi, a u ciklusu 2023/2024 ni u jednoj, itd).

U tom smislu, i naklonost birača prema pojedinim manjinskim listama meandrira, što je usklađeno i sa promenom političkih preferenci protokom vremena. Ipak, u nešto manjoj meri, postoje i tzv. tradicionalni birači, koji tokom većeg broja izbornih ciklusa glasaju za iste političke opcije. Ipak, pojedine stranke čuvaju svoj dominantan uticaj imaju već tradicionalne birače koji za njih glasaju. To nisu nužno prvobitno osnovane već novoosnovane stranke, koje su nastale kao frakcije prvobitno osnovanih stranaka, odnosno čiji su delovi uspeli da opstanu u procesu demokratske tranzicije. Tako iz ciklusa u ciklus lokalnih izbora svoje pozicije potvrđuju SVM kod vojvođanskih Mađara, SDA Sandžaka, Sandžačka demokratska partija i SPP kod Bošnjaka, kao i PDD, Demokratska partija Albanaca, a kasnije i DP i Alternative za promene kod Albanaca sa juga centralne Srbije. S obzirom na pozitivnu diskriminaciju koja manjinama olakšava upliv u političku arenu i prirodni prag za osvajanje mandata, ne iznenađuje podatak da su trenutno od 123 registrovane političke partije čak 74 manjinske.[179]

Hiperpluralizacija partijske scene nacionalnih manjina, direktna je posledica olakšanih uslova za ulazak u političku arenu. Usled zloupotrebe povlašćenog statusa koji garantuje manjinsko predstavljanje, Republička izborna komisija je pred izbore 2022. godine odbila da dodeli status manjinske za čak 22 liste.[180] Ovi problemi otvaraju pitanje

[179] Radio 021. (2024). Znate li koliko Srbija ima stranaka: Više od 120, a najavljeno osnivanje još jedne. (online), https://www.021.rs/info/srbija/393474/znate-li-koliko-srbija-ima-stranaka-vise-od-120-a-najavljeno-osnivanje-jos-jedne.

[180] Vulović Obradović, Neda, Popović, Predrag. (2024). Kako „ruske" i druge manjinske partije kroje većine u Srbiji. N1, (online), https://n1info.rs/vesti/kako-ruske-i-druge-manjinske-partije-kroje-vecine-u-srbiji/

adekvatnog zastupanja interesa nacionalnih manjina i regulative koja bi trebalo da prati sticanje statusa manjinske partije.[181]

Iako je nesporan uticaj rezultata parlamentarnih i predsedničkih izbora na lokalne izbore u proteklih deset godina, lokalne izbore ne možemo posmatrati samo kao puku refleksiju ili kao ogledalo prvih. Izbor odbornika u lokalnim parlamentima, nije samo puko prepisivanje preferenci birača sa centralnog na lokalni nivo. Koliko god se stranke trudile da predstave lokalne izbore kao poligon za potvrdu njihovog udela u biračkom telu na nivou čitave Srbije, brojni pokazatelji potvrđuju da su lokalni izbori zasebni politički procesi koji se odigravaju u specifičnom kontekstu i unutar miljea lokalnih zajednica. Ipak, neka istraživanja pokazuju da u uslovima kada se lokalni izbori ne održavaju paralelno sa parlamentarnim, stranke na vlasti nastoje da u izborni diskurs uključe nacionalne teme, kako bi ostvarile i simboličku dominaciju na lokalnom nivou vlasti. Tako je SNS, putem sebi bliskih medija, težila da se tokom ciklusa lokalnih izbora 2024. godine u njihov politički narativ uključe one teme koje su bitne za širu javnost u Srbiji[182]. Ovaj zaključak dobija na snazi upravo zato što je većina lokalnih izbora održana istovremeno sa izborima za ostale nivoe predstavničkih organa. U svim tim izbornim ciklusima relevantne stranke beležile su razlike u broju glasova koje su dobile na parlamentarnim i lokalnim izborima. Te razlike kretale su se od nekoliko desetina do nekoliko stotina hiljada glasova i one potvrđuju da građani, kada imaju tu mogućnost, zaista biraju, a ne samo unisono glasaju „prepisujući" stranačke preference na sve nivoe vlasti. Te razlike bi potencijalno bile i veće ukoliko bi došlo do formalnog razdvajanja lokalnih i parlamentarnih izbora, ali bi, nasuprot tome, moglo voditi pojačanoj apstinenciji i demokratskom deficitu na lokalnom nivou.

Loše izborne strategije, nezadovoljstvo kandidatima, koalicionim partnerima, ponuđenim programima, ponekad i nepostojanje lokalnih kandidata pojedinih stranaka, kontinuirano su uzrokovali nesaglasno glasanje birača na istovremeno održavanim izborima za različite nivoe vlasti. Ovo su jasni pokazatelji da su lokalni izbori autentični i specifični politički procesi koje je nemoguće unifikovati. Jedinice lokalne

[181] Matić, Petar, Mijatović, Marko. (2025). National Minorities in Local Elections in Serbia: History, Results and Consequences. Serbian Political Thought, vol. 93, no. 5/2025, Institute for Political Studies, Belgrade, p. 70.

[182] Bogićević, Katarina. (2025). Local Elections – National Themes: Centralizing Personalization of Local -Elections in Serbia. Politički život, br. 28, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Beograd, str. 45.

samouprave, moguće je diverzifikovati po brojnim kriterijumima da bi se mogli uokviriti tematskim kampanjama bez uvažavanja specifičnih lokalnih problema i potreba. Razvojem lokalne samouprave i njenim jačim pozicioniranjem u političkom sistemu, izgradnjom demokratske i participativne političke kulture koja će naglasak staviti na aktivno građanstvo u lokalnim poslovima može voditi ka suštinskoj decentralizaciji uz podizanje značaja lokalnih izbora. Partnerski pristup uz nehijerarhijsko upravljanje, gde se centralna vlast neće ponašati kao staratelj nad lokalnom samoupravom, može doprineti autentičnosti izbornih procesa na lokalnom nivou. Adekvatno redizajniranje lokalnih institucija, strukturna podešavanja i uvođenje međuinstanci između centralnih i lokalnih vlasti svakako mogu podići svest o značaju lokalne samouprave. U okviru ovoga, neophodni su i reformski zahvati vezani za procedure izbora lokalnih predstavnika. Taj zaokret i reforme prvenstveno bi trebale da budu usmereni ka personalizaciji izbora za lokalne organe vlasti, u smislu iskazivanja građanskih preferenci za određene ličnosti i kandidate. Prelazak sa monotipskog modela lokalne samouprave sa kristalisanim ovlašćenjima u ključnim javnim politikama, kao što su obrazovanje, zdravstvo, putne infrastrukture i sl. pružio bi podsticaj širem lokalnom razvoju. Dodatni mehanizmi, poput direktne demokratije, političke participacije, aktivnog učešća građana u političkom životu i što neposrednijem izboru lokalnih predstavnika mogu vratiti lokalne zajednice u samo središte političkog odlučivanja. Na taj način, one postaju rasadnici političke socijalizacije i demokratske političke kulture. Neki autori, u tom kontekstu, tvrde da „rodno mesto moderne demokratije je lokalna zajednica, gde 'duh slobode' raste na tlu samouprave (autonomije), ljudskih prava i političke participacije".[183]

U okviru izbornog sistema neposredan izbor gradonačelnika i personalizovani izbor odbornika (npr. kroz sistem preferencijalnog glasanja) svakako bi bio podsticaj u željenom pravcu. Takođe, kreiranje uninominalnih izbornih jedinica ili barem onih u kojima bi se birao manji broj odbornika, svakako bi doprinelo personalizaciji izbornih kampanja, kao i podizanju odgovornosti izabranih predstavnika na lokalnom nivou vlasti.[184] Takve tendencije su prisutne u Evropi kako bi se

[183] Radojević, Mijodrag. (2023). Lokalna demokratija i oblici direktnog učešća građana u vlasti (primer – Srbija). Srpska politička misao. vol. 81, br 3/2023, Institut za političke studije, Beograd, str. 122.

[184] O ovome, ali na primeru parlamentarnih izbora govori Darko Simović. Detaljnije videti u Simović, Darko. (2010). Odnos izbornog sistema i sistema vlasti u Republici

osnažila lokalna egzekutiva i pružio podsticaj lokalnom razvoju.[185] Tu bi u svakom slučaju, možda i mešoviti izborni sistem mogao biti jedno od potencijalnih rešenja, posebno u većim gradovima i sredinama čije skupštine raspolažu sa većim brojem odborničkih mesta.

U akademskoj zajednici, ali i među pripadnicima civilnog društva vodi se kontinuirana debata o potrebi zakonskog odvajanja lokalnih i parlamentarnih izbora. Ti zahtevi su zasnovani na uporednim iskustvima kako u Evropi, tako i u širem, svetskom okviru. Neke države primenjuju ovakav model, a postoje određene prednosti, kao i nedostaci. Tako se unutar dela stručne javnosti, koje se bave ovim pitanjima javlja čitava paleta *pro et contra* ovakvom rešenju. Razume se oba stava imaju svoju paletu argumenata. Nasuprot stavovima da zajedničkim održavanjem nacionalnih i lokalnih izbora dolazi do porasta izlaznosti i faktički jačanja legitimiteta procesa lokalnih izbora, veći broj istraživača se zalaže za njihovo odvajanje, s obzirom da bi na taj način kampanje i sam čin glasanja bili više vezani za lokalne teme.[186] Ipak, do smanjene izlaznosti u navedenom slučaju razdvojenosti, dolazi čak i u Nemačkoj, državi sa razvijenijom lokalnom autonomijom i osećajem lokalne pripadnosti, a neka istraživanja pokazuju da je i kod njih to jedan od ključnih faktora krize lokalizma i slabljenja lokalnih identiteta.[187] Sa druge strane pak stoje, zastupnici argumenta o autohtonosti lokalnih izbora i njihovog organizovanja izvan termina parlamentarnih i predsedničkih da se tim putem

Srbiji. Fondacija Centar za javno pravo, (online), https://www.ceeol.com/search/gray-literature-detail?id=571891, pristupljeno: 27. 12. 2025.

[185] O modelu neposredno biranog gradonačelnika videti u Stančetić, Veran. (2025). Neposredno birani gradonačelnik – evropska iskustva i mogućnosti primene u Srbiji. u Vučićević, Dušan, Veković, Marko (ur.), Super izborna 2024. godina: 18. međunarodna godišnja konferencija Udruženja za političke nauke Srbije (UPNS), Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Beograd, str. 129-147. i Kovačević, Aleksandar. (2025). Model neposredno biranog gradonačelnika i odnos predstavničkog i izvršnog organa vlasti: uporedna analiza Republike Hrvatske i BiH i potencijalna primena u Republici Srbiji. u Vučićević, Dušan, Veković, Marko (ur.), Super izborna 2024. godina: 18. međunarodna godišnja konferencija Udruženja za političke nauke Srbije (UPNS), Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Beograd, str. 149-173.

[186] Matić, Petar. (2020). O potrebi vremenskog odvajanja lokalnih i parlamentarnih izbora u Srbiji. u Milan Jovanović i Dejan Milenković (ur.) Dijalog o izborima 2020, str. 44–54. Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Beograd.

[187] Vetter, Angelika. (2015). Just a Matter of Timing? Local Electoral Turnout in Germany in the Context of National and European Parliamentary Elections. *German Politics*, vol 24, no. 1. pp. 67–84. Routledge, Taylor & Francis Group, London, DOI:10.1080/09644008.2014.984693.

izbegava predominacija nacionalnih u odnosu na lokalne u kampanjama. Ključni doprinos se ogleda u sprečavanju dominacije nacionalnih političkih partija i koalicija na lokalnom nivou, te da po prirodi stvari samostalnim održavanjem lokalnih izbora u prvi plan izbijaju lokalne teme i politike. Shodno tome, i u uslovima adekvatne političke kompeticije na lokalnom nivou razvija se i kvalitet programa kao i prepoznatljivost predloženih kandidata na odborničkim listama. To se odnosi kako na partijske, tako i vanstranačke ličnosti i kandidate. Dakle, s jedne strane stoje argumenti da bi umanjena izlaznost dovela do krize legitimiteta na lokalnom nivou, ali da bi se, s druge strane ostvario efekat zastupljenosti lokalnih tema i politika u lokalnim kampanjama.

Posmatrajući lokalne izbore u istraživanom periodu, može se izvući zaključak da su oni, kao i nacionalni bili prožeti brojnim nepravilnostima u izbornim procedurama. To je bilo praćeno kampanjama u kojima je dominirala nejednakost u resursima između vlasti opozicije, manjkavosti u radu izborne administracije, što je dovelo do generalnog stava da se ne može govoriti o slobodnim i poštenim izborima. Čak se može govoriti o tome da je protokom vremena došlo do sve dubljeg narušavanja i erozije izbornog integriteta i kvaliteta izbora[188], migracijama birača, neažurnom vođenju biračkih spiskova, pritiscima na birače i kupovini glasova, kao i angažovanju pristalica u cilju izbornih zloupotreba i malverzacija. I na lokalnim izborima se uočava urušavanje ključnih stubova izbornog integriteta koji su vezani za ravnopravnost svih učesnika u izbornoj trci, neažurnosti biračih spiskova, izbornim migracijama i „izbornom turizmu", klijentelističkim odnosima na lokalnom nivou i asimetriji u resursima izbornih takmaca. Jedna od ključnih nejednakosti leži u medijskoj sferi, gde vlast nastoji da kompromituje svoje političke protivnike, kako bi sebe predstavila u svetlu moralne dominacije.[189]

Premda formalna izborna pravila ne odstupaju od prepoznatih međunarodnih standarda i normi, kao i uporednih rešenja u sferi izbornog zakonodavstva, može se uočiti da je u Srbiji prisutan implementacioni jaz kada je reč o primeni izbornih pravila. To odstupanje formalnog od stvarnog prisutno je i kod lokalnih izbora i vodi u kontinuirane sumnje

[188] O izbornom integritetu i kvalitetu izbora pogledati recimo autore poput Pipe Noris (Norris, Pipa), Sare Birč (Birch, Sarah), Kerolajn van Hem (van Ham, Carolien), Jergena Elklita (Elklit, Jørgen) i Tobija Džejmsa (James, Toby), od naših autora Milana Jovanovića. Slobodni i pošteni izbori: standardi, koncepti i merenja.

[189] O tim karakteristikama detaljnije vidite u Mladenović, Nikola. (2022). Uspon populizma i stranačke politike u Srbiji. Srpska politička misao. vol. 77, br. 3/2022, Institut za političke studije, Beograd, str. 36.

u regularnost izbornog procesa. Lokalni izbori mogu predstavljati dobru osnovu za šire reformske zahvate u oblasti izbornog sistema, uzimajući u obzir brojnost jedinica lokalne samouprave i mogućnosti primene raznovrsnih rešenja na najnižoj instanci u vertikalnoj organizaciji vlasti. Za institucionalne dizajnere, oni mogu predstavljati osnovu za detaljne analize efekata različitih modela koji bi se kasnije mogli implementirati i na drugim nivoima vlasti. Neke studije ukazuju da su izborna pravila u Srbiji dobro koncipirana, kako na centralnom, tako i na lokalnom nivou. Ipak, manjkavosti i nedostaci se javljaju u zaštiti izbornog prava, odnosno kod organa čiji je opseg delatnosti rešavanje izbornih sporova. Tu se, svakako ubrajaju institucije koje su direktno i indirektno povezane sa izbornom administracijom, kao i sudska grana vlasti.[190]

Svet izbora, izbornih pravila i procedura, kao i izborne reforme ne predstavljaju „savršen svet". Izborne institucije zahtevaju kontinuirani, melioristički pristup i nadogradnju kako bi se odgovorilo na sve naglašenije zahteve za što većom transparentnošću i otvorenošću svih podataka vezanih za celokupni proces izbora političkih predstavnika. Taj proces treba da bude neraskidivo povezan sa „institucionalnim učenjem", odnosno svaki izborni ciklus treba da dovede do određenih promena kako bi se izbori učinili transparentijim, inkluzivnijim i poštenijim. Iz te, opšte izborne slike, ne mogu se isključiti ni lokalni izbori kao deo širih, proceduralnih i konstitutivnih politika.

[190] Vučetić, Dejan. (2015). U susret neizbežnoj kodifikaciji izbornog zakonodavstva. Polis: časopis za javnu politiku. br. 9., Stalna konferencija gradova i opština (SKGO), Palgo centar, Beograd, str. 17.

LISTA SKRAĆENICA NAZIVA POLITIČKIH STRANAKA

SNS – Srpska napredna stranka
SPS – Socijalistička partija Srbije
SRS – Srpska radikalna stranka
SSZ – Srpska stranka Zavetnici
PUPS – Partija ujedinjenih penzionera Srbije
SDPS – Socijaldemokratska partija Srbije
PS – Pokret socijalista
JS – Jedinstvena Srbija
SNP – Srpska narodna partija
ZS – Zdrava Srbija
SSS – Samostalna srpska stranka
NSS – Narodna seljačka stranka
USS – Ujedinjena seljačka stranka
NPS – Narodni pokret Srbije
DS – Demokratska stranka
NLS – Novo lice Srbije
ZLF – Zeleno-levi front
NDSS – Nova demokratska stranka Srbije
NS – Narodna stranka
POKS – Pokret za obnovu Kraljevine Srbije
LSV – Liga socijaldemokrata Vojvodine – Vojvođani
SSP – Stranka slobode i pravde
SPN – Srbija protiv nasilja
KP – Komunistička partija
SRCE – Srbija Centar
SDS – Socijaldemokratska stranka
SVM – Savez vojvođanskih Mađara
DZVM – Demokratska zajednica vojvođanskih Mađara

DSVM – Demokratska stranka vojvođanskih Mađara
SMJ – Stranka mađarskog jedinstva
SPP – Stranka pravde i pomirenja
SDA – Stranka demokratske akcije Sandžaka
SanDP – Sandžačka demokratska partija
BGS – Bošnjački građanski savez
BOSS – Bošnjačko-srpski savez
DP – Demokratska partija
DUA – Demokratska unija Albanaca
AZP – Alternativa za promene
PZR – Pokret za reforme
PDP – Pokret za demokratski progres
PDD – Partija za demokratsko delovanje
RS – Ruska stranka
EZP – Evropska zelena partija
RSJ – Romska stranka Jedinstvo
URS – Unija Roma Srbije
DUR – Demokratska unija Roma
VNS – Vlaška narodna stranka
VS – Vlaška stranka
SJ – Stranka Jugoslovena
SCG – Stranka Crnogoraca
CP – Crnogorska partija
SDL – Slovačka demokratska liga
ZSS – Zelena stranka Srbije
DSHV – Demokratski savez Hrvata u Vojvodini
DZH – Demokratska zajednica Hrvata
GSGS – Građanski savez Grka Srbije
DPM – Demokratska partija Makedonaca

BIBLIOGRAFIJA

Adam Gendźwiłł, Ulrik Kjaer, Kristof Steyvers, (eds.). (2022). The Routledge Handbook of Local Elections and Voting in Europe. London: Routledge, Taylor and Francis Group.

Arrow, Kenneth, J. (2012). Social Choice and Individual Values. Yale: Yale University Press.

Arrow, Kenneth. J. (2012). Social Choice and Individual Values. New Haven, Connecticut: Yale University Press.

Atlagić Siniša: Kampanja za vanredne parlamentarne izbore 2014. godine; Ekonomska i socijalna agenda u službi promocije lidera, u: Jovanović Milan, Vučićević Dušan: Izbori u Srbiji 2014. godine; politička rokada, Institut za političke studije, Beograd, 2014.

Bogićević, Katarina. (2025). Local Elections – National Themes: Centralizing Personalization of Local Elections in Serbia. Politički život, br. 28, Beograd: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, DOI: 10.5937/pz28-58472

Brezovšek Marjan, Haček Miro, Kukovič Simona: Slovenska država i politika, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana,

Bukvić, Rajko. (2024). Fragmentacija i klasifikacija partijskog sistema Republike Srbije (Fragmentation and Classification of Party System of the Republic of Serbia) (December 12, 2024). Available at SSRN: https://ssrn.com/abstract=5101291 or http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5101291

Bursać Dejan. (2022). Teritorijalna reprezentativnost nakon izbora 2022. godine, Srpska politička misao br. 4/2022, posebno izdanje „Aprilski izbori 2022. godine", Beograd, 2022.

Bursać, Dejan, Vučićević, Dušan, Stamenković, Viktor. (2025). Political Experience of Local Representatives in a Flawed Democracy: Serbia in Comparative Perspective. u Vučićević, Dušan, Veković, Marko (ur.), Super izborna 2024. godina: 18. međunarodna godišnja konferencija Udruženja za političke nauke Srbije (UPNS), Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Beograd, str. 55-83. DOI: https://doi.org/10.18485/fpn_saborp.2025.18.ch3

Bursać, Dejan. (2024). Osnovi reforme izbornog sistema. Beograd: Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Beograd.

Bursać, Dejan. (2025). Broj izbornih jedinica i teritorijalna reprezentativnost u proporcionalnom izbornom sistemu u Srbiji 1992–2023. Političke perspektive: časopis za istraživanje politike. vol. 15, br. 2, Fakultet političkih znanosti sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Beograd, str. 105-128, https://doi.org/10.20901/pp.15.2.05.

Clark, A. & Krebs, T. (2012). Elections and Policy Responsiveness. In K. Mossberger, S. Clarke & P. John (Eds.), The Oxford Handbook of Urban Politics (pp. 87–113). Oxford: Oxford University Press.

CRTA. (2020). Preporuke za poštene i slobodne izbore. Beograd: CRTA: Centar za istraživanje, transparentnost i odgovornost.

Ćirjaković Zoran: Uloga društvenih medija u izborima 2014. godine: sve značajniji, ali i dalje sekundarni, u: Jovanović Milan, Vučićević, Dušan Izbori u Srbiji 2014. godine; politička rokada, Institut za političke studije.

Denters, B., Goldsmith, M., Ladner, A., Mouritzen, P.-E. & Rose, L. (2015). Size and Local Democracy. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

Downs, Anthony. (1957). An Economic Theory of Democracy. Harper, New York.

Gradska izborna komisija - Izveštaj o sprovedenim izborima za odbornike Gradske skupštine grada Beograda, 17. i 30. decembra 2023. godine, dostupno na https://static.beograd.rs/Binary/6733/Izvestaj-Privremenom-organu-Grada-Beograda-o-sprovedenim-izborima-za-odbornike-Skupstine-grada-Beograda-2023.pdf

Gradska izborna komisija – Izveštaj Rezultati izbora za odbornike Skupštine grada Beograda održanih 2. juna 2024. godine, dostupno na https://static.beograd.rs/Binary/6671/Izvestaj-o-rezultatima-izbora-za-odbornike-Skupstine-grada-Beograda-odrzanim-2.-juna-2024.-godine.pdf (pristupljeno 4. januara 2026. godine)

Gradska izborna komisija Niš – Ukupan izveštaj o rezultatima izbora za odbornike Skupštine grada Niša, održanih 2. juna 2024. godine https://www.rik.parlament.gov.rs/extfile/sr/files/additionalDocuments/653/951/Ukupan%20izvestaj%20%20o%20rezultatima%20izbora%20za%20odbornike%20Skupstine%20grada%20Nisa.PDF (pristupljeno 4. Januara 2026. godine)

Heath, A., I. McLean, B. Taylor, and J. Curtice. 1999. Between First and Second Order: A Comparison of Voting Behaviour in European and Local Elections in Britain. European Journal of Political Research, vol. 35, no, 3, pp. 389–414. doi:10.1111/ejpr.1999.35.issue-3. https://www.euronews.rs/srbija/politika/131795/formirana-vlast-u-niskoj-opstini-medijana-predsednik-mladen-duric-iz-grupe-gradana-dr-dragan-milic/vest. https://www.osce.org/sr/odihr/elections/570081.

Izbori za predsednika Republike Srbije. (2017). Beograd: Republički zavod za statistiku.

Izbori za predsednika Republike Srbije. (2022). Beograd: Republički zavod za statistiku.

Jovanović Milan, Perišić Nikola. (2021). Posledice izmena zakonskog izbornog praga na predstavljenost stranaka nacionalnih manjina – lokalni izbori u Srbiji 2020. godine. Srpska politička misao, vol. 73. br. 3/2021, Beograd: Institut za političke studije. str. 79-101. DOI: https://doi.org/10.22182/spm.7332021.4.

Jovanović Milan, Vučićević Dušan: Izbori u Srbiji 2014. godine; politička rokada, u: Jovanović Milan, Vučićević Dušan Izbori u Srbiji 2014. godine; politička rokada, Institut za političke studije, Beograd, 2014.

Jovanović, Milan, Matić, Petar. (2020). Izbori odbornika skupština opština i gradova u Srbiji 1990-2020. godine, u Jovanović, Milan, Vučićević, Dušan (ur.). *Kako, koga i zašto smo birali*. Beograd: Službeni glasnik, Institut za političke studije.

Jovanović, Milan, Simić, Savo. (2023.) Determinišući kontekstualni faktori vanrednih izbora 2022. godine u Republici Srbiji. Politička revija, vol. 77, br. 3, Beograd: Institut za političke studije, Beograd, str. 31-55, DOI: 10.5937/pr77-44382.

Jovanović, Milan. (2008). Narodna skupština – deformacije teritorijalnog predstavljanja. Godišnjak Fakulteta političkih nauka vol. 2, br. 2 Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Beograd, str. 117–132.

Jovanović, Milan. (2008). Reforme izbornog prava lokalne samouprave u Srbiji. Politička revija, 2/ 2008, Institut za političke studije, Beograd, str. 351–378.

Jovanović, Milan. (2015). Izborni sistem lokalne samouprave u Srbiji – Geneza, posedice i ideje za reformu. Polis, br. 9. Stalna konferencija gradova i opština (SKGO), PALGO centar, Beograd, str. 4-11.

Jovanović, Milan. (2023). Slobodni i pošteni izbori: standardi, koncepti i merenja. Beograd: Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu, Službeni glasnik.

Klačar Bojan, Živković Ivana. (2017). Kampanja, mediji finansiranje političkih aktivnosti, u: Klačar Bojan (ur.) Oko izbora 20, Parlamentarni izbori 24. aprila 2016. godine i predsednički izbori 2. aprila 2017. godine u Republici Srbiji, Beograd: Centar za slobodne izbore i demokratiju.

Klačar Bojan: Politički kontekst – senka ukrajinske krize. u: Klačar Bojan (urednik): Oko izbora 23, Izbori za narodne poslanike/Izbori za predsednika Republike/Izbori za gradske odbornike Beograda/3. april 2022. godine.

Klačar, Bojan. (2020). Okolnosti u kojima se odvijala kampanja, u Klačar, Bojan (ur.): Okolnosti u kojem se odvijala kampanja, Oko izbora 21, Parlamentarni izbori 21. juna 2020. godine, Beograd: Centar za slobodne izbore i demokratiju.

Kovačević, Aleksandar. (2025). Model neposredno biranog gradonačelnika i odnos predstavničkog i izvršnog organa vlasti: uporedna analiza Republike Hrvatske i BiH i potencijalna primena u Republici Srbiji. u Vučićević, Dušan, Veković, Marko (ur.), Super izborna 2024. godina: 18. međunarodna godišnja konferencija Udruženja za političke nauke Srbije (UPNS), Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Beograd, str. 149-173. DOI: https://doi.org/10.18485/fpn_saborp.2025.18.ch7.

Ladner, Andreas. 2022. Switzerland: Low turnout but no second-order elections. u Adam Gendźwiłł, Ulrik Kjaer, Kristof Steyvers, (eds.). *The Routledge Handbook of Local Elections and Voting in Europe.* London: Routledge, Taylor and Francis Group.

Lađević Petar, Tanasković Darko, Vukmirović Dragan, Lađević Petar: Popis stanovništva, domaćinstva i stanova u Republici Srbiji, 2011: Etnokonfesionalni i jezički mozaik Srbije, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2014.

Lazić Nikola: „Jug među rijetkima koji nisu uz Vučića", dostupno na: https://balkans.aljazeera.net/blogs/2021/9/26/jug-srbije-medju-rijetkima-koji-nisu-uz-vucica (pristupljeno 13.4.2023. godine)

Lindstrom, Andres. 2022. Sweden: Joint election day. party dominance, and extensive turnout. u Adam Gendźwiłł, Ulrik Kjaer, Kristof Steyvers, (eds.). The *Routledge Handbook of Local Elections and Voting in Europe*. London: Routledge, Taylor and Francis Group.

Lončar Jelena. (2022). Izbori za odbornike Skupštine grada Beograda – akteri, rezultati, posledice, Srpska politička misao, br. 4/2022, posebno izdanje, Beograd: Institut za političke studije.

Lončar, Jelena, Spasojević, Dušan (2024). Izborni proces u Srbiji — između starog i novog kompetitivnog autoritarizma. *Politički život: časopis za analizu politike*, vol. 2024, br. 26, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, str. 9-22, https://doi.org/10.18485/fpn_pz.2024.26.1

Marinković, Aleksandar, Gajić, Novak. (2022). Serbia three phases of local electoral politics after 1990. u Adam Gendźwiłł, Ulrik Kjaer, Kristof Steyvers, (eds.). The Routledge Handbook of Local Elections and Voting in Europe. London: Routledge, Taylor and Francis Group.

Marković Aleksandra, Društveni kontekst i javno mnjenje građana Srbije u izbornim godinama, u: Klačar Bojan (urednik): Oko izbora 20, Parlamentarni izbori 24. aprila 2016. godine i predsednički izbori 2. aprila 2017. godine u Republici Srbiji, Centar za slobodne izbore i demokratiju, Beograd.

Marschall, M., Shah, P., & Ruhil, A. (2011). The Study of Local Elections: Editors' Introduction: A Looking Glass into the Future. *PS: Political Science & Politics*, *44*(1), 97–100. doi:10.1017/S1049096510001940.

Matić, Petar, Mijatović, Marko (2024). Da li su evropski birači motivisani? Primer izbora za Evropski parlament u Republici Sloveniji 2024. godine, Politička revija, Vol. 82, br. 4, str. 81-111, DOI: 10.5937/pr82-52509

Matić, Petar, Mijatović, Marko (2024). Lokalni izbori u Republici Srbiji, 2. jun 2024. godine; politička dinamika i posledice. DOI: https://doi.org/10.5937/pr82-52509 .

Matić, Petar, Mijatović, Marko. (2024). Lokalni izbori u Republici Srbiji, 17. decembar 2023. godine. Baština, br. 62, Institut za srpsku kulturu, Leposavić. DOI: 10.5937/bastina34-49541.

Matić, Petar, Mijatović, Marko. (2025). "National minorities at the local elections in Serbia – history, results, consequences", Српска политичка мисао - Serbian Political Thought, Vol. 93, 5/2025, pp. 51-76

Matić, Petar, Mijatović, Marko. (2025). National Minorities in Local Elections in Serbia: History, Results and Consequences. Serbian Political Thought, vol. 93, no. 5/2025, Belgrade: Institute for Political Studies, pp. 51-76, DOI: 10.5937/spm93-60569.

Matić, Petar, Mijatović, Marko. 2025. Lokalni izbori u opštini Leposavić od 1992. do 2024. godine. *Baština,* vol. 35, br. 67, Leposavić: Institut za srpsku kulturu. DOI: https://doi.org/10.5937/bastina35-59887

Matić, Petar, Mirović, Aleksandra. (2011). Lokalna samouprava u kontekstu modernizacije. *Politička revija,* vol. 29. br. 3/2011, Beograd: Institut za političke studije, 259-276.

Matić, Petar. (2011). Geneza i razvoj lokalne samouprave u Srbiji. u Đurić, Živojin, Jovanović, Milan (ur.). *Srbija – protivrečnosti političkog sistema*. Beograd: Institut za političke studije.

Matić, Petar. (2013). Rezultati i posledice lokalnih izbora u Srbiji 2012. godine. u Milan Jovanović i Dušan Vučićević (ur), *Izbori u Srbiji 2012. godine: (ne)očekivana promena*, Beograd: Institut za političke studije.

Matić, Petar. (2013). Rezultati i posledice lokalnih izbora u Srbiji 2012. godine. u Jovanović, Milan, Vučićević, Dušan. (ur.). Izbori u Srbiji 2012. godine: (Ne)očekivana promena. Beograd: Institut za političke studije, str. 81-98.

Matić, Petar. (2022). Lokalni izbori u Srbiji 2022. godine – akteri, rezultati i posledice. *Srpska politička misao*, posebno izdanje, Beograd: Institut za političke studije. str. 223-238, DOI: https://doi.org/10.22182/spm.specijal42022.10

Matić, Petar. (2024). Citizens' Groups as Local democracy Actors in Serbia. Srpska politička misao, vol. 85, no. 3/2024, Beograd: Institut za političke studije, str. 25-38, DOI: 10.5937/spm85-50490.

Matić, Petar. 2020. O potrebi vremenskog odvajanja lokalnih i parlamentarnih izbora u Srbiji. U *Dijalog o izborima 2020*, ur. Milan Jovanović i Dejan Milenković, 44–54. Beograd: Fakultet političkih nauka.

Mijatović Marko. (2015). Političke posledice lokalnih izbora u Republici Srbiji od 1990. do 2008. godine (doktorska disertacija) Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, https://phaidrabg.bg.ac.rs/view/o:10657

Mijatović Marko. (2016). Lokalni izbori u Republici Srbiji nakon obnove višepartijskog sistema 1990-2015. Beograd: Fondacija Konrad Adenauer.

Mijatović, Marko, Matić, Petar. (2025). Lokalni izbori u Bosni i Hercegovini 2024. godine; akteri, istorijat, posledice, Zbornik Matice srpske za društvene nauke, br. 194 (2/2025), str. 173-196. DOI: 10.2298/zmsdn2594173m

Mijatović, Marko. (2023). Superizborna godina 2022.; ogledalo osobenosti slovenačke nacionalne i lokalne politike, Godišnjak Fakulteta političkih nauka, Godina 17, br. 30, str. 33-49.

Mijatović, Marko. (2025). Lokalni izbori u Zaječaru i Kosjeriću 2025. godine. Politička revija, vol. 86. br. 4, Institut za političke studije, Beograd, str. 191-211. DOI: 10.5937/pr86-61900.

Milenković, Dejan. (2019). Savremene teorije i moderna uprava. Beograd: Čigoja štampa, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu.

Milosavljević, Bogoljub. (2009). Sistem lokalne samouprave u Srbiji (drugo dopunjeno i izmenjeno izdanje). Stalna konferencija gradova i opština Srbije (SKGO), Beograd.

Mirović Janković, Aleksandra (2023). Politike identiteta i institucionalni dizajn u etnički heterogenom tipu društva. (doktorska disertacija), Beograd: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu.

Mladenović, Nikola. (2018). Pozicioniranje stranaka u Srbiji u kontekstu teorije racionalnog izbora. (doktorska disertacija). Beograd: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu,.

Mladenović, Nikola. (2022). Uspon populizma i stranačke politike u Srbiji. Srpska politička misao. vol. 77, br. 3/2022, Beograd: Institut za političke studije, str. 29-56, DOI: https://doi.org/10.22182/spm.7732022.2.

Nastić, Maja, Knežević Bojović, Ana, Ćorić, Vesna. (2025). Lokalni izbori u Beogradu i Nišu 2024.(Ne)dostižnost izborne pravde pred višim sudovima. Pravni vjesnik: časopis za pravne i društvene znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku, Pravni fakultet Sveučilišta J.J. Strossmayera, Osijek, str. 51-75. DOI: https://doi.org/10.25234/pv/33932.

Nastić, Maja. (2022). Promene izbornih pravila; nova rešenja, korak napred?. Srpska politička misao, br. 4/2022, posebno izdanje, Beograd: Institut za političke studije.

Nikolić, Sara. (2025). Zaječar bez vlasti, plata i prevoza: Šest meseci nakon izbora i dalje vlada kriza. NIN, 5. decembar 2025. (online) https://www.nin.rs/politika/vesti/97101/zajecar-bez-vlasti-plata-i-prevoza-sest-meseci-nakon-izbora-i-dalje-vlada-kriza.

Orestijević, Emilija, Komatina, Slađana. (2020). Novine u normativnom okviru. u Klačar Bojan (ur.): Oko izbora 21, Parlamentarni izbori 21. juna 2020. godine, Beograd: Centar za slobodne izbore i demokratiju, str. 66-76.

Orlović, Slobodan. (2015). Ustavnopravni položaj lokalne samouprave u Srbiji. Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad. vol. 49. br. 4, Novi Sad: Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, DOI:10.5937/zrpfns49-10222.

Pavlović, Dušan. (2024). Parliamentary and Local Elections in Serbia 2023. Contemporary Southeastern Europe, vol. 11, no. 1, University of Graz, Graz. pp. 1-11. DOI: 10.25364/02.11:2024.1.1

Pejković, Marko, Matić, Petar. (2015). Racionalni izbor i fiskalna decentralizacija: slučaj AP Vojvodina. u Stojanović, Đorđe, Pavlović, Dušan (prir.), Srpska politička misao, (posebno izdanje), Teorija racionalnog izbora u Srbiji. Institut za političke studije, Beograd, str. 35-52.

Perišić, Nikola, Kaličanin, Boris. (2023). Lokalni izbori 2016. i 2020. godine – političke posledice smanjenog izbornog praga. *Srpska politička misao,* vol. 79, br. 1/2023, Beograd: Institut za političke studije. DOI: 10.5937/spm79-42701

Prica Kovačević Dragana, „Beočin u tajnosti dobio novu vlast; Naprednjaci i socijalisti zajedno, predsednica iz SNS-a", dostupno na: https://www.021.rs/story/Novi-Sad/Vesti/309809/Beocin-u-tajnosti-dobio-novu-vlast-Naprednjaci-i-socijalisti-zajedno-predsednica-iz-SNS-a.html (pristupljeno: 13.4.2023. godine)

Radio 021. (2024). Znate li koliko Srbija ima stranaka: Više od 120, a najavljeno osnivanje još jedne. (online), https://www.021.rs/info/srbija/393474/znate-li-koliko-srbija-ima-stranaka-vise-od-120-a-najavljeno-osnivanje-jos-jedne.

Radojević, Mijodrag. (2023). Lokalna demokratija i oblici direktnog učešća građana u vlasti (primer – Srbija). Srpska politička misao. vol. 81, br 3/2023, Beograd: Institut za političke studije, str. 121-143, DOI: 10.5937/spm81-45784.

Raković Bratislav. (2020) Izveštavanje novina i portala u kontekstu parlamentarnih i lokalnih izbora iz 2020. godine, u: Klačar Bojan (ur.) Oko izbora 21, Parlamentarni izbori u Srbiji, 21. juna 2020. godine, Beograd: Centar za slobodne izbore i demokratiju.

Rapaić, Stevan, Matijević, Andrea. (2022). Lokalni ekonomski i održivi razvoj u Srbiji. Beograd: Institut za političke studije.

Redakcija Jugpressa: „Rezultati glasanja u Medveđi na lokalnim izborima", dostupno na: https://jugpress.com/rezultati-glasanja-u-medvedjina-lokalnim-izborima/, pristupljeno: 18.4.2023. godine

Reif, Karlheinz., Schmitt, Hermann. (1980). Nine Second-Order National Elections - A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results. *European Journal of Political Research,* vol.8 no.1, pp 9, DOI:10.1111/ejpr.1980.8.issue-1. 3–44.

Serenčeš Žužana. 2013. Lokalne samouprave u Vojvodini nakon izbora 2012. godine, Nezavisno društvo novinara Vojvodine, Novi Sad, str. 5–9 dostupno na http://www.ndnv.org/wp-content/uploads/2013/02/LokalnesamoupraveManja.pdf

Simović, Darko. (2010). Odnos izbornog sistema i sistema vlasti u Republici Srbiji. Fondacija Centar za javno pravo, (online), https://www.ceeol.com/search/gray-literature-detail?id=571891.

Spasojević, Dušan. (2020). Društveni rascepi i partijski sistem Srbije. u Orlović, Slaviša, Kovačević, Despot, (ur.), Trideset godina obnovljenog višepartizma u Srbiji, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Hans Seidel Stifftung, Beograd, str. 241-255.

Stančetić, Veran. (2023). Međuopštinska saradnja u Srbiji – mogućnosti i praktični dometi. *Srpska politička misao*, vol. 81, br 3/2023, Beograd: Institut za političke studije. str. 77-96, DOI: 10.5937/spm81-45527.

Stančetić, Veran. (2024). Lokalna samouprava i međuopštinska saradnja u Evropi, Beograd: Fakultet političkih nauka.

Stančetić, Veran. (2025). Neposredno birani gradonačelnik – evropska iskustva i mogućnosti primene u Srbiji. u Vučićević, Dušan, Veković, Marko (ur.), Super izborna 2024. godina: 18. međunarodna godišnja konferencija Udruženja za političke nauke Srbije (UPNS), Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Beograd, str. 129-147. DOI: https://doi.org/10.18485/fpn_saborp.2025.18.ch6.

Stojanović, Boban. (2022). Uticaj političkih partija na formiranje lokalnih izvršnih vlasti u Srbiji od 2008. do 2016. godine. (doktorska disertacija) Beograd: Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu.

Stojiljković Zoran. (2015). Sva lica opozicije, Vukotić medija.

Stoker. Gary. (2006). Comparative Local Governance. u, Rhodes, R. A. W, Binder, Sarah, Rockman, Bert, Oxford Handbook of political Institutions, Oxford University Press, New York.

Subotić Momčilo: Izbori u Srbiji 2016 – politički povratak opozicije«, Politička revija, godina XXVIII, br. 2/2016.

Teles, Filipe, Gendźwiłł, Adam, Stănuș, Cristina, Heinelt, Hubert (eds.). (2021). Close Ties in European Local Governance: Linking Local State and Society, Palgrave MacMillan, London.

Valić Nedeljković, Dubravka. (2020). Predizborna kampanja bez novinarskog izveštavanja: društvene mreže kao uspešan komunikativni kanal, u: Jovanović, Milan, Milenković, Dejan (ur.): Dijalog o izborima 2020; zbornik radova. Beograd: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu.

Vetter, Angelika. (2015). Just a Matter of Timing? Local Electoral Turnout in Germany in the Context of National and European Parliamentary Elections. *German Politics,* vol 24, no. 1. pp. 67–84. London: Routledge, Taylor & Francis Group, DOI:10.1080/09644008.2014.984693.

Vladisavljević, Nebojša. (2020). Izbori, demokratija i takmičarski autoritarizam u Srbiji 1990-2020. u Jovanović, Milan, Vučićević, Dušan (ur.). *Kako, koga i zašto smo birali.* Službeni glasnik, Institut za političke studije, Beograd.

Vučetić, Dejan, Milenković, Dejan. (2020). Zaštita izbornog prava u upravnom sporu. u Jovanović, Milan, Vučićević, Dušan (ur.), Kako, koga i zašto smo birali, Institut za političke studije, Službeni glasnik, Beograd.

Vučetić, Dejan. (2015). U susret neizbežnoj kodifikaciji izbornog zakonodavstva. Polis: časopis za javnu politiku. br. 9. Beograd: Stalna konferencija gradova i opština (SKGO), Palgo centar.

Vučićević, Dušan, Bursać, Dejan. (2023). Ko vraća novac kući? - fiskalne posledice teritorijalne reprezentativnosti narodne skupštine. *Srpska politička misao*. vol. 8, br. 3/2023, Beograd: Institut za političke studije, str. 29-49, DOI: 10.5937/spm81-45091

Vujanović, Jelena. 2025. Модел тржишно оријентисане партије у политичком маркетингу: Теоријске контроверзе и проблеми емпиријског истраживања (студија случаја – партијски систем Републике Србије 2008-2020). (doktorska disertacija). Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Beograd.

Vulović Obradović, Neda, Popović, Predrag. (2024). Kako „ruske" i druge manjinske partije kroje većine u Srbiji. N1, (online), https://n1info.rs/vesti/kako-ruske-i-druge-manjinske-partije-kroje-vecine-u-srbiji/.

Zakon o lokalnoj samoupravi. (2007). Beograd: Službeni glasnik.

Dr Petar Matić

Petar M. Matić rođen je u Begradu 1975. godine. Fakultet političkih nauka upisao je 1994, a diplomirao je 2000. godine. Poslediplomske studije pohađao je od 2000. godine katedri za međunarodne odnose. Magistrirao je 2011. godine sa temom „Modernizacija lokalne samouprave u Srbiji: primena evropskih standarda". Doktorske studije je upisao na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu, gde je i doktorirao 2016, godine sa temom „Direktna demokratija – dileme i perspektive". Od 2000. godine, zaposlen je u Institutu za političke studije, u okviru kojeg je radio na tri naučno-istraživačka projekta: „Modernizacija i modeli demokratskog razvoja političkih institucija u Srbiji", „Društvene pretpostavke izgradnje demokratskih institucija u Srbiji", i „Demokratski i nacionalni kapaciteti političkih institucija u Srbiji u procesu međunarodnih integracija", pod pokroviteljstvom Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. Od 2007. do 2016. godine bio je angažovan kao saradnik u nastavi Fakulteta političkih nauka, na predmetu Politički sistem Srbije. Bio je glavni i odgovorni urednik naučnog časopisa „Administracija i javne politike" Instituta za političke studije. Trenutno je zamenik glavnog i odgovornog urednika naučnog časopisa „Politička revija" Autor je preko šezdeset radova u naučnim i stručnim časopisima i zbornicima radova. Autor je i koautor dve naučne monografije. Učestvovao je u radu brojnih međunarodnih i nacionalnih naučnih skupova i konferencija. 2010. godine je pohađao „Leadership Academy for Development" u organizaciji Univerziteta Stenford i Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu. Učestvovao je u izradi i realizaciji projekata u nevladinom sektoru i

istraživanjima javnog mnenja, (Potestas a popolo i Učimo o Evropi CeSID-a, Simulacija rada Narodne skupštine, FPN-a i OEBS-a, Popis poslova u oblastima kulture, sporta i javnog informisanja Ministarstva državne uprave i lokalne samouprave Republike Srbije pod pokroviteljstvom OEBS-a i Reč imaju građani Centra za demokratsku kulturu, treninzima, radionicama itd. Oblasti interesovanja iz domena političkih nauka su: političke institucije, politički sistem, lokalna samouprava, međunarodni odnosi i Evropska Unija, javna uprava i javne politike.

Kontakt: pmatic75@gmail.com

Dr Marko Mijatović

Marko Mijatović, doktor političkih nauka i naučni saradnik rođen je u Beogradu 1982. godine.

Diplomirao 2006, magistrirao 2010. i doktorirao je 2015. godine na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu. Naučni stepen doktora nauka stekao je odbranom doktorskom disertacije pod naslovom „Političke posledice lokalnih izbora u Republici Srbiji od 1990. do 2008. godine".

Završio je Diplomatsku akademiju Ministarstva spoljnih poslova Republike Srbije 2007. godine, specijalističke strukovne studije „Političke partije i izbori" na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu 2008. godine, specijalističke studije „Diploma u islamskim naukama u islamskim naukama" na Fakultetu islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu 2011. godine.

Radio je u Ministarstvu spoljnih poslova Republike Srbije. Kao diplomata službovao je u ambasadama Republike Srbije u Bosni i Hercegovine (Sarajevo) i Republici Sloveniji (Ljubljana).

Stipendista Fondacije Konrad Adenauer tokom magistarskih studija.

Učestvovao u programima političke edukacije u organizaciji Beogradskog fonda za političku izuzetnost, Međunarodnog republikanskog instituta, Nacionalno demokratskog instituta, Fondacije Konrad Adenauer i Centra za antiratnu akciju.

Autor naučne monografije – Lokalni izbori u Republici Srbiji nakon obnove višepartijskog sistema u Republici Srbiji 1990. do 2015. godine (u izdanju Fondacije Konrad Adenauer, 2016. godine) i preko deset naučnih članaka o temama iz oblasti političkih sistema Srbije, zemalja bivše Jugoslavije i međunarodnih odnosa u domaćim i međunarodnim časopisima. Učesnik više naučnih konferencija.

Od strane Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacije Republike Srbije 2024. godine, nakon sprovedene procedure u Institutu za političke studije u Beogradu, imenovan je u zvanje naučnog saradnika iz oblasti društvenih nauka – političkih nauka.

Kontakt: markomijatovic78@gmail.com

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

342.828.2(497.11)"2016/2024"
352.07:342.8(497.11)
321.7(497.11)

МАТИЋ, Петар, 1975-
Lokalni izbori i recesija demokratije : lokalno predstavljanje u Republici Srbiji od 2016. do 2024. godine / Petar Matić, Marko Mijatović. - Beograd : Institut za političke studije, 2026 (Inđija : Komazec). - 190 стр. : табеле, граф. прикази ; 25 cm

"Monografija je nastala u okviru naučnoistraživačke delatnosti Instituta za političke studije iz Beograda, sufinansirana od strane Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije."--> Kolofon. - Тираж 100. - [Beleška o autorima]: str. 189-190. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 179-187.

ISBN 978-86-7419-458-4

1. Мијатовић, Марко Р., 1982- [аутор]
а) Избори -- Србија -- 2016/2024 б) Локална самоуправа -- Србија

COBISS.SR-ID 199063305